

Ганна Волкова

АЖБИ НЕ ВІЙНА...

Ганна Волкова

АЖБИ НЕ ВІЙНА...

Полтава
Полтавський літератор
2017

В-25 **Волкова Г.В. Якби не війна.** – Полтава: Полтавський літератор, 2017. – 262 с.

Моя книга про тих, хто поклав своє життя, боронячи незалежність України. Хто проявив героїство на полі бою і хто протистояв «руському миру», знаходячись на тимчасово окупованих територіях. Хто виніс катування бойовиків у полоні і не зломив морально. Хто втратив на війні своїх дітей, чоловіків, друзів і має сили боротися далі з агресором.

Книга складена із журналістських публікацій, які протягом останніх 2,5 років з'явилися на шпальтах всеукраїнської газети «Факти та коментарі», де я довгий час працюю на посаді власного кореспондента по Полтавській області, та «Вечірньої Полтави», з якою мене поєднує давня творча співпраця.

Книга видана на замовлення Департаменту інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Полтавської облдержадміністрації за планом випуску соціально значущих видань.

ВІД АВТОРА

Чи думав хтось із нас, що в Україну прийде війна? Та ще й звідки – з Росії? А чи думали в Кремлі, що український народ сильніший за професійну армію загарбників і її найсучаснішу зброю?

Ця війна показала, що українці в історичні моменти найбільшої небезпеки для державності здатні згуртуватися і протиставити ворогові всю свою міць, відвагу. Що народ – це не держава. Він буде збирати копійка до копійки і купуватиме на них зброю, техніку, обмундирування, утеплювачі, харчі – все, що треба солдатам для успішного ведення військових дій на фронті.

Нас ніхто не вчив воювати. Ми вчилися цьому на ходу, швидко, і тепер у нас є неоціненний бойовий досвід. Щоб запобігти втратам, ентузіасти створили спеціальні медичні підрозділи, що дозволяють оперативно доставляти поранених до госпіталів і кров – до поранених. І в цьому теж наша особливість, бо ворог про своїх вояків не дбає. Зрештою, маємо успіхи в реабілітації людей, котрі повертаються із зони бойового конфлікту, завдяки чому колишні бійці долають проблеми, пов'язані із входженням в мирне життя.

Моя книга про це. Про тих, хто поклав своє життя, боронячи незалежність України. Хто проявив героїзм на полі бою і хто протистояв «руському миру», знаходячись на тимчасово окупованих територіях. Хто виніс катування бойовиків у полоні і не зломив морально. Хто втратив на війні своїх дітей, чоловіків, друзів і має сили боротися далі з агресором.

Книга складена із журналістських публікацій, які протягом останніх 2,5 років з'явилися на шпальтах всеукраїнської газети «Факти та коментарі», де я довгий час працюю на посаді власного кореспондента по Полтавській області, та «Вечірньої Полтави», з якою мене поєднує давня творча співпраця. Кожна історія, про яку мені довелося писати, пропущена через серце. І кожен герой у ній – справжній Ге-

рой. Разом з ними я (і, сподіваюся, мої читачі також) переживала і важкі бої, і боротьбу за виживання, і гіркоту втрат, і розчарування діями влади, і радість перемог...

Зібрані тут розповіді про окремих людей, волею долі втягнених в буремний історичний процес. Це реальна картина того, що відбувалося протягом короткого проміжку часу, в якому нам випало жити. Тут усього намішано – і поганого, і хорошого. Такого, як є. Без прикрас, без перебільшень, можливо, із суб'єктивними судженнями і поглядами на ті чи інші події.

Надіюся, написане мною стане в нагоді майбутнім історикам, які будуть вивчати феномен нашої перемоги в російсько-українському збройному конфлікті. А звичайним читачам допоможе глибше розібратися у тому, що рухає нашими співвітчизниками в боротьбі з агресором. І за кожним героїським вчинком побачити Людину..

Усі факти й події, пов'язанні з героями книги, відповідають тому періоду, коли готувалися журналістські матеріали.

Зона АТО: незворотна точка відліку

«РОСІЙСЬКІ СПЕЦНАЗІВЦІ РОЗСТРІЛЮВАЛИ НАС З АВТОМАТІВ КАПАШНИКОВА ПРАКТИЧНО В УПОР»

13 квітня 2014 року вперше в історії незалежної України офіцер спецпідрозділу «Альфа» загинув не від рук кримінальних елементів, а в бою з представниками спецслужб іноземної держави. Так почалася війна...

Офіцер Біліченко загинув за Україну, виконавши свій обов'язок до кінця.

Мільйони користувачів інтернету і телеглядачів України були шоковані поширеним записом перехоплених СБУ телефонних переговорів так званого слов'янського «Стрілка» з його московськими керівниками. Запис з'явився 14 квітня 2014 року, наступного дня після нападу сепаратистів на групу українських силовиків, які пересувалися по неспокійному донецькому регіону під прикриттям спецпідрозділу «Альфа». «Стрілок» доповідає такому собі Олександр з Росії: «Ми не знаємо навіть, кого ми» покришили», але когось серйозного... Мої хлопці просто відпрацьовували на «п'ятірочку з плюсом». У доповіді командир диверсійної групи Головного розвідувального управління (ГРУ) Генштабу Збройних сил Росій-

ської Федерації ця ж людина конкретизує свій звіт: «Наша група розстріляла три машини віп-класу, в яких вони (керівники українських силових структур. – *Авт.*) пересувалися. Знищили і охорону, і тих, хто в них знаходився, майже всіх...». «Я можу офіційно заявити, що це глава українського антитерористичного центру, – з явним задоволенням відповідає «Стрілку» московський шеф. – Аваков сказав, що він поранений. Так що ви в кого треба потрапили... Ви добре відзначили свято (на 13 квітня припала Вербна неділя. – *Авт.*).

А в сім'ю полтавців Біліченків у світле християнське свято прийшло непоправне горе. У тій перестрілці, про яку з неприхованим задоволенням говорили сепаратисти, загинув офіцер СБУ Геннадій Біліченко.

«ГЕННАДІЙ ДУЖЕ БАГАТО ЧИТАВ І 13-РІЧНОГО СИНА ПРИВЧИВ ДО ЦЬОГО»

– Гена не розповідав про роботу, – плаче невітшна мати загибло-го Валентина Миколаївна.

Не хотів, щоб рідні хвилювалися. Останній раз ми спілкували-ся в суботу о восьмій годині вечора. Такою теплою розмова вийшла ... Він усе просив мене берегти себе. Начебто останні настанови да-вав. Гена був дуже турботливим сином. Коли я в минулому році потрапила в лікарню, він двічі в день провідував, носив усе най-смачніше, підтримував морально.

Гена був добрим, турботливим, відповідальним, цілеспрямо-ваним. Ми з чоловіком по праву пишалися сином, завжди були в ньому впевнені. Може, тому моє материнське серце і не відчуло на-ближення біди. А ось Галі, моєї доньці, недавно покійний батько приснився. Прийшов до неї додому в чорному плащі, а обличчя не показує. Так і пішов, нічого не сказавши. За сином, напевне, при-ходив ...

Дивлячись на сиру могилу, мати затужила: «Ти ж казав неда-вно, що вже скучив за землею, хотів швидше город садити. І ось те-пер земля тебе назавжди забирає ...»

До Наталі, вдови офіцера, я навіть не ризикнула звернутися – жінка раз у раз втрачала свідомість. Від неї ні на крок не відхо-див 13-річний син Денис, який теж не стримував сліз. У цьому віці хлопчикові так потрібен батько!

– Гена дуже багато читав, – розповідає родич сім'ї 56-річний Сергій Підкладов, колишній службовець спецвійськ. – Заочно за-кінчив історичний факультет Полтавського педагогічного універ-ситету, мав широкий кругозір і аналітичне мислення. У Дениса теж виробляв звичку читати щодня. Під час нашої останньої зу-стрічу Геннадій хвалився, що накупив різних сортів картоплі для посадки. У них з Наташею в рідному селі Гожули під Полтавою є невелика ділянка землі, і Гена із задоволенням там копався. Зага-лом, мирні плани у мужика були.

Для Геннадія було непереборним бар'єром убити тварину, тому він ніколи не їздив на полювання. Упевнений, що і стріляти в люди-ну на поразку він не зміг би, хоча робота це і передбачала. А ось для противника цього сильного психологічного рубежу вже не існувало...

Контр-адмірал Юрій Парамонов, який раніше очолював управ-ління СБУ в Полтавській області, говорить, що Геннадій Біліченко був хорошим спортсменом – неодноразово виступав за відомство з багатоборства та стрільби. На його рахунок участь в 180 бойових

операціях. За роки служби був удостоєний чотирьох медалей.

У 42 рік Геннадій Біліченко вже міг би піти у відставку. Але ситуація в країні змінилася і він залишився на службі.

Чергове військове звання Геннадію Біліченку присвоїли уже посмертно.

«БІЛІЧЕНКО ОТРИМАВ ТРИ КУЛЬОВІ ПОРАНЕННЯ, КОЖНЕ З ЯКИХ БУЛО СМЕРТЕЛЬНИМ»

– Я залишився живий, бо загинув офіцер Біліченко, – розповідає заступник голови Служби безпеки України Віктор Ягун, який був присутній на похороні. – Того трагічного дня 13 квітня близько дев'ятої години ранку ми, співробітники центрального апарату спільно з керівництвом донецької обласної міліції, проводили рекогносцировку (вивчення місцевості перед боєм. – *Авт.*), готувалися до антитерористичної операції. У восьми кілометрах від Слов'янська зупинилися поспілкуватися з жителями села Семенівка. У тому місці стояло багато машин – і цивільних, і військових. Люди запевняли нас, що в Слов'янську зброї немає, що тут, мовляв, тільки мирні демонстранти. У цей час під'їхала група чоловіків в цивільному одязі, які, як стало зрозуміло пізніше, доповіли терористам про віп-машини. Через кілька хвилин пролунали постріли.

– Ви бачили тих, хто стріляв?

– Так, їх було близько десятка. Вони просто розстрілювали нас – без попередження, зі спини, з відстані семи-десяти метрів. Всі в однаковій формі російського виробництва, в такому ж однаковому взутті й спеціальних окулярах. Стріляли з автоматів Калашникова (АК-100), які тільки недавно були взяті на озброєння російськими спецпідрозділами. Так що розповіді про те, ніби стріляли свої, українці, з числа самооборони, це неправда. Через два дні ми вже точно знали, що керував диверсійною групою Ігор Стрелков, офіцер 45-го полку спеціального призначення, який базується в Підмосков'ї.

Наші хлопці були розосереджені на місці і прийняли бій. Але потім під прикриттям «альфівців» змушені були відійти, залишивши дві понівечені машини. У мій службовий автомобіль теж потрапило шість чи сім куль, у нього були прострелені колеса. Їхали на дисках ...

Геннадій, який перебував найближче до диверсантів, отримав три кульові поранення, кожне з яких було несумісне з життям – в голову, ший і серце. Вперше в історії незалежної України співробітник спецпідрозділу «Альфа» загинув не від рук кримінальних елементів, а в бою з представниками спецслужб іноземної держа-

ви. Це справжній герой, який віддав своє життя за Україну.

Ще четверо наших людей були поранені, двоє з них полтавці. Один офіцер потрапив до реанімації. На щастя, здоров'ю потерпілих вже нічого не загрожує.

– Скільки, за вашими даними, іноземних диверсантів знаходилося 13 квітня в гарячих точках на сході країни?

– Не так багато, до батальйону, тобто до 300 осіб. Вони, до речі, вже й не приховують своєї присутності в Україні. При захопленні міськвідділу міліції в Слов'янську, наприклад, полковник російської армії пред'явив своє посвідчення співробітника ФСБ, закривши рукою тільки прізвище.

– Чому так довго відкладалася антитерористична операція?

– Побоювалися за життя мирних громадян. У захоплених будівлях розставлені газові балони і каністри з бензином. Одне попадання кулі – і вийде гарний феєрверк. А ви подивіться, що роблять сепаратисти із захопленою зброєю! Вони роздають автомати, нехай і під розписку, навіть 15-річним пацанам. У разі штурму ці хлопці загинуть першими.

Ворог провокує нас, аби ми пішли на мирних жителів. Але цього не буде!

– А чи понесе хтось покарання за смерть українського офіцера Геннадія Біліченка?

– Існують міжнародні домовленості про видачу злочинців, в тому числі і з Росією. В цьому випадку є свідки вчиненого злочину і конкретні підозрювані. Генпрокуратура України порушила кримінальну справу за фактами тероризму і вбивства. Хоча це буде тривала процесуальна дія.

«У РАЗІ ШТУРМУ ЦИХ ДВОХ ПУСТИТИ В РОЗХІД. НАМ СВІДКИ НЕ ПОТРІБНІ!»

Люди, які застрелили офіцера СБУ, приїхали на автомобілі, що належить полтавській приватній охоронній фірмі «Явір-2000». Відео кривавої бійні, зроблене випадковим свідком злочину, тут же потрапило в інтернет. Правда, чоловік, який знімав його, помилково назвав машину вінницькою – його ввели в оману літери «ВІ» на номерному знаку. Насправді, це полтавська реєстрація. «Свої стріляють у своїх» – таким був головний посил відеоролика.

– Зловмисники спеціально захопили яскравий автомобіль з логотипами українською мовою, щоб показати на весь світ: українці знищують своїх же силовиків, – пояснює директор охоронної фірми «Явір-2000» Андріан Орліковський.

– О пів на п'яту ранку 13 квітня ми з водієм Сергієм Марченком на машині «Рено Логан», доставивши вантаж, попрямували до Ясинуватої на нашу базу, – згадує 24-річний охоронець фірми Вадим Онищенко. – Кілометрів через п'ять нас заблокували два «Жигулі» 99-ої моделі. З них вискочили шестеро з автоматами, повалили нас в калюжу на асфальті. Наділи наручники і заштовхали в нашу ж машину. Мене – в багажник, Сергія – на підлогу під заднім сидінням, та ще й приставили до спини, як він пізніше розповідав, пістолет. Привезли в штаб ополчення, який розташовувався в захопленому міськвідділі міліції Слов'янська. Прикували до залізних опор в збройовій кімнаті. Під дулом автомата стали допитувати. Думали, що ми розвідники.

– *Це були росіяни?*

– Тим більше прикро, що свої. Потім нас перевели в якийсь адміністративний будинок, як мені здається, в прокуратуру. Завели, напевно, випадково, в підвал, де відпочивали чоловік 30 росіян (їх видавали характерний говір, форма і озброєння). Потім швидко перевели в інший підвал. Ось тут уже стало по-справжньому страшно. Руки зв'язали скотчем за спиною (до речі, кайданки у відділенні міліції перепиляли «болгаркою» – не знайшлося ключів відкрити), наказали головою впертися в стінку і сісти навпочіпки. Ззаду поставили по автоматнику. У такому незручному положенні нам з Сергієм довелося провести довгих чотири години. Час від часу ноги так терпили, що ми не витримували і падали. Нас піднімали і знову садили у «вихідне положення». Вставати заборонялося під загрозою розстрілу.

А потім почувся гул наших вертольотів. І відразу ж надійшла команда: «Кулеметники і снайпери – на дах!» Один з командирів перед цим зайшов до нас у кімнату і віддав наказ автоматникам: «У разі штурму цих двох пустити в розхід. Нам свідки не потрібні!». Кошмар, коли ми щосекунди чекали смерті, тривав приблизно півгодини. Втішало одне: смерть буде швидкою. Куля в потилицю – і все. Тільки маму було дуже шкода. Вона – єдина для мене близька людина, своєї родини я ще не встиг створити ...

– *Як вас відпустили?*

– Водій пішов на хитрість і сказав, що наше начальство знає, де ми знаходимося, нас шукають. Це спрацювало.

Коли нас вивели на вулицю (вже було близько години дня), мене всього тіпало так, що зуб на зуб не потрапляв. Ніколи в житті не курив, а тут попросив у напарника сигарету. Про те, що з нашо-

го автомобіля стріляли і вбили «альфівців» з Полтави, я дізнався лише наступного дня.

– Те, що «Рено Логан» відхилився від курсу, я помітив відразу, – розповідає інспектор служби охорони фірми «Явір-2000» В'ячеслав Діденко. – Знаючи про ситуацію на Донбасі, запідозрив, що хлопці потрапили в якусь халепу. Їхня машина, обладнана GPS-навігатором, хаотично переміщалася по Слов'янську, я це бачив на екрані комп'ютера. Зрозумів, що її захопили. О сьомій ранку передав повідомлення в Слов'янський міськвідділ міліції про захоплення службового «Рено» і про зникнення співробітників. На жаль, в міліції вже господарювали невідомі люди в камуфляжі. А через дві години з нашої машини стріляли...

Провести Геннадія Біліченка в останню путь прийшли тисячі полтавців.

«В ЛУГАНСЬКОМУ АЕРОПОРТУ ПО НАС БИЛИ З ТАКОЮ СИЛОЮ, ШО НАВІТЬ ПЕРЕКРИТТЯ ПРОТИЯДЕРНОГО БУНКЕРА ТРІСНУЛО І БУДЬ-ЯКОЇ МИТІ МОГЛО ЗАВАЛИТИСЯ»

Офіцер 80-ї окремої десантно-штурмової бригади, що входить до складу високомобільних десантних військ Збройних Сил України, Володимир Ярославський з Миргорода удостоєний звання «Народний герой України»

Уперше побачивши чоловіка після полону, Олена жажнулася: перед нею стояв 75-річний дід. Але ж Володі на той час було всього 40.

– Пішли з ним у магазин купити сорочку, оскільки все, у чому чоловік ходив до війни, йому було велике, – згадує Олена Ярославська. – Поміряли одну, а зняти не можемо – у нього ліва рука не згинається. Володя так і вийшов у ній з магазину, на касі йому тільки ярлик відрізали.

– Руку мені в Луганському аеропорту «брати»-десантники із Псковської дивізії в трьох місцях зламали, «забезпечивши» статус інваліда війни, – пояснює офіцер запасу Володимир Ярослав-

1 жовтня 2016 року під час 19-ї церемонії нагородження, яка відбулася у Миргороді, легенді 80-ї бригади Володимиру Ярославському за особисту мужність і героїзм у війні з російськими окупантами, за вірність Україні був вручений орден «Народний герой України».

ський. – Один із них спочатку став на неї і вивернув, а потім перебив прикладом. Заодно і чотири ребра там зламали. Мене перед цим контузило, а від вибуху мінометної міни втратив свідомість. Тобто чинити опору не міг. Так і опинився в полоні. А коли, підлікувавшись в госпіталі, удруге йшов на передову, пришив до штанів військової форми потаємну нашивку, куди можна було засунути гранату. Вдруге у полон бойовикам я не здався б...

«В АЕРОПОРТУ ПО НАС СТІЛЯЛИ КОЖНІ 20-30 СЕКУНД»

Колишній кадровий військовий, який раніше служив у Миргородській льотній частині, десантник Володимир Ярославський відправився на війну... по блату. Не дочекавшись повістки з військкомату, офіцер підключив свої зв'язки і, не сказавши рідним про свої істинні наміри, незабаром був на Яворівському полігоні під Львовом. Таких добровольців набралось сорок осіб. Через чотири дні групу десантників кинули на захист Луганського аеропорту.

– Я розуміла, що коли-небудь настане цей день – бачила, як Володя реагував на телевізійні репортажі, – розповідає дружина Володимира Олена, вчителька Миргородської середньої школи №5. – «Чому забирають молодих і зелених, а нас, людей із військовим досвідом, списують з рахунків?» – обурювався він. Боялася, що одного разу повернуся додому і побачу прощальну записку. Але вийшло, що сама і збрала його на фронт, купивши за власні гроші обмундирування. Я здогадувалася, що чоловік обманює мене, розповідаючи, ніби йому зателефонували з військкомату і «запросили» на війну, оскільки на фронті не вистачає таких фахівців, як він. Потім приховував, що їде на Донбас, що перебуває в найгарячішій точці...

– Я вдячний Богу за те, що цього вересня 2014 року бойовики дозволили мені зателефонувати дру-

З донькою і дружиною.

жині, – Володимир затягується сигаретою, намагаючись заспокоїтися. – Встиг сказати всього три слова: «Живий, здоровий, у полоні». А наступного дня Олена натрапила в «Ютубі» на документальний фільм під назвою «Трупи і мухи», зліплений напередодні російськими телевізійниками. На екрані крупним планом показали мій загублений паспорт, а потім камера перемістилася на труп мого побратима, який залишився в розбитому аеропорту. Виходило, ніби це я загинув. Слава Богу, що Олена не побачила цього «кіно» днем раніше...

На початку серпня підрозділ добровольців-десантників, до якого був зарахований Володимир Ярославський, прийшов на допомогу першому батальйону 80-ї окремої десантно-штурмової бригади, що входить до складу високомобільних десантних військ Збройних сил України. На той час Луганський аеропорт, який вона утримувала, вже тривалий час знаходився у блокаді бойовиків. А незабаром, на День Незалежності України, «сепари» за активної підтримки російської армії влаштували новачкам справжнє «бойове хрещення». Вирішальний бій відбувся в ніч із 30 на 31 серпня.

– Спочатку наші підрозділи зайняли позиції уздовж траси Краснодар–Луганськ, – продовжує Володимир. – На деякий час нам вдалося її перекрити, і бойовики, які засіли в Луганську, почали «задихатися» від нестачі озброєння. Але що ми могли – що називається, голі й босі – проти вишколеної російської армади? У хлопців було героїство, але не було чим відбивати атаки ворога. Та що говорити, якщо нас не забезпечили навіть раціями, і ми не могли координувати свої дії. Свою висоту утримували з допомогою протипіхотних та протитанкових реактивних гранат («Мух»). Хоча від тих «Мух» теж мало толку було – вони пихкали, але не стріляли. Досі не знаю, як ми там усі не полягли – з мого підрозділу тільки двоє отримали поранення. Можете уявити, солдати ховалися в окопах, прикритих ящиками з-під боеприпасів, наповнених землею. А по нас безперервно лупили «Гради», міномети, гаубиці, танки, тактичні ракетні установки. Один залп «Граду», щоб ви розуміли, – це сорок ракет. За добу по наших позиціях випускали 28 таких залпів. Найщільніший обстріл – кожні двадцять–тридцять секунд – ми пережили вже в аеропорту.

«ЗІ СВОЇМ ЗЕМЛЯКОМ МИ ГОТОВІ БУЛИ ПРИЙНЯТИ СМЕРТЬ: ВИМИЛИСЯ ВОЛОГИМИ СЕРВЕТКАМИ, ПЕРЕОДЯГНУЛИСЯ В ЧИСТИЙ ОДЯГ І ПІШЛИ НАЗУСТРІЧ РОСІЙСЬКИМ ТАНКАМ»

На жаль, про захисників Луганського аеропорту народ мало що знає – журналісти туди так, як у Донецький аеропорт, не пробиралися, «картинок» не показували, про мужність наших солдатів не розповідали. Тому кожна розповідь учасника тих кривавих подій є важливим доповненням до історії сучасної війни.

– Нам, на жаль, не вдалося утримати своїх висот, – зітхає Володимир Ярославський. – Навкруги нас залишалася тільки випалена земля – сіра, як попіл. Противник спалив «зеленку», в якій ми ховалися, кукурудзяне поле, що прилягало до неї. Росіяни били нас і з близької відстані, і зі своєї території. Єдиним безпечним місцем вважався підвал уже практично зруйнованого аеропорту, в якому знаходився бункер, побудований за радянських часів на випадок ядерної війни. Ми повернулися туди на єдиній вцілілій машині.

80-та окрема аеромобільна бригада, якою командував полковник Андрій Ковальчук, котрий провів у липні 2014 року колону військ для розблокування аеропорту, змушена була зайняти тут позицію. Штурм російських військ тривав три доби, починаючи з двадцять восьмого серпня. За весь цей час ми жодного разу не могли вибратися нагору. Свідомо відмовилися від сухих пайків, щоб зайвий раз не шукати туалету. Пили тільки воду, а «по-маленькому» ходили в порожні пляшки. Деяких хлопців у тому пеклі охоплювала паніка, їм треба було б дати хоча б сто грамів спиртного для заспокоєння, але у нас його не було. «Товаришу капітане, а через скільки воєн ви пройшли?» – запитували мене молоді підлеглі після першого бою. Їм хотілося, мабуть, почути, що я маю великий бойовий досвід і знаю, як не допустити втрат. А мені було так само страшно, як і всім іншим, тому що це була моя перша війна. Тільки намагався цього не показувати і діяти холоднокровно.

– Противник узяв аеропорт у подвійне кільце, по нас прицільно працювали близько сорока одиниць бронетехніки, загинуло багато бійців, – перевівши подих, продовжує Володимир Ярославський. – І коли ми побачили, що перекриття протиядерного бункера лопнуло (уявляєте, яка сила ударів там була?) і воно могло ось-ось обрушитися на нас, полковник Ковальчук викликав вогонь противника на себе. Решті було наказано невеликими групами прориватися з боями на вільну територію. Після цього в бункері залишилося близько сорока осіб.

Ярославський разом зі своїм земляком приготувалися прийняти смерть. Зняли брудний одяг, вимилися вологи серветками, одягнулися в чисте. І пішли назустріч російським танкам. Володимир уже висмикнув чеку з гранати, щоб підірвати себе разом із противником... Але товариш по службі в останній момент не дав йому загинути, вирвавши боеприпас із його руки: «У тебе ж дружина і дві доньки! Ти повинен жити!». Останнє, що побачив капітан Ярославський перед тим, як втратити свідомість, – башта російського танка, яка поверталася в їхній бік.

**«МЕНЕ ДВІЧІ СТАВИЛИ ПЕРЕД ЯМОЮ НА КОЛІНА І ВИПУСКАЛИ
АВТОМАТНУ ЧЕРГУ НАД ГОЛОВОЮ. ТРЕТІЙ РАЗ ЗМУСИЛИ РИТИ
СОБІ МОГИЛУ»**

«Навіщо ви ЦЕ сюди привезли? – обурювався лікар луганської лікарні, в яку бойовики доставили Володимира. – Потрібно було добити на місці. Йому все одно вже недовго залишилося». Для контуженого бійця з поламаними кістками та струсом мозку, який стікав кров'ю, той, з дозволу сказати, лікар пошкодував рентгєнівської плівки і гіпса. Правда, витягнув осколки і зашив рани. Щоправда, без наркозу. З лікарні Ярославського повезли в чисте поле і кинули в яму-«одиначку», яку охороняли чеченці. Де решта його товаришів по службі, він не знав – його як офіцера відділили від них ще під час захоплення аеропорту. А потім для Володимира почалися знущання в краснодонській комендатурі.

– Скільки разів я пожалкував тоді, що земляк Ярослав не дав мені загинути! – Володя запалює чергову цигарку. – Мене, офіцера української армії, ополченці намагалися переманити на свій бік, зробити зрадником. Мені обіцяли роботу і житло в Росії, обіцяли перевезти туди сім'ю і підсовували документи на підпис. На мені вони хотіли зробити свою дешеву брехливу пропаганду, показати світу, що «укропи» тікають від «хунти» і «фашистів». З тих пір, до речі, я ненавиджу слово «укроп» і не вживаю його – жодне знущання наді мною не проходило без цієї образи. Особливо знущалася молодь. Заходили в кімнату по кілька осіб і починали ламати мене фізично і морально. Серед них був один «ГРУшник». Вони вважали, що це я прийшов на їхню землю. Їх дратувало моє тагування на плечі «ВДВ» і вони погрожували мене розстріляти, якщо до ранку я його не зріжу...

Володимира дійсно тричі виводили на розстріл. У дворі комендатури була викопана яма. Офіцера двічі ставили перед нею на коліна і випускали чергу з автомата над головою. Третій раз змусили рити собі могилу. Дали лопату, і він викопав яму сантиметрів на п'ятдесят углиб.

– Що відчуваєш у такі моменти? – перепитує Володимир. – Нічого-го! Усе життя перед очима не проносилося. Тільки сім'я стояла: дружина і доньки. І єдине бажання – швидше убийте мене. Або відпустіть. Я тоді дійсно готовий був померти. Навіть хотів повіситися.

Не забували бойовики і про дружину полоненого. Бувало, телефонували посеред ночі й «радилися» з нею, яку краще дівчину

привести її чоловікові – брюнетку чи блондинку. Мовляв, є у нього таке бажання.

– Володимир Ярославський провів у полоні бойовиків сорок п'ять діб, із них тридцять п'ять – в одиночній камері, – розповідає відома в Миргороді волонтерка Олена Синельникова. – Увесь цей час його друзі й бойові побратими докладали чималих зусиль для звільнення офіцера. «Айдарівці», знаю, пропонували обміняти його на п'ятьох «сепарів», однак ті, в чиїх руках він перебував, відмовилися. Вони хотіли виміняти Володю на якусь важливу для них людину, але СБУ на це не пішла. Найбільше зусиль до обміну нашого героїчного земляка доклав його колишній товариш по службі з Миргорода В'ячеслав Голіков. Слава Богу, всі захисники Луганського аеропорту, які потрапили тоді в полон до бойовиків, були звільнені. Пам'ятаю, коли в перший вечір Володя з Оленою зайшли до нас додому, він заїкався від пережитого. На те, щоб розробити ліву руку, яка у нього не згиналася, у чоловіка пішло близько трьох місяців – спасибі лікарям Полтавського військового госпіталю. І як тільки трохи зміцнів, знову втік від мирного життя на фронт. «Там мені все ясно і зрозуміло», – пояснив.

– Мене хотіли комісувати, мовляв, відвоювався. Але я всіх трох обманув, і замість того, щоб лягти в госпіталь для проходження лікарської комісії, поїхав у розташування частини і попросився до своїх, – посміхається Володимир. – «Не навоювався?» – здивувався командир. Одне слово, з найближчою відправкою поїхав на передову. І ще майже вісім місяців перебував у гарячих точках: Мар'їнка, Троїхізбенка, Станиця Луганська, Щастя... Війна «по другому колу» була вже іншою. Українська армія навчилася воювати, у нас є надійна техніка і хороше екіпірування. Шкода, що кінця війни не видно. І я не виключаю, що одного разу поїду туди, де все ясно і зрозуміло...

«РОЗУМІЮ, БАТЬКИ НЕ ПОВИННІ ХОРОНИТИ СВОЇХ ДІТЕЙ. АЛЕ ТИ МЕНЕ, МАМО, ПРОСТИ ...»

У бою під донецьким аеропортом загинув професійний художник з Полтави, боєць батальйону «Дніпро-1» 44-річний Валерій Боняківський (позивний «Кабул»)

На День художника, який в Україні відзначали 12 жовтня, друзі через волонтерів передали Валерію Боняківському в зону бойових дій хорошу папір і фарби. Він у цей час був на завданні, але знав, що на базі його чекає подарунок. На жаль, подарунком художник так і не скористався.

«МИ ОБОЄ ПЕРЕДЧУВАЛИ БІДУ»

– Син розповідав, що в підрозділі часто не знали, коли його чекати із завдання, – на блідому обличчі матері Валерія Марії Карпівни з'являється ледь помітна посмішка. – І коли пару діб він не з'являвся, хлопці наливали в чарку горілки і накривали її шматочком хліба. Так сина разів двадцять «хоронили». Але попри все він виживав. До того ж, не втратив жодного свого підлеглого. Поверталися пораненими, голодними, обірваними, зате без втрат. Тому коли я плакала і говорила: «Мені не потрібен герой, мені потрібен син», Валера заспокоював: «Я везучий». Хоча ми обоє передчували біду. Мені не раз снилося, що він йде від мене. А син в одній з останніх розмов якось обмовився: «Розумію, що батьки не повинні хоронити своїх дітей. Але ти мене, мамо, прости ...»

Художник і боєць Валерій Боняківський посмертно нагороджений орденом «За мужність».

У кухні Марії Карпівни висить написана сином невелика ікона. Її замовив Валерію один чоловік, але, коли художник завершив роботу, замовник передумав її забирати: мовляв, зображений на цій іконі Ісус Христос тримає розкриту Біблію з чистими сторінками.

«Кожен свою книгу пише по-

своєму», – пояснив художній задум Валерій Боняківський. Але чоловік, який замовив ікону, задуму не зрозумів ...

Лики святих і розписи, що належать пензлю Валерія Боняківського, є в багатьох храмах і монастирях Полтавщини. Нерідко він дарував ікони і священникам, і звичайним людям.

Одного разу біля його картин на полтавському «Монмартрі», поруч з обласним ляльковим театром, зупинилася жінка. «Якби це бачив мій хворий син, він би одужав», – прошепотіла вона і пішла з повними сліз очима. Валерій кинувся за нею: «Я хочу, щоб ваш син одужав. Візьміть ці дві картини». «Але у мене грошей немає ...» – заплакала жінка. «Так я вам їх дарую», – художник вклав їй у руки свої роботи.

Марія Карпівна зберігає все, що син колись зробив. Свій перший вдалий малюнок – букет червоних квітів, виконаний олівцями на звичайному папері, він подарував мамі на день народження. І перший портрет, написаний олійними фарбами, намалював з неї. Його остання, незавершена, робота, на якій зображені коні, теж зберігається у мамі. Старша з Валериних дочок, Катя, яка успадкувала талант батька, пообіцяла її домалювати.

Сам Валерій піс без батька – той трагічно загинув, коли хлопчикові було всього півроку. У його житті було чимало складних ситуацій, але мама ціною неймовірних зусиль повертала його до улюбленої справи.

– У той момент, коли сина не стало, я відчула такий біль в серці, немов у нього хтось голку увігнав, – розповідає Марія Карпівна. – Двадцятого жовтня я отримала від Валери передачу – бронежилет, який був куплений за кошти, зібрані полтавськими художни-

Художник і боєць Валерій Боняківський посмертно нагороджений орденом «За мужність».

Марія Карпівна: «В бронезилеті сина безліч вмі'ятин від куль».

ками. Вони спеціально виставляли свої роботи за заниженими цінами, щоб люди їх швидше розкупили, а на виручені гроші придбали для бійців АТО чотири найсучасніших бронезилета. Один з них співзасновник приватної художньої галереї «Арта» і організатор акції Юлія Петушинська передала Валері. Він його тут же виміняв на автомат. Тоді Юля передала йому ще один. Хоча, знаючи сина, думаю, найчастіше в цьому бронезилеті ходили його бойові побратими. Свою місію той бронезилет виконав сповна: на ньому з десяток вмі'ятин від куль. В знак подяки хлопці з Валериного підрозділу на тильній стороні бронезилета поставили свої підписи. «Мамо, покажи цей бронезилет усім, хто займається поставками обмундирування нашим

солдатам, – попросив мене Валерій. – Це зразок того, що нам дійсно потрібно».

Ледве я принесла цей бронезилет додому – дзвінок з незнайомого номера. Я найбільше боялася таких дзвінків. Тим паче, що перед цим обидва мобільних сина не відповідали. «Вибачте, я повинен вам повідомити ...» – почула у слухавці чужий голос. І відразу все зрозуміла ...

«КОМУ ПОТРІБНІ МОЇ КАРТИНИ, ЯКШО В КРАЇНІ ВІЙНА?»

Ще до того, як оголосили мобілізацію, 44-річний старший лейтенант запасу льотчик-винищувач Валерій Боняківській довго оббивав пороги Полтавського облвійськомату. Колишня дружина навіть сховала його військовий квиток, але це не зупинило чоловіка. Заплативши гроші, він відновив документ. Проте в призові йому все одно відмовили.

– Коли стало відомо, що на боці бойовиків воюють чеченські найманці, Валера сказав: «Все, моє терпіння лопнуло. Я йду на фронт, бо знаю, що таке чеченці. Сидіти, склавши руки, більше не можу. Мене вчили малювати і воювати. Як художник я залишив

після себе учнів. До того ж мої картини зараз нікому не потрібні. Тепер я повинен йти на фронт, щоб навчити молодь військовій справі», – продовжує мама Валерія. – Мої материнські вмовляння не могли впоратися з його загостреним почуттям справедливості, і я купила йому квиток на автобус до Кіровограда, де формувався загін добровольців «Правого сектора».

... У нього були свої рахунки з чеченськими бойовиками. Весь перший курс Валерій провчився в Ворошиловграді (Луганську) в авіаційному училищі. Успіхи були хороші, мати регулярно отримувала від керівництва училища листи з подяками. А наступного року хлопців відправили в Грозний, де у них проходили практичні заняття перед відправкою в Афганістан. Якось, уже значно пізніше, Марія Карпівна від одного з Валериних друзів дізналася, що під час тренувального польоту літак її сина був помилково збитий своїми ж. Якимось дивом Валерій уцілів. Незабаром після цього він опинився в полоні у чеченських головорізів. Валерій не любив згадувати про це. «Живий, і добре. Навіщо тобі знати зайве?» – відмахувався від маминих розпитувань.

Вона показує випускний альбом сина-курсанта. Всі листочки між сторінками з фотографіями змальовані кульковою ручкою. На малюнках – тільки бойові літаки. Тоді ще ніхто не знав, що літати Валерію не доведеться. Його «списали» відразу після закінчення навчання – вийшов указ про відкликання радянських військ з Афганістану, і всіх курсантів відправили в запас у званні лейтенантів.

Але він народився з талантом художника. Деякий час заробляв малюванням в Угорщині, його роботами захоплювалися полтавці, кияни, поляки. Навіть в Австралії є полотна художника з Полтави. Він написав не менш двох тисяч картин. Щоб зібрати експозицію до сорокового дня смерті Валерія Боняківського і виставити їх в полтавському художньому салоні, Марії Карпівні і колегам по ремеслу сина довелося розшукувати картини Валерія по приватних колекціях. Власники картин Боняківського пообіцяли також організувати виставку до 45-річчя загиблого за свободу України художника (14 січня 2015 року Валерію Боняківському виповнилося б 45 років).

Мама Валерія стала рідною всім хлопцям, які воювали з ним, забезпечуючи коридор до донецького аеропорту. Він привозив до неї хлопців з Донецька, коли давали короткострокову відпустку, адже до своїх матерів на відпочинок вони не могли поїхати.

Вона оплачувала їм таксі, годувала, давала грошей на зворотну дорогу.

– Хочу подивитися, яка у «Кабула» мама, котра отримує всього тисячу гривень пенсії, але не встигне він їй сказати, що нам потрібно, як наступного дня воно у нас є, – говорив один з товаришів по службі сина, відвідавши Марію Карпівну в її скромній однокімнатній квартирі. – І сказати величезне спасибі від усіх.

– На фронті у Валери почалося інше життя, в якому він був затребуваний, – розповідає жінка. – Син легко сходився з людьми. І вони за ним йшли. «Сказати, що він був нашим командиром, – нічого не сказати, – говорили на похоронах його побратими по службі. – Сказати, що був нам як батько, – теж мало. Швидше за все, був для всіх мамою». А коли Валера отримував від мене посилку, то садив навколо себе своє відділення, а це близько п'ятнадцяти осіб, і кожному щось діставав з неї. Знаходив можливість віднести цукерки навіть своєму другу- «кіборгу», теж родом з Полтавщини. Валера проклав до розбитого аеропорту в Донецьку доріжку, по якій пробирався до його захисників. Спритний був. Тільки він міг виконати бойове завдання навіть під прицілом снайпера, бо перебував у постійному русі. Взяв ворожий блокпост зі своїми хлопцями без єдиного пострілу.

«Ми лупимо по них «Градами» і мінометами, а у них тільки гранати й автомати, і не можемо їх взяти, вони якісь невловимі», – почули якось про себе хлопці з підрозділу «Кабула», перехопивши телефонну розмову сепаратистів.

«Я, ЯК І РАНІШЕ, ВІДПРАВЛЯЮ НА ПЕРЕДОВУ ТЕ, ЧОГО ПОТРЕБУЮТЬ ТОВАРИШІ СИНА»

На війну Валерій Боняківський пішов, як і всі добровольці, без всякої екіпіровки. Спочатку мама відправила синові на фронт бавовняні шкарпетки. Він просив усім передати: не потрібні шкарпетки з синтетикою, які плавляться, не потрібні бронежилети і каски, які не захищають. Потрібна форма тільки з тканини «мультикам» – вона найкраще маскує. Потрібні підсумки, бандани, балаклави, каремати, берці, прилади нічного бачення...

– А одного разу Валера в розпачі вигукнув у трубку: «Мамо, купи мені автомат і патрони до нього!» – продовжує Марія Карпівна. – Вони ж не мають зброї! Єдиний автомат передають один одному – тому, кому він потрібніший в даний момент. Довелося відправити гроші, щоб роздобув зброю на місці. Один бойовик погодився продати синові автомат за тисячу гривень.

Так 69-річна, майже незряча через катаракту, Марія Боняківська стала постачальником нашої армії. Спочатку їй допомагали подруги-пенсіонерки, Валерині друзі, потім і незнайомі люди з різних міст. Вона благала Валеру повернутися, але він і слухати не хотів. «А хто вас тоді буде захищати? Ми знаємо, навіщо тут стоїмо», – відповідав.

Для Марії Карпівни війна після загибелі сина не закінчилася. Як і раніше, вона відправляє «Новою поштою» на передову все найнеобхідніше. В останній раз передала в подарунок Валериним друзям тактичні ремені.

– Для мене син все ще воює, – очі матері героя знову наповнюються сльозами. – Останній раз, коли Валера приїжджав додому, він не дозволив, як зазвичай, провести його на автовокзал. «А то немов в останній путь», – сказав. І пішов. Назавжди ...

Валерій Боняківський був важко поранений при артобстрілі позицій українських захисників з установок залпового знаряддя «Град» під час так званого перемир'я 16 жовтня 2014 року неподалік донецького аеропорту. У взвод якраз прийшло нове поповнення. Валерій наказав хлопцям сховатися в укритті, а сам не встиг. Йому відірвало руку по плече. Товариші, не зважаючи на шквальний вогонь, винесли його з поля бою. Можливо, він би і вижив, якби в баку машини, на якій його везли в найближчу медсанчастину, не закінчився бензин ...

Валерія Боняківського батьківщина нагородила орденом «За мужність». Посмертно. На одного героя в Україні стало більше. На похорон ніхто з представників влади так і не прийшов. І після похорону ніхто з чиновників не спитав у матері героя, як їй живеться. Але Марія Карпівна до кінця своїх днів буде пам'ятати, як простий народ, який прийшов попрощатися з її сином до Свято-Успенського собору, де його відспівували, став на коліна, схиляючись перед пам'яттю свого захисника ...

БАТЬКО СОЛДАТА, ЯКИЙ ЗАГИНУВ В ІЛОВАЙСЬКОМУ КОТЛІ: «МЕНІ ПРОПОНУВАЛИ ЗАБРАТИ ТІЛО ЧУЖОЇ ЛЮДИНИ»

Доброволець Олександр Мочалов був похований двічі: перший раз як непізнаний боєць в Дніпропетровську, а 6 лютого 2015 року – в рідній Полтаві під своїм ім'ям

Шостого лютого бойові побратими Саші Мочалова і полтавці прощалися зі своїм героєм.

Розшукувати свого сина Олександра, розвідника і санітара добровольчого батальйону «Донбас», 60-річний полтавець Ігор Олександрович Мочалов почав через три дні після Іловайської трагедії. На початку вересня 2014 року він був уже в Запоріжжі, куди спочатку звозили тіла, зібрані на шляху прориву наших військ. Переглянув близько восьми десятків фотографій загиблих, але ні в одному Саші не впізнав. Пізніше, коли міський морг виявився переповненим, останки воїнів стали направляти в Дніпропетровськ.

– Третього вересня туди доставили два вантажних автомобілі з тілами і фрагментами, – Ігор Олександрович, підполковник у запасі, стримує емоції. – Вантажівки були без тенів, а дев'яносто вісім трупів, що пролежали п'ять днів на сонці, без мішків. У цій купі були і останки мого сина. Але впізнати його було неможливо – всі хлопці здавалися на одне лице. Картина не для людей зі слабкими нервами ...

«НАМ УСІМ ХОТИЛОСЯ ВІРИТИ В ЧУДО. АДЖЕ БУВАЛО, ШО ПОРАНЕНІ ВИХОДИЛИ З ОТОЧЕННЯ ЧЕРЕЗ ПАРУ ТИЖНІВ»

По ідеї, батько повинен був відвезти до Полтави для поховання труп під номером 683, сильно обгорілий і абсолютно невідомий. На те, що це може бути Олександр Мочалов, вказували особисті речі, виявлені в кишені брюк, шматок яких приклеївся до трупа. В кишені знаходилися наручний годинник (звін продовжував тикати!) і старенький мобільний телефон Саші з його особистою sim-картою. «Nokia» Ігор Олександрович одразу впізнав – сам користувався нею, а потім віддав синові, коли той ішов на війну. Але

внутрішнє чуття підказувало йому, що тіло чуже. І він відмовився його забирати до тих пір, вирішивши дочекатися результатів ДНК.

Як людині військовій, Ігорю Олександровичу відомо багато нюансів, що виникають в ході сьогоднішніх збройних боїв. Він знав, наприклад, що хлопці з батальйону «Донбас», в якому багато уродженців Донецької і Луганської областей, намагаються насамперед забрати у загиблих побратимів документи і мобільні телефони. Адже ці речі можуть видати їхню територіальну приналежність і дати сепаратистам наводку на родичів бійця, які проживають на окупованих територіях. А помста бойовиків буває дуже жорстокою.

Саме це і зупинило тоді Ігоря Мочалова. Він допускав, що особисті речі сина могли знаходитися окремо від нього самого. Зниклий безвісти і вбитий – не одне і те ж. І Сашин батько разом з невеликою групою родичів інших солдатів, які не вийшли з Ловайського котла, і волонтерами почав активні пошуки свого сина.

– У «Донбасі» тоді 44 людини пропали безвісти, – говорить Ігор Мочалов. – Для нас була важлива будь-яка інформація про них. Я разом з кількома людьми знову повернувся до Дніпропетровська. З фотографіями в руках ми почали опитувати поранених у госпіталі: можливо, хтось бачив хлопців при виході з оточення або їм щось про них відомо. Всю роздобуту таким чином інформацію скидали в колл-центр батальйону, щоб інші могли скористатися нею. Бійці, у яких я намагався дізнатися про Сашка, всі як один твердили, що вбитим його не бачили. Командир теж запевняв: «Він повинен був піти в «зеленку». Потім я зрозумів їхню психологію: важко говорити рідним правду, дивлячись в очі. Так, нам усім хотілося вірити в диво. Адже бувало, що поранені виходили з оточення через пару тижнів! Ми не виключали того, що наші близькі могли потрапити в полон. Для мене особисто найважливішим аргументом, який вселяв надію на щасливий результат пошуків, була відсутність відповіді за результатами ДНК.

... За станом здоров'я 36-річний Олександр Мочалов не міг бути призваний в армію. У його «білому» військовому квитку стояв запис: «обмежено придатний до військової служби у військовий час як фахівець фінансової служби».

– Я так і пояснив своїй дружині, коли дізнався, що Саша пішов на фронт, аби вона менше хвилювалася, – розповідає Ігор Олександрович. – Мовляв, настав військовий час, і синові вручили повістку. Буде сидіти де-небудь в тилу, зводити дебет з кредитом.

Адже він навіть від мене приховував, що записався в добровольчий загін.

А я пишався вчинком свого єдиного сина! Він хлопець з характером! У нього було загострене почуття справедливості, і Олександр ішов на фронт, аби ствердити її торжество, вибачте за пишномовні слова. Став на захист своєї Вітчизни, тому що хотів довести ворогові: українці – це не бидло, вони не дозволять топтати свою свободу.

Поки син воював, я взяв на себе обов'язок постійно інформувати його про події, що відбуваються в країні і в світі. У них же там ні газет, ні радіо, ні Інтернету, ні політпрацівників, як в Радянській армії. А я моніторив ситуацію з двох боків і щодня доповідав йому про обстановку: що наші повідомляють про бої на фронті, а що «сепари».

**«У ХВИЛИНИ ОДКРОВЕННЯ САША ГОВОРИВ: «КОЛИ ШО, Я В ПОЛОН НЕ ЗДАМЯ».
І НЕ ЗДАВСЯ»**

На підготовчих зборах Олександр Мочалов був зарахований до підрозділу розвідником-санітаром.

– Такий життєрадісний, позитивний чоловік був, – згадує бойового побратима 39-річний доброволець з позивним «Рассвет». – Перше, що він зробив для «Донбасу», – пригнав з Полтави позашляховик з кузовом, аби на ньому зручно було встановлювати кулемет і евакуювати поранених. Ми разом, коли їхали 26 червня зі зборів в зону АТО, забирали машину зі станції техобслуговування, де він працював до останнього часу. Її допоміг придбати народний депутат від Полтавщини Юрій Бублик. Вона, правда, потім згоріла від попадання снаряда.

Я знав Сашу менше трьох місяців, а таке враження, ніби все життя був з ним знайомий. На війні зовсім інший відлік часу. Там, коли сидиш у засідці або стоїш в очікуванні на бойовій позиції, люди відкривають один одному душу, як на сповіді. У такі хвилини душевного одкровення Саша говорив: «Коли що, я в полон не здамся». І не здався. Та він ніколи не ховався за спинами товаришів, на бойових виїздах першим ішов вперед ...

«Viva» (в перекладі з іспанського «життя») – під таким позивним знали Олександра Мочалова в батальйоні. Для знайомих і друзів у Полтаві він був «Гавана». Все пояснюється просто: Саша народився на Кубі, в центральному військовому госпіталі Гавани. Його батько виконував там інтернаціональний обов'язок, а мама

як дружина офіцера, незважаючи на вагітність, поїхала слідом за чоловіком. В середині 70-х років обмежений контингент військ Радянської армії готовий був відбивати можливу атаку США на Острів Свободи. На щастя, політичне протистояння між Кубою та Америкою не переросло у відкритий військовий конфлікт, і батьки півторарічного Сашка повернулися із зони підвищеної небезпеки. Досить поїздивши по світу, осіли в Полтаві ...

– 24 серпня нас кинули на підтримку бойових формувань, які намагалися утримати Іловайськ, – розповідає земляк Олександра Мочалова, командир підрозділу батальйону «Донбас» з позивним «Тар». – Однак ситуація там була вже неконтрольованою. Ми опинилися в кільці. Наданий «гуманітарний коридор», як відомо, став пасткою. Про те, що «Viva» не вийшов з нього, я дізнався набагато пізніше, оскільки сам був важко поранений і потрапив до рук бойовиків. Вони звозили наших покалічених хлопців на Саур-Могили, де збиралися дострілювати і ховати. Вже вирили яму, застелили її брезентом ... Знаєте, страху не було. Особисто я хотів одного – щоб увесь цей кошмар швидше закінчився. Зранене тіло боліло так, що смерть здавалася кращим виходом.

Нас тоді порятував легендарний Всеволод Стеблюк – київський професор, начальник медико-санітарного медичного добровольчого батальйону «Миротворець». Він під'їхав на свій знаменитий «Жужі», представився керівником українського Червоного Хреста і набрехав, що вивезення тяжкопоранених з окупованої території узгоджене з ... Путіним. Земляки-полтавці з восьмої санітарної роти – молодці, оперативно перемістили нас у безпечне місце. Таким чином чоловік триста залишилися живі.

– Вантажний автомобіль, у кузові якого Саша вибирався з оточення, потрапив під сильний ворожий вогонь, – Ігор Мочалов по крупницях відновлює події того трагічного дня. – Вижили тільки четверо – ті, хто сидів біля заднього борту. Вибуховою хвилею їх просто скинуло на землю. Я розшукав трьох товаришів по службі сина, які бачили його останніми. Вони розповіли, що Саша вказав їм напрямок, куди потрібно сховатися, аби їх могли евакуювати машини, які проїздили повз – з одного боку там була пшениця, а з іншого – соняшники. Міг і сам піти в «зеленку». Але він почав відстрілюватися, навіть намагався завести розстріляну машину, та тільки нічого не вийшло. А потім поповз убік Іловайська. Зрозуміло, чому він це зробив. Там були його товариші, які потребували медичної допомоги. Олександр виконав свій обов'язок

до кінця. Очевидно, він підвівся, щоб перетягнути пораненого, і в цей момент отримав кулю в скроню. На відео, яке виклав на «Ютубі» один з сепаратистів, котрий знімав ту місцевість відразу після бою, я пізнав свого загиблого сина. Поруч з ним лежали санітарна сумка і розсипані ліки...

Сашу хоронили двічі. Перший раз – 16 жовтня 2014 року як невідомого бійця під номером 679 в Дніпропетровську (з номером 683 аналіз таки не збігся), а другий – 6 лютого 2015 року в рідній Полтаві, після ексгумації, під своїм прізвищем.

– *Ігорє Олександровичу, чому шлях додому у Олександра виявився настільки довгим? Аналіз ДНК роблять так повільно?*

– Деякі журналісти поспішили оголосити, що чиновники різних рівнів ставили мені палиці в колеса. Нічого подібного! Навпаки, мене всюди підтримували і намагалися допомогти. Але справа в тому, що закони нашої держави створювалися в мирний час. І слідчі (за кожним фактом вбивства відкривається кримінальне провадження) фізично не могли швидко провести встановлені законом процесуальні дії по великій кількості загиблих. Сашкову справу починав слідчий міліції з Дніпропетровська, потім її забрала прокуратура і передала до Маріуполя Донецької

На фронті Олександр Мочалов не ховався за спинами товаришів і свій обов'язок виконав до кінця.

області, тобто за місцем загибелі сина. І вийшло так, що збіг по аналізах було встановлено, а повідомити цю інформацію рідним виявилось нікому.

Тільки 16 вересня 2014 року було прийняте урядове рішення про порядок проведення експертиз ДНК. Тепер біологічний матеріал загиблих відбирається в лабораторіях міст, куди надходять убиті, і відправляється в Запоріжжя, а отриманий у родичів за місцем проживання відправляють до Києва, після чого формули ДНК зводяться в єдину базу. І зараз, слава Богу, в кожному обласному центрі є один-два слідчі (їхні прізвища, адреси і телефони вказані на сайті МВС), які займаються безвісти зниклими в зоні АТО. Щоб здати біологічний матеріал, батькам достатньо зателефонувати і дізнатися потрібну інформацію. Але аж до 10 січня, поки я не потрапив на прийом до керівника МВС Арсена Авакова і не розповів про незрозумілу тяганину в процесі оповіщення родичів про результати ДНК, практично ніхто не міг провести перепоховання. Міністр зібрав фахівців на розширену нараду, вони виправили помилки, і вже через три дні мені дали карту впізнання для остаточного підтвердження висновків експертизи. На початок лютого з Краснопільського кладовища в Дніпропетровську забрані останки, здається, сімнадцяти воїнів, особи яких були встановлені.

Зараз у батька загиблого солдата нові турботи. Слідча комісія Нацгвардії повинна документально підтвердити зв'язок між пораненнями Саші і його участю в бойових діях. Потрібно отримати медичне свідоцтво про смерть на прізвище Олександра Мочалова. Оскільки воно було виписане на номер 679, то слід звертатися в бюро судмедекспертизи, яке видавало його, і підтверджувати, що цей номер відповідає конкретній людині. На щастя, Ігоря Олександровича підтримують волонтери з офіцерського корпусу Володимира Рубана – вони узгоджують практично всі «паперові» питання.

– Зроблено найголовніше, – зітхає Ігор Мочалов, – тіло сина прийняла рідна полтавська земля, у нашої сім'ї є можливість прийти до нього на могилу, покласти квіти. І ми точно знаємо, що Саша загинув героєм. Вже готуються документи на подання його до державної нагороди посмертно. Найскладніше було пережити період невідомості. Тому хотів би, щоби й інші люди, які переживають те ж саме, не зволікали із встановленням істини – стане легше.

«КОЛИ БОЙОВИКИ З КРИКОМ «БАНДЕРА», ДАРМА МИ ТЕБЕ НЕ ДОРІЗАЛИ!» СТАЛИ ВИРИВАТИ З РОМИНОГО ТІЛА МЕДИЧНІ ТРУБКИ, ДОНЕЦЬКИЙ ЛІКАР ЗАКРИВ МОГО СИНА СОБОЮ»

На Полтавщині похоронили скаліченого в полоні бійця Романа Капація, батька шістьох дітей, за життя якого медики боролися кілька місяців

Романа, ще живого, виявив лікар в одному з донецьких моргів, проводячи ревізію трупів. Щоправда, життя ледь тепліло в його знівеченому тілі. Пораненого повернули в реанімацію Донецької обласної лікарні, де лікарі провели йому вісім операцій. Через три тижні Романа Капація, бійця 28-ї окремої механізованої бригади Збройних сил України, призваного в зону АТО із села Оболонь Семенівського району, обміняли на когось із сепаратистів і доставили в Дніпропетровську обласну лікарню імені І. Мечникова. А звідти переправили в Київський військовий госпіталь, де він і помер 11 грудня 2015 року.

— Коли я вперше побачила сина після того, як над ним позну-

Батьки Романа Капація відчайдушно боролися за свого сина близько півроку.

щались сепаратисти, захопивши в полон, він був у комі, – плаче безутішна мама Романа Капація 57-річна Ганна Михайлівна. – У нього було зараження крові, у голові – гній. Обидві ніжки прострелені, права ручка зламана в трьох місцях. І всі внутрішні органи, до єдиного, порізані...

«Я ІДУ ВОЮВАТИ, І КРАПКА! МЕНІ ПОТРІБНО КОЛЬКУ ВИПІКУВАТИ...»

За що «деенерівці» так жорстоко катували 36-річного механізатора, батька шістьох дітей, чого від нього хотіли добитися, нам уже ніколи не дізнатися. Можливо, за те, що в нього на плечі було татування із часів строкової служби «Львів Яворів». Сержант Капацій бойову підготовку проходив саме в Яворівському навчальному центрі. Схоже, йому вганяли в тіло іржаве шило. У нього кидали ножі, як дротики для гри в дарст, внаслідок чого дуже постраждав кишечник. У нього стріляли зі зброї й нещадно били по всіх частинах тіла. Від цих ударів у полоненого утворилися три великі внутрішньочерепні гематоми головного мозку. Його права рука з татуванням виявилася зламаною в трьох місцях.

Як він витримав ці катування, одному Богові відомо. Напевно, тільки завдяки міцній хліборобській витримці.

Широкоплечий Роман, ростом 1,82 метра, з дитинства вирізнявся силою й витривалістю, не цурався ніякої фізичної роботи. Сільські вчителі дотепер пам'ятають, із якою любов'ю хлопець доглядав за земельними ділянками при школі, як допомагав батькам господарювати. Бойові побратими згадують, що Рома не соромився свого селянського походження, був відкритим, веселим і добрим. За те, що розповідав забавні байки, одержав позивний «Мітяй» – як звуть відомого баяндрасника з популярного багатосерійного фільму «Свати».

Чому Роман опинився на війні? Відповідь проста. Його син Коля, якому зараз два з половиною роки, народився з уродженим пороком серця. Хлопчиківі була потрібна дорога операція, на яку родина не могла знайти грошей. Адаже яка зарплата в механізатора? Півтори-дві тисячі гривень. А дружина Романа, Галя, перебувала в декретній відпустці по догляду за другою дитиною. Їхній доньці Лері, коли тато одержав повістку з військкомату, виповнилося всього кілька місяців.

Рідні й близькі вважають, що повістку Ромі надіслали помилково – багатодітних чоловіків на війну не повинні призивати. У той час, коли він проходив перепідготовку в навчальному центрі «Десна», вони зібрали документи, що підтверджують його батьків-

ство (у Романа є діти від різних жінок), на підставі чого волонтери готові були повернути Рому додому. Але він уперся: «Не треба про мене турбуватися! Я цього навіть слухати не хочу. Я йду воювати, і крапка. Мені потрібно Кольку вилікувати».

Це було його основним особистим мотивом взяти в руки зброю. Адже мобілізованим регулярно платять зарплату, у середньому – шість тисяч гривень на місяць. Де простий тракторист зможе стільки заробити?

Тепер говорять: він пішов воювати, щоб захистити своїх дітей і не пустити війну у свій дім. Все правильно. Роман був патріотом. Людиною, яка не звикла ховатися за спинами інших. І соромитися того, що в мирному житті він не зміг заробити синові на операцію, потрібно нашому уряду.

«ВИТЯГАТИ ПОПОНЕНИХ ІЗ СБУ Й В'ЯЗНИЦЬ ТАК ЗВАНИХ «НАРОДНИХ РЕСПУБЛІК» ДУЖЕ ВАЖКО»

Роман Капацій був мобілізований у зону АТО 10 березня 2015 року, а 2 травня в складі нового поповнення 28-ї бригади прибув на передову, під Мар'їнку Донецької області. Там нібито дотримувалося перемир'я – противникові не заборонялося стріляти по наших позиціях, а нашим солдатам заборонялося стріляти у відповідь. 31-го, в останній день весни, командир підрозділу з позивним «Рубін» взяв його в складі розвідувальної групи на бойове завдання. «Рубін» дуже любив «Мітєя». По-перше, той добре розбирався в техніці, по-друге, на нього завжди можна було покластися.

– Того дня Ромі не хотілося нікуди виїжджати, – згадує товариш по службі й друг Романа з позивним «Дока», котрий прибув на його похорон. – Він начебто передчував лихо. Але наказ є наказ. Хлопці висунулися за межі частини на «Уралі» при повному екіпіруванні. У той час, хочеться особливо зауважити цей факт, уже не велося активних бойових дій. Ми перебували в тилу, за кілька кілометрів від Мар'їнки. Однак для наших противників перемир'я не існує. У них перепочинок буває тільки перед одержанням чергового путінського гумконвою. Проникнувши на підконтрольну нам територію, ворожі сили влаштували засідку. З того завдання ніхто з нашої бригади не повернувся.

– Пізніше ми виявили розбитий «Урал» неподалік від місця нашої дислокації, – продовжує «Таможня» – ще один бойовий побратим Романа Капація. – Тіла водія й командира роти «Рубіна», який перебував у кабіні, виявили на місці розстрілу машини. Одного із солдатів із закритим обличчям «сепари» добили пострілом у

груди, мабуть, як тільки він вистрибнув із кузова автомобіля. Почали прочісувати місцевість у пошуках Романа й ще одного бійця, Сергія Гарнаги, яких не було серед загиблих. Місцевість була буквально нащипована мінами й розтяжками. Метрів за чотири від останків «Уралу» прогрімів вибух – наш сапер підірвався на розтяжці. Йому відірвало ступню, але, слава Богу, залишився живим. – На те, що ворожі диверсанти планували операцію заздалегідь, вказували залишені ними у своєму «лігвищі» речі, – додає боець 28-ї бригади з позивним «Старт». – Мабуть, вони не один день провели в засідці й після операції швидко втекли. Нам залишалося лише припускати, що двох наших побратимів вони захопили в полон пораненими й у непритомному стані. Інакше ворогові вони не здалися б. Треба було терміново вживати заходів для їхнього звільнення. Витягати полонених із СБУ й в'язниць так званих «народних республік» дуже складно. Обмін – досить складний процес, через що деякі з наших солдатів перебувають у неволі вже по півтора року. Тому краще робити це відразу після захоплення.

«ГРОШІ НА ОПЕРАЦІЮ ДИТИНИ РОМАНА ЗІБРАЛИ ВОЛОНТЕРИ»

За характером поранень і слідів катувань на тілі Романа причетні до його звільнення й подальшого лікування зробили висновок, що він потрапив у руки чеченців-«кадірівців». Як відомо, вони вирізняються особливою жорстокістю до полонених. Хоча одностайно стверджувати цього не можна.

Активні пошуки зниклих, які провели самі бійці 28-ї бригади та волонтери, котрі підключилися до цього, дали результат на десятий день. З одного боку, результат начебто і швидкий, а з іншого – час був безповоротно упущений і наслідок – сумний.

Невідомо, де Романа катували, яким чином він опинився в морзі, скільки часу він залишався без медичної допомоги. Хто цей воскреслий – для лікарів залишалося загадкою, адже при голому «трупі» документів не було.

– Ми не втрачали надії, що старшого брата мого чоловіка знайдуть живим, хоча спочатку з його частини надходили дані, що він загинув, – розповідає невістка Ганни Михайлівни Світлана Капачій. – Ми з його дружиною Галею відправляли запити до різних інстанцій, що займаються пошуками безвісти зниклих на війні. Наша родина особливо вдячна Ларисі Даценко – волонтерові, заступникові керівника районного представництва Всеукраїнського об'єднання «Свобода». Вона була першою, до кого ми звернулися

по допомогу. А взагалі, кожний, причетний до звільнення Романа, робив усе можливе. І десятого червня нас повідомили, що він прооперований і перебуває в одній із лікарень Донецька. На сімейній раді свекор сказав: «Хтось повинен до нього поїхати». Сам він не міг – незадовго до цього йому прооперували грижу. У мене й у невістки – маленькі діти на руках. А у свекрухи не було поважних причин не поїхати до сина, який знайшовся.

Мама Романа Капація – приклад мужності й самопожертви в ім'я дитини. Останні півроку його життя вона невідлучно знаходилась поруч із ним, кочуючи з однієї медичної установи до іншої.

– До Донецька через всі блокпости мене доправили люди, які знають у тій місцевості всі ходи й виходи, – згадує Ганна Михайлівна. – Медперсонал зустрів доброзичливо, виділив мені окрему кімнату. Щоправда, попередив, щоб нікому не говорила, що я «чужа». Донецькі медики врятували мою дитину. Вони провели йому вісім операцій! А один із лікарів, коли Рому вдалося на когось обміняти і його вже вантажили в машину швидкої допомоги, щоб відправити в Дніпропетровськ, не дав загинути йому, захистивши від озброєних бойовиків, які охороняли лікарню. З криками «Бандера, дарма ми тебе не дорізали!» ці нелюди почали виривати

Провести Романа Капація в останню путь прийшли сотні односельців

із Роминого тіла трубки й провідки, до яких він був під'єднаний, витягувати носилки з машини. На щастя, лікар, який проводжав нас, захистив мого сина собою, буквально впавши на нього, щоб ті звірі не могли нічого зробити.

Сільська жінка, котра пропрацювала довгі роки куховаркою, говорить:

– Не знаю, що б і робила без підтримки волонтерів – цих золотих людей. Іноді, особливо спочатку, на лікування сина було потрібно чотири тисячі гривень на день, і ці гроші вони знаходили. Завдяки волонтерам Рома впорався з пневмонією, яка в нього розвинулася. Вони, щоб не шпигувати його зайвий раз антибіотиками, як тільки підвищувалася температура вище тридцяти семи градусів, обмотували його мокрим простирадлами й обдували вентилятором. Я вперше бачила таке і дивувалася, як легко збивається жар.

Саме волонтери допомогли Ромі здійснити його заповітну мрію – прооперувати сина в Інституті серця. Я йому розповідала про це. Я постійно розмовляла з ним. Гладила, цілувала – і, нарешті, почувала від сина довгоочікуване «мама». Він усе розумів. Останнім часом Рома вже таким розумничком був! Давав ліву ручку, щоб привітатися (права в нього не працювала). І животик у нього зажив, і ніжками міг уже рухати, ротик відкривав, коли мені потрібно було почистити йому зубки. Не температував, самостійно дихав. Набрав вагу – цілих десять кілограмів! Загалом, ішов на поправку.

У понеділок, сьомого грудня, його повинні були відправити на лікування в Німеччину – стан дозволяв. Там уже приготували для нього місце. Волонтери й військові всього за півдня, незважаючи на вихідний, зібрали синові необхідні документи. Я покупала його, поголила перед відправленням за кордон. Однак увечері в неділю його чомусь взяли на операцію. Мені нічого не пояснили. Сказали лише: так треба. Що йому зробили, невідомо, але коли його привезли з операційної, це була вже інша людина. Він уже нічого не міг, тільки тихо плакав...

– У нашому госпіталі Роман провів чотири місяці (128 днів), – розповідає начальник Головного військового клінічного госпіталю генерал-майор медичної служби кандидат медичних наук Анатолій Казмирчук. – Коли боєць поступив до нас, у нього були серйозні порушення центральної нервової системи, у черевній порожнині постійно відкривалися свищі. Ми розуміли, що шанси на відновлення у цього пацієнта мінімальні. Однак робили все можливе, аби йому допомогти. Роман отримував найсучасніші препа-

рати, на які госпіталь витратив понад мільйон гривень. Його консультували спеціалісти з Німеччини, Ізраїлю, Америки. Всі вони сказали: «Ми не надали б допомоги краще за вас».

—У Романа Капація з першого дня перебування в нашому госпіталі була установлена загибель мозку, це визначили за допомогою енцефалографії, — пояснює провідний хірург Ростислав Гибкало. — Також у нього розвинулась гідроцефалія — як наслідок запального захворювання головного і спинного мозку. Умовою німецьких лікарів було усунути її. З таким захворюванням пацієнту не можна летіти літаком. Саме тому ми провели малотравматичну ендоскопічну операцію. Напругу зняли. Але у Романа йшов гнійний процес у черевній і плевральній порожнинах. Він перебував у стані хронічного сепсису. Через це ліва легеня практично розпалася... Лікування пацієнт отримував у повному обсязі, за ним був хороший догляд. Нам навіть удалося заживити пролежень на куприку. Тижнів за два до смерті Романа я пояснював мамі, що мозок її сина неможливо відновити. Але вона твердила: «Я бачу, що він на мене реагує». Мамі хотілося в це вірити, так само, між іншим, як і нам. Але бувають ситуації, коли медицина і лікарі безсилі.

Провести Романа Капація в останню путь прийшли сотні односельців. Він став другим жителем Оболоні, який помер за незалежність України. Хоча статусу учасника бойових дій йому так і не дали.

ОЛЕКСІЙ КАБУШКА: «ВІДПРАВЛЯЮЧИ СИНА НА ФРОНТ, МЕНІ ДОВЕЛОСЯ ПОВНІСТЮ ЗІБРАТИ МОТОР ЙОГО СТАРОГО БТРА, ШО ЗАГЛОХ ПО ДОРОЗІ НА ПОЛІГОН»

63-річний полтавський волонтер, котрий нещодавно втратив на війні сина, каже, що буде допомагати нашим захисникам ще більше. Тепер він у відповіді за трьох онучок, які залишилися без батька

«Бережи себе, синку! У тебе ж троє діток», – знаючи про те, що Мирослав знаходиться на бойовій позиції, полтавець Олексій Михайлович Кабушка по-батьківськи попросив його бути обережнішим. «Саме тому я тут», – відповів Славик і відключив телефон.

Це була їхня остання розмова. Через чотири хвилини Мирослав загинув від вибуху ворожої гранати.

Олексій Михайлович дізнався про це тільки наступного дня, під вечір, коли йому зателефонував заступник обласного військкома. Чоловік відразу зрозумів, що сталося лихо. «Щось серйозне?» – в душі батька ще жевріла надія. Заступник військового комісара нічого не став говорити по телефону, сказав лише, що зараз під'їде до нього на роботу. Що було далі, Олексій Михайлович пам'ятає смутно ...

«КОЛИ ІЗ СЛАВИКОМ ЦІЛИЙ ТИЖДЕНЬ НЕ БУЛО ЗВ'ЯЗКУ, ВНУЧКА СПІДКУВАЛА ЗА НОВИНАМИ І ДОПОВІДАЛА МЕНІ ПРО ОБСТАНОВКУ В АТО»

– Наймолодша внучка, восьмирічна Настуся, коли я зайшов до хати, теж усе зрозуміла без слів, – продовжує Олексій Кабушка. – «Що таке?» – кинулася до мене. Я зам'явся з відповіддю. «Ой, мій татко ...» – заплакала вона. Ще недавно, коли з Мирославом цілий тиждень не було зв'язку, внучка зустрічала мене біля порога і радісно повідомляла: «Дідусю, сьогодні на фронті без втрат». «Слава Богу», – видихав я і хрестився. «Слава Богу», – хрестилася й Настуня.

Дівчинка сильно хвилювалася за нас із сином. Я ж теж часто

Олексій Кабушка, батько загиблого героя.

буваю на фронті як волонтер. Коли під час телефонної розмови з нею іноді лунали вибухи, Настя насторожено питала: «Діду, ти на війні?» – «Ні, на полігоні, не хвилюйся», – заспокоював я її.

І 13-річна Юля – донька Славіка від першого шлюбу, і 15-річна Влада, його прийомна донька, важко переживають втрату. Дівчата дуже дружні між собою. Батько не ділив дітей на своїх і чужих.

– Мирослав мав демобілізуватися в кінці літа, і я планував після цього перебраться в Гребінку, на свою батьківщину, – важко зітхає Олексій Михайлович. – А тепер, виходить, у свої шістдесят три залишився єдиним чоловіком у сім'ї. І повинен поставити на ноги осиротілих дівчаток ...

Мирослав пішов до школи шестирічним і був найменшим в класі за віком, але відразу ж проявив себе як лідер. Заводієм був, правда, дисципліна у нього кульгала. У першому класі зайняв третє місце на обласних змаганнях з шахів (математика йому добре давалася). Працьовитим ріс, старанним. Ця якість дуже допомагало йому в професії. Вивчившись на столяра-мебляра, працював у престижній фірмі. Практично всі меблі у нас вдома зроблені його руками. Дуже добротні: ніде ні зазору, ні перекосу. Індивідуальних замовників у сина вистачало. Хіба хтось думав, що людині з такою мирною професією доведеться воювати?

Про те, що син отримав повістку, батько не знав до останнього. Мирослав сказав йому, що йде служити, коли вже були зібрані всі речі в дорогу. Цю дату Олексій Михайлович добре запам'ятав: 10 липня 2015 року.

– Мирослав дуже пишався, що потрапив до 81-ї окремої аеромобільної бригади, що входить до складу високомобільних десантних військ Збройних Сил України, яка тримала оборону Донецького аеропорту і найближчих околиць, – продовжує мій співрозмовник. – Хоча забезпечена вона була не краще за решту. Мені, наприклад, довелося самому шукати синові берці сорок шостого розміру, оскільки йому видали взуття на розмір менше. А коли хлопці їхали на випробувальний полігон у Широкий Лан Миколаївської області (це було вже в листопаді), БТР, в якому знаходився Мирослав, заглох посеред дороги, не дотягнув до місця призначення кілометрів п'ятнадцять. Взявши собі помічника, я з купою запчастин відправився йому на допомогу. Виявилось, бронетранспортер був випущений ще в 1968 році – на десять років раніше, ніж народився мій син, і вимагав капітального ремонту двигуна. Але ми з напарником, ховаючись від холодного дощу під поліетиленовими

мішками (і підсвічуючи собі мобільними телефонами, тому що не було ліхтарів), за ніч буквально всліпу розібрали і знову зібрали двигун, замінивши в ньому більшість вузлів і агрегатів.

Ось так я проводжав свого сина на війну.

До речі, за те, що Мирослав повернув машину в робочий стан (яким чином, це нікого не хвилювало), його нагородили фотографуванням на фоні державного прапора і двотижневою відпусткою перед Новим роком. Нікому з його призову не дали відпустку до сих пір. Там, де вони стоять, завжди «жарко».

«БРОНЕЖИЛЕТИ, ЯКИМИ ЗАБЕЗПЕЧЕНІ УКРАЇНСЬКІ ВОЇНИ, НЕ РЯТУЮТЬ ВІД СУЧАСНОЇ ЗБРОЇ»

– Я рідко запитував Мирослава, що йому потрібно, оскільки знав: на фронті потрібно все, – зітхає Олексій Михайлович. – Уявляєте, у хлопців досі немає рацій, не кажучи вже про те, що запчастини потрібні постійно. А що таке віддавати накази по мобільному телефону, який можна прослухати?

У той день, 14 квітня, Мирослав разом з побратимами вів спостереження за силами противника. Раніше вони використовували горище покинутого будинку як спостережний пункт, однак місце виявилось «засвіченим», і хлопці перебралися в льох. Поки кущі стояли голі, позиції протилежної сторони проглядалися, як на долоні, але з'явилось листя, і приховало все навколо.

А мінометники кричать нам у мобільні телефони: «Давайте координати!» – розповідав Олексію Михайловичу боець з Київщини Олександр, який приїжджав на похорони Славіка. – І тоді Славо вискакує з льоху і кидається на горище. «Ми вже два тижні там не були», сепари «забули про нього» – заспокоїв мене, коли я намагався його зупинити. Він встиг повідомити про свої координати, але бойовики вистежили його на горищі і обстріляли будинок з підствольника. Будинок загорівся. Троє бійців отримали сильні опіки. Мирославу осколок гранати перебив хребет...

Олександр встиг засікти розташування диверсійно-розвідувальної групи бойовиків, звідки стріляли в Мирослава. Цю групу наші бійці теж накрыли вогнем, як і ту, координати якої просили мінометники. За даними української розвідки, в тому бою противник зазнав значних втрат у живій силі й техніці. З нашого боку було 18 поранених і один загиблий – Мирослав Кабушка.

– На жаль, ті бронезилети, якими забезпечені Збройні Сили, не рятують від сучасної зброї, – кофтає гіркий клубок, що підступив до горла, батько загиблого героя. – Що таке третій ступінь захис-

ту, якщо сучасній зброї не перешкода ні четвертий, ні п'ятий?

Олексій Михайлович не розуміє і того, чому Національна гвардія, яка стоїть на другій і третій лінії фронту, оснащена сучасною технікою, а у десантно-штурмових бригад ВСУ, що перебувають на передовій, немає навіть запчастин до старих БТРів.

– Де ж влада? Чому хлопці, службовці Збройних Силах, просять привезти їм форму, біноклі, рації, ноутбуки для роботи зв'язківців? – обурюється Олексій Михайлович. – З наших пенсій і зарплат утримують гроші на забезпечення армії, але куди йдуть ці мільйонні кошти?

Олексій Кабушка – фрезерувальник однієї з полтавських фірм – не з чуток знає про ситуацію на передовій, оскільки на фронт їздить з самого початку бойових дій. У той день, коли йому повідомили про загибель сина, він з ранку готував до відправки в зону АТО чергову машину від Ліги громадських організацій «Громада Полтавщини», до якої сам належить. Повантажили рації для хлопців, запчастини до БТРів...

«КОПИ МИ ЕВАКУЮВАЛИ СІРИТ З КРАСНОГІРСЬКА, НАШ УАЗ ПОТРАПИВ ПІД МІНОМЕТНИЙ ОБСТРІЛ»

У боротьбу за зміни в своїй країні пенсіонер Олексій Кабушка включився, дізнавшись, що Віктор Янукович не підписав у Вільнюсі договір про асоціацію з Євросоюзом.

– Приїжджаю 29 листопада зранку до столиці, а Майдан порожній, – згадує Олексій Михайлович. – Ще подумав: «Невже я один такий?». Але до вечора центральна площа Києва заповнилася протестувальниками. Таких, як я, стало багато. Поки все було тихо-мирно, я рубав дрова, заварював чай для майданівців. У Києві бував наїздами. Пам'ятаю, 19 січня, на Водохрещу, з ранку брав участь у віче, а близько другої години дня пройшов слух, що на вулиці Грушевського щось відбувається. Народ кинувся туди. Там уже почалося побоїще.

У повітрі відчувався запах газових гранат, то тут, то там лежали поранені, люди ховалися від пострілів за дерева... Мою увагу привернули два лікарі «швидкої», які стояли на тротуарі з носилками. Один почав пробиратися до чоловіка, який впав на бруківку, але сам отримав поранення. Його напарник почав кликати на допомогу. «Давай, – кажу йому, – разом спробуємо когось врятувати!» і ми поповзли рачки в саме пекло. На щастя, вдалося винести одного постраждалого. Дивлюся, інші теж набралися сміливості – почали евакуювати поранених на щитах. Ця подія визначила мою подальшу участь в Революції гідності – я увійшов до складу «Медичної сотні».

А 4 травня 2014 року Олексій Кабушка разом з Ахтемом, переселенцем з Криму, і Сергієм з Черкаської області (він навіть не знає їхніх прізвищ), з якими подружився на Майдані, вперше відправився на лінію фронту. У одного з друзів був старенький УАЗ – чоловіки склали в нього їжу, одяг, зібрані рідними і близькими. Тоді ще ніхто не знав, що потрібно солдатам.

– На блокпосту за Ізюмом Харківської області, куди вже підбиралася війна, нас зупинили і далі не пустили, – продовжує Олексій Михайлович. – Хлопці, котрі стояли на посту, – голодні, одягнені абияк, – кинулися до нас: «Є щось смачненьке?» Для них все тоді здавалося смачним, оскільки, окрім «червоної риби», як вони називали кільку в томаті, у них практично нічого не було. Мої попутники, розвантажившись, повернулися назад, а я затримався на кілька днів: купив у найближчому селі велике емальоване відро і зварив у ньому макарони, засмажив сало з цибулькою... Наші згоłodнілі захисники їли їх з хлібом і нахвалювали.

Олексій Кабушка, періодично приїжджаючи на блокпости з гуманітарним вантажем, не гребував обпірати воїнів, ремонтувати техніку, виконувати найчорнішу роботу. А одного разу, тільки-но Краматорськ звільнили від «деєнерівців», йому довелося вивозити дітей з місцевого дитбудинку. Їхній автомобіль наші солдати зупинили на виїзді зі Слов'янська і запропонували допомогти в евакуації дітей. Волонтери, не роздумуючи, повернулися назад. Сергій залишився в Слов'янську, щоб не займати місця, а Ахтем з Олексієм рушили у бік Краматорська. Викинули сидіння з колишньої санітарної машини, на якій постійно їздили в зону АТО, накидали на підлогу матраців, фуфайок, щоб малечі було зручно.

– Дітям було від десяти місяців до шести років, у кожного на ручці бірочка із зазначенням прізвища, імені та по батькові, року народження, адреси, – згадує волонтер. – За три ходки ми змогли евакуювати до лінії розмежування, тобто до Ізюму, дев'ятнадцять дітлахів. Я сідав на матрац, садив по двоє старших діток на одне коліно, ще по двоє – на друге, інші лежали. Так і їхали. А коли поверталися за черговою партією, потрапили під мінометний обстріл. В УАЗі перебило гальмівну систему, і машина покотилася під укіс. Ахтем устиг вискочити на ходу, а я – ні. Тричі перевернувшись, автомобіль ліг на правий бік. Тільки почав вибиратися з нього, як поруч вибухнула міна. Отямився вже в польовому госпіталі під Ізюмом.

Трохи підлікувавшись, Олексій Кабушка знову відправився в зону АТО. Він уже не уявляє свого життя без волонтерської діяль-

38-річний Мирослав Кабушка загинув, виконуючи бойове завдання.

ності. Найдалі добирався до Тоненького – у той час, коли «кіборги» утримували Донецький аеропорт. Колеги, дізнавшись, чим займається Олексій Михайлович у вільний від роботи час, теж почали фінансово допомагати «Громаді Полтавщини». На їхні кошти і пожертвування інших жителів міста на фронт були відправлені оптичні приціли, тепловізори, біноклі, бронежилети,

бензопили ... Крім того, підприємство організувало виїзд добровольців у прикордонну зону для ремонту військової техніки. Дві доби полтавці, практично не відпочиваючи, під стрілянину з кулеметів і автоматів, за допомогою слабких побутових зварювальних апаратів встановлювали захисні протикумулятивні решітки на БМП. Спочатку замовлення було на дев'ять штук, а вони зробили одинадцять.

– Мене іноді запитують, навіщо я туди їжджу, – втомлено, одними куточками губ посміхається Олексій Михайлович. – Так, звичайно, війна – це неправильно, тому що на ній гинуть люди. Але якщо доводиться воювати за Батьківщину, то вся країна зобов'язана підтримувати армію. Ми, волонтери, допомагаємо фронту в ім'я перемоги. В ім'я того, щоб якомога менше наших синів, чоловіків, братів загинули на цій війні. І якщо хоч одного захисника врятує привезений мною бронежилет або зігріє бушлат, я буду туди їздити. Тепер же, втративши сина на війні, буду ще більше допомагати фронту. Тому що не бажаю нікому з батьків опинитися на моєму місці. І тому, що я у відповіді за трьох онучок, які залишилися без батька.

«У ЗАПІ СУДУ Я ХОТІЛА ПОДИВИТИСЯ РОСІЙСЬКИМ СПЕЦНАЗІВЦЯМ В ОЧІ Й ПОСТАВИТИ ОДНЕ-ЄДИНЕ ЗАПИТАННЯ: «НАВІШО ВИ ВБИЛИ МОГО СІНА?»»

Родичі загиблого воїна АТО Вадима Пугачова з Кременчука мають намір подати позов до Європейського суду на Російську Федерацію, щоб домогтися відповідальності сусідньої держави за злочини, вчинені її військовослужбовцями в Україні

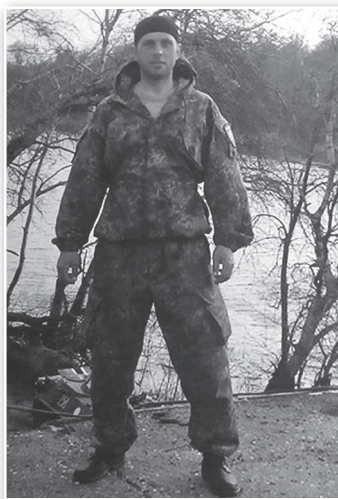
31 травня 2016 року народний депутат України Надія Савченко вперше виступила з трибуни Верховної Ради. У своїй короткій промові Надя згадала бійця Вадима Пугачова, котрий загинув рік назад під час перестрілки з групою російських диверсантів, серед яких були ГРУшники Олександр Александров і Євген Єрофеев (цих військовослужбовців з Російської Федерації обміняли на Савченко).

—Хочу попросити вибачення у матері Вадима Пугачова за те, що її син віддав життя за мою свободу, — сказала Надія Савченко. —Вибачте, що я жива, а ваша дитина мертва...

Ім'я Вадима Пугачова тепер назавжди пов'язане з іменем Надії Савченко. Його смерть стала точкою відліку для її звільнення. Адже якби в бою під Щастям Луганської області не були взяті в полон російські ГРУшники Александров і Єрофеев, ще невідомо, як довго українська льотчиця знаходилася б у російській в'язниці. Виходить, Вадим ціною власного життя забезпечив нашим переговорникам «обмінний матеріал».

«ВАДИК ГОВОРИВ, ШО ЯК ТІЛЬКИ ДОБЕРЕТЬСЯ ДО КРЕМЕНЧУКА, ВОНИ З ПЕНОЮ ОДРАЗУ ПОНЕСУТЬ ЗАЯВУ В ЗАГС»

Того дня, 16 травня 2015 року, 40-річний Вадим Пугачов, молодший сержант 92-ї окремої механізованої бригади Збройних сил України, повинен був би відправитися у відпустку. Але

Вадим Пугачов першим помітив групу диверсантів й устиг попередити про небезпеку товаришів, за що поплатився життям.

Мати загиблого бійця Тетяна Олексіївна.

в нього не знайшлося коштів на дорогу, і він попросив маму вислати йому кілька сотень гривень.

– О другій годині дня син зателефонував і повідомив, що гроші одержав, – розповідає 64-річна Тетяна Олексіївна. – Наступного дня я чекала його додому. Хоча Вадик збирався спершу до Олени – своєї колишньої однокласниці. Вони зустрілися під час однієї з попередніх його відпусток і якось по-особливому подивилися один на одного. Вадик до цього вже чотири роки як був розлучений, в Олени теж родина розпалася. Одне слово, роман у них зав'язався. Син уже мріяв про доньку. Говорив, як тільки добереться до Кременчука, від-

разу понесуть з Оленою заяву в загс. Та доля розпорядилася по-своєму – менше ніж через годину після того дзвінка він загинув у бою...

На те чергування, що стало для 40-річного Вадима Пугачова останнім, він, розповідали його бойові побратими, які приїжджали на похорон, напросився сам. Свій порив аргументував тим, що попереду в нього відпустка, і він хоче кого-небудь підмінити. Хлопці стояли на блокпосту біля єдиного вцілілого мосту через річку Сіверський Донець, по якій іде розмежування між Україною й так званою «Луганською народною республікою». Імовірно, російські спецназівці одержали завдання пробратися в розташування нашого підрозділу з метою розвідки. Але черговий Вадим Пугачов помітив засідку в кущах і криком попередив своїх товаришів про небезпеку. Зав'язався бій, у результаті якого троє з 92-ї бригади одержали поранення, а двоє російських ГРУшників – командир групи спецназу 3-ї бригади Збройних сил Російської Федерації (дислокується в Тольятті) капітан Євген Єрофеев і заступник командира групи сержант Олександр Александров – були захоплені в полон. На жаль, Вадим Пугачов під час перестрілки одержав смертельне поранення.

**«МЕНЕ, ПОТЕРПІЛУ, НІХТО НАВІТЬ НЕ СПИТАВ,
ЧИ ЗГОДНА Я НА ПОМИДІВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ»**

– Відразу ж після похорону мене із внучкою викликали в СБУ, – розповідає, не перестаючи плакати, Тетяна Олексіївна. – Запитували, чи не знаємо ми про конфлікт Вадика з товаришами по службі. Але звідки нам було про це знати? Син ніколи не розповідав про свої проблеми й труднощі. Усі його розмови були в основному про... природу. Йому дуже подобалися тамтешні пейзажі. А коли випадали нічні чергування, говорив, що любив спостерігати за Місяцем. Траплялося, я чула в телефоні звуки стрільби й вибухи. «Та це далеко, не бійся», – заспокоював він мене. Сигнал там можна було вловити тільки на пагорку, куди вони із хлопцями бігали телефонувати. На те, щоб сховатися від обстрілів у бліндажі під мостом, їм було потрібно чотири секунди. Це я знала точно – син іноді тікав в укриття, перериваючи розмову.

«Які були стосунки у вашого сина з товаришами по службі?» – це ж запитання, тільки іншими словами, ставили матері загиблого й адвокати підсудних Александрова й Єрофєєва.

– Побачивши спецназівців у залі суду, я розгубилася, – ковтає сльози Тетяна Олексіївна. – А хотіла ж подивитися їм в очі й поставити одне-єдине запитання: «Чому ви вбили мого сина?». Але побачивши, як вони вальжно сиділи й посміхалися, у мене всередині наче щось перемкнуло, наче хтось відвів мої очі від них.

Суть двічі повтореного запитання різними людьми Тетяні Пугачовій пояснили знайомі, які трохи розбираються у військових тонкощах. Мовляв, міст, який охороняв її син, не простий. Через нього переміщалася контрабанда як в один, так і в інший бік. І окремі бійці 92-ї бригади добре на цьому заробляли. Можливо, Вадик знав те, що йому не потрібно було знати?

Смутні здогади відібрали в убитої горем жінки не тільки сон, але й життя. Тетяна Олексіївна говорить, вона вже не живе, а просто дихає. Світло померкло для неї, і вже цілий рік бачить усе навколо тільки в сірих тонах.

– «Усе буде на вашу користь», – говорив мені прокурор, – продовжує моя співбесідниця. – Але яка мені користь може бути, якщо в мене немає більше сина? А тепер винних у його смерті взагалі відпустили на волю, і вони не отримають за вчинений злочин жодного покарання. Ні, я не проти того, що Надія Савченко завдяки цьому обміну отримала свободу. Мені, як і всім в Україні, було шкода її. Але мене не залишає відчуття, що я брала участь у якомусь розіграному спецслужбами шоу, виконуючи роль «анту-

ражу». Нас, простих людей, використовують на виборах, на війні, а потім викидають, як відпрацьований матеріал. До нашої думки прислухатися не обов'язково. Мене, визнану потерпілою стороною у такій гучній справі, ніхто не запитав, чи згодна я на те, щоб засуджені були помилувані. І мого сина, коли зустрічали Савченко, не згадали...

Зрештою, Єрофеев і Александров одержали по чотирнадцять років позбавлення волі, і всього трохи більше ніж через місяць після винесення вироку їх обміняли на Надію Савченко.

– Я попросила відкрити труну, у якій привезли Вадика, – продовжує Тетяна Пугачова. – З того, у якому стані було тіло, можна зробити висновок, що спочатку син одержав поранення в ноги, а потім, коли вже впав, йому вистрілили зверху в лобову частину голови. Куля вилетіла через нижню ліву щелепу. Груди всі порізані були... Упевнена, син – високий, міцний, який ніколи не ховався за спину товаришів, – й тоді ішов у повний ріст.

– А як у нього визріло бажання відправитися добровольцем на фронт? – запитую жінку.

– Коли із зони АТО почали привозити вбитих хлопців, він не знаходив собі місця, – пояснює Тетяна Олексіївна. – Одному з них було 20 років, іншому взагалі 18... «Чому я тут, не там? – заводив він і зі мною розмови. – Мені вже хоча б сорок, а хлопці ще життя не бачили! І потім, що я синові своєму скажу, коли він запитає: «Де ти був, коли йшла війна? Ховався?»

«СИН ПЛАНУВАВ ПІСЛЯ ВІЙНИ БУДИНОК ВІДРЕМОНТУВАТИ, ДАХ ПЕРЕКРИТИ, СТІНИ УТЕПЛИТИ...»

– Потрапивши на фронт у серпні 2014 року, Вадик радів: «Я тут жити почав! Почуваюсь на своєму місці!», – продовжує жінка. – У мирному житті син вважав себе невдахою. Працював диспетчером у міській газовій службі, грошей постійно не вистачало, заліз у кредит, залишився без родини... Він був хоч і запальним, але дуже скромним. Його товариші по службі вже пізніше розповідали, що соромився взяти собі навіть нижню білизну, яку привозили волонтери. Не домагався підвищення зарплати, як інші. Із двох з половиною тисяч гривень собі залишав усього гривень триста – на кишенькові витрати, а інші мені відправляв. Розумів, як нам з Юлею, донькою моєї старшої доньки, важко доводиться викручуватися на мою мізерну пенсію. Страждав від чиряків, які від постійної вологості й холоду буквально покрили його тіло. Приймав якісь таблетки, але так і не знайшов часу сходити до лікаря. Усе відкладав на потім. На після війни. І дім планував син після війни

відремонтувати. Ми з покійним чоловіком, щоб заощадити на буд-матеріалах, виклали стіни без теплового прошарку, тому взимку в хаті не нагріваємося, особливо зараз, коли газ сильно подорожчав. Збиралися з Вадиком, коли повернеться із фронту, утеплити будинок, дах перекрити. Тепер не знаю, хто мені допоможе... Після смерті чоловіка вісім років тому син був у мене єдиною опорою в житті. А я йому не додала любові. Щодня тепер плачу й прошу в нього за це пробачення. У молодості ми з Володею, чоловіком, багато працювали: я – штукатуром-малярем, він – інженером-електриком. На вихідні їздили в село до його матері, там обробляли землю, щоб заробити зайву копійку. А що маємо? Як були бідними, так і залишилися. «Мамо, я так люблю хворіти!» – зізнався мені одного разу Вадик, коли був ще маленьким. І пояснив, чому. Тому що тоді я приділяла йому більше уваги. Зрозуміти б це тоді – що важливе в житті, а що другорядне...

– У вас було передчуття біди?

– Ще в дев'яностих роках, коли між Росією й Україною виникла суперечка за Чорноморський флот, що базується в Севастополі, я сказала синові: «Боюся, як би тобі не довелося воювати з росіянами». «Та я ніколи в житті проти своїх братів не піду! – розлютився він. – Як це стріляти у своїх?» У нас же в Росії, хочу зазначити,

У Кременчуцькій гімназії №5 відкрита меморіальна дошка випускникам, які загинули на Донбасі. Серед них і Вадим Пугачов.

багато родичів. У мене мама українка, а батько росіянин, з Новосибірської області. Вадик, до речі, народився в Томську, куди мій майбутній чоловік приїхав на будову за комсомольською путівкою. Але незабаром ми перебралися до Кременчука, де син прожив останні тридцять вісім років і де отримав свій останній притулок, захищаючи рідну землю від російських «братів».

Перед тим, як він пішов на війну, мені приснилося, що покійний чоловік поставив на нашому провулку височенний паркан. Тепер цей сон можна витлумачити так: батько не хотів пускати сина з дому. А напередодні смерті Вадика я побачила уві сні, що того паркана немає й навколо пустка...

А Інні, доньці, яка давно виїхала на заробітки в Крим, уві сні прийшов покійний тато й попередив, що забере в неї Юлю. «Візьми кого завгодно, тільки не мою доньку», – почала просити вона його. Мабуть, Володя вибрав свого сина...

Внучка Юля хоче подавати позов на Росію в Європейський суд. Мені здається, це марно й навіть небезпечно. Але вона на підставі винесеного вироку має намір домогтися відповідальності держави Російської Федерації за злочини її військовослужбовців в Україні.

Там – наша земля!

**«СПОЧАТКУ, ЩОБ ІДЕНТИФІКУВАТИ СЕБЕ,
МИ МАЛЮВАЛИ НА АВТОМОБІЛЯХ ЧЕРВОНІ ХРЕСТИКИ,
А ПОТІМ ПОМІТИЛИ, ШО ПО МЕДИЧНОМУ ТРАНСПОРТУ
БОЙОВИКИ СТРІЛЯЮТЬ ШЕ БІЛЬШЕ, ОСКІЛЬКИ МЕДИК
МОЖЕ ПОВЕРНУТИ В СТРІЙ ДЕСЯТКИ ПОРАНЕНИХ»**

Батько, мати і син Кириковичі з Рівненської області, котрі врятували життя сотням бійців на передовій, стали першою в нашій країні сім'єю, удостоєною звання «Народний герой України»

– Нас начебто й не було на цій війні, – говорить 50-річний підприємець Юрій Кирикович із райцентру Зарічне Рівненської області. – Нас у будь-який момент можуть оголосити членами організованого злочинного угруповання. Тому що зброю хлопці з «Правого сектора» добували в бою. АГСи, міномети, гармати, «Гради»... Навіть танки викрадали. А дехто відправлявся в зону бойових дій із власними зареєстрованими карабінами. Іншим нас забезпечували волонтери – їжею, одягом, технікою, медикаментами... У нас немає статусу учасників бойових дій, отже, ми позбавлені будь-яких соціальних пільг. Ми не будемо представлені

Юрій з Ларисою насолоджуються спілкуванням з онуками, за щасливе майбутнє яких вони не раз ризикували своїм життям на війні.

до державних нагород. Але ж будь-якій людині дуже важливе визнання її діяльності. Тому орден «Народний герой України», відлитий зі срібла, зібраного людьми з усього світу, наша родина розцінює як найвищу оцінку того, що було зроблено нами для фронту.

ЗА ЛІТО Й ОСІНЬ 2014 РОКУ ЮРІЙ НА ВЛАСНОМУ АВТОМОБІЛІ ДОСТАВИВ БІЙЦЯМ 60 ТОНН ПРОДУКТІВ

10 лютого 2015 року в Полтаві відбувалася тринадцята церемонія нагородження героїв АТО – бійців армійських підрозділів, добровольців, волонтерів, медиків і одного капелана – орденом «Народний герой України», засновником якого є київський колекціонер-антиквар, журналіст Андрій Боечко. Після церемонії, уже в неформальній обстановці, він зізнався, що в цей день полтавці подарували йому більше кілограма срібних виробів. Напівкоштовний метал він передасть ювелірові Дмитрові Щербакову, який віділлє нову партію нагород. У затвердженому списку претендентів на орден «Народний герой України» нині значиться 1 340 кандидатур.

– Перше нагородження героїв народним орденом відбулося в червні 2015 року, – розповідає Андрій Боечко. – За минулі сім місяців цього звання удостоєні сто вісімдесят осіб, із них п'ятдесят – посмертно. У положенні про нагороду прописано, що орденів можуть удостоюватися окремі особи або підрозділи й організації за подвиг чи сукупність подвигів. Ми вже вручали такі нагороди й окремим громадським організаціям, і добровольчому українському корпусу «Правий сектор». Але родину нагородили вперше...

– Будемо вважати, що ми втрюх представляємо маленьку організацію добровольців, – посміхається 22-річний Ярослав Кирикович, слідом за яким відправилися на фронт його батьки. – А орден буде носити мама. Вона його заслужила, як ніхто з нас.

«Ярий», «Батя» і «Мама» (з такими позивними знають членів родини

«Орден буде носити мама» – вирішили батько і син.

Кириковичів на передовій) нині перебувають у резерві добровольчої української армії «Правий сектор». Поки на лінії розмежування не ведуться активні бойові дії, вони повернулися до Зарічного, щоб не проїдати марно волонтерських харчів. Але якщо раптом там почнуться бої, вони відразу відправляться до своїх. «Там теж наша земля» – пояснюють свою добровільну участь у цій війні.

– Мої чоловіки кілька місяців приховували від мене правду, щоб я не хвилювалася, – говорить 47-річна Лариса, до речі, уже бабуса двох онуків і онучки. – Син, коли стояв на Майдані, вступив у «Правий сектор». Після втечі Януковича хлопці якийсь час тренувалися на території його резиденції в Межигір'ї, а потім відправилися на Схід. Ярик сказав, що відправляється на полігон, і запитав мене, чи не зможу приїхати до нього в Київ на побачення. Я відразу зрозуміла, що справа серйозна. «Чому, синку?» – поставила йому запитання, дізнавшись від чоловіка, де знаходиться той «полігон». «А що я відповім своїм майбутнім дітям, коли вони мене запитають, де я був, коли вирішувалася доля України? Що в підвалі ховався?» – Ярослав просто обеззброїв мене своєю відповіддю. Більше я не сказала йому жодного слова. Зрозуміла, що маю відпустити сина.

Відтоді східний фронт впритул наблизився до родини Кириковичів, які проживають біля кордону з Білоруссю. Останні кілька років вони займалися підприємництвом – володіли трьома будівельними магазинами, вантажним і легковим транспортом. Юрій з Ларисою вирішили, що мають достатньо коштів, аби допомагати матеріально тим, хто перебуває на передовій. За літо й осінь 2014 року на власному МАНі Юрій відвіз бійцям 60 тонн продуктів. До збору гуманітарної допомоги долучилися голови сільських рад, віруючі й школярі. При цьому влада регіону, у якому традиційно перемагали «регіонали», намагалася не помічати активності волонтерів.

«МАМА ПОСТАВИЛА УМОВУ: АБО МИ ВСІ ЗАПИШАЄМОСЯ НА ФРОНТІ, АБО РАЗОМ ІДЕМО ДОДОМУ»

Перша поїздка Юрія була у звільнених за день до цього Слов'янськ, поблизу якого із квітня по липень 2014 року відбувалися жорстокі бої між Збройними силами України й бойовиками так званої «Донецької Народної Республіки». З того часу поїздки на фронт для Юрія стали щотижневими. Дорога в обидва боки – 2,5–3 тисячі кілометрів. Тоді від служби чоловіка стримувало два фактори – він балотувався у Верховну Раду й чекав, коли донька народить ще одного онука.

Автомобіль, звісно, Кириковичі угробили – він кілька разів потрапляв під обстріли. Бізнес – втратили. Близькі родичі, які живуть у Криму, перестали з ними спілкуватися. Рідний брат Юрія в гарячці політичної полеміки заявив одного разу: мовляв, «наші прийдуть» і повісять його із сином на першому стовпі. Та й багато місцевих навіть тепер вважають їх божевільними й не розуміють, навіщо їм потрібна участь у війні.

– А що буде, якщо кожний сяде й буде чекати, коли ворог приїде в його дім? – розмірковує Лариса. – Донька народила хлопчика 10 листопада 2014 року, і вже через п'ять днів мої чоловіки виїхали служити в п'ятий батальйон «Правого сектора». Вони обоє універсальні солдати – можуть усе: водити авто, стріляти, рятувати поранених... Ярик має середню юридичну освіту, а ми із чоловіком тривалий час працювали в медичній сфері: я – реанімаційною медсестрою в пологовому будинку, а він – фельдшером на «швидкій». І от хлопці мої виїхали, а я день сиджу біля телевізора, плачу, другий сиджу... Додзвонитися їм не можу, тому що з ними постійно немає зв'язку. Не витримала я такого життя. І в переддень Нового року сама поїхала до них як волонтер. Завантажила авто під дах – мандаринками, апельсинками, солодощами... «Не хочете нам допомогти?» – дізнавшись, що я медик, запитала мене керівник знаменитого батальйону «Госпітальєри» при «Правому секторі» Яна Зінкевич. Я навіть не думала над цим запитанням, ні з ким не радилася – просто дала згоду. Там же діти воюють, а що ж я, доросла жінка, ховатимуся за їхніми спинами? І вже одинадцятого січня відправилася на першу ротацію. Відразу в Піски. Це були найскладніші останні десять днів оборони плацдарму. Вісімнадцятого-дев'ятнадцятого січня під Водяним, чекаючи поранених «кіборгів», ми з іншими медиками простояли шістнадцять годин. Нам нікого не вивезли! Бойовики завалили термінал, а тяжкопоранених добили...

«ДІЗНАВШИСЬ ПРО МАМИНЕ РІШЕННЯ, МИ З БАТЬКОМ ЗАПРОТЕСТУВАЛИ. АЛЕ ВОНА ПОСТАВИЛА УМОВУ: АБО МИ ВСІ РАЗОМ ЗАЛИШАЄМОСЯ НА ФРОНТІ, АБО РАЗОМ ІДЕМО ДОДОМУ»

– Дізнавшись про мамине рішення, ми з батьком запротестували, – продовжує Ярослав. – Але вона поставила умову: або ми всі разом залишаємося на фронті, або разом ідемо додому. З нею не посперечаєшся. Загалом, влаштували ми на війні сімейний підряд. Я вивозив з поля бою поранених, передавав їх у руки мами й інших медиків для стабілізації й подальшого транспортування в

госпіталь, а тато мотався по всій лінії фронту, постачаючи підрозділам запчастини до техніки, медикаменти, продукти. Працювали увесь час у так званій «червоній зоні», тобто у зоні безпосередніх бойових дій.

– Нам рідко випадала нагода бачитися, а якщо й перетиналися, то лише на кілька хвилин, – згадує Лариса. – Коли я була в Пісках, чоловік стояв під обстрілами на Станиці Луганській. Я переїхала в Первомайськ, а вони з Яриком – у Піски. Перебувати рідним людям на фронті в одному місці не бажано з метою особистої безпеки. До того ж телефонний зв'язок там спеціально глушили, і ми по кілька днів не знали нічого один про одного. Бувало, через п'яту людину одержували інформацію про рідних. «Бачили, все нормально» – скажуть, і тривога на якийсь час відступає.

– Зараз не можу сказати, що готовий померти, а на війні звикаєш до смерті, і це сприймається нормально – там усе по-іншому, – Юрій підкурює чергову сигарету. – На мирну територію я, якщо доводилося їхати самому, без гранати не повертався. Краще підірвати себе, ніж потрапити в полон до сепаратистів. Над «Правим сектором» вони знущаються з особливою жорстокістю.

– Найважче у моральному плані було вивозити вантаж «200» із поля бою, – зітхає Ярослав. – Ми з екіпажем постійно працювали під обстрілами, там чекати, коли вони припиняться, не доводиться. Намагалися якнайближче під'їхати на автівці до поранених, а коли вже їхати було неможливо, то пішки добиралися. А починає працювати міномет – впали, лежали і далі перебіжками просуваємося.

Щоб ідентифікувати себе, ми спочатку червоні хрестики малювали на своїх пікапах і джипах. Спасибі волонтерам, вони пригнали на фронт багато високопрохідної техніки, а крім того, на мільйони гривень завезли дефібриляторів, кардіоскопів, вакуумних носилок, апаратів штучного дихання... А потім помітили, що по медичних автомобілях сепари стріляють ще більше. Тому що один медик може врятувати й повернути в стрій десятки поранених... Ми навіть опускали скло в автівках, щоб вони не видавали нас сонячними відблисками. А вночі, вивчивши місцевість, моталися на страшних швидкостях із вимкненими фарами – один раз на 200–300 метрів увімкнеш світло, щоб зорієнтуватися, і знову поринаєш у темряву. Післявоєнний синдром – коли ти в мирному житті тиждень три-чотири шукаєш серед ночі автомат під подушкою й ховаєшся від вибуху петард, – настає потім...

– Я спочатку думала, найстрашніше – аеропорт, потім – що Бутівка, де гатили вдень і вночі, – розповідає про пережите Лариса. – Не по собі було вивозити чорні пакети з частинами людських тіл. Гірко усвідомлювати, що наш екіпаж міг загинути під обстрілами п'яних солдатів Збройних сил. Щоб ви розуміли, їм видається спирт у двохсотлітрових каністрах для чищення зброї, що, звісно, далеко не весь використовується за призначенням. Але страшніше за все – зрадництво своїх. Розповім, як десятого серпня 2015 року «Правий сектор» разом з 72-ю бригадою проводив на Старогнатівці під Волновахою Донецької області операцію «Чорна скеля» із зачищення п'яти населених пунктів. Автомобіль медиків, у якому я була старшою, рухався другим у колоні за танком. Раптом танк підривається й загоряється. Слідом підривається на фугасі наше авто. Виявилося, поле, на яке нас вивели військові й залишили беззахисними, було заміноване. Я впевнена на всі сто відсотків: патріотів із «Правого сектора» спеціально загнали туди, щоб знищити! Патріоти вигідні, коли вони мовчать, тобто, коли мертві. От і робилися ці котли. Тоді під Старогнатівкою було маленьке Дебальцеве, маленький Іловайськ. Ми з водієм одержали контузії, проте пересіли на інший автомобіль й відразу включилися в роботу – потрібно було евакуювати «двохсотих» і «трьохсотих». Виїжджаємо з ними, а по нас сепари з танків гатять! А поруч, у «зеленці», метрів за двадцять, стоять наші танки й БТри, і, щоб не видати позицій, нас не підтримують. Хоча «Правий сектор», особливо медиків, армійці поважали. Але був наказ...

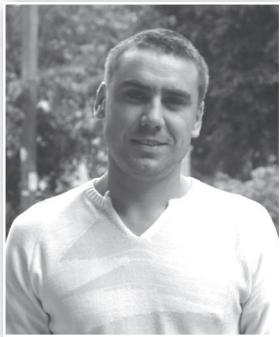
Лариса могла загинути ще під Пісками у свою першу ротацію – за вісімдесят сантиметрів від її автомобіля застряг боеприпас, випущений з «Града». Але вона, вважають побратими, «заговорена». І тут теж вижила.

Медаль «За жертвність і любов до України», що вручив Ларисі Кирикович Патріарх Філарет після повернення з передової, була її першою в житті високою нагородою.

Як будь-яка людина, «Мама» разом зі своєю великою родиною мріє про мир, про те, щоб уряд із Президентом думали й піклувалися про свій народ. І переконує свою трирічну внучку Дашеньку, котра проситься на війну, щоб постріляти, що стріляти – це погано.

«БОЙОВИКИ, ЯКІ РОЗСТРІЛЯЛИ НАШИХ ВІЙСЬКОВИХ ПРИ ВИХОДІ З ІДОВАЙСЬКОГО КОТЛА, НАЙНЯЛИ МІСЦЕВИХ, ЩОБ ТІ ЗАКОПАЛИ ТІЛА УБИТИХ»

Полтавець Олександр Власенко, водій-санітар, який 200 діб пробув на передовій, вважає, що останки безвісти зниклих українських бійців слід шукати в засекречених братських могилах

Водій-санітар Олександр Власенко.

Пройде час, війна закінчиться і стане історією. Щоб зібрати про неї правду в деталях, літописцям доведеться вивчити не тільки офіційні документи, а й численні свідчення безпосередніх учасників бойових дій. Оцінки простих людей, волею долі втягнутих в історичні процеси, не завжди збігаються з офіційними.

Олександр Власенко – рядовий солдат, водій-санітар Полтавської 8-ї окремої санітарно-автомобільної роти, яка була сформована за розпорядженням Міністерства оборони України влітку минулого року при обласному військкоматі. Він звичайний трудівник війни. З дванадцяти з половиною місяців, проведених в армії, безпосередньо на передовій він перебував, якщо порахувати всі відрядження, понад 200 діб. Тому командир роти включив Власенка у список 36 бійців, які заслужили право бути демобілізованими в першу чергу. Ми розмовляли з Олександром через кілька днів після його повернення додому.

«НА ПІДКОНТРОЛЬНУ СЕПАРАТИСТАМ ТЕРИТОРІЮ МИ В'ЇХАЛИ ЛИШЕ З БІЛИМИ ПРАПОРАМИ, ЗРОБЛЕНИМИ З НАВОПОЧОК»

– На базу під Полтавою, де нас зібрали перед відправкою на фронт, один раз приїжджав інструктор з військового госпіталю, – розповідає 29-річний Олександр Власенко. – Показав, як перекладати потерпілого на носилки, як накладати кровоспинний джгут. Але до нас ці «нюанси» не доходили, оскільки рота була зайнята підготовкою техніки до виїзду. З 46 машин, які нам передали медичні установи, тільки вісім виявилися новими. Мій УАЗ, наприклад, відпрацював до цього тринадцять років на станції швидкої допомоги і був списаний. Аби в ньому на ходу не відчинялися задні дверцята, я приварив шпінгалет зовні. Довелося повністю пе-

ребирати мотор, регулювати гальма. А у хлопців були ще й гірші проблеми. Добре, голова обласної ради Петро Ворона та глава полтавської облдержадміністрації Валерій Головка постачали нас запчастинами.

Рано вранці 28 серпня 2014 року із горем навпіл санітарно-автомобільна рота висунулася в зону бойових дій. На базі в Запорізькій області – це ще не передова, але вже і не глибокий тил – нам наказали заховати автомобілі в лісопосадці. Видали білі наволочки і палиці, з яких кожен екіпаж зробив прапор – щоб позначити себе як санітарів. Чекати подальших розпоряджень довелося недовго. О пів на четверту ранку тридцятого числа нас підняли по тривозі. Жінка-полковник з 61-го військового мобільного госпіталю, нічого не пояснивши, спитала лишень: «Хто не хоче їхати?» Ніхто не заперечив. «Ви мої добровольці!» – похвалила нас полковник. Ми тільки переглянулися, не розуміючи сенсу цих слів. Офіцерів у майбутній операції не задіяли.

Наша колона з тридцяти «швидких» у супроводі спецавтомобіля їхала досить довго незнайомою місцевістю, не маючи ні найменшого поняття, що нас чекає попереду. Нарешті, зупинилися перед блокпостом. Виявилось, це був «сепарський» пропускний пункт. З'явився якийсь чоловік в натовській формі й скомандував скласти в кюветі документи, бронежилети, зброю (у нас були укорочені автомати Калашникова і до них по чотири різка боеприпасів), інакше, мовляв, охорона не дасть нам далі ходу. У цей час пролунали постріли. Стріляли зовсім поруч. Стало зрозуміло, що ми вже на війні. А у нас в руках тільки білі прапори ...

Ми в'їхали в якесь місто. Про те, що це був Іловайськ, я дізнався тільки на зворотному шляху. У місті було повно чеченців- «кадірівців». Вони стояли ланцюжком уздовж дороги, по якій ми рухалися, з обох боків. Створювали, значить, нам «зелений коридор». Тільки пройшли місто, мені на мобільний (оператор «Київстар») прийшло повідомлення: «Поздравляем, вы находитесь в Российской Федерации». Ох, думаю, нічого собі, куди дійшли росіяни!

Тільки-но ми піднялися на висоту, російські «визволителі», що стояли на блокпосту, скомандували: «Залишайте тут мобільні телефони – на зворотному шляху отримаєте!» Потім вони вигребли з машин продукти, потопталися по медикаментах і матеріалах, аби вони втратили стерильність і стали непридатними для використання. При цьому двоє автоматників професійно тримали нас на прицілі: один лежачи, інший – стоячи на коліні.

«У ПОЛОН «КАДИРІВЦІ» НІКОГО НЕ БРАЛИ – ПРОСТО ДОБИВАЛИ»

Колону розділили: половину направили в один бік, а половину – в інший. У нас на кожні п'ятнадцять екіпажів було всього по одному хірургу і по одному фельдшеру з 61-го госпіталю. Решта бійців санроти не мали до медицини жодного стосунку – слюсарі, водії, педагог, фермер ... У кожній групі було по дві бортових вантажівки – для «двохсотих». Нарешті наше завдання стало прояснюватися.

Машина супроводу кудись зникла, з нами залишився тільки людина в світлій військовій формі без будь-яких розпізнавальних знаків. Ми отримали завдання зачистити поле, де стався серйозний бій. Напрямок руху нам вказував розпорядник, який їхав попереду колони на БТРі. Кругом було багато розбитої важкої техніки. Намсамперед направилися до колони КамАЗів, завантажених, як виявилось, новими гранатами без запалів. Однак ні живих, ні убитих ми там не виявили. Правда, до вечора в моїй машині зібралось чоловік сім-дев'ять поранених українських бійців, і в інших екіпажах по стільки ж. Чи не менше сотні хлопців, які отримали поранення й контузії, повантажили в кузов ЗІЛа. А ось загиблих знайшли не більше десятка. Витягли з танка повністю згорілий екіпаж і виявили ще кілька трупів, які неможливо було ідентифікувати. Більше останків не було. Чому так мало убитих залишилося на полі бою, я зрозумів трохи пізніше. Надвечір ми під'їхали до якогось села і отримали команду зупинитися. Чекали, як виявилось, групу місцевих чоловіків напідпитку з лопатами. Супроводжуючий нас чоловік у натовській формі про щось з ними переговорив, після чого ми вирушили далі. Я впевнений: люди з лопатами були могильниками. Командування російської армії організувало їх на зачистку поля, щоб приховати сліди свого злочину. Напевно, тому офіційно названі втрати при виході української армії з Іловайського котла відрізняються від реальних і є суттєво заниженими. Сподіваюся, коли-небудь останки тих, кого вважають зараз безвісти зниклими, будуть виявлені в цих засекречених братських могилах.

До речі, бійці, що знаходилися в складі іншої колони санітарної роти, були спрямовані на поле, підконтрольне донецьким бойовикам. Воно все було засіяно пораненими і убитими. Щоб вивезти звідти живих і мертвих, хлопцям знадобилося зробити дві ходки. Сепаратисти полінувалися прибрати «речові докази». Від того, що довелося побачити і почути тоді, волосся ставало дибки. Нам вдалося підібрати десантника з перебитими руками і ногами і наскрізним

пораненням в груди. Як він вижив, не збагну. Повзав по полю протягом півтори доби, поки ми на нього не натрапили, пив власну сечу ... А коли вже на зворотній дорозі зупинилися на блокпосту, раптом з лісопосадки вибіг наш військовий – босий, у порваних штанах і з повними кишнями патронів. Він дивом вирвався з оточення. Розповідав, що його друга вбили «кадірівці» пострілом у голову, хоча той готовий був здатися в полон (чеченці в полон нікого не брали – просто добивали.) Проклинав офіцера, який завів своїх же хлопців у пастку. Двадцять дев'ятого серпня, як відомо, була сформована колона із залишків розбитих рот, яким бойовики пообіцяли безперешкодний вихід з Іловайського котла. Але це виявилось пасткою. І до трагедії, на жаль, причетні вищі чини з нашого військового командування. За словами десантника, один з офіцерів, сівши на БТР, скомандував, у якому напрямку потрібно слідувати. Ледве колона висунулася, дорогу їй перегородив розвідник з криком: «Туди не можна, там засідка!» Але його не послухалися, послухалися офіцера. Сам же він, давши помилкову вказівку, зник ...

**«У МОРГАХ ВІД НАС ВИМАГАЛИ СПОЧАТКУ ПИСЬМОВИХ ПОЯСНЕНЬ,
ДЕ МИ ВЗЯЛИ ТІЛА З ВОГНЕСТРІЛЬНИМИ ПОРАНЕННЯМИ»**

– Лише через дві доби ми змогли доставити поранених і загиблих до вертолітного майданчика, що був обладнаний кілометрів за сімдесят від Іловайська. Звідти хлопців переправили далі. Ледве я дотягнув до нього, як у моєму УАЗі відвалилося колесо ...

Через п'ять днів нас перекинули на Піски і Тоненьке, де вже було пекло. Ми по ходу справи навчилися колоти знеболюючі, накладати джгути, шини і вже в стабільному стані доставляли «трюхсотих» у руки професійних медиків. А тим часом з якихось незрозумілих причин чиновники з Міністерства оборони кілька місяців тримали 66-й пересувний військовий госпіталь під Львовом, замість того, щоб відправити фахівців на передову.

Спочатку ми возили поранених у звичайні лікарні, потім з'явилися перевалювальні пункти і пересувні госпіталі. Зараз волонтери нагнали «Мерседесів», і вже немає проблеми швидко транспортувати важких пацієнтів в стаціонарні госпіталі.

З прийманням трупів у моргах спочатку виникали дикі ситуації. Від нас вимагали письмових пояснень, де ми взяли тіла ... з вогнепальними пораненнями. Годинами доводилося чекати міліції.

Наша санрота обслуговує всю лінію фронту в Донецькій області. У найгарячіші дні я перебував у Мар'їно, Широкіно, Курахово-му, Селідовому... Щоб надавати дієву допомогу пораненим, дово-

дилося купувати запчастини до автомобілів за власні гроші. Чув, на роту було перераховано сто тисяч гривень. Але ми їх не бачили. А я, наприклад, не міг допустити, щоб моя машина заглухла у найвідповідальніший момент чи у неї ще раз відвалилося колесо. Не міг позбавляти поранених останньої надії! Не мав права чекати цілу годину, коли закінчиться перестрілка. Сто двадцять кілометрів на годину вичавлював по бездоріжжю. Не дарма нас називали на фронті ангелами.

Коли почалися бої за Донецький аеропорт, наші четверо хлопців із Кременчука їздили туди на своїх «всюдиходах». Робили «кіборгам» перев'язки на місці, вивозили поранених і тих, кому допомогти вже було не можна. Одного разу по дорозі в термінал машина мого друга Артура потрапила в яму і заглухла. Тільки-но він встиг вискочити з кабіни, як «швидка» загорілася від прямого попадання боеприпасу.

«А ви не бойова частина! Ви повинні були стояти на блокпостах і чекати, коли вам привезуть поранених. Ми вас у зону військових дій не відправляли», – так спочатку розмовляли в Міністерстві оборони України з нашим діловодом, коли він поїхав оформляти статус учасників бойових дій для складу роти. Вимагали фото- або відеоматеріали для підтвердження нашої роботи в небезпечній зоні. Наче ми їздили туди на прогулянку, щоб зробити круте селфі. Тільки після того, як про цю історію розповіли телевізійники, справа зрушила з мертвої точки.

Зараз іде масова демобілізація. На зміну досвідченим, обстріляним хлопцям приходять свіжі сили. Я бачив одного з цих новобранців. Стоїть розгублений, з гранатометом на плечі. Питаю: «Чи вмієш користуватися цією штукаю?» – «Та ні, – каже, – я і в армії не служив. Видали – взяв». Бідний солдатик! Боюся, що новому складу санітарної роти, незважаючи на відносно затишшя на фронті, знайдеться робота. І, може, чиновники з Міноборони або волонтери почують прохання нашого командира Анатолія Тополі, який з основною масою підлеглих все ще знаходиться в прикордонній з «ДНР» зоні. Санітарам потрібні хороші автомобілі для транспортування поранених. Від цього залежить зменшення втрат живої сили. Тобто порятунок чийхось синів, братів, чоловіків, друзів, товаришів по службі ...

**ВЗВОДНИЙ БАТАЛЬЙОНУ МВС «ПОЛТАВА»
АЗЕРБАЙДЖАНЕЦЬ ДЖАВАНШИР МУСТАФАЄВ:
«МІЙ ДІДУСЬ БИВСЯ ЗА КИЇВ І БРАВ БЕРЛІН,
ДЯДЬКО ВОЮВАВ В АФГАНІСТАНІ,
А Я ЗАХИЩАЮ РІДНУ УКРАЇНСЬКУ ЗЕМЛЮ»**

Це фото просто підірвало Інтернет! Маленька дівчинка в українському національному костюмі з віночком на голові гордо проходить перед строєм чоловіків у камуфляжній формі, які повернулися на ротацію. Користувачі соціальних мереж відразу почали придумувати до нього назви. Ось лише деякі з них: «Командувати парадом буду я!», «Рівняння на мене!», «Генеральша»...

Автор цього чудового знімка – інспектор відділу зв'язків із громадськістю УМВС України в Полтавській області Алла Ставицька (Квіта) – каже, що яскраву і дуже активну дівчинку, яка разом із мамою і бабусею прийшла зустрічати воїнів батальйону «Полтава», відразу ж помітили всі, хто зібрався біля управління міліції. Вона оголосила народу, що чекає тата. А коли чоловіки вишикувалися в очікуванні керівництва, дитина раптом вибігла з натовпу і кинулася шукати свого батька...

**ДВОРІЧНА ДІАНА, ПРОЙШОВШИ ПОВЗ СТРІЙ ЗАРОСЛИХ ЧОЛОВІКІВ
У КАМУФЛЯЖІ, ТАК І НЕ ВПІЗНАЛА СВОГО ТАТА**

Старший лейтенант міліції, командир 3-го взводу 3-ї роти батальйону «Полтава» Джаваншир Мустафаєв, як видно на фото (він єдиний стоїть у світлій однотонній куртці), дуже уважно стежить за донькою, яка порівнялася з ним, проте не може зробити ні кроку їй назустріч – дисципліна є дисципліна. А дворічна Діана серед багатьох зарослих чужих дядьків у камуфляжі ніяк не може впізнати свого тата. Так і пройшла мимо всього строю...

– Це був сюрприз Діми (так ми в сім'ї називаємо чоловіка) і нене (його мами, з азербайджанської –бабусі) мені на день народження, – посміхається Тетяна Мустафаєва. – Вони змовилися не називати мені точної дати

Сім'я Мустафаєвих найбільший місяць перебуватиме у повному зборі.

повернення батальйону із зони бойових дій. Тому я чекала чоловіка додому або двадцять сьомого, або двадцять дев'ятого квітня. А двадцять шостого ми в тісному сімейному колі відзначали мої іменини. І тут нене, проголосивши тост, заявляє: «А тепер збираємося і їдемо зустрічати тата Діани». Нашій з донечкою радості не було меж! Вирішили зі свекрухою одягнути Діаночку в український національний костюм. Тільки нещодавно, двадцять першого квітня, вона була іменинницею – два рочки виповнилося, і нене подарувала їй цей яскравий комплект разом із віночком.

– Під'їжджаємо до управління міліції, і я бачу, що рідня зустрічає мене з величезним букетом жовтих і синіх квітів, а серед них моя найкрасивіша квіточка – моя донечка, – з ніжністю дивиться на свій скорб 31-річний Джаваншир. – Місяць не бачив її, а так піросла! Почала вже реченнями розмовляти. А як личить їй вишиванка! Діаночка у нас щира українка. Ми з дружиною домовилися: якщо народиться дочка, охрестимо, а якщо син – проведемо мусульманський обряд. З останнім доведеться почекати...

Джаваншир відразу ж підхопив доньку на руки і не спускав її до тих пір, поки не надійшла команда шикуватися. А потім вона кинулася на його пошуки. Але, розгубившись, тата так і не знайшла. Дівчинку зупинив заступник начальника обласної міліції Сергій Альошкін, який провів її назад повз стрій, щоб передати рідним.

Така історія цього приголомшливого кадру. Але не менш цікава, як виявилось, й історія молодії сім'ї Мустафаєвих.

«Генеральша» – одна із назв, які встигли дати користувачі соціальних мереж цьому знімку.

«КОЛИ ПОЧАВСЯ ВІЙНА В НАГІРНОМУ КАРАБАХУ, БАТЬКИ ЗАЛИШИЛИ ВСЕ, ЗАБРАЛИ ТІЛЬКИ НАС, ЧОТИРЬОХ ДІТЕЙ, І ПЕРЕБРАЛИСЯ ПІД ДИКАНЬКУ»

Перше, що мене вразило, – чиста українська мова Джаваншира.

– Так я ж виріс у селі Велика Рудка Диканського району! Тому можна сказати, що я азербайджанський українець, – усмішка не сходить з обличчя чоловіка. – До війни в Нагірному Карабаху наша численна родина жила в Гугаркському районі Вірменії, неподалік від Єревана. Але коли там почався конфлікт на національному ґрунті, до речі, при втручанні Росії, і азербайджанців стали грабувати і вбивати, батьки все кинули і втекли в Україну, прихопивши лише нас, чотирьох дітей. Мені тоді було всього три роки, а молодшій сестричці – півтора. Татів брат, який залишився тут після армії, допоміг нам підшукати житло, і ось уже майже тридцять років Полтавщина – наша друга батьківщина. Я давав присягу на вірність Україні, коли мене призвали на службу в двадцять п'яту окрему Дніпропетровську повітряно-десантну бригаду, яка зараз успішно воює в зоні бойових дій на Донбасі. Тому я стоятиму за свою землю до кінця! Так само, як мої однокласники й товариші по службі з правоохоронних органів.

З рішенням сина досі не може змиритися мама Джаваншира, яку на Полтавщині стали називати Галею. Першого разу, коли він поїхав під Донецьк, мати три доби не спала, а коли повернувся, впала перед автобусом на коліна, дякуючи за це Аллаху.

На війну з сепаратистами та російськими найманцями, за єдину Україну, літній азербайджанці довелося проводити і двох зятів. Чоловік однієї з її доньок, Віталій, служив добровольцем в батальйоні «Полтава», охороняв правопорядок у Маріуполі. Два тижні тому як звільнився – у нього велике фермерське господарство, яке потребує його рук. А Сергій, співробітник Полтавського РВВС, продовжує служити у зведеному загоні міліції Полтавщини. Він перебував якраз у Костянтинівці, коли там бронемашина української армії збила на пішохідному переході маму з двома дітьми, в результаті чого восьмирічна дівчинка загинула. Через двох п'яних солдатів Збройних Сил тоді дісталось всім. Місцеві били вікна в гуртожитку, в якому жили полтавські міліціонери, влаштовували підпали, ображали... Одне слово, довелося хлопцям відчувати на собі незаслужений гнів розлюченого натовпу, а їхнім рідним додалось тривоги.

– Воювати доводилося всім чоловікам у моєму роду, – розпові-

дає Джаваншир. – Мій дідусь Хідир – учасник Великої Вітчизняної війни. За Київ бився, Берлін брав. А брат матері пройшов через Афганістан. Звісно, і я не міг спокійно сидіти біля телевізора і під каву з сигаретою розмірковувати про те, як усе погано на фронті. Коли оголосили черговий набір у батальйон «Полтава», написав рапорт. Думаю, доньці, коли підросте, не буде соромно за свого батька.

– Діма працював дільничним в Октябрському райвідділі міліції Полтави і оперативним співробітником у Ленінському, – з гордістю за чоловіка розповідає Таня. – Ми з ним і познайомилися по роботі. Я, закінчивши юридичний виш, працювала секретарем канцелярії Ленінського районного суду, а Діма супроводжував до нас затриманих за підозрою в злочинах. Два роки тому чоловік перейшов у групу швидкого реагування компанії «Явір-2000». Він не тільки за професією, а й по життю такий – борець за справедливість. Пішов захищати єдину Україну не заради грошей, як багато хто робить, а за покликом серця.

«ДАВАЙ ДОДОМУ!» – ЦЕ ПЕРША ФРАЗА, ЯКУ ВИВЧИЛА ДОНЬКА ЗА ТОЙ ЧАС, ПОКИ Я ПЕРЕБУВАВ НА ЛІНІІ ФРОНТУ»

Мама маленької Діани – професорська донька. Батько Тані, Михайло Нідзельський, викладач Української медичної стоматологічної академії, відомий у Полтаві лікар-ортопед. Це саме він дав своїй внучці ім'я, що означає Богиня Місяця, яке у багатьох асоціюється незмінно з принцесою Уельською Діаною. Дідусь-професор обожає свою красуню-принцесу, завалюючи її іграшками. І коли фото дівчинки в національному костюмі перед солдатським строєм почали тиражувати в Інтернеті, був дещо засмучений тим, що вона безіменна.

– Діаночка – плід нашого з Дімою великого кохання, – розливаючи у чашки каву, розповідає Таня. – Її появи ми всі дуже чекали. Коли я вже була вагітною, нене, як тільки ми зустрічалися, завжди цілувала мій живіт. Дитина її єдиного сина для неї і для баби (тобто по-азербайджанськи діда) – це святе.

Купаючись у любові, дівчинка росте дуже товариською, веселою, щедрою, енергійною, сміливою, талановитою... Вона тут тобі танцює, тут уже співає, через хвилину малює, а ще через дві – стрибає з дивана. Справжній вогонь!

– За донькою і дружиною сумую найбільше, – зізнається Джаваншир. – Коли зідзвонюємося із Танею, обов'язково прошу передати Діанці трубку. Досить почути її лепет, і на серці стає легше.

Я називаю донечку ласкаво «мое серце». Приємно, що з кожним днем її мова стає зрозумілішою. Вона вже знає, що тато працює «даєско-даєско». І дуже чекає мого повернення. «Давай, давай додому!» – просить при кожній розмові.

Цього разу підрозділ, яким командує Джаваншир Мустафаєв, повернувся із Маріуполя, де охороняв підстанцію. Раніше стояв у Костянтинівці Донецької області. І там, і там доводилося нести службу на блокпостах, контролювати територію від проникнення диверсантів, а також... слідкувати за порядком у лавах армійців. На жаль, вони часто відлучаються в самоволки, де напиваються і по

водяться не кращим чином. А що таке п'яна людина зі зброєю?

– У Маріуполі приблизно відсотків сімдесят підтримують наших, у Костянтинівці – десять половина населення, – розповідає Джаваншир. – На жаль, я не бачу, щоб київська влада намагалася завоювати симпатії і підтримати національну свідомість цих людей. Та про що там говорити, якщо держава не може забезпечити своїх захисників елементарним? Що вона нам дала? Форму і зброю, яка старша за мене? Рік минув, а волонтери, як і раніше, є основними постачальниками передової. Наш батальйон, наприклад, дуже підтримує виробничий комбінат «Полтавський інкубатор». Майже тонну м'яса нам уже передали за дві ротації. Це тому, що у взводі служить Андрій, співробітник цього підприємства. А завдяки Тарасу з Оржицького району ми отримуємо матеріальну допомогу від його земляка-священника. Він то тушонки нам відправляє, то партію шкарпеток... Але все одно з собою доводиться брати півтори–дві тисячі гривень, відриваючи їх від сімейного бюджету. На них втридорога купуємо в основному сигарети, м'ясо, фрукти і солодоці – цього не вистачає.

З оплатою у хлопців, говорить Джаваншир, повна чехарда. У якихось підрозділах бійці отримують близько шести тисяч гривень на місяць, а в якихось – всього дві. Зате чиновники хапають мільйонами. Чому компетентні органи досі не наведуть у цій справі порядку, не притягнуть корупціонерів до відповідальності? Запитання залишається відкритим.

Остуджує запал захисників і відсутність рішучості у вищого командування. Чомусь, коли велися активні бойові дії, успішні атаки наших батальйонів переривалися наказами відступити і переходити до захисту...

– Багато хто у нашій країні на цій війні наживається, – від-

ставляє порожню чашку молодий командир, даючи зрозуміти, що розмова добігає кінця. – Тому вона й тягнеться так довго, і невідомо, коли закінчиться. Присутність російської армії, в якій воює багато найманців з інших держав, як я розумію, за хороші гроші, з хорошою технікою і хорошою зброєю, буде вимотувати Україну. Наші захисники, на жаль, нічого цього не мають. У народу є думка, що влада намагається якомога довше протримати солдатів подалі від Києва. Ми ж тримаємося багато в чому на патріотизмі. По ходу дій вчимося грамотно відступати – як було в Дебальцевому, коли танкісти створили коридор, по якому без втрат пройшла піхота. Уже навчилися ховатися від установок «Град» і «Буратіно», які росіяни вперше застосували в Україні, – на Кавказі, де гориста місцевість, їхнє використання не практичне. Але за засвоєння цих уроків заплачено надто високу ціну. Скільки за цей час у країні додалося інвалідів, вдів, сиріт! Скільки їх ще буде? Скільки разів Діаночка проводитиме мене «далеко-далеко», чекатиме, зустрічатиме і не впізнаватиме?..

**Не встиг довоювати,
долюбити не встиг**

БІЙЦЯ ЗЕНІТНОГО ВЗВОДУ, ЯКИЙ ЗАЛИШИВСЯ ЖИВИМ, БОЙОВИКИ ПІД ДУДЯМИ АВТОМАТІВ ЗМУСИЛИ ХОРОНИТИ СВОЇХ ЗАГИБЛИХ ПОБРАТИМІВ

Сюжет про це відзняли і показали в ефірі журналісти московського телеканалу Life News. Так Валентина Федоряка з села Трудолуб на Полтавщині дізналася, що її чоловіка більше немає в живих. Два з половиною місяці вдова чекала, коли зможе забрати його останки з окупованої території

Кинувши педагогічну працю, Петро пішов у ковалі і став кращим з кращих.

Листя дерев, під якими ми проходимо, – золотисте, гро-на калини під парканом шко-ли – червоні. Квіти цмину, які вперше в цьому році вдалося виростити Валентині, – жовті та фіолетові. Вона збирає мені в дорогу букет з цих нев’янучих квітів і каже, що останнім ча-сом фарб життя не помічає. Світ померк для неї 31 липня 2014 року. В ту ніч під Шахтарсько-му Донецької області загинув її чоловік Петро Федоряка, ко-мандир взводу зенітників. Але тільки через два з половиною місяці Валентина змогла похо-вати його тіло зі всіма почестя-ми. І це трохи полегшило біль, заспокоїло її душу. Є могила, є куди носити безсмертники ...

«ЦЕ НАША ВІЙНА, П'ЯТДЕСЯТИРІЧНИХ»

– Мене багато хто питає, чому я відпустила Петю на війну, – каже 50-річна Валентина Миколаївна – Але ми з ним це питання навіть не обговорювали. Чоловік вважав, що молоде покоління во-ювати не повинно. «Це наша війна, п'ятдесятирічних, – говорив. – Ми дуже довго не могли розлучитися з комунізмом, тепер пови-нні за це розплачуватися». Роман Марюта, з яким чоловік працю-вав у кузні, дуже просився до нього в батальйон, але Петя зробив

усе можливе, навіть генералів підключив, щоб молодого хлопця не призвали в армію. «Молодь, – говорив чоловік, – краща за нас. Майдан це довів». У нього навіть тост улюблений був: «За тих, хто після нас!» Він дуже любив молодих, тому і сам не встиг постаріти.

... Валя закохалася в Петра ще в дев'ятому класі, як тільки він прийшов в їхню Андріяшівську середню школу Роменського району на Сумщині з сусіднього села. Новий однокласник підкорив її тим, що вмів крутити «сонце» на турніку. Ніхто з пацанів їхнього класу подібного зробити не міг. Ще Петя легко вирішував найскладніші завдання з алгебри і геометрії, не боючись сперечатися з учителями. За це його прозвали «філософом».

– Я завжди говорила дочкам: шукайте собі розумних чоловіків, таких, як наш тато, – намагається посміхатися Валентина Федоряка. – Молодша, Марина, в дитинстві навіть збиралася заміж за ... тата. Петро пишався нашими зятями, схожими на нього. Говорив, нам дочки догодили. Він був дуже люблячим, турботливим і уважним батьком. А онуків взагалі обожнював.

У нас уже троє онуків, двоє менших – хлопчики. Уявіть, у трирічного замість іграшок молоточки. Дідове виховання! Нам з Петром Бог не дав синів, так він внукам хотів передати своє ремесло. У нього були такі плани на щодо їхнього майбутнього! Але зумів залишити своїм маленьким спадкоємцям лише саморобні дерев'яні кубики ...

Валентина з Петром мало були схожі на бабусю з дідусем. Проживши 30 років разом, вони до останнього не соромилися ходити, обнявшись або взявшись за руки. Їх називали диваками. Тому що могли залишити домашні справи і відправитися в Полтаву або в Миргород на льодяний каток – обое любили ковзани. А могли організувати сільську дітвору на розчищення снігу і влаштувати ковзанку на місцевому ставку. А ще не уявляли свого життя без подорожей. З похідними рюкзаками не розлучалися. На байдар-

Вдова Петра Федоряки Валентина Миколаївна.

ках по річках сплавлялися, в гори піднімалися, на лижах каталися. Знаменита Говерла перед ними була скорена шість разів, і щоразу на її вершину Петро піднімався першим з групи. Що вже говорити про інші карпатські гори. А ледь випадала можливість, подружжя відправлялися блукати вуличками Львова, Києва чи Івано-Франківська...

– Всі 30 років, прожиті з Петром, були суцільним щастям, – очі Валентини Миколаївни наповнюються сльозами. – Не можу пригадати хоча б дрібниці, через яку я образилася б на нього. Зараз я як би заново вчуся жити. Без нього. Таке відчуття, ніби ніж у серці...

«ПЕТЯ ВЧИВ ДІТЕЙ ВИЖИВАТИ НА ОСТРОВІ З ОДНИМ СІРНИКОМ»

Приватний підприємець, відомий не тільки в Україні, але і в Європі коваль-зброяр з села Трудолюб Миргородського району Полтавської області Петро Федоряка, як тільки в країні була оголошена мобілізація, пішов до військкомату реєструватися. Звання старшого лейтенанта йому було присвоєно після офіцерських зборів після закінчення Харківського державного університету, де отримав спеціальність викладача математики. Таких, як він, зазвичай призначають командирами військових підрозділів. Уже в квітні нинішнього року після короткострокових підготовчих курсів старший лейтенант Петро Федоряка, прийнявши в своє підпорядкування взвод зенітників, був за наказом відправлений на Донбас.

– Петя тричі приїжджав додому в короткотривалі відпустки, – продовжує вдова. – Дуже радів тому, що хлопці з його кузні успішно справляються з роботою. У цьому році, як ніколи, їх товар добре продався.

– *Він кинув школу, щоб працювати ковалем?*

– Чоловік довгі роки, що називається, розривався між професією і захопленням. Ми обидва педагоги. Я після закінчення десятирічки побоялася їхати з ним до Харкова і вступила до Сумського педагогічного інституту, на фізико-математичний факультет. А він вибрав університет. На третьому курсі ми одружилися, у нас народилися дві доньки. Поки я перебувала в декретній відпустці, чоловік отримав направлення в Кегичівку Харківської області. Однак там були недовго – в СПТУ, де Петро Вікторович викладав математику, він не знайшов такого учня, з якого можна було б щось «ліпити». Тому коли його

дядько запропонував нам перебратися в Трудолюб, де як раз відкривалася нова школа, без роздумів зірвалися з ще не насидженого місця.

Я згодом отримала тут посаду заступника директора школи з виховної роботи, а чоловік весь час був простим вчителем. Зате яскравим, неперевершеним педагогом. Коли тільки з'явилися перші комп'ютери, Петя їздив за ними в Москву і в інші міста Росії. І створив в Трудолюбівській школі перший в районі, а може, і в області, комп'ютерний клас. Він без кінця його оновлював – як тільки з'являлися на ринку вдосконалені моделі, їх майже відразу ж освоювали і наші учні. Діти легко програмували на «Паскалі», в той час, коли інші не знали, що таке «Бейсік». Зараз багато хто з них – досить успішні люди, якими Петро пишався. Чоловіка запрошували читати лекції з інформатики в обласний інститут підвищення кваліфікації вчителів, він довгі роки очолював обласну комісію на шкільних олімпіадах з цього предмету, був членом всеукраїнської комісії...

Його учні до сих пір згадують, як Петро Вікторович водив їх в походи і вчив виживати з одним сірником і ножем на маленькому острові вночі. Петя жив школою. І навіть тоді, коли перебрався на роботу в кузню, не розлучався зі шкільними проблемами. Талановиті діти отримували від нього спеціальні призи.

А остаточно чоловік вирішив змінити професію після пожежі в домашній майстерні. Петя зі своїм батьком, у якого теж були золоті руки (він, на жаль, вже помер), там постійно щось майстрували. Їм охоче замовляли дерев'яні вироби, і кожне було витвором мистецтва: столи, карнизи, шкатулки, рамки. Але одного разу вночі, років 14 тому, все це згоріло. Щоб не засмучуватися, ми переконали себе, що сталося коротке замикання електропроводки. У людську підлість вірити не хотілося. У пожежі вціліло тільки ковадло, біля якого навіть стіна залишилася білою. І Петя вирішив, що це знак згори, який вказує, чим він повинен займатися в житті.

«ЯК МОЖНА КРИТИКУВАТИ ДЕРЖАВУ, ЯКА НИКОЛИ НЕ ВОЮВАЛА?»

Петро Федоряка був з тих людей, які все життя вчать. Одне з останніх його захоплень – англійська мова. Засів за неї, по-перше, тому, що не всі іноземні партнери, з якими він листувався на тему ковальства, розуміли його німецьку. А по-друге, хотів довести онукам і дітям, що всього можна досягти, якщо поставити перед собою мету.

Як коваль Петро Федоряка починав з кування дверей, парканів, воріт, камінних наборів (совочків, кочерг), віконних решіток, квіткових ваз. Вони зараз прикрашають церкви, кафе, приватні будинки ... А згодом захопився виготовленням бойових ножів з особливої багатошарової дамаської сталі. Досяг в цьому вершин майстерності.

– У Петі і його товаришів не встигали відростати волоски на руках – вони їх голили, перевіряючи гостроту клинків, – розповідає Валентина. – Ножі з дамаської сталі легко ріжуть дерево, папір. Техніку їх виготовлення чоловік освоїв в основному з літератури і охоче ділився своїми знаннями з іншими. Вважав, чим більше конкурентів, тим краще. Коли почалася війна на Донбасі, ящиками возив ножі на фронт. Ними орудують, напевно, зараз і бойовики. Коли під Шахтарськом Донецької області розбили колону, в якій проривався з оточення взвод зенітників під командуванням Петра, то терористи забрали в убитих все: зброю, бронежилети, обереги, телефони, гроші...

Щоб бути ближче до чоловіка, Валентина в липні вирушила до рідні в Барвінкове Харківської області. Їх розділяло близько 200 кілометрів. Відстань була нездоланною, але вчинок дружини став для Петра Вікторовича великою моральною підтримкою. У міру можливості вони телефонували одне одному.

– Чоловіка дуже любили бійці. Його не можна було не любити, – променяється внутрішнім світлом очі моєї співрозмовниці. – Петя легко знаходив спільну мову з усіма, з ким зводила його доля. Хвалився, що побудував у полі тандир – східну пічку, в якій пік для хлопців коржі. Ходив у сусіднє село й повертався звідти з їжею – місцеві щедро його пригощали. Петя сам був людиною безкорисливою, великодушною. «Потрібно радувати людей», – говорив чоловік, збираючи сусідів і друзів у нас вдома то на плов, то на шашлики, то на коржі. Навіть коли ми приїжджали з ним в Андріяшівку, де, власне, всі нам були вже чужі, організовував компанію для відпочинку на березі річки.

Труднощі армійського життя Петро Федоряка переносив стійко. Він не скаржився на труднощі і не любив, коли скаржилися інші, тим паче, коли критикували керівництво країни. «Стань на місце Порошенка або Яценюка і зроби краще, – зазвичай відповідав незадоволеним. – Як можна критикувати державу, яка ніколи не воювала? Та зараз будь-який комбат гідний бути генералом!» Був упевнений, що з сепаратистами українська армія впорається

швидко. Але коли Росія ввела на Донбас регулярну армію, висловлював думки про те, що слід зробити кордон, хоча б натягнути дріт між окупованими районами і територією, контрольованою нашими військами, щоб уникнути безглузлого кровопролиття. Так Ізраїль (яким Петро захоплювався) відгородився від Палестини.

– 30 липня позиції наших солдатів під Шахтарськом почали обстрілювати, – голос Валентини починає тремтіти. – Розбили всі землі Петіного взводу. Я весь той день простояла на колінах перед іконами ... Під вечір чоловік подзвонив. Щоб попрощатися. Він відчував, що живим із того пекла вийде. «Валюшенько, у нас такі дочки і зяті хороші, вони без нас вже обійдуться», – готував мене до гіршого. Як завжди, сказав, що він мене любить, і пообіцяв скоро повернутися ...

Коваль-зброяр Петро Федоряка повернувся в рідний Трудолюб тільки 14 жовтня, на Покрову. У закритій труні. «Пожалів Валю, повернувся під її покров», – кажуть у селі.

– Чоловік загинув о третій годині ночі 31 липня, – плаче Валентина. – Разом із залишками роти він намагався вирватися на трьох БМДР з Шахтарська, який зайняв російський «Оплот», що складається з добре підготовлених спецназівців. В цей час з міського парку їм навперейми виїхав танк. Снаряд поцілів у машину, в якій знаходився Петя. Він і ще шестеро його бойових побратимів загинули миттєво.

Земляк Петра, 22-річний Вадим Коваленко з села Лютенка Гадяцького району, який перебував у розстріляній колонії, був контужений. Прийшовши через деякий час до тям від спраги, зміг доповзти до найближчого будинку. Йому дали води і тут же подзвонили «деєнерівцям». Вадима під дулами автоматів змусили ховати останки загиблих. Правда, пожаліли – підігнали екскаватор, який викинув його в міському парку. Всю процедуру знімали журналісти московського телеканалу Life News. Жахливе відео було показано в ефірі 2 серпня. У кадрі промайнули документи Петра Федоряки. Так Валентина дізналася, що її чоловіка більше немає.

– Найскладніше було приховувати правду від свекрухи, – зітхає моя співрозмовниця. – Вона весь час питала, чому Петя не дзвонить. Уявіть, чого мені коштувало відповідати спокійним голосом, що в тому районі, де він знаходиться, немає мобільного зв'язку. Але все ж хтось у селі проговорився. У Петиної мами різко підскочив тиск, а через три дні вона померла. Вийшло, що і син не поховав матір, і мати не поховала сина.

– *А як же вам вдалося повернути тіло загиблого чоловіка?*

– Коли Вадима Коваленка і ще кількох уцілілих хлопців удалося звільнити з полону, вони вказали на місце поховання. Коваленко точно знав, що ховав свого командира Федоряку і товариша по службі Олексія Седова. Пізнати інших не міг, оскільки їхні тіла були сильно понівечені. Далі за справу взялися волонтери із всеукраїнської громадської організації «Народна пам'ять». Їм удалося домовитися з ополченцями і вивезти останки загиблих в Дніпропетровськ. У нашому випадку ДНК-аналіз не потрібен – я впізнала Петю по одягу і речах.

Валентина Миколаївна каже, що тепер кожен свій крок подумки звіряє з покійним чоловіком. В її Миргородському районі багато біженців з Донбасу, які в своїх бідах звинувачують «бандерівців». У них зовсім інша філософія. Але Валентина все одно виймає гроші і дає цим людям на прожиток. Тому що так учинив би її Петя. А їхня донька перебралася з ріднею в Трудолюб і здає квартиру в Харкові переселенцям із Шахтарська, одна назва якого викликає у всієї родини болючі спогади. Хіба не парадокс? Зять пішов працювати в кузню. Друзі підтримують. І свято ковалів Кузьми і Дем'яна, який Петро Федоряка відродив на Миргородщині, вони в листопаді обов'язково проведуть ...

**«ДОСТАВИТИ ТІЛО БАТЬКА ДОДОМУ
БУЛО ВКРАЙ СКЛАДНО: ПАМ'ЯЛИСЯ АВТОМОБІЛІ,
ПОГОДА УСКЛАДНЮВАЛА ШЛЯХ.
ВІН ЗАГИНУВ, АЛЕ НІБИ ЧИНИВ ОПІР ЦЬОМУ ПОВЕРНЕННЮ,
ТОМУ ШО... НЕ ВСТИГ ДОВОЮВАТИ»**

У Миргороді поховали 52-річного добровольця з батальйону «Айдар» Сергія Ніконенка з позивним «Седой», за голову якого бойовики готові були заплатити майже півмільйона доларів

Рожеві, червоні, жовті, білі... Гвоздики й троянди. Під ногами. У сніговій багнюці. Багатотисячна юрба, що йде слідом за труною, топче ці живі квіти, якими встелена остання дорога Героя.

Біль і сльози. Плачуть навіть міцні чоловіки в камуфляжі з бойовими автоматами наперевіс, які приїхали із Трьохізбенки провести свого товариша в останню путь. Всю скорботу й гіркоту втрати вони вміщують у потужній прощальній черзі в повітря зі своєї зброї. У тихому курортному Миргороді, у глибокому тилу, ці звуки занадто ріжуть слух містянам. І озиваються тривогою в серцях.

Війна... 18 січня 2015 року вона забрала життя ще одного патріота.

**«ЗНИШИВШИ ВНОЧІ РАЗОМ ІЗ ЧОТИРМА ТОВАРИШАМИ ПО СЛУЖБІ
ВОРОЖИЙ БЛОКПОСТ, «СЕДОЙ» НАВІТЬ СВОЄМУ КОМАНДИРОВІ НЕ
КАЗАВ ПРО ЦЕ»**

За голову 52-річного миргородця Сергія Ніконенка бойовики готові були заплатити 450 тисяч доларів. Наші якось «піймали» їхні переговори, з яких і дізналися ціну на свого бойового побратима. Хоча «айдарівці» значно раніше зрозуміли, що «Седой», який приєднався до них минулого літа, безцінний. Один вартує цілого батальйону. Тому берегли його, як могли. Довго тримали на базі. Ніконенко був коректувальником вогню від Бога. За допомогою Інтернету й планшета або, за старою звичкою, за допомогою

Сергій Ніконенко завжди був воїном по життю й загинув героєм

З бойових операцій «Седой» завжди виводив своїх підлеглих живими.

топографічної карти, він зі стовідсотковою точністю вираховував бойові ворожі позиції. З його «подачі» наша артилерія знищила значні сили противника. І супротивник улаштував полювання на «Седого».

Але сидіти в укритті, у тилу – було не для Сергія. Він рвався в бій.

– Сергій багато чого вмів і все робив на «п'ятірку», – згадає його командир з позивним Єгор. – Коли він перейшов у розвідзагін, саме на ділянці фронту, де ми працюємо, з'явилися чеченці. А це особливий колорит війни. І бойовий дух у молодих хлопців трохи занепав. «Ворога потрібно знищувати жорстко, динамічно й ефективно!» – з посмішкою повчав «Седой» бійців, випромінюючи оптимізм. Як старший розвідгрупи, Сергій включав у неї ма-

лодосвідчених бійців і показував їм у реальній обстановці, як діяти. Бувало, і в засідки потрапляли, але з бойових операцій – а їх у нього було дуже багато, понад п'ятнадцять – він всіх підлеглих приводив живими. Тому товариші по службі не боялися ходити із «Седим» у розвідку, навіть напрошувалися. А скільки він, щоб досягти бездоганності виконання завдання, переповзав на животі нарівні з молоддю! Найближчим скаржився, що дуже болять ноги, проте потурань не приймав.

Однак не завжди був слухняним, часто ризикував заради того, щоб знищити якомога більшу кількість ворогів. Якось уночі, роз-

повідують друзі, він разом із чотирма бійцями, такими ж відважними, як і сам, зробив вилазку на ворожу територію. І врукопаш знищили блокпост бойовиків під Трьохізбенкою. Командир дізнався про це тільки з повідомлення в Інтернеті. Хоча дані про месників там, звичайно, були відсутні. «Так це твоїх рук справа, «Седой»?» – здогадався командир. У відповідь Сергій тільки посміхнувся.

ПІСЛЯ СЕРІОЗНОЇ ТРАВМИ ХРЕБТА СЕРГІЙ НАВЧИВСЯ СПОЧАТКУ ХОДИТИ НА РУКАХ

...Сергій по життю був воїном. Але стати військовим, як мріяв, йому не судилося – у Суворівське училище хлопця не прийняли через стан здоров'я. Інакше, не сумнівався він, дослужився б до генерала. Та й на війну його не взяли б. Років десять тому чоловік потрапив у жахливу дорожньо-транспортну пригоду. Перелом хребта у двох місцях і черепно-мозкова травма надовго прикували його до ліжка. Але не зробили інвалідом! Сергій ціною неймовірних зусиль навчився спочатку ходити... на руках. Потім – з милицями, затим – з паличкою. А люди, які не знали про це, думали, що він колишній моряк. Про пережите згодом нагадувала лише його хитка хода.

Коли ж мучив страшний головний біль, Сергій просто стискав голову руками й зціплював зуби. Умовити його прийняти таблетку було неможливо. «Я ж мужик, я повинен усе витерпіти!» – зазвичай відмовлявся від допомоги.

Випробування для нього почалися ще в дитинстві. Від них з мамою рано пішов батько. Коли хлопчикові виповнилося всього десять років, померла мама, яка тяжко хворіла. Сергій зізнавався, що дитинство для нього пахне корвалолом – його запах постійно витав у їхньому домі. Бути тягарем дідусеві з бабусею хлопчина не захотів. Сам господарював: топив у хаті, готував їжу, прав... Ледве зиму пережив. А перед новим навчальним роком попросився в школу-інтернат. До родичів приїжджав тільки на канікули. Дід, яким Сергій усе життя пишався, ветеран Великої Вітчизняної, ніколи не балував онука. Іншим онучатам допомагав грошима, а йому зазвичай говорив: «Ти наполегливий, усього сам досягнеш».

Для Сергія ці слова стали своєрідним путівником. Він завжди намагався довести й собі, й іншим, що не ликом шитий. Одержав вищу освіту, багато років відпрацював на півночі Росії інженером-геологом – керував бригадою у пошуках покладів нафти й газу.

Саме ці навички йому пізніше знадобилися на війні, коли доводилося вираховувати ворожі позиції.

Після розпаду Радянського Союзу, залишившись без роботи, зайнявся бізнесом. Орендувавши ставок, почав розводити в ньому рибу. Сам її солив і коптив великими партіями, залишаючи на сон 3–4 години. І так багато років поспіль. Пізніше, сам від себе не очікуючи такого, зайнявся ще й свинарством. Останнім часом на його фермі утримувалося 70 голів свиней. До того, як піти на фронт, Сергій чужих людей до тварин не підпускав. Незважаючи на наслідки ДТП, які постійно давали про себе знати, та перенесені інсульт й інфаркт, сам тягав неспідійомні мішки з кормом.

А близькі дивувалися: важка постійна робота не згрубила душі чоловіка. Він міг захоплюватися будь-якою квіточкою: «Яка краса!». Міг подовгу розглядати грибок або ягідку, повторюючи, як зачарований: «Це ж треба, що природа створила!».

– Сергій Ніконенко був трудягою, яких мало, – говорить про загиблого голова Миргородської районної ради Анатолій Карбан. – Хазяїн! Життя його начебто безперестанку випробовувало. А він тільки міцнішим від цього ставав, щодня доводив, що вартий чогось у цьому житті. При цьому його очі завжди посміхалися, яким би втомленим він не був. Випромінював позитив, робити людям добро – було його внутрішньою потребою. Мене, наприклад, вразило, коли Сергій одного разу заніс у мій кабінет відро меду й сказав: «Я пригощаю!». Це не було підлабузництвом. Він, як я пізніше дізнався, ніколи не продавав меду зі своєї пасіки, тільки роздавав. А ще частенько розвозив інтернатським дітям солодоці... Думаю, напис на його улюбленій футболці «Якщо не ми, то хто?» виражав всю його сутність. Ще мене і багатьох, хто знав Сергія, вражала його інтелігентність, навіть аристократичність. Він добре знав історію, був начитаний, про все мав власну думку. Багатство внутрішнього світу поєднувалося в нього із зовнішньою красою. Йому дуже пасувала акуратно підстрижена «професорська» борідка, довге доглянуте волосся, яке він стягував у вузол і за що його в Миргороді прозивали «Косичка», вицвіла під сонцем бандана на голові. І вже коли він приймав якісь рішення, то не сумнівався у своєму вчинку. Пам'ятаю, про те, що він залишається на фронті, Сергій сказав буденно, начебто йшлося про риболовлю.

– Скромний був. Знаходячись на передовій, для себе нічого, крім кави й сигарет, не просив, – додає волонтер Олена. – Завжди

із застереженням: «Якщо можна...». І то після того, як запитаєш, що потрібно привезти. А то, бувало, телефонуєш йому, а він вибачається, що не може розмовляти, обіцяє зателефонувати, коли звільниться. «Це ж сидить на якому-небудь сучку, розвідує місцевість, і ще вибачається...» – зазвичай так реагував на це мій чоловік, який постійно мотається в підрозділ Сергія з передачами від миргородців.

**«ВІДПРАВЛЯЮЧИСЬ ПЕРШОГО РАЗУ В ЛУГАНСКУ ОБЛАСТЬ
ЯК ВОЛОНТЕР, БАТЬКО ЗНАВ, ШО БУДЕ ВОЮВАТИ
В ДОБРОВОЛЬЧОМУ ЗАГОНІ»**

Сергій Ніконенко долучився до волонтерської діяльності, як тільки біля Миргорода – об'єкта стратегічного значення, оскільки тут базується військовий аеродром, – почали обладнувати блокпости військові 80-ї аеромобільної бригади з Яворова Львівської області. Крім «бетеерів» і автоматів, у хлопців нічого більше не було. Місцеві почали їх підгодовувати, забезпечувати дровами, «буржуйками», теплим одягом, водою.

– Я саме розрахувалася з роботи в Полтаві й повернулася додому, – розповідає 21-річна донька Сергія Богдана. – Вільного часу було багато, тому сідала до тата в мінівен, і ми разом об'їжджали блокпости. Залишали військовим все необхідне, потім знову збирали передачі. Татові допомагали в основному друзі, але він сам багато коштів вкладав у цю допомогу. А як тільки звільнили Щастя, через три дні батько відправився туди з гуманітарною місією. У нього тоді вже лежав у авто рюкзак з особистими речами – хотів залишитися в добровольчому загоні «Айдар». Але на тій базі, де він вів переговори, його відправили проходити спецпідготовку. Батька це трохи образило, оскільки, виходило, що в його потребності фронту засумнівалися. А військову справу тато знав на «відмінно». Пам'ятаю, як він пишався тим, що влучив з мисливської рушниць дикому кабанові у вухо! І мене, починаючи з п'яти років, учив стріляти...

Як будь-який чоловік, Сергій Ніконенко мріяв про сина. Але коли народилася друга донька, він «поховав» свою мрію. Зате молодшу Богдану став виховувати, як хлопчика. Купив їй боксерську грушу, водив у секцію боксу, брав із собою на полювання... Дівчинка виросла і стала під стать батькові – рішучою й безстрашною. І такою ж патріоткою, як він.

– Через два тижні ми з татом і головою районної ради Анатолієм Карбаном знову відправилися в гарячу точку з «гуманітаркою», –

продовжує Богдана. – Цього разу в нього все вийшло – його взяли коректувальником вогню. Я просилася залишитися з ним, але він сказав Анатолію Євгеновичу: «Забирай авто й Богдану і повертайся в Миргород». Мене це зачепило. У рідне місто я повернулася не надовго. Зібравши чергову партію матеріальної допомоги для бійців, попросила Анатолія Євгеновича видати мені довідку, що я волонтер, аби на блокпостах не виникало проблем, сіла за кермо «Фіат Добло», яке мені подарував батько, і самостійно відправилася у вже знайомому мені напрямку.

Назад вони повернулися разом через майже шість місяців. Доньці довелося супроводжувати додому батька в побитому віночній мікроавтомобілі з табличкою «Вантаж 200».

– Тато, дізнавшись про моє рішення залишитися поруч із фронтом, тільки здвигнув плечима: «Що я можу зробити?» – сумно посміхається дівчина. – Я влаштувалася на базі «Айдару» у Пологи Старобільського району Луганської області – спо-

21-річна Богдана характером пішла в батька, і на його похороні дівчина пообіцяла, що знову повернеться на фронт, де вона почувається потрібною.

чатку кухарем, пізніше перейшла в санітарну роту. Не знаю, де в мене сміливість узялася, та до шістнадцяти років я боялася крові й уколів. А тут куди й страх подівся. У будь-якому разі, руки не трясуться, коли забинтовую рвані рани, розбиті голови або роблю ін'єкції.

Нас із батьком розділяло приблизно шістдесят кілометрів. Кожен з нас робив свою роботу. Іноді ми випадково зустрічалися з ним у Щасті. Але частіше бачилися на лінії вогню – я їздила до нього на побачення. Звичайно, просилася в бій – хлопці, які стояли на блокпостах під Миргородом, навчили мене стріляти з бойової зброї. Так хто ж мене пустить? А мені так хотілося, як тато, із гранатомета по ворогах полупити!

ЦІНОЮ ВЛАСНОГО ЖИТТЯ СЕРГІЙ НІКОНЕНКО ВРЯТУВАВ ВІД НЕМИНУЧОЇ ЗАГИБЕЛІ МАЙЖЕ ТРИ ДЕСЯТКИ БОЙОВИХ ПОБРАТИМІВ

Богдана першою дізналася про смерть найближчої їй людини. У той час, коли батька тяжко поранило, дівчині саме снився сон, начебто його привезли пораненого в медсанчастину, і вона почала кричати на друга за те, що погано наклав йому джгут. Взялася сама робити перев'язку татові, але тут з'явилися лікарі й забрали його. У цей момент Богдану розбудили й повідомили, що її батько дійсно поранений.

– Поки ми з полковником добиралися до лікарні в Щастя, куди тата доставили після обстрілу школи, у якій базувалися «айдарівці», він помер, – Богдана намагається не плакати. – З пораненнями, які він отримав, вижити було неможливо. Вибуховою хвилею йому пошкодило всі внутрішні органи, крім того, снаряд перебив ногу у двох місцях і руку. Мені розповідали, що супротивник застосовував для обстрілу школи нові снаряди, які пропалюють два бетонних перекриття й вибухають усередині. Батько, мабуть, почувши постріли, першим кинувся до свого гранатомета й потрапив під цей снаряд. Приймавши весь удар на себе, закривши своїм тілом боєкомплект, що лежав поруч. Урятував таким чином близько трьох десятків товаришів по службі. Адже якби боєкомплект вибухнув, живим не залишився б ніхто.

Донька загиблого розповідає, що вони з батьком мріяли перед Новим роком вирватися додому хоча б на кілька днів, але не вийшло. А мертвим він начебто чинив опір цьому поверненню. Як тільки авто, у яке поклали труну, від'їхало від моргу, сталася поломка. Довелося міняти автомобіль і буквально відразу його ремонтувати – у того відвалився глушник.

Однак їхати далі було практично неможливо через густий туман. Потім рух довго ускладнював сніг, що перейшов у зливу...

– Тато начебто хотів сказати з небес: «Рано мені їхати звідси, я свого ще не відвоював!» – тихим голосом говорить Богдана. – Але за нього довоюємо ми! Дай Боже, його смерть, як і смерті інших патріотів, котрі поклали свої голови за незалежність України, буде не даремною.

До речі, за тиждень до трагічної загибелі Сергій Ніконенко відрізав своє довге волосся, з яким ходив рівно тридцять років, – на війні не було можливості доглядати за ним. І, погладжуючи коротку стрижку, пообіцяв товаришам: «Якщо повернуся додому, ще років тридцять не буду стригтись». Хоча в нього було передчуття, що залишиться на війні.

Він повернувся Героєм. А Герої не вмирають. Йому скандували це тисячі земляків, опускаючись на коліна перед труною, що потопала у квітах...

**«Страшна не сама смерть,
а її очікування»:
свідчення полонених
і їхнього визволителя**

«У ПЕРШУ Ж НІЧ МЕНІ ВІДРІЗАЛИ ФАЛАНГУ МІЗИНЦЯ. НОЖИЦЯМИ. ВСЕ ШВИДКО ЗРОБИЛИ. БОЛЯЧЕ НЕ БУЛО»

Провівши в полоні у бойовиків три місяці, 48-річна полтавка Ірина Бойко кардинально змінила свою думку про тих, кого раніше вважала ворогами

Ірину Бойко розшукували майже сто днів.

– Ой, обережно, палець! – відсмикує Ірина руку, коли я намагаюся її потиснути.

Я знала, що з полону 48-річна полтавка, волонтер Ірина Бойко повернулася з відрізаною фалангою мізинця, але так завжди: потрапляєш саме на хворе місце.

– Це так наді мною козаки знущалися, – намагається посміхатися моя співрозмовниця. – У першу ж ніч відрізали. Ножницями. Все швидко зробили. Боляче не було.

На тілі у Ірини, що називається, живого місця не залишилося. Зламані ребра і нижня щелепа, на голові рани.

– Вони мене били за кожне українське слово, – у жінки з’являються сльози на очах. – Добре, що жовто-блакитний прапор, який везли бійцям на передову, я встигла заховати в труси. Інакше ми б не розмовляли зараз ...

«КОЗАКИ КАТУВАЛИ ДУЖЕ ЖОРСТОКО: БИЛИ МОЛОТКОМ ПО ТІЛУ, СВЕРДЛИЛИ КІСТКИ, ПРОБУВАЛИ ЛОЖКОЮ ВИЙМАТИ ОЧІ»

У зону бойових дій активістка Майдану Ірина Бойко їздила не раз. В основному доставляла туди продукти харчування для захисників суверенної України. 19 червня 2014 року вона і троє її товаришів по Майдану, заповнивши два пікапи гуманітарною допомогою, взяли курс на Луганщину. Але на блокпосту при в’їзді в селище Довжанський їх зупинив загін донських козаків, які, до речі, ще в лютому просили Путіна ввести на Донбас війська, щоб захистити місцеве населення від ... ескалації НАТО.

– Це справжні нелюди, – каже Ірина. – Катували дуже жорстко. Били гумовими палицями з металевими стрижнями, молотками, свердлили кістки електричним дрилем. Вставляли ложки під повіки, намагаючись виймати очі. Тепер одне око у мене майже не

бачить. Щоб відвести загрозу від хлопців, я сказала, що є керівником групи, яка виконує благодійну місію. «Ти, сука, привезла «укропам» жрачку, і це називаєш благодійною місією?» – кричали козаки, не перестаючи знущатися. До ранку у мене просто не було обличчя – воно розпухло і перетворилося в криваво-синє місиво. Минуло вже чотири місяці, а синці під очима, як бачите, до сих пір залишилися.

– Щось вимагали натомість за збереження вашого життя або надання свободи?

– Дали в руки телефон. «Дзвони доньці, нехай домагається, щоб військова частина в Довжанську протягом години склала зброю», – наказали. Я тільки встигла повідомити Тані про наше затримання і про цю умову, як телефон забрали.

З того моменту зв'язку ні з Іриною, ні з трьома іншими волонтерами не було аж до 27 вересня.

– Уже через півгодини після тривожного повідомлення я сиділа в кабінеті начальника обласної міліції Івана Григоровича Корсуна, – розповідає 29-річна юристка Тетяна Єфремова, донька потерпілої. – Почалися пошуки зниклих. З родичами інших бранців ми зверталися до всіх інстанцій, але відповідь була всюди одна й та ж: про таких людей немає ніякої інформації. Правда, через кілька днів після викрадення з'ясувалося, що в Ровеньках з маминої картки були зняті гроші, а в Горлівці з її сторінки в соціальних мережах хтось виходив в Інтернет. Але далі – ніде ніякого сліду. Одні ворожки заспокоювали тим, що мама жива, але знаходиться у важкому стані, а інші нічим втішити не могли.

До того чорного дня Таня навіть не підозрювала, що проблем в її житті насправді не існувало. Тільки з пропажею рідної людини зрозуміла, скільки мама робила для неї і її сім'ї. Ще у Тетяни відбулася переоцінка людей, з якими спілкувалася до цього, вважала близькими по духу. Вони кудись зникли. Зате нещастя подарувало їй і справжніх друзів. Одним з перших зателефонував, щоб висловити слова підтримки, і більше не зникав з її життя колишній співробітник Полтавської міської міліції Валентин Артем'єв, який в знак протесту проти режиму Януковича 30 листопада минулого року подав рапорт на звільнення. Майданівець Михайло Дугін саджав Таню в свою машину і просто возив по місту, щоб відволікти від поганих думок. Женья Ситько, коли вже багато хто боявся їздити в зону АТО, розклеював і роздавав там фотографії захоплених в полон полтавців. А церкви багатьох конфесій, навіть в Єрусалимі, молилися за їхнє здоров'я.

«Я ПОТРИБЕН БУВ БЕЗЛЕРУ ЯК СПОСТЕРІГАЧ, ЩОБ ЗАФІКСУВАТИ РЕЖИМ ПЕРЕМИР'Я»

До пошуків заручників підключився також відомий полтавський правозахисник Василь Ковальчук. Насамперед він вийшов на Ігоря Безлера, з яким разом служили колись в Афганістані лейтенантами. Обидва тоді повернулися на батьківщину з нагородами – орденами Червоної зірки. Але останні події в країні розвели колишніх бойових побратимів по різні боки барикад. Ковальчук визнає: Безлер з позивним «Бес» йому ворог, але ворог розумний. Найчастіше він шокує епатажністю своїх вчинків.

– Двадцять сьомого вересня о десятій вечора Ігор зателефонував мені на мобільний і запропонував забрати з полону Ірину Бойко, – розповідає Василь Ковальчук. – З уточненням: якщо я цього хочу. І з умовою: прибути до Горлівки не пізніше восьмої години ранку наступного дня. Хоча з приводу Іри ми з ним розмовляли двічі. Перший раз він сказав, що підірвав її в мікроавтобусі, а другий – що застрелив. Але в цей раз «Бес» не блефував. «Виявляється, я помилився. Ірина Бойко жива, вона у мене», – запевнив і дав слово офіцера, що нас на його території ніхто не чіпатиме.

Перш ніж вирушити в небезпечну дорогу, донька Ірини, з якою тут же зв'язався Василь Ковальчук, попросила Ігоря Безлера передати трубку мамі. «Не повірю, поки не почую її голосу», – заявила Тетяна Єфремова. Через якийсь час Ірина сама зателефонувала доньці з чужого номера.

– Ми розмовляли цілих двадцять хвилин! – згадує молода жінка. – Перше, про що запитала мама: «Чому ви мене так довго шукали? Я вже думала, всі забули про мене». Закінчивши розмову, я тут же стала збирати валізу. Не можна сказати, щоб чоловік підтримав мене: «Ти хоч уявляєш, куди ти їдеш? В самісіньке лігво ворога! Тебе там розстріляють!» Приблизно ті ж слова чула і від своїх друзів. Але мене ніщо не могло зупинити. Я згадала, як чекала маму в лікарні, де після важких травм провела дев'ять місяців, в той день, коли мене виписували. Тоді кожна хвилина мені здавалася роком. Вирішила так: навіть якщо зі мною щось трапиться, у дітей залишиться батько, а ми з мамою будемо ТАМ разом.

Миша Дугін знову сів за кермо своєї машини, і ми вирушили забирати маму з полону.

– Істинну причину дзвінка від Безлера я зрозумів, сидячи в його кабінеті, – продовжує Василь Ковальчук. – Спочатку, знаючи Ігоря як людину настрою, думав, що його благодущність пов'язана з

недавнім присвоєнням йому звання генерал-майора армії «ДНР», про що він не забув похвалитися. Але потім зрозумів: я як правозахисник, що займається пошуками полонених, потрібен був йому як статист, спостерігач. Того дня в неспокійному регіоні працювала місія Організації з безпеки і співпраці в Європі (ОБСЄ) – вивчала можливості створення комендатур (на зразок, як у Косово), куди повинні увійти представники України, Росії, «ДНР» і ОБСЄ. І Безлеру важливо було, щоб не тільки іноземці, але й українські правозахисники зафіксували, що війська «ДНР» дотримуються умов перемир'я.

Але як би там не було, Іру вдалося повернути живою.

– Ви вели мову про решту полонених, яких взяли козаки разом з Іриною Бойко?

– Звичайно. І не тільки про них. Я дуже просив Ігоря розшукати Романа Діллера з Решетилівського району – батька трьох маленьких хлопчиків. Особливий акцент робив на його національності. Роман, так само, як і Ігор, німець за походженням. Безлер обіцяв допомогти. А мені передав список семи «деенерівців», які знаходяться в місцях позбавлення волі на Полтавщині. Будемо міняти людей, якщо їх вдасться розшукати. На жаль, про долю трьох попутників Бойко ми поки нічого не знаємо.

«ОХОРОНЕЦЬ ПОДІПИВСЯ ЗІ МНОЮ ТИМ, ШО САМ МАВ, – СКЛЯНКОЮ МОПОКА І ПРЯНИКОМ»

Ірина Бойко, медик за освітою, голова правління полтавського обласного благодійного фонду «Вікторія», провела в полоні 99 днів. Невідомо, які плани щодо неї виношували загарбники. Але її врятувало те, каже жінка, що вона опинилася на території, яку контролює Безлер.

– Нас – кілька людей, таких, як я – вивезли з Антрацита в Горлівку на відкритій машині 22 червня, – спогади даються Ірині важко. Вона раз у раз плаче. – Тут мені нарешті було надано медичну допомогу. Я була така слабка, що ніхто не вірив в те, що зможу коли-небудь піднятися на ноги. Ридала і просила Бога, щоб він допоміг моїм близьким знайти мене. Іноді наступали хвилини відчаю, коли я хотіла померти. Адже двом смертям не бувати, а однієї не минути. Страшна не сама смерть, а її очікування. Але в Горлівці було вже зовсім інше ставлення до полонених. Тут не били, добре годували. Лікарі всерйоз зайнялися моїм лікуванням, і я поступово одужала. Я вважалася політичним в'язнем, тому навіть у туалет ходила під дулом автомата, мені не дозволялося телефону-

вати рідним, переді мною були зачинені всі двері. Зате відчувалася підтримка людей, які були мені ... ворогами. Дружини наших наглядачів передавали через них що-небудь смачненьке, предмети гігієни. А одного разу охоронець поділився зі мною тим, що мав, – склянкою молока і пряником.

Поступово ми зближувалися з цими людьми. Мене, якщо треба було, кликали комусь надати першу медичну допомогу. Довелося якось одному горлівському алкоголіку, якого посадили на п'ятнадцять діб, руку вправляти. У Безлера п'яниць «лікують», до речі сказати, своїми методами. Кілька ударів гумовим шлангом по губах, п'ятнадцять діб на громадських роботах і – на риття окопів. Правильно це чи не правильно, але там такий порядок.

Люди Безлера, у яких я була в полоні, називали мене «Іруською», «сестричкою». Шкодували і говорили, що мені не можна повертатися додому, що мене вб'ють на першому ж укропському блокпосту. Ви розумієте, наскільки народ по обидва боки зомбований пропагандою? Населення Донбасу вважає, що тут фашисти і бандерівці, які вбивають всіх інакомислячих, а нам утовкмачують, що там тільки головорізи, бандити і наркомани. Так, ми трохи різні, але ми один народ. Це війна політиків, а не війна народів. Політики маніпулюють чужими життями, наживаються на смертях. За яким правом?

Особливо ми зійшлися з підполковником Корсою. Це маленька, худенька, як тростинка, жінка, з неймовірно твердим характером, яка командує чоловічим підрозділом – місцевим «Беркутом». Вона була вже на пенсії, але повернулася на службу. Корса нагадала мені одну нашу волонтерку з Кременчука. У них ідентичні погляди на життєві цінності. Ось тільки стоять вони по різні боки барикад. Хоча обидві не хочуть війни. Простих людей зробили гарматним м'ясом. А вони хочуть жити в мирі, мати роботу, любити, рости дітей. І я, як тільки поправлю здоров'я, буду до останнього подиху боротися за це всіма своїми силами. Тому що, пройшовши через пекло, я зрозуміла: ми всі одна сім'я.

– *Вам пропонували залишитися в ополченні?*

– Так, мене просили зробити вибір. І я його зробила, повернувшись до Полтави. Мене проводжали зі сльозами на очах. Надавали їжі, подарунків. А вдома одні зустрічають мене, як героя, а інші звинувачують в тому, що ... залишилася жива.

«ОХОРОНЦЮ З ПОЗИВНИМ «ШЕВА» ОСОБЛИВО ПОДОБАЛОСЯ БИТИ МЕНЕ ПРИКЛАДОМ ПО ГОЛОВІ»

Поранений при виході з Іловайського котла 23-річний Валерій Богун з Котельви 45 діб провів у полоні у «деєнерівців»

Навідник протитанкової взводу молодший сержант Валерій Богун з червня 2014 року перебував у зоні АТО і був єдиним полоненим українським солдатом, якого сепаратисти після прориву доставили назад в Іловайськ. Решта були вивезені в інші міста. Машина, на якій Валера вибирався з оточення, потрапила під обстріл практично відразу ж, на першій засідці.

Колишній військовополонений Валерій Богун

**«КОМАНДУВАННЯ ДЕВ'ЯТЬ ДНІВ ОБІСЬЯНО ВІДПРАВИТИ ПІД ІЛОВАЙСЬК
ПІДКРІПЛЕННЯ НАШГВАРДІЙ, А В ЦЕЙ ЧАС НАС ОТОЧИЛИ БОЙОВИКИ»**

Воїні того, що сталося, колишній бранець дуже обережний. Тому не говорить прямо про те, що Іловайськ здали наші генерали. І що вище керівництво країни засекретило дані про загиблих в тій м'ясорубці. Хоча висновок з його розповіді напрошується сам собою. Адже тільки в його підрозділі з 84-х бійців в живих залишилися 39. Тіла загиблих з «коридору», по якому відступали хлопці, вивозили КамАЗами.

— З одинадцятого серпня наша 93-а окрема механізована бригада утримувала позиції під Старобешевим, — розповідає Валерій. — Приблизно тиждень там було ще більш-менш спокійно: ворожа артилерія накривала нас «Градами» тільки вночі. Потужній техніці бойовиків ми могли протиставити хіба що автомати Калашникова. І вже 17 серпня зазнали перших втрат. Після цього отримали наказ відступати. Нам було поставлено завдання очистити великий залізничний вузол Іловайськ від сепаратистів. Тут активні бойові дії велися щодня. Наші позиції були з одного боку залізничних колій, а позиції ворога — з іншого. Ми жартували, що тричі на добу бойовики посилали нам «полум'яні привіти» — бажали «доброго ранку», «доброго дня» і «на добраніч». І все ж 21 серпня на під-

ходах до Іловайська нашим підрозділам вдалося зупинити прорив бойовиків, а також відрізати постачання зброї і боєприпасів з Донецька. Але для подальшого наступу нашим батальйонам – а там стояли «Донбас» і «Дніпро-1» – потрібно було підкріплення технікою і живою силою. Якби прийшла допомога, Іловайськ не віддали б. Ми чекали гвардію дев'ять днів! Нам обіцяли, що вона прийде ...

Весь цей час українські бійці базувалися в середній школі № 14. Її підвал розміром п'ятдесят на п'ятдесят метрів був надійним укриттям і для військових, і для мирного населення. Він встояв навіть після бомбардування. Це сталося якраз на День незалежності, 24 серпня.

– Місцеві жителі підгодовували нас, – продовжує Валерій. – Адже ми харчувалися тільки сухпайками, що складалися в основному з перлової каші в банках. Ніхто з людей відвертої ворожнечі по відношенню до нас не виявляв.

26 серпня стало відомо, що нас беруть в кільце, і ми готові були прориватися з оточення. Однак з Києва надійшла команда утримувати позиції. Однозначно, якби ми не затрималися в Іловайську ще на три дні, втрати були б не такими великими.

Вранці 29 серпня наша колона бронетехніки висунулася з міста. Нам пообіцяли безпечний відхід, мовляв, командири з сепаратистами про все домовилися. Але коли від'їхали від залізничного вузла кілометрів п'ятнадцять-шістнадцять, за селищем Грабське Амвросіївського району почалися мінометні та кулеметні обстріли. З усіх боків свистіли кулі. Стріляли прицільно. Від колони, що розтягнулася на кілька кілометрів, через якийсь час залишилися одні недобитки. Тих, хто вирвався з першого кола пекла, чекало друге. Тобто кривава бійня була заздалегідь спланована.

Поруч із ЗІЛом, в якому їхав Валерій, вибухнула ракета, випущена з ручного протитанкового гранатомета. Десять осколків вп'ялися в кістку правої ноги, кулею розстрожило на ній палець. Кров юшила струменем, але болю солдат не відчував. Вибуховою хвилею машину перевернуло, вона опинилася в кюветі ...

«СУСИДИ ДОНЕСЛИ НА СІПСЬКИХ ПЕНСІОНЕРІВ, КОТРІ ВИХОЖУВАЛИ МЕНЕ, І ВСІХ НАС ХОТИЛИ РОЗСТРІЛЯТИ»

– Разом з 26-річним водієм з Жовтих Вод (який, до речі, не отримав жодної подряпини) ми відстрілювалися ще хвилин двадцять, поки не закінчилися патрони. Після чого він залишив мене на полі бою, а сам стрибнув на БМП, яка проїздила мимо, – зітхає Валерій.

– Зібравшись з силами, я пошкандибав слідом за залишками своєї колони. Стрілянина вже припинилася, і на мене ніхто не звертав уваги. Ніхто зі своїх не підібрав. Дійшовши до найближчого села, відшукав занедбаний сарайчик. Оглянувши рани, зрозумів, що сам собі нічим не зможу допомогти. Вирішив пошукати когонебудь в селі. Я довго йшов по безлюдному населеному пункту, поки не зустрів літнє подружжя. На щастя, дідусь Вова і бабуся Наташа виявилися українськими патріотами. Вони не тільки дали мені притулок, але й зателефонували своїй доньці в Донецьк, щоб та привезла ліки. До того моменту я вже практично не міг ходити. Чотири дні добрі люди доглядали за мною – годували, робили уколи і перев'язки. А на п'ятий ... їх здали комендатурі сусіди. «Розстріляти старих разом з солдатом!» – кричали сепаратисти, забравшись в будинок. І били нас ногами, кулаками, прикладами автоматів. Мені вони зламали ніс.

До речі, перед цим літнє подружжя, ризикуючи життям, врятувало трьох поранених солдатів української армії. Дід Вова на своєму старенькому автомобілі вивіз їх в Старобешеве. Коли ж до них потрапив Валерій, «дорога життя» вже була під контролем російських військ і сепаратистів. Про Валерія пенсіонери повідомили в Червоний Хрест. Але бригада медиків добиралася в селище занадто довго...

Заарештованих відвезли в Іловайське міське відділення СБУ, кинули в камеру. Через кілька днів старих відпустили – їхня донька звернулася за допомогою до однієї впливової людини, близької до командира батальйону бойовиків «Сомалі» з позивним «Гіві». А Валерію належало провести в ув'язненні півтора місяця.

– Весь цей час мене тримали в одиночній камері розміром два на три метри, – продовжує Валерій. – Перші три дні взагалі не годували, а потім почали давати півхлібини і півтора літра води на день. Виділили пластикову пляшку, куди я міг справляти малу нужду. Мій роздроблений палець почав гнити, доставляючи неймовірний біль. Мене показали лікарю. «Краще його пристрелити!» – порадив він бойовикам. Потім усе ж дав мазь, від якої стало легше. Але особливо мене діставав один черговий з позивним «Шева». «Ну, «укропчику», давай, стрибай! Хто не скаже, той москаль!» – наказував він. Змушував просовувати голову в крихітне віконце, через яке подавали їжу, і бив прикладом автомата. Навіть якщо у нього був вихідний, спеціально заходив, щоб познущатися наді мною. Від «Шеви» та інших бойовиків, крім матів, на свою адресу

тільки й чув: «бандера», «укроп», «Навіщо ви прийшли на нашу землю?» ... Загалом, я був готовий до найгіршого. Тому, коли на третій день полону мені сказали, що ведуть на розстріл і запитали про моє останнє бажання, я попросив закурити.

Але померти Валерію не судилося. Його поставили до стінки і випустили кілька куль вище голови. Так його «розстрілювали» три рази.

Сам «Гіві» умовляв бранця перейти на бік бойовиків. Обіцяв квартиру в Донецьку і кілька гектарів землі. Валерій відмовився. Після цього про нього на довгий час забули. «Кому ти потрібен? – іронічно висловився «Гіві» щодо можливого обміну полоненими. – Ти ж мобілізований!»

– Іноді здавалося, що мене ніхто навіть не намагається шукати, – зітхає хлопець. – Зателефонувати додому мені, зрозуміло, не дозволяли. Я загубився в часі. Щоб не збожеволіти, попросив охорону принести книги. Прочитав «Майстра і Маргариту». А ще відводив душу в молитвах. Я раніше був затятим атеїстом. А потрапивши на війну, повірив у Бога. Вивчив «Отче наш» і псалом 90 (оберігаючи молитву). Молюся і зараз щодня.

«З ВОРОГАМИ ПОТРІБНО КОНТАКТУВАТИ, НАМАГАЮЧИСЬ ЗНАЙТИ З НИМИ ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ»

Тим часом рідні Валерія ні на день не припиняли його пошуки.

– Зв'язок із сином обірвався 24 серпня, – розповідає мама Валерія Любов Гаврилівна. – До цього він дзвонив, хоч і нечасто. Іноді в момент розмови були чутні постріли і вибухи, але Валера завжди заспокоював нас, що у нього все нормально. І тільки 3 вересня на мобільний телефон чоловіка зателефонувала невідома жінка й повідомила, що наш син був поранений під Іловайськом, а тепер знаходиться в надійному місці. Це була дочка тих пенсіонерів, які підібрали Валеру. Пізніше, коли син був уже в полоні, нам зателефонував кореспондент одного з російських телеканалів, який брав у нього інтерв'ю, і повідомив, що Валера живий. Це давало надію. Проте час минав, а ми ніяк не могли визволити сина. Завдяки доньці Наталі, яка активно зайнялася звільненням брата, ім'я Валерія було внесено в усі списки фондів і організацій, які займаються пошуками і обміном полонених. Та головне, ми точно знали, де він знаходиться. Я приходила в кабінет районного військового комісара і говорила, що буду сидіти під дверима до тих пір, поки він не поверне мені мою дитину. На що мені лише відповідали: «Чекайте...» Все, що ми могли зробити, – замовити

молитви по церквах і монастирях за здоров'я сина і всіх тих, хто його розшукував.

Любов Гаврилівна зізнається: дізнавшись, що син потрапив у полон, вона перестала спати. Ніч безперервно могла сидіти біля включеного телевізора. Одного разу задрімала на кілька хвилин і побачила

Нарешті вдома!

сон: з чотирьох боків її обступили велетні зростом до самого неба. А вгорі над їхніми головами ангели склали візерунок у вигляді зірки. Жінка була впевнена, що це вищі сили стали, аби захистити її.

Цей сон приснився матері полоненого солдата якраз у той час, коли колишній офіцер-афганець полтавський правозахисник Василь Ковальчук намагався обміняти Валерія на близького друга «Гіві», який воював в ополченні і потрапив у полон до українців.

– Валерій – вісімнадцята людина, яку мені вдалося звільнити з полону завдяки співпраці з лідером бойовиків Ігорем Безлером, – розповідає Василь Ковальчук. – Ми служили з ним в один час в Афганістані. І хоча останні події розвели нас по різні боки барикад, ми знаходили з ним спільну мову в питаннях обміну полоненими. Він обіцяв мені видати всіх полтавців, які опинилися в заручниках у ополченців. А недавно зі мною зв'язалися інші афганці, що воюють за «ДНР», з проханням розшукати потрібних їм людей. Я, в свою чергу, передав їм список тих, кого розшукують тут. У ньому близько шестисот осіб з усієї України. Я переконаний, що з ворогами потрібно контактувати, намагаючись знайти взаєморозуміння.

... Після обміну полоненими, як раз у свій день народження, Валера зміг обійняти рідних і близьких. Це найбільший подарунок, який підніс їм правозахисник Василь Ковальчук. Валера каже, що тиша його, як і раніше, лякає – на передовій вона завжди настає перед боєм. У снах він досі воює. Хоча і не збирається на фронт. Валера влаштувався на роботу і з часом сподівається повернутися до своєї мирної професії теслі-столяра.

ВАСИЛЬ КОВАЛЬЧУК: «У МЕНЕ Є ДВА СПИСКИ: НАШИХ ХЛОПЦІВ, ЯКІ ПОТРАПИЛИ В ПОЛОН, І СЕПАРАТИСТІВ. У ЦИХ СПИСКАХ – БАТЬКО І СИН. ОДИН ВОЮЄ ЗА УКРАЇНУ, ДРУГИЙ – ПРОТИ»

За рік офіцеру-«афганцю» з Полтави завдяки особистим зв'язкам з колишніми побратимами, котрі воюють на боці бойовиків, вдалося звільнити з полону 26 чоловік

Полтавський правозахисник і перемовник Василь Ковальчук.

На зустріч зі мною Василь Ковальчук прийшов з обласного управління СБУ, де його в черговий раз перевіряли на благонадійність. Співробітникам служби безпеки не дає спокою активна діяльність відставного офіцера зі звільнення полонених. Ковальчук ніколи не приховував, що йому вдається витягувати хлопців, які потрапили в руки сепаратистів, завдяки особистим зв'язкам з представниками протиборчої сторони. Як правило, це його колишні побратими, з якими він пройшов Афганістан. Але компетентні

органи не випускають з виду жодної поїздки Василя Григоровича на Донбас.

«БЛИЗЬКО ПІВТОРИ СОТНІ РОСІЙСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ, ЯКІ ПОТРАПИЛИ ДО НАС В ПОЛОН, БУЛИ ВІДПУШЕНІ ДОДОМУ»

– Сьогодні оце якраз уже повертався б до Полтави ще з трьома звільненими з полону, – дивлячись на годинника, з розчаруванням говорить підполковник запасу Василь Ковальчук. – Їх повинні були обміняти на двох, які воювали за одну з самопроголошених республік. Але в СБУ не підготували необхідних документів, і все зірвалося. Останнім часом обмін полоненими гальмується. А люди, як і раніше, гинуть. Практично щодня по дві-три людини. Хоча неофіційні дані в рази більші. Смерть кожного воїна (як нашого, так і з того боку) – трагедія для родини загиблого, для народу.

– Є думка, що в процес обміну полоненими втрутився Віктор Медведчук, якому не сподобалися успіхи переговорника номер один в Україні, керівника Центру зі звільнення полонених громадської організації «Офіцерський корпус» Володимира Рубана. Мовляв, тому й загальмувався процес. А кум російського президента хоче перетяг-

нути ковдру на себе, щоб підняти свій політичний рейтинг ...

– Швидше за все, цей «патріот» рятує репутацію Путіна, який намагається переконати весь світ, що на Донбасі немає російської армії. За офіційними даними, за час ведення бойових дій в полоні українських спецслужб побували близько 150 російських військових. Але всі вони були відпущені без суду і слідства. Багато в чому завдяки, я знаю, Віктору Медведчуку, який був призначений учасником мінських переговорів. Тільки 16 травня 2015 року після захоплення в полон спецназівців з Тольятті капітана Єрофєєва і сержанта Александрова ми отримали незаперечні докази присутності російських регулярних військ на сході нашої країни.

– Але ж 21 лютого 2015 року року під Луганськом за 17 російських військових віддали 138 наших бійців. І це завдяки Віктору Медведчуку ...

– Медведчук намагається приховати сліди злочинів російської армії. Йому потрібно було за будь-яку ціну вивезти російських військових, які потрапили в полон. Просто так обмін один до восьми не відбувається. Так, українським хлопцям пощастило. Деякі з них пробули в полоні після Дебальцевого всього два-три дні. Натомість за них наші спецслужби віддали одинадцять силовиків з Ульяновська, чотирьох геерушників і двох розвідників, які воювали на боці самопроголошених республік.

Цих трьох хлопців з Чернігівщини Василь Ковальчук обміняв на військовополонених «деєнерівців».

До речі, ні мене, ні радника глави Міноборони Василя Будика, з яким я іноді співпрацюю, до російських військовослужбовців не підпустили. Щоб ми не наблизилися і не сфотографували росіян, наша «Альфа» над нами стріляла. Обмін проводив Медведчук, причому губернатора Луганщини Геннадія Москаля він взагалі прибрав з процесу. Нещодавно нашу переговорну групу не пускали до Донецька. Тобто йде політична гра, а не реальне звільнення учасників бойових дій з полону. Можливо, тому переговори і зайшли в глухий кут і зараз припинилися масові обміни.

– *А взагалі це тривалий процес?*

– Так, адже на кожного захопленого в полон відкривається кримінальне провадження, воно розслідується, потім справа передається до суду. Але в більшості випадків важко довести, що конкретна людина брала участь у злочинах. Тому таких людей звільняють від покарання. В іншому випадку законами військового часу передбачений розстріл ... У мене є два списки, вже затертих на згинах. В одному – прізвища наших хлопців, які потрапили в руки сепаратистів, в іншому – представників протидіючої сторони. Я навіть знаю, хто в якій камері сидить.

– *Зустрічаються в цих списках родичі?*

– Так. Наприклад, батько і син. Один воював за Україну, а інший – проти. На жаль, ця війна багатьох близьких людей зробила ворогами.

«КОПИ БЕЗЛЕР ЗАПРОСИВ МЕНЕ ДО СЕБЕ, АБИ З РУК У РУКИ ВІДДАТИ ПОЛОНЯНКУ, БАГАТО ХТО ВВАЖАВ, ЩО ЦЕ ПАСТКА»

Василь Ковальчук для компетентних органів – об'єкт пильної уваги, оскільки підтримує зв'язок із впливовими представниками ворожого табору. Сепаратисти теж стежать за його діяльністю в «Фейсбуці» – він їхній ворог. А ті, хто вийшов на свободу завдяки цим зв'язкам, називають його татом. І з одного, і з іншого боку.

– Сьогодні мені дзвонив Віктор з Артемівська – наші пресують його сім'ю, – розповідає Ковальчук. – Буду втручатися. Досвід показує: народна дипломатія може зробити те, що не вдається політикам.

А почалося все з того, що рік тому до Василя Ковальчука звернулися родичі полтавських волонтерів, котрі потрапили в полон. Він розшукав контакти «афганців», які залишилися на окупованій території. І бойові товариші відгукнулися, виручили.

– *Ходять чутки про вашу дружбу з колишнім командиром «Народного ополчення» в Горлівці Ігорем Безлером.*

– Ми з ним офіцери, яким довелося воювати в один і той же час в Афганістані, – каже Василь Ковальчук. – Я дуже шкодую, що зараз Ігор знаходиться по той бік барикад. Знаю його як людину слова, з якою можна мати справу. Так, «Бес» розшукав волонтера Ірину Бойко з Полтави, яку в числі інших захопили в полон на блокпосту під Луганськом. Коли Ігор запросив мене до себе в Горлівку, пообіцявши, що віддасть полонянку з рук в руки, багато хто вважав, що це пастка. Хоча я ні секунди не сумнівався в порядності старого знайомого. Наші стосунки з Безлером трималися саме на довірі. Вороги повинні домовлятися. Заради якихось вищих цілей. А що може бути цінніше за життя? У конкретному випадку йшлося про звільнення з полону людей.

– *Хто вам допомагає в Полтаві?*

– У мене склалися хороші, хоч і непрості стосунки з головою обласної ради Петром Вороною, який кілька місяців служив добровольцем в зоні АТО. Завжди можу розраховувати на архієпископа Полтавського і Кременчуцького Федора, який є організатором і духовним натхненником найпотужнішої волонтерської організації в області – «Команди небайдужих». Голова об'єднання фермерів Полтавщини Віктор Галич допомагає грошима і пальним. Директор кременчуцького автомобільного заводу «Вепр» Володимир Пилипенко безвідмовно забезпечує транспортом для поїздок на Донбас. Крім того, в моїй команді кілька активістів – Михайло Дугін, Євген Ситько. Особлива подяка члену наглядової ради «Фонду оборони країни» Геннадію Корбану. В останній раз, коли ми вивозили хлопців через Дніпропетровськ і на під'їзді до міста поламалися, він особисто зустрів нас о другій годині ночі. Звільнені хлопці відчували, що вони потрібні, що їх не забули, що їх чекають. Багато допомагають і рядові співробітники управління СБУ. Вони проводять титанічну роботу з пошуку і полонених, і сепаратистів, їх утриманню під вартою, супроводу судових справ.

«ПОПОНЕНІ, ЯКІ ВОЮВАЛИ ЗА «ПНР» І «ДНР», ЗАЗВИЧАЙ РОЗПОВІДАЮТЬ, ЩО ВОНИ БУЛИ КУХАРЯМИ АБО ОХОРОНЯЛИ ПОСТИ»

Під час нашої розмови мобільний телефон у Василя Ковальчука не замовкає. При мені дружина затриманого за підозрою в тероризмі просить допомогти визволити чоловіка зі слідчого ізолятора. Василь Григорович тут же з кимось зв'язується і пропонує зробити обмін. Але ту сторону людина з названим ним прізвищем не цікавить, і Ковальчук ввічливо відповідає жінці, що поки вирішити питання не виходить.

– Буває, операція зі звільнення полонених зривається в останню мить, – пояснює Василь. – Тому ніколи нічого нікому не обіцяю. Кажу: спробую. І тільки коли операція вдається, тоді можу сказати: «Я це зробив».

– *Що розповідають хлопці, яких ви забираєте з полону?*

– Зазвичай вони мовчать. А в душу лізти не хочеться. Більш напружена атмосфера в автомобілі, коли везу на обмін ворогів, які воювали за «ЛНР» і «ДНР». Зазвичай вони розповідають, що були кухарями або охороняли пости, тобто намагаються показати себе випадковими жертвами війни. Я повинен до них ставитися нейтрально, як до всіх людей. Переговорнику інакше не можна.

В кінці квітня 2015 року мені вдалося вивезти з окупованої території двох танкістів – лейтенантів Ігоря Ковальчука та Євгена Олійника. Обидва були захоплені в полон ще під Іловайськом і провели в неволі вісім місяців. Більш балакучий Ігор розповів про те, що в полоні йому зустрічалися різні люди. А полонених переважно використовували на підсобних роботах.

Віталій Мишастий з Чернігівської області (один з трьох бійців, яких 6 травня ми обміняли на трьох сепаратистів) розповідав, що їх змушували шукати тіла загиблих «кіборгів» в зруйнованому Донецькому аеропорту. До сих пір згадую, як Валерій Богун з райцентру Котельва Полтавської області, котрий теж потрапив у полон під Іловайськом, попросив мене: «Василу Григоровичу, вони вас послухають. Нехай віддадуть мені мій телефон». Наївний ... До речі, Валеру знову відправили на передову.

– *На якій території відбувається обмін полоненими?*

– Щоразу по-іншому. Це не принципово. Колись «афганець» Олександр Сокол, котрий воює на тому боці, забрав у мене одних і привозив інших. Він людина слова.

– *Що вам перш за все впадає в око в сьогоденньому Донбасі?*

– До біса блокпостів! Для багатьох, до речі, це своєрідна вотчина, що дозволяє набити свої кишені. Тут торгують пропусками, що дозволяють в'їжджати в Україну. І майже на кожному збирають данину. Думаю, тільки частина стоять на блокпостах, служить Україні, інші заробляють. У самому Донецьку зруйновані в основному околиці. А в центрі чисті вулиці, по яких їздять іномарки. Продається гарне пиво. На прилавках багатьох магазинів свіжі, вчорашні, «Київські» торти ... Правда, ціни на багато товарів в два-три рази вищі, ніж у нас. Процвітає контрабанда – як там, так і тут. Так що ця війна скоро не закінчиться...

Відважна сільська бабця з Гадяччини і донецькі патріоти

**«БАБУСЮ, ВИ МЕНЕ ШЕ НЕ ПОХОВАЛИ? –
ЧУЮ У СЛУХАВЦІ ВОЛОДИН ГОЛОС І НЕ ВІРЮ
СВОЇМ ВУХАМ. – Я ЖИВИЙ!»**

*69-річна Людмила Півень з Гадяцького району Полтавщини
сама відправилася в Росію визволяти з полону свого односельця*

Для сироти Володимира Романчука Людмила Петрівна – найближча людина. Хоча зовсім чужа, але ріднішої за неї у нього немає нікого на світі

У селі Мартинівка Гадяцького району готувалися до похорону воїна АТО Володимира Романчука. Його земляк, котрий їхав з ним в одній колоні на бойове завдання, на власні очі бачив, що автомобіль, в якому знаходився Володя, вибухнув під час обстрілу. Про це хлопець повідомив своїй мамі, і наступного дня про трагедію знало все село.

– Тільки мені в його смерть не вірилося, – крізь сльози посміхається 69-річна Людмила Петрівна Півень. – Сподівалася, що Вову могло викинути з кузова вибуховою хвилею або що він міг потрапити в полон. Тіла-то його ніхто не бачив. Три тижні шукали хлопця – ніде ніякої інформації. Я вже зібралася писати в «Чорний тюльпан» (всеукраїнський портал пошуку зниклих без вести. – Авт.), як раптом – дзвінок з невідомого номера.

**«В ОДНОМУ ДОБРОВОЛЬЧОМУ БАТАЛЬЙОНІ МЕНЕ ЗАБРАКУВАЛИ,
ТАК Я ПІШОВ У ІНШИЙ – ХОТІВ БУТИ КОРИСНИМ БАТЬКІВШИНІ
У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС»**

Людмила Петрівна для круглого сироти Володі Романчука – найближча людина в світі. Хоча зовсім чужа, але ріднішої за неї у нього немає нікого. Мати залишила новонародженого в пологовому будинку Кременчука, злякавшись каліцтва – «заячої губи». Гірка доля хлопика була вирішена. Хоча Володя мав нормальні розумові здібності, з дитбудинку його направили в спеціалізовану школу-інтернат. Тобто половину свого життя він знаходився в у оточенні слаборозвинених ровесників. А отримавши спеціальність муляра-штукатур, ні дня не працював на будівництві, оскільки дирекція

профтехучилища всіх сиріт розвезла по селах, де їх чекала найбрудніша і низькооплачувана робота. Так Володя разом зі своїм одногрупником Сашком Савчуком (до речі, талановитим художником) опинився у Мартинівці. Їм доручили пасти телят і годувати худобу. Дирекція сільгоспідприємства дала хлопцям на двох одну квартиру барачного типу – без води, газу і землі. Володя за власні гроші підвів комунікації, а обзавестися підсобним господарством не вийшло – це для нього досі залишається заповітною мрією.

– Якось я проходив повз двір Людмили Петрівни і зірвав кілька черешень, які звисали над парканом – так мені їх захотілося, – згадує знайомство з Людмилою Півень 31-річний Володимир Романчук. – Побачивши це, вона не тільки не прогнала мене, але ще запросила в гості, почастивала ягодами.

З тих пір Володя став навідуватися до самотньої пенсіонерки – її рідня живе далеко, і хлопець із задоволенням допомагав бабусі по господарству. Вона ж, колишній економіст сільгоспідприємства, яка добре знає закони, домоглася оформлення для нього пенсії по інвалідності з дитинства. І завжди ділилася з «придбаним» онуком усім, що мала сама.

Володя дуже цінував ці добрі стосунки, тому не захотів посвя-

На фронт Володя Романчук відправився добровольцем.

чувати бабусю в свої плани піти на війну – знав, що вона буде відмовляти. Мовляв, куди тобі з міжхребцевою грижею у військові? Не хотів її засмучувати. На роботі (останнім часом хлопець працював обліковцем молока на фермі) теж нікому нічого не сказав.

– Від морських піхотинців, які навчали добровольчі загони перед відправкою в зону АТО на тренувальній базі в Нових Петрівцях я дізнався лише про деякі бойові прийоми. На цьому моя підготовка закінчилася, – зітхає Володя. – Мене забракували за станом здоров'я. І так мені прикро стало ... Однак я поставив собі за мету – бути корисним батьківщині у воєнний час – і не збирався відступати. А я впертий. Пішов на Майдан і записався в батальйон «Айдар». З ним під позивним «Вен» відправився на передову, в Старобільський район Луганської області.

«ОТЯМИВСЯ У БАГАЖНИКУ ЯКОЇСЬ МАШИНИ. РУКИ ЗВ'ЯЗАНІ, З ВУХ ТЕЧЕ КРОВ. ЗРОЗУМІВ, ШО ПОТРАПИВ У ПОПОН ДО «СЕПАРІВ»

Володимир Романчук, котрий жодного дня не служив в армії, досить швидко освоїв військову справу. Маючи навички зварювальника, спочатку бронював КамАЗи. Пізніше, навчившись влучно стріляти і освоївши армійську техніку, став гранатометником. А зараз він – боєць розвідувально-диверсійної групи.

На те завдання – прорватися на допомогу 80-й бригаді, що потрапила в оточення на найближчому до лінії вогню 32-му блокпосту, Володя зголосився сам. Стояв вибір, кому йти – 19-річному Мітюю або йому. Добре розуміючи, чим може закінчитися операція, він пожалів молодшого товариша. Взяв у нього тільки бронежилет, оскільки свій ще раніше віддав товаришам на передову.

– Це було на Покрову, 14 жовтня 2014 року, – згадує Володимир. – Вже сутеніло, коли на підступах до блокпосту сепаратисти обстріляли нашу колону. Пікап, у якому я перебував, спалахнув. На щастя, ми з хлопцями встигли вистрибнути з нього і, відстрілюючись, почали відступ. Разом з бійцем з позивним «Цар» ми прикривали цей відступ. У бою його тяжко поранило в груди і в ногу. Я кинувся до нього, щоб відтягнути в укриття і надати медичну допомогу, але при цьому сам отримав контузію. Отямився вже в багажнику якоїсь машини. З вух тече кров, руки зв'язані ... Зрозумів, що мене захопили «сепари» .

– Володя щодня мені дзвонив, ми так з ним домовилися, – розповідає Людмила Півень. – Йдучи на завдання, завжди відключав мобільний. Але, коли б не повернувся з операції, навіть пізно вно-

чі, повідомляв про це. Бувало, кілька днів не виходив на зв'язок. А тут пройшло два дні, він не дзвонить, і я вперше порушила наш договір – набрала його номер сама. «Ваш абонент поза зоною досяжності», – відповів оператор. Я, звичайно, занепокоїлася, але втішала себе тим, що Володя все ще на завданні. Як раптом вранці по селу розійшлася чутка, що він загинув ...

Володимир Романчук дійсно міг не повернутися додому. Без документів, без роду-племени, він би загубився серед безлічі полонених і став би дешевою робочою силою для ворога. Його, абсолютно безправного, могли потім вбити як непотрібного свідка. Під обмін він точно не потрапив би, оскільки не військовий. І його ніхто не став би шукати. Як загиблого в бою Володимира Романчука тут же викреслили зі списків «айдарівців» .

Але у Володі залишилася відважна бабуса!

«МЕНІ НІКОМУ ДЗВОНИТИ, – РОЗГУБИВСЯ ВОЛОДЯ, КОЛИ РОСІЙСЬКИЙ ОХОРОНЕЦЬ ЗАПРОПОНУВАВ СКОРИСТАТИСЯ ЙОГО ТЕЛЕФОНОМ»

–Протягом перших трьох днів, які я провів у полоні у луганських сепаратистів, у мене намагалися вивідати інформацію про кількість техніки і планованих операціях, а також схилити на свою сторону, – розповідає Володимир. – Били нещадно ногами, застосовували електрошокер. Але я повторював одне: працюю зварювальником, ні про що не знаю. На третій день, так нічого і не добившись, мене залишили в спокої. Перевезли до Донецька Ростовської області, де поставили на підсобні роботи – пиляти і рубати дрова. Увечері мені одягали наручники і приковували до ліжка, щоб нікуди не втік.

Одного разу охоронець сам завів з Володею розмову: «Чому ти ні про що не просиш? Хіба ти не хочеш подзвонити батькам, щоб тебе звільнили?» « Я – сирота, сім'ї немає, тому ніхто мене не чекає, нікому дзвонити», – відповів хлопець. «Ну хоч знайомі у тебе є?» – проникся до нього співчуттям охоронець і простягнув свій мобільний телефон.

– Єдиний номер, який закарбувався в моїй пам'яті, був номер колишнього зоотехніка нашого сільгосп підприємства Галини Григорівни Зайчик, – посміхається Володимир. – Він був зазначений на кожній бірці, які прикріплюються на бідони з молоком перед відправкою на переробку. Тобто постійно миготів у мене перед очима, коли я працював обліковцем на фермі. По ньому і зателефонував, щоб узнати бабусин номер – він залишився у втраченому телефоні.

– Минуло більше ніж півмісяця, як зв'язок з Володею обірвався, і я почала піднімати всіх на ноги, щоб розшукати його останки і поховати в рідній землі, – на очі Людмили Петрівни навертаються сльози. – Коли ж почула голос хлопця і дізналася, що він у полоні, але живий-здоровий, я була готова хоч в ту ж хвилину їхати за ним на край світу, аби визволити з неволі.

Уже через тиждень у Людмили Півень були на руках Володині документи – їх передав один з «айдарівців», котрий їхав у відпустку на Сумщину. Аби не втрачати часу, пенсіонерка зустріла його у Харкові, а звідти, нічого не сказавши рідним про прийняте рішення (в цей час її брат лежав після операції в лікарні), подалася в Росію, прямо в лігво ворогів, що утримували в полоні близьку їй людину.

– Добрі люди є і з цього, і з іншого боку, – розповідає майже детективну історію Людмила Петрівна. – Чоловік, котрий дав Володі можливість скористатися телефоном і з яким я вела потім переговори, порадив мені добиратися в ростовський Донецьк через Білгород, оскільки через лінію фронту на територію Росії мене ніхто не пропустив би.

В умовленому місці двоє молодих людей, котрі під'їхали на автомобілі, забрали документи у Володіної бабусі й наказали чекати вирішення питання. Ніч пенсіонерка провела на залізничному вокзалі, а вранці їй повідомили, що потрібно їхати до Луганська і чекати там. Мовляв, ми самі привеземо туди вашого онука після того, як питання обміну вирішиться в консульстві. Пізніше жінка зрозуміла, що її обманювали, але тоді вона сприйняла все за чисту монету. А що залишалося робити?

– На прохідній групи швидкого реагування, куди мені порадили звернутися, я провела півдня, однак мене ніхто так і не прийняв, – зітхає моя співрозмовниця. – Просила чергового доповісти про мене керівництву, але він з усмішкою відповідав одне й те саме: «Чекайте». Під кінець робочого дня я не витримала: «Відведіть мене до найголовнішого вашого начальника, хочу подивитися йому в очі». І, ви знаєте, спрацювало!

«Найголовніший начальник» почав проводити з бабусею «політбесіду»: навіщо відпускали свого онука воювати? А «айдарівців» ми взагалі ні на кого не міняємо. І все в такому дусі.

– Чому ж ви, а не батьки приїхали за полоненим? – поставив начальника ще одне запитання Людмилі Петрівні.

– Так він сирота, – відповіла жінка.

– А ви бабуся з чийого боку – з боку його матері чи з боку батька? – пом’якшав тон співрозмовника.

– Так ні з чийого. Я взагалі йому чужа! – сказала, як є, «перемовниця».

Після цих слів у начальника стався легкий шок.

– Ну ви, бабусю, даєте! Таких відчайдушних у нас ще не було. Заради чужої людини подолати такий небезпечний шлях! – здивувався військовий і твердо пообіцяв, що допоможе їй забрати онука. Тижнів через два, а якщо пощастить, то й раніше.

– Але як же мені, старій і хворій, тут так довго чекати? У мене грошей немає, а їхати додому без внука я не можу, – почала благодати Людмила Півень.

Начальник зглянувся над невгамовною пенсіонеркою. Після того, як його підлеглі перевірили мобільний Людмили Петрівни і не виявили в ньому ні секретних переговорів, ні секретного листування, командир групи швидкого реагування розпорядився поселити її в кімнаті службового приміщення. А наступного дня відбувся обмін полоненими – сімох наших обміняли на п’ятьох сепаратистів. «Не вірю, що я це роблю!» – дивувався власному вчинку командир.

– Ці дві доби були для мене суцільним кошмаром, – теж сама собі дивується сільська жінка. – Мене ж накручували, щоб я вмовила Володю залишитися в «ЛНР». Вони дізналися, що він роботящий, добродушний, не конфліктний, непитуций. «Тебе ж тут ніхто не ображає, залишайся тут, а закінчиться війна, дасть Бог, повернешся додому», – почала благодати я Володю, коли нам дозволили побачитися. Він стояв з одного боку шлагбаума, я – з іншого. Ми не знали, що цей спектакль розігрується для присутніх військових. Тільки бачу, очі Володі розширюються, розширюються... «Навіть не думай робити цього, ідемо додому», – шепнула йому на вухо, коли нам дозволили обійнятися. Словом, довелося хитрувати і вивертатися, аби витягнути хлопця з халепи. А тут російські журналісти, яких зібрався цілий натовп, почали насідати: «Скажіть, що київська хунта воює проти власного народу». «Та що він знає про те, хто проти кого воює, якщо просидів у чотирьох стінах», – почала я молоти щось недоладне, покладаючись на те, що кореспонденти не пустять в ефір мою нісенітницю.

Людмила Півень привезла Володю у свою хату. Хлопець цілий тиждень навіть на вулицю не показувався – відходив від пережитого. А потім потихеньку став ... збиратися на фронт. «Мої друзі з

госпіталів уже повернулися, а що ж я буду тут сидіти? – пояснював своє рішення. – Як же вони без мене? І як я без них? Адже ми одна команда ...»

Утримувати його біля себе Людмила Петрівна не мала права.

Недавно Володимир Романчук заслужив чергову відпустку. Дуже радіє тому, що допоможе бабусі Люді посадити город. А у неї інша турбота – домогтися, щоб її названому онукові заплатили грошову допомогу за три місяці.

– У штабі Володине прізвище так і не внесли до списків на отримання зарплати після його повернення з полону, – обурюється бабуса Люда. – Спочатку обіцяли, що він отримає гроші за два місяці відразу, потім – що за три. А після першого січня розвели руками: фінансовий рік закінчився. Виходить, воював хлопець за спасибі? Так кого ж військові командири ображають? Сироту нещасного! Я ось подзвоню їм! Я їм влаштую!

Людмила Півень бабуса відчайдушна. Раз сказала – значить, зробить.

«ЗАПЕДВЕ Я ОТЯМИВСЯ ПІСЛЯ ОПЕРАЦІЇ, ЯК ДОНЕЦЬКИЙ ХІРУРГ, БАТЬКО ЧОТИРЬОХ ДІТЕЙ, ПОКЛАВ НА ТУМБОЧКУ П'ЯТСОТ ГРИВЕНЬ І СКАЗАВ: «ЦЕ ТОБІ НА ДОРОГУ. ЗАПИШАТИСЯ ТУТ НЕБЕЗПЕЧНО. ЧИМ ШВИДШЕ ТИ ЗВІДСИ ВИБЕРЕШСЯ, ТИМ БУДЕ КРАШЕ»

Коли-небудь настане час, і журналісти зможуть називати прізвища справжніх героїв цієї війни. Але поки що не можна цього робити, аби не нашкодити людям, котрі залишилися на окупованих територіях, адже вони багато чим ризикують, рятуючи наших хлопців

Сорокарічний житель села Броварки Гадяцького району Геннадій Пономаренко – один із тих, хто залишився живим завдяки таким людям. Коли він після важкого поранення, отриманого в бою, опинився в захопленому Донецьку, сепаратисти починали забирати з лікувальних закладів учасників бойових дій. Куди вони їх вивозили й що з ними робили, можна тільки здогадуватися. Скільки їх повернулося додому й скільки залишилося в полоні або взагалі не залишилося в живих, ці цифри теж поки що неможливо назвати. Геннадію пощастило.

Отримавши інвалідність, Геннадій Пономаренко керма не кинув.

«НЕШОДАВНО ОДЕРЖАВ ПОСВІДЧЕННЯ ІНВАЛІДА ВІЙНИ, Я ПОКАЗАТИ ЙОГО КОНДУКТОРУ В АВТОБУСІ СОРОМІЮСЯ. МЕНІ ПРОСТІШЕ ЗАПАТІТИ ЗА ПРОЇЗД»

Ми домовилися, що Гена під'їде по мене на автостанцію в Гадячі на автомобілі. Я знала, що замість лівої руки в нього протез, тому уточнила, хто буде за кермом.

– А ви думаєте, у мене є особистий водій? – розсміявся чоловік.
– Обходжуся однією правою. Треба ж якось до життя пристосовуватися...

Коли вже зустрілися, Геннадій продовжив цю тему:

– На мотоциклі, як і раніше, їджу. А в машині й того простіше – протезом кермо трохи можу підтримати. Ще й дружину позбавив

від важкої праці – косити косою. Поки я воював і лікувався, вона змушена була тягати це сільгоспзнаряддя ледь не щодня, адже ми тримаємо биків і поросят, щоб оплачувати доньчине навчання в академії. А для худоби кормів не напасешся. Тепер у нас мотоко-сарка, з нею я сам управляюся.

Щоб дати інтерв'ю, Гена відпросився з роботи. За фахом він по-жежник. До мобілізації працював на професійному пожежному посту №12 з охорони об'єктів управління «Полтаванафтогазвидо-бування» у селі Качановому. Радий, що, незважаючи на каліцтво, залишається в строю. Районне керівництво служби з надзвичай-них ситуацій разом з обласним знайшло можливість перевести Геннадія на місце комірника в 29-ту Державну пожежно-ряту-вальну частину. Тепер йому навіть ближче на роботу добиратися, ніж було колись. У село Тимофіївку, де базується частина, їздить найчастіше власною «десяткою».

– Ніяк не звикну до свого нинішнього становища, – зніяковіло посміхається мій співрозмовник. – Нещодавно одержав посвідчен-ня інваліда війни, а показувати його кондуктору в автобусі сором-люся. Нема чим пишатися. Мені простіше заплатити за проїзд...

Через свою скромність Гена не претендує на якісний функціо-нальний протез. Що йому запропонували на Полтавському протез-ному заводі, те й узяв. Причому муляж чоловікові навіть більше подобається, ніж важка незручна «рука» із двома працюючими пальцями, що носиться на лямці через плече. Він розуміє, що ку-пити біопротез за сто п'ятдесят тисяч доларів нереально. В уся-кому разі нині. Відклав вирішення цього питання на потім. І вже почав збирати гроші, потроху відкладаючи на банківський раху-нок, щоб набігали відсотки. Перший внесок на біопротез зробили волонтери, колеги й гадяцькі школярі.

– Але все це не важливо, – говорить Геннадій. – Руки мені вже ніхто не поверне. Тому найбільше моє бажання, щоб цієї ж миті за-кінчилася проклята війна. Не потрібна мені нагорода за неї! А ще було б краще, щоб війна взагалі не починалася...

**«МИ ТРИ ДОБИ ПРОСИЛИ КОМАНДУВАННЯ ПРО ПІДКРІПЛЕННЯ
ТЕХНІКОЮ, А НА ЧЕТВЕРТУ ДО НАШИХ ПОЗИЦІЙ ПІД'ІХАЛИ ТАНКИ
ПРОТИВНИКА Й РОЗСТРІЛЯЛИ НАС»**

Війна для Геннадія Пономаренка почалася 4 квітня 2014 року. Вранці він з'явився за повісткою у військкомат. Йому поміряли тиск, пощупали живіт і дали команду вантажитися в «Газельку», що стояла біля воріт.

– Чоловік зайшов у військкомат після добового чергування, сподівався, що його просто відмітять, тому пообіцяв мені незабаром бути вдома, – згадує події більш ніж річної давнини дружина Геннадія Оксана. – А коли я зателефонувала йому, щоб дізнатися, як справи, він мене приголомшив тим, що його й ще кількох чоловіків везуть у Полтаву. Після обіду вони вже були в навчальному центрі в селищі Черкаське на Дніпропетровщині. Ми зі свекрухою, звичайно ж, запанікували. Але у військкоматі нас заспокоїли. Мовляв, це планова перепідготовка воїнів запасу, і через півтора місяця Гена буде вдома. Добре, що при ньому була зарплатна картка. Пішов же в туфлях, джинсах і футболці. На власні гроші купив потім форму, берці, розвантажувальний жилет. Але це вже не важливо. Головне, що живим повернувся!

Десятого травня групу мобілізованих із 95-ї аеромобільної бригади, до складу якої входив Геннадій Пономаренко, відправили в Добропілля Донецької області. Тоді українська армія створювала коридор для біженців, і хлопців поставили нести чергування на блокпосту.

– Так, розділила нас ця війна трохи, – говорить Гена. – Ми з боєм у душі спостерігали, як із донецьких міст тікали міцні хлопці, які цілком могли б захищати свою землю. З кожним днем потік біженців ставав усе більшим і більшим, а гуркіт канонад усе сильнішим. Війна все ближче підходила до нашого блокпосту. Одного разу рвонуло зовсім поруч, метрів за шістсот від нас – у повітря злетіла автозаправка. Виявилося, сепаратисти, які стріляли з «Градів», промазали. Насправді їхньою ціллю був наш дивізіон.

Але це були «квіточки». Перший справжній бій з ворогом у Геннадія Пономаренка стався під Авдіївкою, куди перекинули частину його підрозділу для облаштування блокпосту.

– Думаю, противника на нас навели місцеві жителі, – вважає Гена. – Ми ж проїжджали селами, вони бачили, що нас небагато і що, крім автоматів Калашникова, не рахуючи кількох БТРів, ми нічим більше не озброєні. Три дні окопувалися, вночі землю з полів тягали, щоб закріпитися на бетонці. Розвідка доповідала, що ворог поруч і в будь-яку хвилину може початися обстріл. Ми навіть спали, не роздягаючись і не роззуваючись. Просили у свого командування підкріплення танками й гранатометами, але так і не дочекалися. А на четвертий день о четвертій годині ранку до наших позицій під'їхали сепаратисти на танках і відкрили вогонь зі стрілецької зброї й гранатометів.

«У МЕНЕ БУЛА ПЕРЕБИТА РУКА, РОЗПАНАХАНА ЧЕРЕВНА ПОРОЖНИНА, У СПИНІ – ЗАСТРЯГЛІ ОСКОЛКИ»

– Командир, колишній «афганець» із Дніпропетровська, скомандував: «На броню!», хоча правильно було б віддати наказ сходитися в траншеях, – продовжує Геннадій. – Командира вбили першим. Підрозділ – нас було сорок дев'ять осіб – вступив у нерівний бій і зазнав значних втрат: вісім «двохсотих» і стільки ж «трьохсотих». Хлопці, мені розповідали потім, зуміли протриматися дві години до приходу підкріплення. З того боку, судячи з виявлених пізніше калюж крові, теж не обійшлося без втрат.

Саме в тому бою Геннадій став інвалідом. У момент, коли він перезаряджав автомат, його ліву руку прошило осколками снаряда. Він устиг ще покласти зброю й збирався спуститися в окоп, але, замість цього, опинився на полі – туди його жбурнуло ударною хвилею. Численні осколки пройшли через спину, розпанахавши все всередині, а ті, що не пройшли, упилися в тіло й досі там залишаються. Від сильного удару в нього згорнулися легені...

– Наші відтягнули мене в занедбану ферму, наклали джгут на руку, зробили два знеболюючі уколи, – згадує про найнеприємніше для себе Геннадій Пономаренко. – У стані шоку я спочатку не відчував болю й чомусь був більше зосереджений на розбитому коліні, що кровоточило. А потім знепритомнів.

Через дві години за пораненими під'їхали дві «швидкі» з Авдіївки. Незважаючи на те, що місто вже контролювали сепаратисти, тамтешні медики не ділили поранених на «своїх» і «чужих». Та й, взагалі, розташована там лікарня була найближчою лікувальною установою, куди потерпілих можна було доставити живими.

– Поранення і той факт, що я був мобілізованим, урятувало мене від гіршого, – впевнений Геннадій. – З добровольцями «сепари» обходяться жорстоко.

З Авдіївки, де хірурги відрізали Геннадію третину руки, що бовталася на шматочках шкіри, наступного дня його перевезли в Інститут невідкладної й відновлювальної хірургії імені В. К. Гусака в Донецьку. Там «новороси» уже встановлювали свої порядки: розбили місто на сектори, обстрілювали житлові будинки.

– Пам'ятаю, четвертого липня я прокинулася о четвертій ранку, і рука мимоволі потягнулася до мобільного, – пригадує Оксана. – Але так рано я ніколи не телефонувала чоловікові, і мені довелося перебороти своє бажання. А коли пробувала зв'язатися з Геною пізніше, його телефон уже не відповідав. І другого разу, і

третього... Заспокоювала себе тим, що його підрозділ куди-небудь передислоковують і по дорозі немає зв'язку. А до обіду вже місця собі не знаходила. Зателефонувала на «гарячу лінію» Міністерства оборони, там сказали, що під Авдіївкою наші бійці прийняли бій і є поранені. Більше – ніякої інформації.

– Наступного дня Оксана крізь сльози повідомила мені, що Геннадій зник, – підключається до розмови начальник Гадяцького районного підрозділу Державної служби з надзвичайних ситуацій Василь Губський. – Я звернувся у районний військкомат, але там не могли дати ніякої відповіді. Тоді я вчинив дуже просто – в Інтернеті дізнався номер Авдіївської лікарні й зателефонував прямо туди. Лікар, який підняв трубку, мене заспокоїв: Геннадій Пономаренко – їхній пацієнт, але завтра його збираються переводити в Донецьк. Від серця трохи відлягло.

Почувши таку новину, Оксана видихнула: «Слава Богу, живий!». Уже в ту хвилину вона знала, що потрібно робити далі. А в наступну стала розшукувати місцевих жителів, родичі яких живуть у Донецькій області, щоб ті хоча б відвідали чоловіка в лікарні. Люди, з якими вона зв'язалася, – один чоловік був з Донецька, а інший з Донського, що під Волновахою, – пообіцяли виконати її бажання. І навіть більше – вивезти пораненого на мирну територію.

«БОЙОВИКИ БРАЛИ В ПОЛОН НАШИХ ПОРАНЕНИХ ПРЯМО В ЛІКАРНЯХ»

– Я був убитий морально, – розповідає Геннадій про свій стан у той час. – Руки немає, черевна порожнина «перекроєна», все тіло болить, у чужому місті, без одягу... І найстрашніше – це безпорадність перед обставинами. У вихідні, коли в Інституті працювали лише чергові зміни, туди уривалися бойовики Безлера й забирали з хірургії наших поранених. Таким чином вони взяли в полон і мого земляка Юрія Пригоду із села Сари, який служив у 93-й окремій механізованій бригаді. Він одержав осколкове поранення, і бойовики вивезли його з лікарні в Авдіївці. Ми не знали один одного раніше, і тільки пізніше нашим рідним стало відомо, що доля звела нас в одному бою. Юру з полону витягла його мама...

Одного разу бойовики намагалися ввірватися й у реанімаційне відділення Інституту невідкладної й відновлювальної хірургії. Тих, хто там перебував, урятували від полону тільки замки на дверях і відвага медперсоналу, що став буквально грудьми перед озброєними людьми.

– Після цього молодий хірург, батько чотирьох дітей, зайшов до мене в плату й поклав на тумбочку п'ятсот гривень, накривши їх газетою, – розповідає про пережите Геннадій Пономаренко. – «Це все, що я можу тобі дати на дорогу, – сказав він. – Залишатися тут тобі небезпечно. Чим швидше ти виберешся з Донецька, тим краще буде для тебе». На той момент я не те що не ходив, але навіть не піднімався з ліжка і про втечу з лікарні навіть не мріяв.

За щасливим збігом обставин того ж дня його прийшли провідати чоловіки, яких попросила Оксана. Принесли труси, спортивні штани, футболку й тапочки. І наказали збиратися, тому що внизу його чекає авто.

Він, спотикаючись, ледве-ледве вийшов з лікарні. У голові паморочилося так, що доводилося триматися за стінки. Але це був шлях додому! Важкий і легкий одночасно.

Ще чотири дні Геннадій Пономаренко переховувався в приватному будинку одного з патріотів у Донському, уже на українській території. Без необхідних антибіотиків його стан здоров'я почав погіршуватися. Волонтер знайшов для Геннадія медсестру і щодня привозив її з Волновахи, щоб вона робила йому ін'єкції. Тим часом займався ще однією важливою справою – підробкою паспорта для Гени. Завдання спрощувало те, що на блокпостах достатньо показати копію документа.

– Коли все було готове, волонтери, дотримуючись конспірації, посадили мене в електричку до Волновахи, – розповідає, немов детектив, Геннадій. – Дали велику господарську сумку, якою я ретельно прикривав порожній рукав. Щоб, не дай Боже, ті, хто «співчуває» сепаратистам, не повідомили, кому треба. На щастя, план спрацював. У Волновасі я спокійно пересів у автомобіль, що очікував мене, і ми втрьох із моїми рятівниками взяли курс спочатку на Харків, а потім на Гадяч. Тільки коли в'їхали на територію Полтавської області, відчув, що вдома. А вдома й стіни допомагають...

Геннадій Пономаренко був першим пораненим, кого ці два волонтери вивезли з окупованої території. Він буде вдячний їм усе життя. Після нього патріоти організували канал для евакуації поранених з окупованих територій. Не за пільги ризикували власними життями, не за нагороди...

**«Якби не волонтери,
то світила б наша армія
задом...»**

**АРХІЄПИСКОП ПОЛТАВСЬКИЙ І КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ФЕДІР:
«БІЛЬШЕ ВСЬОГО БІЙШІ БОЯТЬСЯ ПОТРАПИТИ В ПОЛОН,
ПІДДАТИСЯ ЗНУШАННЯМ ТЕРОРИСТІВ. ПИТАЮТЬ: «МОЖЕ,
КРАШЕ ПІДІРВАТИ СЕБЕ, АНІЖ ЗДАТИСЯ? ЧИ НЕ БУДЕ ЦЕ
ГРІХОМ?» ВІДПОВІДАЮ: «ЛЮДСЬКЕ ЖИТТЯ БЕЗШІННЕ,
ЙОГО ТРЕБА БЕРЕГТИ ДО КІНЦЯ»**

З початку збройного конфлікту на Донбасі священнослужитель активно допомагає нашим захисникам – полтавці зібрали і передали в зону АТО вже мільйони гривень

Владика Федір об'їздив з духовною місією багато гарячих точок Донбасу.

– Я тепер навіть під час богослужінь не вимикаю мобільні телефони, чого раніше собі не дозволяв, – посміхається 36-річний владика Федір (в миру Валентин Бубнюк). – На війні як на війні. Потрібно до всього бути готовим.

Під час нашої досить-таки тривалої бесіди його телефони не замовкали. Завтра священник мав везти в зону АТО гуманітарний вантаж, і було потрібно вирішити ще багато питань, що стосуються поїздки. Архієпископ вже кілька місяців живе в такому напруженому режимі, і його найзаповітніша мрія – відіспатися. Але машина відправляється в напрямку фронту серед ночі, а значить, мрія поки не збудеться.

«ШОБ ЗУПИНИТИ ЗЛО, ДОВОДИТЬСЯ ВБИВАТИ. ГРІХ ЗНУШАТИСЯ НАД БЕЗПОРАДНИМ ВОРОГОМ»

– Владико, що вас, священнослужителя високого церковного сану, спонукало включитися в активну волонтерську роботу?

– Моєму народу зараз важко, і я роблю все від мене залежне, щоб полегшити його страждання, – каже архієпископ Полтавський і Кременчуцький Федір. – Просто виконую свій духовний обов'язок – служити людям. Сьогодні мало сидіти в келії і молитися. Спостерігати за тим, що відбувається по телевізору, я теж не можу – це породжує в душі неймовірну смуту. Знаю священників, які вирушили в зону бойових дій капеланами. Вони в одній руці тримають Біблію, а в іншій – автомат. Я, відповідно до церковної ієрархії, не можу піти на фронт добровольцем, хоча в іншому випадку взявся б за зброю.

– Воювати – значить вбивати. Але ж це йде врозріз з біблійними заповідями.

– Це питання найчастіше цікавить і солдатів, з якими спілкуюся на сході. Я пояснюю їм, що захист Вітчизни – обов’язок військовослужбовців. Церква благословляє їх на це. На жаль, щоб зупинити зло, доводиться вбивати. Інша справа – не можна добивати безпорадного ворога, знущатися над ним. За таке доведеться відповідати перед Богом.

– *Про що ще говорять з архієпископом люди на війні?*

– Про страх перед смертю у мене ні з ким не було розмов. А ось потрапити в полон, піддатися знущанням солдати дійсно бояться. Іноді запитують, як чинити в цьому випадку. «Може, – кажуть, – краще підірвати себе, ніж здатися ворогові? Чи не буде самогубство, вчинене таким способом, вважатися гріхом?». Мені складно відповідати на подібні питання. Але завжди кажу так: «Людське життя безцінне, його потрібно берегти до кінця. А Бог дає кожному стільки випробувань, скільки він може витримати. На все воля Божа».

– *Знаю, в поїздки ви обов’язково берете святу воду, щоб окропити нею бійців. В якому найбільш незвичному місці доводилося проводити обряд?*

– На даху будинку, де знаходилася вогнева точка зенітників. Хлопці попросили піднятися до них і довго не відпускали. У бійців очі горять, коли бачать священика – їм дуже важливо духовне спілкування. А я і мої помічники заряджаємося енергетикою цих

Зустрічі з архієпископом приносять солдатам душевне полегшення.

відважних людей. Пізніше, повернувшись на ротацію, солдати телефонують, повідомляють, що живі-здорові і у них все в порядку.

– *Молитва оберігає. Думаю, на підтвердження цього ви можете привести чимало прикладів.*

– Нещодавно до нас прийшла мама одного солдата, який потрапив в оточення, про нього нічого не було відомо. Жінці порадили молитися, ходити в храм на богослужіння, під час яких ми просили Бога за здоров'я її сина. І диво сталося! Одного разу, коли мати стояла на літургії, у неї задзвонив телефон: син повідомив, що йому вдалося вийти з оточення. Господь відповів на наші молитви! Тепер завжди прошу тих, хто вирушає воювати, залишати в соборі записки зі своїми іменами. У нас кожен день проходить молебень за військовослужбовців.

«НА ПОТРЕБИ АРМІЇ НАШІ ПАРАФІЯНИ ЖЕРТВУЮТЬ В РАЗИ БІЛЬШЕ, НІЖ НА ПОТРЕБИ ХРАМУ»

Владика Федір об'їздив з духовною місією багато гарячих точок Донбасу. Бував під Авдіївкою, в Кураховому, Краматорську, Артемівську ... Спочатку опікувався Полтавським батальйоном територіальної оборони. Але земляки з інших підрозділів теж просили про допомогу. Так поступово розширювалася сфера його «інтересів». І він давно вже не ділить захисників на своїх і чужих.

– Нашу місію завжди супроводжують військові, іноді автомобілі ми позначаємо спеціальними білими стрічками, – розповідає владика. – Однак з метою безпеки на швидкості менше 120 кілометрів на годину пересуватися по дорогах в зоні АТО не рекомендується.

Та архієпископ Федір їздить на передову не тільки зі словом Божим. Матеріальна допомога, яку полтавці передають через нього нашим захисникам, вимірюється мільйонами гривень. Сума красномовно говорить про ступінь довіри жителів області священнослужителю. Сам батюшка, звичайно, не впорався б з такими вантажами обов'язків. На щастя, у нього є помічники-координатори, які об'єднали людей, готових допомагати армії. Разом вони виконують роботу, яку мала б робити держава – забезпечують бійців всім необхідним. Вони назвали себе «Полтавським батальйоном небайдужих».

– Гроші ми відразу ж пускаємо в хід, звітуючи за кожную витрачену копійку через «Фейсбук», де у «Батальйону небайдужих» є своя сторінка, – розповідає владика Федір. – Все дуже прозоро: показуємо надходження та витрати, розміщуємо фотографії купле-

ного на пожертвування. Тобто, люди бачать, що зібрані кошти використовуються за прямим призначенням. Продукти не купуємо – тільки високої якості бронежилети, каски, розвантаження, засоби спостереження, рації ... Нещодавно наші друзі-українці з Берліну придбали велику партію нової термобілизни прямо зі складів. Ми перерахували гроші – по три євро (!) за комплект. Завтра веземо одяг бійцям.

Дуже часто люди, які допомагають армії, не хочуть називати своїх імен. Владика Федір згадує, як влітку протягом більше двох тижнів на його картку щодня надходило по п'ять тисяч гривень з одного і того ж банкомату. Благодійник – мабуть, успішний бізнесмен – не пропускав навіть суботніх і недільних днів. Лишень перераховував гроші з іншого банкомату.

А одного разу в Свято-Успенський кафедральний собор Української православної церкви, де знаходиться резиденція архієпископа Полтавського і Кременчуцького і де розташувався пункт збору гуманітарної допомоги для АТО, прийшов чоловік і попросив служителів храму прийняти у нього кульок, доверху заповнений 50-гривневими купюрами. Там виявилось ні багато ні мало 60 тисяч гривень. На них тут же придбали тепловізор.

Бійці з Полтави, які воюють в батальйоні «Азов», отримали зарплату, скинулися на лікування поранених і теж занесли цю суму в Свято-Успенський собор. Надходять гроші також з-за кордону.

– У нашому храмі встановлено кілька ящиків для збору коштів: на потреби собору і один – на потреби армії, – каже владика. – Уже давно пожертвування, які парафіяни кидають для солдатів, в рази перевищують вміст інших ящиків, разом узятих.

«ІКОНА БОГОРОДИЦІ ЗАМИРОТОЧИЦЯ, КОПИ ЇЇ ГОСПОДАР ВІДПРАВИВСЯ НА ТРЕНУВАЛЬНУ БАЗУ»

Головний православний храм Полтави з початком військових дій на Донбасі став центром, навколо якого об'єдналися і віруючі, і атеїсти, і представники інших релігійних конфесій. Це – надійний тил наших захисників. Тут ні на день не припиняється робота в ім'я перемоги. Останнім часом на прохання координаторів «Батальйону небайдужих» населення несе сюди сукно, фольгований утеплювач (ізолон), термокартон. З цих матеріалів волонтери вирізують устілки у взуття, щоб солдатам було тепліше. Хтось в'яже вовняні шкарпетки, шапочки, рукавиці. Інші плетуть маскувальні сітки, жовто-сині браслетики на руки. Все важливо, все необ-

хідне. Якщо виникає потреба, «Батальйон» збирає через Інтернет бажаючих попрацювати (зрозуміло, безплатно) санітарами у військовому госпіталі або просить допомогти транспортом. Тут же надходить чимало відгуків і пропозицій. Загалом, це чітко налагоджена система народної допомоги армії.

Подарунками для солдатів заставлені підсобні приміщення храму, сходи і навіть кути в залі для богослужінь. Кілька великих вантажних автомобілів за одну ходку не можуть всього забрати. Баули і ящики відправляють на фронт буквально через день-два, а вони накопичуються знову і знову.

– Через Інтернет досить просто регулювати надходження пожертвувань, – каже владика. – Якщо воїнам щось потрібно в першу чергу, розміщуємо про це інформацію – і тут же її отримуємо. Як і раніше, актуальні ковдри, спальні мішки, бушлати, взуття, предмети особистої гігієни ... Дуже допомагає в зборі товарів першої необхідності мережа магазинів косметики та побутової хімії «Астера», де встановлені спеціальні кошики, куди покупці, які живуть далеко від храму, можуть щось покласти для потреб учасників АТО. Передача буде доставлена нам. Хочеться подякувати співробітникам «Нової пошти», які не тільки безплатно возять для нас посилки з інших міст, але ще і збирають свої. Багато торгових організації роблять «Полтавському батальйону небайдужих» істотні знижки. Організатори практично всіх культурних заходів в місті передають через нас пожертвування для армії.

Відверто сказати, ми навіть не очікували такого патріотичного піднесення серед полтавців. Тим паче не думали, що наша діяльність набуде настільки широкого розмаху. Люди довіряють церкві та спонукають нас працювати ще більше. Від щирого серця дякую своїм найближчим сподвижникам – Наталі Гранчак, Наталі Святцевій, Олександрі Сиротенко, Ользі Цвігуненко, Олені Звягольській, Юрію Наріжському, Володимирі Лимарю, Валентину Сікорі. Якби наша державна система працювала так, як волонтери, ми вже давно виграли б цю війну.

– Владико, а чи долучаються солдати, котрі побували в зоні збройного конфлікту, до церкви?

– Нещодавно зустрічався з бійцями батальйону «Полтава». Вони більше 20 діб воювали разом з десантниками під Дебальцевим і виявилися фактично в оточенні. Слава Богу, всі повернулися живими. І в першу чергу прийшли поставити за це Господу свічки. Обіцяли ходити в храм.

А один хлопчина щиро переконував мене в тому, що сподіватися лишень на свої руки й ноги, оскільки у вищі сили не вірить. Я сказав, що сподіватися на себе не зайве, але... показав йому, як треба хреститися і окропив святою водою.

Буває, бійці просять навчити їх молитися. Учु найпростішому. Проснувся, перехрестися і скажи: «Господи, благослови на сьогоднішній день». А ввечері перехрестися і скажи: «Гоподи, прости мої гріхи вільні і невільні». Цього буде достатньо.

— Чула, що в Свято-Успенський собор родина полтавців передала ікону, яка «заплакала» в той час, коли їхній син знаходився на тренувальній базі перед відправкою на передову.

— Так, замироточила ікона Тихвинської Пресвятої Богородиці, написана понад сотню років тому назад. Мама бійця була свідком цього чудотворного явища. А на щоці Богородиці залишився слід. Ми візьмемо ікону в рамку, помістимо під скло і установимо в храмі. Рядом розмістимо текст молитви за воїнів. Раніше наші предки молилися перед ликом Тихвинської Пресвятої Богородиці під час воєн, просили у неї заступництва. Упевнений, ця сімейна реліквія не випадково з'явилася в соборі саме в такий тяжкий для країни час...

«КОЛИ МИ ПЕРШИЙ РАЗ ЗРОБИЛИ ВІСІМ УПАКОВОК СУХОГО БОРШУ, Я КОЖНУ З НИХ ОБІЙМАЛА Й ЦІЛУВАЛА, ЩОБ ЯКОМОГО БІЛЬШЕ ТЕПЛА ПЕРЕДАТИ З НИМИ НА ФРОНТ»

Десятирічна полтавка Еліза Рудько, буває, по 8–10 годин на день працює нарівні з дорослими, щоб солдати могли поїсти смачної домашньої їжі.

Наймолодша волонтерка «Полтавського батальйону небайдужих» Еліза Рудько.

Свою першу в житті нагороду десятирічна полтавка Еліза Рудько одержала з рук Святійшого Патріарха Київської і всієї України-Русі Філарета напередодні світлого християнського свята Великодня. Вона – найменша з 43 волонтерів громадської організації «Полтавський батальйон небайдужих», створеної при Свято-Успенському кафедральному соборі, які нагороджені медалями «За жертвовність і любов до України». В Елізи, її батьків і їхніх друзів дуже відповідальна ділянка роботи – забезпечення воїнів АТО сушеними сумі-

шами для приготування гарячих страв.

«ДО СУШІННЯ ОВОЧІВ ПІДКЛУЧИЛИСЯ ПОДРУГА МОЄЇ ПОДРУГИ, СУСІД ТІЄЇ ПОДРУГИ, КУМА ТОГО СУСІДА...»

Еліза, учениця 4-го класу Полтавської середньої школи №14, склад «сухого» борщу давно знає назубок.

– На десятилітрову каструлю води потрібно в сушеному вигляді 150 грамів капусти, 80 грамів червоного буряку, по 50 грамів моркви й цибулі, 15 грамів часнику й 45 грамів солі. Окремо до цього додається пакетик томатної пасты, – жваво розповідає дівчинка із чорними променистими очима. – Ми з татом, спробувавши такий борщ, рецептом якого поділилися дніпропетровські волонтери, додали в нього трохи більше буряку, і тепер його смак ідеальний. Ті, хто возить наші сушені суміші на фронт, розповідають, що полтавський борщ користується найбільшим попитом у солдатів. Картоплю в нього вони додають уже на місці, оскільки в ній багато крохмалю й при сушінні вона стає сірою.

Підрозділ «Полтавського батальйону небайдужих», у який зарахована маленька Ліза, називається «Польова кухня». Вона в ньому фасує овочі нарівні з дорослими, буває доти, доки ті не закінчаться. Тобто і до дванадцятої, і до першої години ночі. По вісім–десять годин підряд.

– Зазвичай ми займаємося цим з обіду п'ятниці або на вихідних, тому донька встигає відіспатися, – посміхається Наталія, мама дівчинки. – Вона така настирна, що відправити її в постіль у дитячий час не виходить. «Ну, я ще трошки вам допоможу», – впирається, коли починаєш заводити про це мову. Але роботи так багато, й ми так поспішаємо, що про розпорядок дня дитини забуваємо...

– Вперше це було, як зараз пам'ятаю, п'ятнадцятого листопада 2014 года: ми приготували вісім пакетів сушених овочів для борщу, – продовжує Еліза.

– Нас було вісім чоловік, і нам здавалося, ми зробили грандіозний успіх. Цілих вісімдесят літрів борщу! Кожний пакетик я обіймала й цілувала. Мені так хотілося передати через них якнайбільше тепла й любові для наших захисників! А коли наловчилися, у тому ж складі готували й по сто, і по двісті пакетів. Одного разу встановили рекорд – двісті п'ятдесят шість. І хочеться ще більше...

Фінішний етап виробництва заготівель завершується в приватному будинку сімейства Рудьків. Але на нього працює досить багато людей, так чи інакше пов'язаних один з одним.

– Ми якось порахували, що нам допомагає майже півсотні людей, – говорить мама Елізи. – Овочі сушать подруга моєї подруги, сусід тієї подруги, кума того сусіда й так далі. Такий довгий ланцюжок виходить. Нашу родину до благочинної справи теж підключила моя давня подруга Ірина Волошина. Їй допомагають чоловік з донькою. Вшлітьох в основному й працюємо. До речі, коли чоловік запитав у Іри, що їй подарувати на день народження, вона попросила в нього... вакууматор. А мій чоловік через якийсь час, коли наше виробництво почало набирати обертів, купив ще один. Ми ж овочі пакуємо за допомогою вакуумних машинок. Лізі найбільше подобається саме ця операція.

Координатор «Полтавського батальйону небайдужих» Наталія Гранчак.

НАЙБІЛЬШЕ «ПОЛЬОВА КУХНЯ» ПОТРЕБУЄ КАПУСТИ: ВОНА ПРИ СУШІННІ ДАЄ ВЕЛИКУ УСАДКУ

У процесі підготовки овочевих сумішей найнеприємніше – сушити часник і цибулю, які різким запахом просотують, здається, геть усе. Спочатку волонтери купували їх в одній фірмі готовими, але це було занадто дорого. На щастя, відгукнулися люди, які не побоюлися пропахнути цибулею і часником.

А найбільше «Польова кухня» потребує капусти. Це тому, пояснив Ліза, що вона дає усадку в 17 разів, у той час як інші борщові компоненти всихають усього в 10.

– Раз на два тижні я розповідаю у Фейсбучі про зроблену роботу, викладаю фотографії, – розповідає мама Елізи. – Завжди після цих звітів люди з подвоєною енергією беруться нам допомагати – просто бачать результати нашої спільної справи. Якщо чогось не вистачає – знову ж через соціальні мережі звертаємося із проханням допомогти. Зараз, наприклад, не вистачає кульків для фасування. Закінчуються гроші для закупівлі томатної пасты. Слава Богу, простоїв ніколи не було. Це, упевнена, тому, що ми діємо від імені церкви, а до церкви в народі є довіра.

Фермери й усі, хто може, за закликом волонтерів «Полтавського батальйону небайдужих» у Фейсбучі звозять овочі у Свято-Успенський собор. Інші волонтери розбирають їх по домівках, де подрібнюють і сушать. Потім уже готову продукцію передають на «Польову кухню». Хоча досить багато овочів переробляє саме Елізин підрозділ.

– Буває, ніде ступити ні в хаті, ні в сараї – усе забито вдома овочами, – розповідає Наталія. – Я тримаю магазин товарів для рукоділля, так покупці, дізнавшись, чим я займаюся у вільний від роботи час, зносять і туди продукцію. І так скрізь – де тільки працюють волонтери, там обов'язково існують пункти збору добровільних пожертвувань.

Незважаючи на те, що народ за останній рік сильно зубожів і морально вигорів, у команди небайдужих залишаються постійні спонсори й додаються нові. Серед них брат Наталії Рудько, котрий мешкає у Львові. Він щомісяця переказує на «Польову кухню» по тисячі гривень, а востаннє пожертвував удвічі більше. Один чоловік з Америки щомісяця надсилає невеликі суми цільовим призначенням – на пакети. Хтось невідомий нещодавно перерахував 500 гривень. Партнери з Німеччини підтримали батальйон небайдужих тим, що розпродали кілька десятків пакетів сухих борщів серед української діаспори.

Але найбільше задоволення для волонтерів «Польової кухні» – чути відгуки від бійців з передової. Звідти передають, що «кіборги», коли утримували Донецький аеропорт, їли полтавські борщі навіть сухими, оскільки не було в них можливості що-небудь там готувати.

«Давайте ще!» – постійно просять бійці. Полтавці дають.

**«КОЛИ МИ ПРОРИВАЛИСЯ ІЗ ПРОДОВОЛЬСТВОМ У ДЕБАЛЬЦЕВЕ ПЕРЕД
ЗДАЧЕЮ МІСТА, НА НАС ДИВИЛИСЯ, ЯК НА СМЕРТНИКІВ»**

Із Полтави на фронт волонтери «Полтавського батальйону небайдужих» возять усякі домашні ласощі, а не тільки борщі. На «Польовій кухні» готують також розсольники, кашу з гарбуза. Рисову січку для неї передали люди з Києва, а з Хорольського комбінату дитячих продуктів – сухе молоко, що додається в заготовки. На Різдво нарізали для бійців інгредієнтів для олів'є і «шуби», а на Воскресіння Христове напекли пасок, наварили яєць і полтавських галушок із курячим м'ясом.

– З кожною передачею відправляємо на фронт дитячі малюнки, – хвалиться Ліза. – Я сама дуже люблю малювати, й моя співпраця з «Батальйоном небайдужих» починалася саме з таких послань. Коли координатор Олександра Сиротенко виклала у Фейсбучі фотозвіт про поїздку у звільнений Слов'янськ і на одній із фотографій у руках солдата я побачила свій перший малюнок, мною опанувало бажання ще більше доставляти радості тим, хто нас захищає.

Еліза не скаржиться на те, що в неї немає тепер ні вихідних, ні канікул. Нагороду вона розцінює як стимул працювати ще краще. Їй подобається бути причетною до великого народного руху, спрямованого на перемогу України. Школярка дуже сподівається, що скоро війна закінчиться. І її безтурботне дитинство продовжиться.

– Насправді нагород заслуговує величезна кількість людей, які весь цей рік активно допомагають волонтерському руху, – говорить координатор «Полтавського батальйону небайдужих», помічник владики в церковних справах Наталія Гранчак. – І ті бабусі, які цілими днями плетуть шкарпетки, рукавиці й шапки для солдатів (їх у нас не менше півсотні), і ті, хто в'яже маскувальні сітки й «кікімори» (підрозділом керує Наталія Кулинич, вона для всіх, як мама). У нас кожен має свою ділянку роботи, і кожна з них дуже важлива. Журналістка й бізнес-леді Інна Якобенко організувала бригаду з назвою «Печеньки». Жінки займаються випічкою солодоців, за якими так скучають наші солдати. Ще одна журналістка, Наталія Святцева з обласної телерадіокомпанії «Лтава»,

регулярно здійснює небезпечні поїздки на фронт із відеокамерою, збираючи «живий» матеріал для репортажів. Людмила Лимар, мама загиблого бійця, якому ми допомогли бронежилетом перед мобілізацією, завідує медичною частиною – формує аптечки для бійців. Хтось просто розбирає тюки з одягом, взуттям, коробки з військовим обмундируванням і продуктами харчування.

У морози бійців на фронті зігрівали устілки для взуття, вручну зроблені нашими волонтерами з підрозділу «Hends made («Зроблено руками») для армії». Вони вирізали заготовки із принесеного сукна, термокартону й фольгованого утеплювача й клеїли їх. Добре, що вдалося домовитися з кількома підприємствами, які допомагали робити штамповані заготовки, і добровольцям легшало. Потім багато хто просив нас поділитися секретом виготовлення особливо теплих устілок, що не пропускають ні холоду, ні вологи.

Ще рукодільниці в'яжуть приліжкові килимки й утеплювачі на сидіння в БТР – ці речі створюють на війні затишок.

Неоціненну допомогу нам надає землячка, фундаторка «Нової пошти» Інна Поперешнюк. Я колись бачила рахунок на перевезення одного з наших вантажів, що складався із чотиризначного числа. Але з нас «Нова пошта» не бере ні копійки, хоча ми ледь не щодня користуємося її послугами для доставки гуманітарної допомоги до лінії фронту... Волонтер Ольга Стенько займається психологічною підтримкою родичів загиблих, і, слава Богу, з її допомогою люди потихеньку повертаються до колишнього життя. Нагороди заслуговують і бабусі, які зі своїх скромних пенсій несуть по два літри води до храму, тому що більше не можуть ні матеріально, ні фізично...

Наталя Гранчак і сама супроводжує передачі на фронт. Найнебезпечніша поїздка виявилася в Дебальцеве 30 січня 2015 року – буквально напередодні здачі міста. Дехто з волонтерів туди вже не їздив, а координатори «Батальйону небайдужих» у кількості дев'яти осіб на чолі із владикою Федором ризикнули. Вони дотепер не розуміють, як на блокпостах їх туди пропустили.

– На нас дивилися, як на смертників, – посміхається куточками губ Наталія. – Але ми знали, що в хлопців із 128-ї гірничо-піхотної бригади з Ужгорода, що там стояла, не було ні води, ні продовольства, ні речей, і ми вирішили прориватися із двома тоннами «гуманітарки». У нас не було з ними того дня зв'язку, інакше вони, напевно, відговорили б нас від поїздки. Але трапилося так, як було угодно Богові. Для солдатів наш приїзд був приємним сюрпризом,

але ми додали їм і турбот. Ми розвантажувалися під вибухи снарядів – вони рвалися буквально за сотню метрів від того місця. Довелося ховатися в бліндажах, а потім виїжджати назад по місцевості, яка прострілювалася. Ми відчули, напевно, те, що відчувають воїни, які вступають у бій. І тепер ще більше розуміємо, як там, на фронті, потрібна наша підтримка. Не тільки матеріальна. Нашого владика, наприклад, солдати завжди просять почитати молитву й окропити їх свяченою водою, привезти іконки.

Зараз, говорить Наталія (до речі, вона теж одержала нагороду з рук Філарета) державне забезпечення фронту стало набагато кращим. Та й волонтери за рік відправили туди стільки всього, що воно служить дотепер. Правда, є запит уже на літню форму й літнє взуття. А значить, «Полтавський батальйон небайдужих» залишається в строю. До самої перемоги! Може, хоча б потім держава, функцію якої на найважчому етапі взяли на себе волонтери, відзначить їхню жертвність і любов до України своїми нагородами.

«АБИ В МЕНЕ БУЛА ХОЧА Б ОДНА НОГА, Я ЗРОБИВ БИ ДЛЯ ФРОНТУ НАБАГАТО БІЛЬШЕ»

68-річний волонтер з Херсона Григорій Янченко, удостоєний звання «Народний герой України», зібрав для потреб військових 1 мільйон 300 тисяч гривень

Рік тому Григорій Миколайович завдяки німецьким волонтерам став власником самохідного інвалідного візка. Комфортабельний засіб пересування передали йому добровільні помічники нашої армії з організації «Франкфуртський обоз», до складу якої входять емігранти з багатьох пострадянських республік, у тому числі й з Росії. Довідавшись про цю неординарну людину з Інтернету, вони зібрали тисячу євро, на які й купили для нього подарунків – самокерований візок, щоб полегшити життя людині з обмеженими можливостями. А до нього – рукавиці, жилетку і ще деякі приємні дрібниці. Григорій не на жарт розхвилювався. «Це що ж люди про мене подумують? Що я гроші, які в них прошу для фрон-

Колишній десантник Григорій Янченко.

ту, собі привласнюю? Е, ні! Прийму подарунок, тільки якщо на ньому буде написано, від кого він. І якщо він буде вручений мені на моєму робочому місці, щоб народ знав: Григорій Янченко ні на кому не наживається!».

Умови пенсiонера були прийняті. Ззаду на візку німецькі добродійники приладнали металеву пластину з вигравіруваним текстом, де написано, що це дійсно подарунок. А про те, що імпортований візок був переданий Григорію Янченку в присутності великої кількості людей поряд зі входом у великий торгово-розважальний центр «Фабрика» у Херсоні, розповіли багато засобів масової інформації.

«ВІЙНА ВЖЕ ЗАКІНЧИЛАСЯ, А ТИ ВСЕ ГРОШІ ЗБИРАЄШ...», – КИНУВ НЕШОДАВНО У МІЙ БІК ОДИН ЗДОРОВЕННИЙ ПЕРЕХОЖИЙ»

«Фабрика» – це і є робоче місце колишнього десантника Григорія Миколайовича Янченка. Ось уже майже два роки він «прописаний» тут – просить пожертви. Практично щодня, з десятої ранку й п'ятої-шостої години вечора в літню пору, а в зимову – на годину-дві менше. Спочатку, щоправда, дирекція торгово-розважального

«Бажаю всім, аби війна швидше закінчилась і перемога була за нами», – сказав Григорій Янченко, отримуючи нагороду.

центру гонила чоловіка на інвалідному візку, а потім, коли про нього почали розповідати журналісти, дозволила перебратися під ганок. Зараз Григорій Миколайович має право навіть усередині приміщення ховатися, коли на вулиці холодно або йде дощ.

– Ви не уявляєте, як мені було важко ставати «жебракком», – розповідає про те, із чого починалася його волонтерська діяльність, Григорій Янченко. – Я ж усе життя працював, нічого ні в кого не просив, завжди лише на себе розраховував. За професією – інженер-технолог. До речі, ПТУ закінчував в Авдіївці, після чого два роки працював у Донецьку. А трудова діяльність десятки років була пов'язана з Херсонським домобудівним комбінатом. Навіть коли залишився без однієї ноги, зміг працювати кранівником мостового крану. Нічого складного для мене в цьому не було. Набагато складніше було пересилити себе й виїхати на вулиці міста із протягнутою рукою. Але як інакше я зміг би допомогти хлопцям, які стоять на передовій? Не для себе ж прошу – для наших захисників. Тільки це й змусило мене займатися збором грошей на вулицях.

Після того, як сума пожертвувань перевалила за мільйон гривень, Григорій Миколайович перестав їх рахувати. Сьогодні ця цифра становить приблизно 1 мільйон 300 тисяч гривень. Найважче далася перша сотня тисяч. На те, щоб її зібрати, знадобилося кілька місяців.

– Значно активніше народ почав допомагати фронту після того, як я встановив на своєму робочому місці стенд з фотографіями із фронту, – продовжує мій співрозмовник. – Люди побачили, що я не який-небудь «чорний» волонтер, а реально допомагаю бійцям. До речі, кожна публікація про мене в пресі або сюжет на телебаченні відразу ж викликають у перехожих сплеск патріотизму й щедрості. Так що я дуже вдячний журналістам за підтримку.

Поки ми розмовляємо із Григорієм Миколайовичем по телефону, він раз у раз, чую, комусь дякує. Кожне «дякую» означає, що хтось кинув у його сине прозоре пластикове відро з написом «Учасникам АТО, захисникам Вітчизни» купюру, яка буде вкладена в перемогу. Крім того, народ кладе у причіп до його візка те, чим може поділитися з бійцями, – одяг, взуття, продукти харчування. Сам він давно вивіз із дому все, що можна було. Навіть кілька старих візків передав у госпіталі.

– Що найважче в моїй роботі? – перепитує волонтер. – Байдужість деяких людей. І незаслужені докори на свою адресу. «Війна вже закінчилася, а ти все гроші збираєш ...», – нещодавно кинув

таку фразу один здоровенний перехожий. Мені це як ніж у серце. Я впевнений: той чоловік жодного разу не бував ні на фронті, ні в госпіталі і не уявляє, скільки всього ще потрібно нашим захисникам! І як вони радіють кожному домашньому пиріжку й кожній новій одежині! У хлопців досі немає трусів і шкарпеток у достатній кількості. Держава виділяє їх по дві пари кожному на півроку. Цікаво, генерали й міністри теж обходяться такою ж кількістю нижньої білизни? Ото ж бо й воно! А устілки в ботинки солдати вирізають із памперсів, щоб ноги не так намокали...

Та якби не волонтери, то світила б наша армія голим задом і блискала б голими п'ятами...

«ОТЦЯ ІГОРЯ, З ЯКИМ МИ ПОЧИНАЛИ ЇЗДИТИ НА ПЕРЕДОВУ, БОЙОВИКИ МАЙЖЕ ДВА МІСЯЦІ ПРОТРИМАЛИ В ПОПОНІ, АЛЕ ВІН УСЕ ОДНО ПОВЕРНУВСЯ НА ФРОНТ – КАПЕЛАНОМ»

Займатися волонтерством Григорій Янченко почав ще у квітні 2014 року, як тільки «зелені чоловічки» окупували Крим.

– На кордоні Криму й Херсонської області стояли наші 79-та й 25-та бригади, – згадує ветеран. – Вони жили в польових наметах, і ми намагалися якимось підсолодити їм життя: возили цукерки, печиво, чай, каву. Тоді ще ніхто не знав, що солдатам потрібно. А потім, коли все стало зрозуміло, коли пішли замовлення від хлопців, я зважився збирати гроші. Спочатку «мігрував» різними ринками (їх у Херсоні шість). День в одному місці постою, день в іншому... Тепер у мене «набита» точка й постійні благодійники. Є дуже багаті, бізнесмени, є літні люди й діти. Хтось жертвує гроші, а хтось передає запчастини до техніки, які на передовій завжди потрібні.

– Ви сказали «ми». Хто ваші партнери?

– Починали ми вчотирьох – херсонські «автомайданівці» Сергій Обідець і Андрій Коваленко, а й священник Кафедрального Стрітенського собору в Херсоні Ігор (Петренко). Під час однієї з поїздок у район бойового зіткнення отець Ігор, який підтримував молитвою й проповідями наших бійців, потрапив на ворожий блокпост. «Деєнерівці» захопили його в полон, знущалися з нього, тримали в нелюдських умовах. Разом з іншими невільникми його відправляли розбирати завали розбитого аеропорту й витягати з-під них людські останки... П'ятдесят два дні отець Ігор провів у полоні сепаратистів. Але, незважаючи на пережите, повернувшись додому, знову відправився на передній край. Зараз він служить капеланом по Херсонському округу. А ми із Сергієм та Андрієм усе мотаємося між тилом і фронтом. Я пересідаю з візка

до когось із них у бус «Фольксваген», коляску, мою «бойову подругу», вони вантажать у причіп, і – вперед. Так об'їхали з хлопцями уздовж усієї лінії фронту. Було, і під снайперський обстріл потрапляли, і під «Гради».

Чи треба говорити, що означає для солдатів поява в зоні АТО ветерана в блакитному береті й у тільнику, який пересувається на візку? У скільки разів це піднімає їхній бойовий дух?

– Мої партнери налагодили в Херсоні ще й ремонт автомобілів, задіяних на «передку», запчастин до них, – продовжує Григорій Миколайович. – Домовляються також про великі партії продуктів харчування й самі їх вивозять. До речі, свій товар ми не довіряємо військовому керівництву, віддаємо все винятково в руки бійців. А наші там усі, не тільки херсонці. Роздаємо харчі й місцевому населенню.

Зібрані гроші Григорій Янченко з товаришами пускають на першочергові потреби армії. Закуповували на них і оптичні прилади, і бронежилети, і ліки, і сухий спирт, і білизну, і продукти харчування... Причому сам він теж шукає можливості, де зробити закупівлі дешевше.

Одного разу, розповідає, познайомився із сімейною парою Інною й Василем, які приїхали відпочивати на Азовське море із Комсомольська Полтавської області – міста трикотажників, а заодно й заробити на продажі літніх футболок місцевого виробництва. Однак «попутно» поповнити свій сімейний бюджет у подружжя так і не вийшло. Григорій Миколайович зацікавився їхнім товаром – футболки з короткими рукавами були якраз актуальними на фронті. Дізнавшись, чим викликаний інтерес чоловіка до трикотажного одягу, Інна з Василем віддали йому все, що прихопили із собою з дому на продаж. Майже півтора року ще волонтер-колясочник замовляв у них за дешевою ціною труси, майки й футболки для солдатів. На жаль, кілька місяців тому їхні телефони чомусь перестали відповідати, зв'язок перервався. А він навіть ні прізвища в них не запитав, ні того, де працюють. Довелося шукати Григорію Миколайовичу схожий товар на одеському «Сьомому кілометрі», але, на жаль, він обходиться дорожче.

ВТРАТИВШИ НОГИ, ВЕТЕРАН НЕ СТАВ МІНЯТИ КВАРТИРУ НА ТРЕТЬОМУ ПОВЕРСІ В БУДИНКУ БЕЗ ЛІФТА, А ПРОСТО ПРИСТОСУВАВСЯ САМОСТІЙНО СПУСКАТИСЯ Й ПІДНІМАТИСЯ СХОДАМИ

– Ех, якби в мене була хоча б одна нога, я б зробив для фронту набагато більше! – зітхає Григорій Миколайович.

Інвалідом він став унаслідок важкого поранення, отриманого

ще в 1968 році, коли Радянський Союз увів війська в Чехословаччину для придушення народного повстання. Янченко служив тоді у досить відомій Псковській десантній дивізії, яку кинули в зону протистояння. Поблизу Праги солдат потрапив під сильний обстріл і повернувся додому із безліччю осколків у кінцівках, які лікарі не ризикнули виймати. Тоді військовослужбовці, котрі брали участь у бойових діях за межами своєї держави, як, втім, і зараз росіяни, що воюють на Донбасі, офіційно вважалися пораненими або загиблими «під час навчань». На жаль, через більш як тридцять років застрягли в тілі осколки почали відторгатися. Спочатку гангрена вразила одну ногу Григорія Миколайовича, тоді другу, потім – пальці рук. Йому зробили 34 (!) операції. Із 2004 року Григорій Миколайович змушений був пересісти в інвалідний візок.

Вітчизняні протези йому не підходять – ампутації нижніх кінцівок зроблені занадто високо.

Однак дядько Гриша, як багато хто його називає, не вважає це особистою трагедією. Головне, говорить, щоб душа не була покалічена й голова працювала. До допомоги сторонніх він звертається у виняткових ситуаціях. Узяти хоча б той факт, що ветеран, втративши ноги, не став міняти квартиру, розташовану на третьому поверсі будинку без ліфта. А просто пристосувався самостійно спускатися й підніматися сходами. Одягає на кукси рукавиці, нижню частину тулуба «пакує» у великий поліетиленовий мішок і так пересувається. Дружина Тамара Іванівна допомагає йому лише зносити й виносити візок. Далі два з половиною кілометри до «Фабрики» він добирається самостійно. Дуже рідко – коли тротуари не прочищені або коли дощ – користується маршrutкою чи таксі.

– Моя «бойова подруга» важить кілограмів дванадцять–п'ятнадцять, а нова коляска, «нашпигована» електронікою, разів у три важча, – посміхається Григорій Миколайович. – Я її залишаю в одному бутику, неподалік від будинку, і користуюся лише в урочистих випадках. Не тому, що жалію, а тому, що повинен давати організму навантаження. Так, кручу колеса руками, качаю біцепси, загалом, розслаблятися собі не дозволяю. Іноді, наслухавшись розмов про те, що війна закінчилася, думаю, може, і справді, не варто вже просити пожертвувань, настав час залишити свою роботу. А вранці прокидаюся й думаю: «От я спав на чистій постелі, наді мною не свистіли снаряди, у мене є домашня їжа, а там хлопці мерзнуть в окопах, харчуються всухом'ятку й щохвилини ризикують своїми життями». Піднімаюся й збираюся на «Фабрику». А

коли виїжджаю на фронт – це трапляється іноді раз на тиждень, іноді раз на місяць, – у мене з’являється ще більше ентузіазму допомагати нашим захисникам. На жаль, до закінчення війни ще далеко.

Внесок Григорія Янченка в майбутню перемогу вже високо оцінений громадськістю. Рік тому він став переможцем національного конкурсу «Благодійник року» у номінації «Благодійник – фізична особа» із врученням статуетки «Бурштиновий ангел добра». Йому, уродженцеві містечка Ічня Чернігівської області, присвоїли звання почесного громадянина Херсона. Патріарх Філарет нагородив його медаллю «За жертвовність і любов до України». А нещодавно Григорій Янченко був удостоєний ордена «Народний герой України», церемонія нагородження яким відбувалась у Полтаві.

Родина Григорія Миколайовича дуже пишається своїм бойовим чоловіком, батьком і дідом (у нього два сини й четверо онуків), підтримує його у всьому. А він говорить, що готовий віддати всі нагороди, аби тільки в Україні настав мир.

«ДУЖЕ ВАЖКО ВІДМОВЛЯТИ БІЙЦЯМ У ДОПОМОЗІ, СТРАШНО КОГОСЬ ОБРАЗИТИ»

«Волонтерський рух в Україні починає згортатися, але при цьому набуває нових форм», – розповідає видавець і редактор із Кременчука Сергій Кулясов, навколо якого організувалися добровольці, котрі матеріально підтримують армію

У директора видавництва «Приватна газета» і головного редактора щотижневика «Кременчуцький телеграфЪ» Сергія Кулясова не робочий кабінет, а справжній музей. Повертаючись із передової, хлопці приносять йому досить цікаві «експонати». Наприклад, Олег, який служив у добровольчому батальйоні «Донбас», повернувся в Кременчук із трофеєм – шматком рукава з «сепарським» шевроном, якого відрізав від форми полоненого представника «руського мира».

– А в Казані, подивіться, шиють чудові «розвантаження» для «сепарів», які воюють на Сході, – Сергій показує виворот бойового обмундирування, на якому пришита бірка із реквізитами виробника. – Ще один із доказів присутності Росії на Донбасі. Але найстрашніші речові докази передав мені комбат сімнадцятого батальйону – два металевих жетони з написами «Змей» і «Зима», із зазначенням групи крові. Дізнавшись, що це розпізнавальні знаки, зняті із трупів бойовиків, я розпалив у дворі редакції багаття й кинув їх туди. Розплавилися, нічого не лишилося. Я сприйняв це як символ: точно так само згине вся погань, що прийшла на нашу землю.

КРЕМЕНЧУЖАНИ ЗРОБИЛИ «КІБОРГУ» НОВОРІЧНИЙ ПОДАРУНОК, ПОДАРУВАВШИ ЙОГО «БУСИКУ», ШО ПРОЙШОВ МАЙЖЕ ВСЮ ВІЙНУ, НОВЕ ЖИТТЯ

У 50-річного Сергія Кулясова (одразу зазначимо, який народився у Росії й росіянин за національністю) своя війна і особистий фронт. Він не воїн за натурою. Але залишатися осторонь від того, що відбувається в країні, теж не для нього.

Сергій Кулясов, директор видавництва «Приватна газета» і головний редактор щотижневика «Кременчуцький телеграфЪ».

– Я замполіт по тилу, – посміхається редактор, котрий створив найпотужнішу волонтерську структуру в Кременчуці. – У кожному номері газети є моя колонка. Це рупор, через який я доношу читачам свої думки й погляди на актуальні проблеми. Дуже рідко прошу в них допомоги. Не для себе, звісно. Для тих, хто на передовій. От нещодавно спільними зусиллями вдалося зробити новорічний подарунок кременчуцькому «кіборгу» Андрію. У його «бубусику», на якому він відправився на фронт, де перебуває дотепер, зламався мотор. Місцеві волонтери вже двічі перебирали далеко не новий «Хюндай» (скільки витримає ходова в умовах бездоріжжя при максимальному навантаженні?). І то було дивом, що прострелений у кількох місцях автомобіль дотепер залишався на ходу. Але цього разу двигун ремонту не підлягав. Андрієві потрібно було знайти двадцять п'ять тисяч гривень, щоб купити старенький мотор і воювати далі. Дізнавшись про це, я написав у своїй колонці: «Андрій до війни був звичайним чоловіком – родина, дитина, невеликий бізнес, гроші якісь заробляв, жив, як усі. Від першої хвили мобілізації «відкосив», як і багато хто: а бізнес? а родину утримувати? а батьки? Загалом, не герой. «Та який з мене вояк? Я в армії тричі з «Калаша» стріляв...» – виправдовувався він сам перед собою. А вдруге цей номер не пройшов. «Повістка прийшла, коли я ремонтував автомобіль, – розповідав Андрій. – Тому й вирішив, що поїду воювати на своєму «бубусику». Чотири дні в Черкаському (центр вишколу в Дніпропетровській області. – *Авт.*) – і прямо в Іловайськ».

Андрій дивом вижив у тій «м'ясорубці». З його слів, «виїжджав із котла кукурудзяними полями на роздовбаному «Жигульонку», який потрапив під руку, дорогою підібрав ще трьох бійців. Виїхали на залізних ободах – прострелена гума знялась, як шкіра після опіку. Все авто було мов решето, живого місця не залишилося. Коли зрозуміли, що проскочили, почали обмацувати одне одного: у гарячці бою не завжди поранення помітиш, адреналін зашкалює. Ні подряпини! Тоді я в Бога повірив...».

Потім у нашого земляка були Дебальцеве, Піски, донецький аеропорт. Увесь період легендарної оборони аеропорту Андрій «працював» на своєму «Градi», відбиваючи хвилі «кадирівців», «ручких відпускників» та інших «моторол». І всі 242 дні оборони з короткими перервами єдиним транспортом у його підрозділі, на якому бійці могли підвезти продовольство й воду в аеропорт, а то й просто переспати в ньому, був старенький Андріїв «Хюндай

Н-200» червоного кольору. «Бубусик» був для «кіборгів» як брат, як член родини.

Можна було б спитати: «Навіщо він на своєму авто на фронт поїхав?». Може, і безглуздо було так чинити. Але що тепер? Осудимо бійця й відвернемося від нього? Так, знаю, що за тридцять тисяч гривень можна нерозмитнений «Міцубісі» купити. Але в Андрія автомобіль із легальними номерами, війну пройшов! Тому я звернувся до читачів із проханням зробити «кіборгу» новорічний подарунок. І дев'ятого січня 2016 року на відремонтованому «бусику» Андрій виїхав на фронт. Неймовірно радий. «Ви навіть уявити собі не можете, що значить для мене це авто, – сказав, вдячно потиснувши мені руку. – Воно мене жодного разу не підвело в найжорстокіших боях. Без вас я його ніколи не відновив би».

«СПОЧАТКУ СОЛДАТИ ПРОСИЛИ: «ПРИШІПІТЬ ХОЧА Б ХЛІБА!»

У роздруківці надходжень коштів на банківську картку Сергія значаться суми в основному по 100 і 200 гривень. А перший внесок взагалі був мізерним – 18 гривень. Люди збирали кошти на новорічний подарунок для «кіборга», як кажуть, по крихтах – за останні два роки всі дуже зuboжили й морально виснажились. Але не залишалися байдужими. І навіть коли збір з невеликим перевищенням був закритий, одна жінка вмовила головного редактора прийняти від неї ще сто гривень саме для Андрія. Мовляв, вони йому зайвими не будуть.

– У нас все прозоро й чесно, тому до нас і серед місцевого населення, і серед бійців – велика довіра, – розповідає Сергій. – Під рубрикою в «Телеграфі» «Допомога військовим» ми друкуємо всі документи щодо надходження коштів і звіти про їхнє використання. Акумулюємо кошти не загальною, а під певне замовлення. Зайвого не збираємо. І коли щось передаємо на фронт, навіть домашню консервацію, намагаємося зробити про це фото- або відеозвіт. Аби кожен волонтер бачив, що його допомога дійшла до конкретних воїнів. Ми дуже цінуємо свою репутацію, тому в нас нічого не знижає й усе використовується тільки за призначенням. За кращих часів весь вільний простір у дворі й у приміщенні редакції було заставлено ящиками й мішками із продуктами та одягом. Я сказав своїм співробітникам: «Не дай Боже, звідси хтось візьме хоч одну мандаринку чи хоч одне яблучко...».

Гуманітарну допомогу відвозять на передову наші безстрашні волонтери-постачальники, яким я вірю, як собі: Віра, Гриша, Іра,

Наташа, Олег, Сашко... Я й прізвищ багатьох із них не знаю. Та й навіщо, якщо переді мною справжні патріоти, готові заїхати з ван-тажем для бійців на найвіддаленіший блокпост – у найнебезпечніше місце з точки зору особистої безпеки, маючи загрозу одержати пригорщу осколків від «Граду»? Навіщо мені їхні особисті дані? Вони відважні, вони патріоти, вони не зрадять. І не продадуть.

А почалося все з того, що в травні 2014 року в редакції з'явився співробітник кременчуцької фабрики «Roshen» Олександр Соколенко (відтоді до нього прилипло прізвисько «Сашко-Телеграф»): «Хлопці, допоможіть! Сам я вже не справляюся. Знайомих на фронті багато, усі просять допомоги, підключайте свої ресурси, бійцям на передовій потрібна наша підтримка».

Головний редактор згадує, що найпершим проханням, яке він оприлюднив через газету, було прохання одного солдата «прислати хоча б хліба». А потім почалися замовлення на бронезилети, прилади нічного бачення, буржуйки, теплу білизну... Спочатку Сергій Кулясов разом із водієм і завгоспом навіть їздили по пунктах прийому брукхту в пошуках товстостінних труб, які добре тримають тепло. Місцеві «кулібіни» перші пічки робили з газових балонів. Потім підключилися всі охочі. Буржуйки варили залізничники, Дмитро-патріот із Макіївки, пенсіонери. Іноді пічки у дворі редакції з'являлися «просто з неба»: заїхав автомобіль, розвантажився, виїхав. А директор із комерційних питань приватного кондитерського підприємства «Лукас» Віталій Лукацький, який з того часу веде активну волонтерську діяльність, розв'язав проблему кардинально: домовився з кимось про поставки потрібного металу й організував своїх підлеглих на випуск принципово нового для підприємства виду продукції.

– Не забуду, як ми наших «кіборгов» утеплювали, – Сергій знаходить у комп'ютері фотографію, на якій зображена весела компанія чоловіків у нижній білизні в рожеву смужку. – Із проханням пошити для солдатів спідню білизну ми звернулися на підприємство «Фламінго» у Комсомольську, що шие дитячий трикотажний одяг. «Але ж у нас усе із квіточками й рюшечками», – говорять там. Ну, знайшли більш-менш прийнятну тканину, і ми замовили чотириста пар нижньої білизни. «Сепари», сміялися хлопці, бачачи «рожевих морячків», у паніці розбігалися.

А то телефонує нещодавно полковник, той самий, котрий передав мені жетони, зняті із трупів російських бойовиків, і говорить: «У мене проблема. Порвався трос, яким затягують танки на трей-

лери, товщиною, як моя рука, не можу доставити бойову техніку в підрозділ». Я через Інтернет знайшов підприємство в Києві, що спеціалізується на виготовленні тросів, поговорив із головним інженером. Він зібрав планірку, обговорив із фахівцями, з якого матеріалу краще зробити потрібен на фронті трос. «Ми виготовимо його безкоштовно, але сам матеріал обійдеться в 18 тисяч 288 гривень», – повідомив мені після наради головний інженер. Мені знову довелося шукати кошти. Слава Богу, досить швидко двісті метрів суперміцного тросу були терміново доставлені моєму замовникові.

«ТЕПЕР Я САМ УЖЕ ШУКАЮ ФАХІВЦІВ ВІЙСЬКОВОЇ СПРАВИ НА ФРОНТІ, ЩОБ ПЕРЕДАТИ ЇМ ПРИСТРОЇ ДО АВТОМАТІВ КАПАШНИКОВА – ВОНИ ПОВИННІ ВОЮВАТИ НЕ ГІРШЕ, НІЖ «ЗЕПЕНІ ЧОПОВІЧКИ»

Обмін «сувенірами» між фронтом і тилом відбувається постійно. Пенсіонерка Тетяна Мктчан із осені 2014 року в'яже для бійців теплі шкарпетки, і в кожную пару вкладає аркуш паперу з написом: «Від баби Тані». Серед членів «в'язального батальйону» вона рекордсменка. Вдячні бійці одного з підрозділів подарували їй за це прапор зі своїми підписами. Жінка плакала, приймаючи такий подарунок.

Кілька трудових колективів міста, коли «кіборги» героїчно боролися за Донецький аеропорт, відправляли їм іменну амуніцію – з вишитими логотипами підрозділів і своїх реквізитів. А то одного разу до редакції газети зайшли дві дівчини – занесли куплений у складчину бронежилет. Щоб боєць, якому він дістанеться, знав, хто про нього потурбувався, вишили жовтими нитками великими літерами на грудях «Від Наді й Наташі».

За ці більш ніж півтора року чого тільки не постачали на передову «телеграфи» і «приватівці» (так народ називає організаторів волонтерського руху в Кременчуці)! Вони працюють за принципом: «Наші» на фронті – це всі, хто на фронті». А інший їхній принцип – ніколи не відправляти вантажі в «чорні діри» – на склади й перевалочні пункти, де все «перебирається». 44 підрозділи в більшій чи в меншій мірі одержували пряму матеріальну допомогу від кременчуцьких волонтерів, основна частина якої припала на оптичні прилади й запчастини для ремонту техніки.

– Наші волонтери – це дідусь, який привіз на стареньких «Жигулях» порожній газовий балон, десять банок консервації й 150 гривень, – розповідає про добровільних помічників армії Сергій. – Це дівчина на дорогому «Лексусі», яка регулярно підвозить випічку й усякі смаколики. Сімейна пара поважного віку на джипі, яка ви-

вантажує в приймальню офісу безліч пакетів. Двоє хлопців, явно із прилеглого села: у них мішки з цибулею, морквою, картоплею. Мій знайомий бізнесмен, котрий регулярно, раз на місяць, заносить у приймальню одну, а то й дві тисячі гривень. Пенсіонерки, що виділяють по 50 гривень із пенсії. Особливу подяку Сергій Кулясов висловлює керівництву «Нової пошти». Тільки за минулий рік її автомобілями у зону ведення бойових дій з усієї України було відправлено (безкоштовно!) 37 209 різних посилок загальною вагою 7 978 тонн. «Нова пошта» створила логістику перевезень, що дозволяє відвантажувати товар щодня хоч великими, хоч малими партіями.

Відповідальною у видавництві за розподіл народної допомоги цілий рік була начальник відділу маркетингу Наталія Михно. Через неймовірний моральний тиск молода жінка змушена була скласти із себе повноваження. Говорить, дуже важко відмовляти бійцям, страшно когось скривдити. А коштів на все постійно не вистачає. – Не тільки наша Наталія виснажилася фізично – практично весь народ у такому ж стані, – зауважує Сергій Кулясов. – Тому волонтерський рух згортається, з одного боку, а з іншого – він став більш «спеціалізованим». Із літа 2015 року запити бійців різко зменшилися – вони вже більш-менш забезпечені, а ми навчилися визначати, що потрібне фронту в першу чергу, а що може почекати.

На жаль, те, чим народ забезпечував бійців, дуже рідко передається по ротації, а тим паче, назад, у волонтерські організації. За увесь час нам повернулося всього кілька речей. Зате подивіться оголошення в Інтернеті: там продається все – від американських берців і кевларових шоломів до найсучаснішої військової оптики. Демобілізованим, зрозуміло, не завжди вдається відразу ж знайти роботу, а жити якось потрібно...

Тепер я вже, наприклад, сам шукаю людей на передовій, спеціалістів військової справи, щоб передати їм пристрої на автомати Калашникова, які поліпшують його технічні характеристики. У цих людей повинна бути якісна зброя, щоб вони могли працювати не гірше, ніж «зелені чоловічки». Це мій особистий внесок у боротьбу з путінськими окупантами.

Крім того, з'явилися нові напрямки в роботі. Хлопці повертаються із серйозними ушкодженнями хребтів, до чого призводить тривале носіння важких бронезилетів, у них проблеми із психікою, у родинях не завжди ладиться. Поступово перемикаємося на допомогу в цих питаннях. Із нав'язаною нам «братнім народом» війною доведеться зводити рахунки ще довго...

Тим часом на західному фронті...

«Я БУВ ПЕРШИМ У НІМЕЧЧИНІ, ХТО В ПРЯМОМУ ЕФІРІ НАЦІОНАЛЬНОГО КАНАЛУ НАЗВАВ ПУТІНА ХУ*ЛОМ»

40-річний Михайло Рейнінг – наполовину німець, наполовину українець – спеціально бере відпустку на роботі, щоб... бачити, як змінюється наша країна й допомагати їй у цьому

Храм зачиняється о сьомій вечора. І Михайло залишається в ньому один. А можна сказати по-іншому: наодинці з Богом. У будь-якому разі, молодий чоловік ніколи раніше не почувався таким захищеним, як зараз, знайшовши тимчасове пристановище у Свято-Успенському кафедральному соборі в Полтаві, за тисячі кілометрів від дому.

Михайло Рейнінг давно живе на дві країни, й у нього дві рідні мови – німецька і російська. Це тому, що тато в Михайла німець, а мама – українка, родом з Нікополя Дніпропетровської області. Сам він народився в Києві. Там ходив у дитячий садок і встиг закінчити перші два класи німецької школи. Туди приїжджав з Німеччини на кожні літні канікули до родичів, які живуть на Виноградарі. Пив квас, їв морозиво, купався в Дніпрі, закохувався в дівчат...

У Берліні в нього робота (він диспетчер-організатор роботи однієї з берлінських компаній, що займається технаглядом), батьки, восьмирічний син, друзі.

Під модною рокерською курткою він носить вишиванку. І це сприймається символічно – як поєднання двох різних культур.

Михайло Рейнінг (в центрі) разом з волонтерами «Полтавського батальйону небайдужих» за роботою.

«ПУТІН І БІЛЬШІСТЬ РОСІЯН РОБЛЯТЬ УСЕ, ЩОБ ІНШІ НАРОДИ ЇХ НЕ ЛЮБИЛИ»

– Вишиванка в моєму гардеробі з'явилася після Майдану, – пояснює Михайло. – Та, що на мені, уже друга. А перша, під пояс, дуже гарна. До неї я купив стильні шкіряні шаровари. У такому прикиді з'являвся на рок-концертах і мітингах на підтримку України в Берліні. Звичайно, своїм зовнішнім виглядом я привертав увагу публіки, а особливо репортерів. І одного разу (це було на початку вересня) мене запросили взяти участь у політичному ток-шоу на першому національному каналі Німеччини. У студії були присутні керуючий справами нашого канцлера, власний кореспондент «Російської газети» у Німеччині Анна Розе й інші впливові особи... Бесіда велася навколо збройного конфлікту на Донбасі. І ведучий поставив запитання: «Коли можна чекати, що Путін виведе війська з України?». На що Анна Розе відповіла: «Пан Путін і Росія – не учасники цього конфлікту, тому йому нема чого виводити». Від обурення, що переповнило мене, я не міг навіть слів підібрати, і відразу відпарирував: «Путін – ху*ло!». Це було сказано в прямому ефірі, який дивилися три-чотири мільйони глядачів. Ведучий попросив журналістку перекласти цю фразу, однак вона відмовилася, пояснивши, що це дуже брудна лайка. Але слово не горобець... Воно заінтригувало німецьку пресу, і фразу відразу розтиражували. Росіяни ж намагалися, щоб це «ла-ла-ла» світ не чув. З'явилися коментарі, у яких мене, того, хто дав відсіч журналістці пропутінського видання, підтримували.

Росія витратила багато грошей, щоб увійти в німецький інформаційний простір. Але німецьке суспільство почало розуміти: щось не так у російській пропаганді. Вона проводиться настільки жорстко й різко, що викликає неприйняття. Наприклад, російський телеканал RT, що говорить німецькою, висміює європейські цінності, що, звичайно, європейцям не подобається. Німці змирилися зі своєю історією, а їм починають розповідати, що об'єднання двох Німеччин відбулося не в правовому полі, без проведення референдуму. Маячня, звичайно. Ось багато хто й замислюється над тим, щоб Путін, який розпочав війну на Донбасі, не закінчив її під Бранденбурзькими воротами. Оскільки те, що він робить, – порушення всіх правил взаємин між народами в будь-яких площинах. Путін і більшість росіян роблять усе, щоб інші народи їх не любили.

За останній рік Михайло Рейнінг розгубив багатьох своїх друзів. Він перестав спілкуватися з людьми, що мислять категоріями

путінської пропаганди. Одного разу у нього виник конфлікт із дівчиною, яка дізналася, що незвичайна сорочка на ньому – чоловічий національний український одяг. Вона вважала, що в Україні живуть фашисти й носити вишиванку, значить, ідентифікувати себе з ними.

– Подібні міркування визначають ступінь освіченості людини, – вважає Михайло. – Найбільше мене зачіпає й дратує, що дехто робить якісь висновки, не знаючи ситуації зсередини. У суперечках, що виникають, я намагаюся донести знайомим те, що українці – вільний народ, його не можна ототожнювати з корумпованим урядом, а загиблі за свою волю – герої. На щастя, у мене з'явилося і безліч нових друзів, які, заради звільнення України від усякої погані, готові жертвувати не тільки своїми коштами, своїм часом, але навіть своїм життям.

«ЯКБИ Я ВТРАТИВ ЗАРАЗ ЗВ'ЯЗОК З УКРАЇНОЮ, ТО РОКІВ ЧЕРЕЗ П'ЯТЬ ЇЇ НЕ ЗМІГ БИ ЗРОЗУМІТИ»

Одна з таких жінок, з якими звела Михайла доля, живе в Берліні. Її звуть Діна Кузьміна, вона колишня харків'янка. Діна, ніби мимохідь, втягла Михайла у волонтерську діяльність.

– Побачивши, що її квартира буквально до стелі забита термобілизною для воїнів АТО, яку вона повинна була розсортувати – кілька тисяч штук! – за розміром і розкласти по коробках, а також зробити опис вкладеного, щоб відзвітувати перед спонсорами за витрачені кошти, мені схотілося їй допомогти, – посміхається чоловік. – У той вечір, коли я вперше випадково потрапив до Діни додому, вона вирішувала питання з відправленням гуманітарного вантажу в Україну. Телефонувала людям із Голландії, які повинні були попутно забрати в неї речі для воїнів на Донбасі, але було зрозуміло, що до їхнього приїзду вона мало що встигне. Адже в неї є основна робота, і вранці наступного дня вона повинна була їхати у відрядження до Відня. Але та енергія, з якою вона вела справу, мене просто заразила. І я пообіцяв Діні, що до її повернення з Австрії я із друзями підготую товар до відправлення. Написав у Фейсбуці, зібралася компанія, і все вирішилося досить швидко.

Михайло розповідає, що українці, які проживають у Західній Європі, надають значну допомогу бійцям, котрі воюють із окупантами на Донбасі. Вона йде з Португалії, Франції, Австрії, Швейцарії, Бельгії, Голландії, Польщі... У волонтерського руху немає лідера, багато питань вирішується через соціальні мережі. Причому дуже швидко, без бюрократії. Якби гуманітарна допомога

погоджувалась із державними чиновниками, вона могла б місяцями стояти на кордоні. А так волонтери розвозять її оперативно невеликими партіями, і вона не «прилипає» до нечистих рук. Сам Михайло брав участь у зборі перев'язувальних матеріалів для захисників, не раз допомагав грошима.

– Можна, звичайно, жити, не помічаючи війни, – говорить мій співрозмовник. – Але немає нічого страшнішого за байдужість. Вона вбиває так само, як і кулі. Байдужність – це перша форма насильства. Те, що трапилося на Сході, трапилося саме через нього. Слава Богу, у хлопців, які перебувають на передовій, є потужна підтримка тилу. Хіба змогли б вони так довго триматися без неї?

Тому Михайло й опинився у Полтаві, щоб трішки допомогти Україні вистояти. Через Діну познайомився з архієпископом Полтавським і Кременчуцьким Федором – людиною дуже освіченою і, головне, діяльною, небайдужою до того, що відбувається в країні. Дізнавшись, що священнослужитель високого сану особисто майже щотижня супроводжує гуманітарні вантажі в гарячі точки, Михайло зрозумів, що хоче дізнатися більше про нього й допомогти в його місії. Взяв відпустку, і от ми з ним розмовляємо.

– Я міг би приїхати сюди років через п'ять, коли настане мир і все відбудують, – говорить Михайло. – Але тоді я не зміг би зрозуміти цієї країни, вона була б мені чужою. А я не хочу втратити з нею зв'язок. Україна змінюється зараз такими темпами, що краще перебувати в гущі подій, які відбуваються тут, щоб усе бачити й розуміти зсередини.

«У ПІДВАПІ ХРАМУ Я ПОБАЧИВ УКРАЇНУ, ЯКОЮ ВОНА СТАНЕ РОКІВ ЧЕРЕЗ ДЕСЯТЬ»

Так само Михайло діяв і в лютому 2014 року. Побачивши по телевізору палаючі шини на Грушевського й БТРи на Хрещатику, він миттєво вилетів до Києва. Так швидко, що його ледь не звільнили через це з роботи. Чим буде займатися на Майдані, толком не уявляв. Готовий був до будь-якої роботи. Але чоловік зі стомленим обличчям зі штабного намету, оцінивши його високий зріст і військову поставу, відразу ж призначив Михайла охоронцем коменданта КМДА. Навіть паспорта не попросив показати, чому громадянин Німеччини особливо здивувався. «А мені досить побачити очі людини, щоб зрозуміти, хто переді мною стоїть. Я багато років педагогом пропрацював», – відповів розпорядник трудових резервів.

На новій для себе посаді Михайло Рейнінг проробив усього два дні. Стара влада була скинута, кошмар закінчився, і почався ту-

ризм – на революційний Майдан повалили люди із квітами й свічками. А це вже не вимагало його присутності.

– Місяців два відходив від пережитих емоцій і пишався собою, – згадує Михайло. – Те, як жила Україна до Майдану, було, звичайно, абсурдом і суцільним беззаконням. Мені, наприклад, було завжди прикро за чесних людей. Їх тут вважали лохами. Наприклад, я зупинявся перед «зеброю», щоб пропустити пішоходів, а інші водії, для яких правила дорожнього руху неписані, косо дивилися на мене, як на злочинця... Я давно мріяв, щоб люди в Україні взяли все у свої руки й почали будувати нормальне життя. За великим рахунком, народ обурило не те, що Янукович не підписав Угоди про асоціацію з Євросоюзом, а те, що йому було, грубо кажучи, начхати на власний народ. Але цього разу йому цього не пробачили. Розумію, що в Україні ніколи не буде так, як у Німеччині, тому що це різні культури. І все ж Україна одержала шанс змінитися в кращий бік.

Недовго пропрацювавши волонтером в «Полтавському батальйоні небайдужих» – найпотужнішій волонтерській організації Полтавщини, що була створена при Свято-Успенському соборі на початку літа минулого року, – Михайло Рейнінг устиг помітити, наскільки добрими, згуртованішими та чутливішими стали українці за цей рік. Небайдужі полтавці, об'єднавшись навколо владики Полтавського й Кременчуцького Федора – людини із чистою совістю й високою мораллю, щодня роблять неоціненний внесок у перемогу над ворогом. Бабусі несуть у храм в'язані шкарпетки для солдатів, фермери звозять вирощену сільгосппродукцію, господині – консервацію, бізнесмени закупають товар, який потрібний на фронті... Крім того, волонтери збирають кошти під час проведення різних заходів і на них купляють прилади нічного бачення, обмундирування. Плетуть маскувальні сітки, готують сухі борщі...

– Тут, у підвалі храму, забитого гуманітарною допомогою, я побачив Україну такою, якою вона стане років через десять, – обличчя Михайла світлішає. – Допмагаючи своїм новим друзям збирати посилки на фронт, звернув увагу на те, з якою любов'ю вони це роблять. Як для себе. Печиво кладуть так, щоб не пом'ялося в дорозі. Мило підбирають пахучіше. Рукавички – з веселеньким візерунком. До чайної заварки додають пряники. Їхні серця зігріває те, що воїни, коли це будуть тримати в руках, посміхнуться. З багатьма з них вони знайомі особисто. Тут влади́ка благословляє

їх на ратний подвиг. І під цими куполами він відспівує загиблих. Кожну смерть своїх земляків ці люди сприймають, як власну трагедію. Загалом, тут така комунікація між духовними й земними справами, що робить народ дуже згуртованим, а, виходить, непереможним. Я щасливий, що можу бути частиною цього народу. Мені потрібно ще багато чого зробити для країни. Повернуся в Берлін, розповім про побачене і пережите друзям, і разом продовжимо роботу в ім'я вільної України...

**«НА ПЕРЕДОВУ В ДОНБАС НАШІ ВОПОНТЕРИ
ДОСТАВИЛИ 80 ТОНН РІЗНОМАНІТНИХ РЕЧЕЙ, А ТАКОЖ
БРОНЕЖИЛЕТИ, КАСКИ Й МЕДИКАМЕНТИ – УСЬОГО НА
ШІСТЬ МІЛЬЙОНІВ ГРИВЕНЬ»**

27-річна уродженка Полтавщини Наталія Панченко, котра очолювала Євромайдан у Варшаві, визнана обличчям молодії української діаспори у Польщі

Наталія Панченко визнана обличчям молодії української діаспори у Польщі.

– Вийти на вуличний протест в Польщі не так-то просто, – розповідає голова громадської організації «Євромайдан-Варшава» і менеджер проектів міжнародного фонду «Відкритий діалог» Наталія Панченко, котра ось уже п’ять років живе у Варшаві. – Для цього потрібно отримати дозвіл міської влади, зареєструвати заяву в поліції. І найголовніше – організатор заходу має взяти на себе відповідальність за те, що може статися під час протесту. Зокрема, компенсувати вартість зламаного, спаленого, знищеного майна, якщо таке

трапиться. Тому, коли постало питання, хто візьме на себе відповідальність, всі якось знітилися. Довелося брати справу в свої руки.

А через два роки після Майдану уродженку села Тарасівка Зіньківського району Полтавської області Наталію Панченко інформаційно-аналітичне агентство GlobalUkraineNews назвало обличчям молодії української діаспори в Польщі.

**«МИ – ЄДИНИЙ У СВІТІ ЗАКОРДОННИЙ ЄВРОМАЙДАН, ЯКИЙ СТОЯВ
БЕЗПЕРЕРВНО ТРИ МІСЯЦІ, ПОКИ ТРИВАЛИ АКТИВНІ РЕВОЛЮЦІЙНІ
ПОДІЇ В УКРАЇНІ»**

– Ми – єдиний у світі закордонний Євромайдан, який стояв безперервно три місяці, поки тривали активні революційні події в Україні, – каже Наталя. – Люди з активною життєвою позицією, котрі мешкають далеко від батьківщини, об’єднавшись в соціальних мережах, вирішили проявити солідарність із земляками. 24 листопада 2013 року, буквально наступного дня після того, як почався протест у Києві, ми зібралися з плакатами біля посольства України в Польщі

щі. Нас було чоловік п'ятсот. Тоді здавалося, що Янукович прислухається до невдоволення українців і щось зробить для того, аби асоціація з Євросоюзом, від якої він відмовився, була підписана. Але час минав, а ситуація погіршувалася. І ми прийняли рішення: не підемо з площі доти, поки на Майдані в Києві стоятиме народ.

Хоча було б неправильно казати про наших земляків у Польщі, що вони «стояли», вимагаючи революційних змін в Україні. Вони діяли. Важливим досягненням тих часів оргкомітет варшавського Євромайдану вважає відставку українського посла в Польщі часів Віктора Януковича. Активісти написали листа з вимогою усунути його від виконання обов'язків, зібрали підписи і відправили до Міністерства закордонних справ. Посол запрошував до себе на розмову, просив відкликати листа, однак активісти на компроміс не пішли.

– Коли в Києві влада спробувала розігнати демонстрантів водометами, у Варшаві українці та поляки відразу почали збір теплих речей для постраждалих, – продовжує Наталя. – І чим сильнішим був пресинг на київський Євромайдан, тим активніше ми діяли. Через засоби масової інформації повідомили про збір коштів для учасників акції протесту. Пожертви збирали в українській греко-католицькій церкві, яка нас підтримала. Гуманітарний вантаж до Києва передавали через водіїв автобусів. Гроші ховали в речах. Багато хто з нашої діаспори брав відпустку на роботі і їхав підтримувати демонстрантів безпосередньо на Майдані. У Києві вони зустрічали транспорт з вантажем з Польщі, займалися його розподілом. Я теж пару тижнів провела в епіцентрі революційних подій.

А коли на Майдані почали стріляти, Республіка Польща відправила в Україну літак, щоб забрати поранених. Їх прибуло понад вісімдесят осіб. Наші волонтери взяли над ними опіку. Ми забезпечували поранених одягом, предметами особистої гігієни, сім-картами. Забирали додому брудні речі, щоб випрати. Цілий рік спали лише по три-чотири години на добу. Серед нас були не тільки студенти, а й працюючі люди, які звільнялися о п'ятій годині вечора і до третьої ранку займалися волонтерською діяльністю.

«НАЙВИШОЮ НАГОРОДОЮ БУЛИ СЛОВА ВДЯЧНОСТІ ПОРАНЕНИХ БІЙШВ, ДОСТАВЛЕНИХ ДО ПОЛЬСЬКИХ ГОСПІТАЛІВ»

Якщо підтримка Революції гідності обійшлася українській діаспорі у Варшаві в 20 тисяч доларів, не рахуючи одягу і продуктів, то війна на Донбасі, розв'язана «руським міром», зажадала набагато більше коштів.

– На передову ми доставили 80 тонн різноманітних речей, а також бронежилети, каски і медикаменти, що оцінюється більш ніж у мільйон злотих, – продовжує Наталя Панченко. – У перерахунку на гривні це понад шість мільйонів. Також ми закупили три машини швидкої допомоги.

Спочатку українська діаспора в Польщі спеціалізувалася на поставках бронежилетів, вважаючи, що це найважливіша частина обмундирування, яка вбереже солдатів від ворожих куль і осколків. Але з часом в Україні з'явилися надійні бронежилети, а ось каски залишалися в дефіциті. Потім посипалися інші замовлення: на тепловізори, зимові військові комплекти, кровоспинний препарат «Целокс», рації для розвідки ... Коли у активістів закінчувалися кошти на закупівлю товарів, вони, щоб не сидіти без діла, йшли в госпіталі, куди доставляли поранених земляків.

«Ви так старалися для нас, так допомагали!» – дякували бійці. Це була найвища оцінка нашої роботи. На жаль, офіційна Україна, як правило, не помічає зарубіжних волонтерів. Тисячі людей у всьому світі в скрутну хвилину підставили плече своєму народові. І всі вони, я вважаю, герої, оскільки жодну з українських діаспор не фінансують країни, в яких вони проживають. Хоча українська меншина в Польщі, так звані автохтонні українці, які народилися там, офіційно отримують фінансування з державного бюджету. А громадські організації мігрантів, такі, як наша, часто фінансують себе самі. У «Євромайдані- Варшава», наприклад, існує кістяк з двох десятків людей, які тягнуть на собі проведення всіх проукраїнських заходів. У 2015 році ми провели їх близько сотні! Про таких ентузіастів потрібно розповідати світу, тому що вони роблять дуже важливу роботу.

Те, що GlobalUkraineNews – організація, що виникла після Майдану і об'єднала всі українські діаспори, – саме мене назвала в числі десяти кращих представників української молоді діаспори, стало несподіванкою. Насправді кожен з активістів, який бореться за кордоном за нову Україну, заслуговує пошани і поваги. В одному списку зі мною – молоді українці, котрі живуть у Чехії, Румунії, Канаді, Нідерландах, Іспанії, Німеччині, Данії, Молдові, Росії. Вони по всьому світу проводять акції на підтримку своєї історичної батьківщини. Збирають тисячі доларів для бійців і потерпілих в зоні АТО. Чинять тиск на свої уряди, щоб вони виступили з осудом агресії Росії, або просто зберігають рідну мову за тисячі кілометрів від батьківщини.

Останнім часом, говорить Наталя, події в Україні як для поляків, так і для багатьох наших мігрантів у зв'язку із загасанням конфлікту в Донбасі відійшли на задній план. Тому вже немає таких пожертвувань, які були раніше. А відправка на передову однієї з останніх партій гуманітарної допомоги взагалі закінчилася судовою справою. До цього крадіжок серед волонтерів, з якими доводилося працювати громадській організації «Євромайдан-Варшава», не траплялося. А то якось один поляк запропонував свої послуги з доставки вантажу для воїнів АТО. Йому передали вантаж загальною вартістю 60 тисяч злотих (близько 360 тисяч гривень). За кожну річ зі списку він повинен був відзвітувати – розписками солдатів, які отримали передачі, із зазначенням їх особистих даних. Але при звіті виявилася нестача. Активісти довго просили волонтера привезти відсутні документи, і коли він їх таки надав, виявилось, що зазначена в них сума перевищує втрати. Тепер у цих махінаціях розбирається суд.

– Поговоривши з українськими волонтерами на цю тему, ми зрозуміли: те, що сталося у нас, зовсім не трагедія, а в порівнянні з масштабами проблем інших – просто маленький нещасний випадок, – усміхається Наталя.

Наша землячка із Зіньківського району очолила варшавський Євромайдан.

– *Наталю, як ви опинилися в Польщі?*

– За програмою студентського обміну. Навчаючись на останньому курсі факультету економіки і менеджменту Полтавської державної аграрної академії, поїхала на місяць у Варшавський університет сільського господарства. Рада факультету, помітивши мої успіхи в навчанні та активну життєву позицію, запропонувала продовжити освіту в магістратурі. Закінчуючи її, я вже мала роботу за фахом. А потім в Україні почалися революційні події. Я втягнулася в масштабну громадську діяльність і тепер мене як експерта часто запрошують на міжнародні конференції, на засідання польсько-української комісії Сейму. Уже в Польщі я познайомила з багатьма відомими і впливовими людьми з України. У проведених «Євромайданом-Варшава» заходах на наше запрошення брали участь видатні українські політики, журналісти, політологи, митці. Серед них Мустафа Джемільєв, Міхеїл Саакашвілі, Руслана ... В ході таких зустрічей поляки більше дізнаються про Україну та її народ.

Народні «проекти», що рятують поранених – «Хоттабичмобіль» і «Кровоомобіль»

«З ТРАНСПОРТОМ, ШО НЕ МОЖЕ РОЗВИВАТИ ШВИДКІСТЬ ДО 170 КІЛОМЕТРІВ НА ГОДИНУ, НА ФРОНТІ НЕМАЄ ЧОГО РОБИТИ»

Завдяки надійній техніці й налагодженій взаємодії з передовою та тилом, бригаді екстреної медичної служби під керівництвом волонтера з позивним «Хоттабич» вдається транспортувати поранених із зони бойових дій у максимально стислий час. Найболючіше дізнаватися потім, що когось із них медикам не вдалося врятувати

Кременчужанин Ілля Лисенко з позивним «Хоттабич».

46-річному кременчужанину Іллі Лисенку з позивним «Хоттабич» війна смердить несвіжою кров'ю. Щоб позбутися цього запаху, який в'їдається в метал його санітарних машин, потрібно витратити багато перекису водню й енергії.

Зараз на фронті невелике затишшя, і є час зайнятися ґрунтовним ремонтом автомобілів.

Найчастіше в них «летять» мотори й ходові частини. Адже авто доводиться ганяти по дорогах із величезними вибоїнами, і найчастіше тільки справність техніки та її висока прохідність рятують життя екіпажам екстремальної медичної служби й тяжкопораненим, котрих вони транспортують.

«ПРОРИВАЮЧИСЬ В ОТОЧЕННЯ ДО ДЕСАНТНИКІВ, ПОТРАПИВ ПІД ПРИЩІЛЬНИЙ МІНОМЕТНИЙ ВОГОНЬ. УРЯТУВАВ ШВИДКІСНИЙ АВТОМОБІЛЬ»

– Разів чотири, так точно, завдяки маневреності наших автомобілів, ми уникали смерті, – Ілля нарешті погоджується розповісти про найнебезпечніші моменти своєї роботи в зоні бойових дій. – Якось – це було під Шахтарськом – я зі своєю маленькою командою пробивався до хлопців із 25-ї окремої повітрянодесантної бригади, які опинилися практично в оточенні, на своєму мінівені «Фольксваген Т-5». До них ніхто із санітарів не міг доїхати, а ми

ризикнули. Їхати треба було по дамбі, яка добре прострілювалась бойовиками. Позаду нас прикривали кілька БТРів. Відірвавшись від бронетехніки на пристойну відстань, я, як виявилось, став хорошою мішенню для бойовиків, які відкрили мінометний обстріл... попереду. Я – різко по гальмах і давай заднім ходом відступати.

Добре, машина повнопривідна, швидкісна. Їду, а мене міні «доганяють», лягаючи одна за одною перед лобовим склом. Якби, не дай Боже, на дамбу заїхала важка техніка, вона там би й залишилася. Так що, «хоттабичмобіль» (так називають наш маневрений транспорт на фронті) запобіг ще й не потрібним втратам серед військових.

А в оточення до десантників Ілля все-таки прорвався. Наступного ранку він, поки ще вся бригада допомоги спала в лісопосадці, вирішив пробиратися в Шахтарськ самостійно, покладаючись на міцний ранковий сон бойовиків. Ризик був виправданий. Він зміг вивезти з оточення чотирьох поранених – двох тяжких і двох середніх.

– Однак без пригод тоді не обійшлося, – посміхається в розкішні чорні вуса, імпозантно закручені кінцями вгору, мій співрозмовник. – Це ж тільки на картах у військових позначені межі контрольованих сторонами територій... Одне слово, проґавив я потрібний мені поворот і прямо, кілометрів сорок, на повній швидкості, із сиреною й мигалкою, – в лігвище сепаратистів. Що опинився не там, де треба, зрозумів, коли побачив чоловіків з автоматами, котрі пили пиво біля магазину. Вони тільки провели мою машину здивованими поглядами. Коли ж я, заїхавши в тупик, розвернувся й промчав повз них через кілька хвилин у зворотному напрямку, вони так само продовжували пити пиво, усе ще, мабуть, не розуміючи, що відбувається...

Але війна – це не веселі пригоди, а важка, виснажлива робота. Бувало, за день, як, наприклад, у серпні 2014 року, при звільненні нашими військами Вуглегірська, щодобовий пробіг автомобілів санітарного підрозділу «Хоттабича» становив близько тисячі кілометрів. Тоді довелося вивозити не тільки поранених, але й цивільних, і загиблих. Серед останніх, на жаль, були й друзі, знайомі команди.

«Хоттабичмобілі» проривалися також у термінал донецького аеропорту, починаючи з осені. А за п'ять найгарячіших днів січня 2015-го вивезли звідти приблизно 140 осіб поранених –

«кіборгів», їхніх рятувальників, тих, хто забезпечував їм прикриття...

У кожного екіпажу «Хоттабича» є журнал реєстрації перевезених людей із вказівкою місця служби й мобільного телефону. Однак Ілля не веде регулярного підрахунку врятованих. Говорить, можна доставляти з передової до медичних установ бійців зі здертими нігтями або просто з подряпинами й синцями, а потім записувати ці значні цифри у свій «послужний список». Він і його команда працюють не на цифри, а на кінцевий результат. Їхній девіз – «Швидко, наскільки це можливо». Тобто забрати, стабілізувати й доставити тяжкопораненого до найближчої лікарні, де є відповідні фахівці, вони встигають у так звану золоту годину, коли лікарі в силах зробити те, що іноді називають неможливим.

«НЕЗАКОННО ЗАВЕЗЕНІ В УКРАЇНУ АВТОМОБІЛІ ВЖЕ ДАВНО «СПОКУТУВАЛИ СВОЮ ПРОВИНУ» НА ФРОНТІ»

На війні Ілля Лисенко, колишній морський піхотинець і син офіцера, із квітня 2014 року. Визнаний гідним нагороди – ордена «За мужність III ступеня». А до волонтерської діяльності долучився під час Майдану. Хоча з його боку це була епізодична допомога тим, хто стояв на барикадах. Там у якийсь момент піймав себе на думці: «Можливо, саме мене не вистачає, щоб усе це швидше закінчилося?».

Штаб національного опору направив Іллю охороняти майно поліклініки в маєтку колишнього президента. Туди почали надходити на лікування бійці Нацгвардії, і він взяв на себе функцію – забезпечувати їх медичними препаратами. Так познайомився з лікарем Арменом Нігосяном, який приїжджав до бійців. Сфера їхньої спільної допомоги розширилася й на перший батальйон Нацгвардії, що знаходився поруч, у Нових Петрівцях. А коли батальйон відправився на Донбас, Ілля з Арменом поїхали слідом за ним на машині швидкої допомоги, яку виділив Штаб національного опору. На тій самій «швидкій», що весь Майдан возила поранених. На ній і просувалися вперед у міру пересування лінії фронту...

Зараз команда «Хоттабича» складається із чотирьох швидкісних автомобілів, на кожному з них працює по дві людини. У них є все для того, щоб поранений, у якого б'ється серце, тече кров і який самостійно дихає, доїхав до найближчої лікувальної установи. На жаль, відсутні професійні медики.

– Я мрію хоча б про фельдшера, – сумно посміхається Ілля. – У мене працюють у парі водій і нотаріус, водій і бізнесмен, водій і

водій... Чому лікарів-резервістів практично немає на фронті? Та тому що вони завжди, за будь-якої влади, будуть мати свій шматок хліба. А підприємець може втратити бізнес при зміні влади, юристові доведеться повторно навчатися, щоб знати законодавство іншої країни... Тому вони патріотичніші.

У зоні воєнних дій їх знають і поважають усі. Їхні автомобілі однаково розфарбовані й мають однакові букви на номерних знаках – «ASAP» (аббревіатура з англійської «As Soon As Possible», що в перекладі означає – «якомога швидше»), які відрізняються лише порядковими цифрами. Тільки вони вміють так «літати» по фронтовому бездоріжжю.

– Ми зробили ставку саме на швидкість доставки тяжкопоранених бійців до найближчих медичних установ, – продовжує Ілля. – І цим відрізняємося від інших санітарних служб, які працюють поруч із лінією зіткнення. Із транспортом, що не може розвивати швидкість хоча б до 170 кілометрів за годину, там нема чого робити. Це камікадзе, мішені для бойовиків. Одного разу на «Фольксвагені Т-5» нам довелося тікати від танкового обстрілу на пересічній місцевості на рекордній швидкості – 196 кілометрів за годину. Щоправда, після цього мотор «накрився», зате він свою функцію виконав.

Той легендарний «Фольксваген» передав хлопцям автогонщик і громадський діяч Олексій Мочанов, підключивши до його покупки в складчину футболіста Олександра Шовковського та інших гравців «Динамо», телеведучого Савіка Шустера, зятя київського экс-мера Леоніда Черновецького. Пізніше громада маленького містечка Борщів Тернопільської області передала «Мерседес». Ще одну машину пригнала українська діаспора з Італії. «Форд» куплений одеською медичною компанією «Інто Сана»...

– Майже весь наш транспорт перетнув кордон нелегально. Законно його не пропустили б, оскільки він уже відпрацював свій ресурс за кордоном і не відповідає екологічній нормі Е-4, – видає «військовий секрет» Ілля. – Але більшість із цих машин відповідають нормі Е-3, у той час як наші «Газелі» і «УАЗи», які використовуються в Службі швидкої допомоги, тягнуть на «двійку». За наші машини не заплачений податок державі, тому їх не можна поставити на облік, та й узагалі їздити на них дорогами України. У зоні АТО таких автомобілів, як мінімум, тисяча. І вони вже стількох людей врятували, що давно «спокутували свою провину». Я написав про це в листі на ім'я міністра МВС

Арсена Авакова, попросив його знайти спосіб легалізації цього транспорту.

Із водіями, які не поважають спецавтомобілів із проблисковими вогнями й сиренами, а значить, не поважають життів, які вони намагаються врятувати, «Хоттабич» справляється самостійно. Він знає не один спосіб, як змусити їх піти в кювет без зіткнення. Але, траплялося, зупинявся й давав прочуханки непоступливим.

«Я БАЧИВ ПОМЕРЛОГО ВІД КРОВОВТРАТИ ІЗ ДВОМА НАКЛАДЕНИМИ ДЖГУТАМИ – НАДАВАТИ ПЕРШУ МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ НАШІ БІЙШІ НЕ ВМІЮТЬ. АЛЕ НАЙЧАСТІШЕ ПРИЧИНОЮ ВТРАТ Є ПИЯЦТВО»

У мирному житті Ілля Лисенко займав управлінські посади в страхових і лізингових компаніях, великих корпораціях, працював стрес- і кризовим менеджером. Ці обов'язки вимагають від людини певної сили волі й уміння не допускати патової ситуації в діяльності фірми, успішно виводити її зі складних ситуацій. Власне, зараз він теж займається тим же, тільки в умовах війни. Загалом, у коло обов'язків «Хоттабича» входить збір і обробка інформації про становище на фронті, логістика евакуації поранених, визначення пріоритетних напрямків свого підрозділу, матеріальне й фінансове його забезпечення, аналіз того, що відбувається, аби передбачити, яких подій варто очікувати на фронті.

– Так що ж показує ваш аналіз? Скільки триватиме «перемир'я»?

– Боюсь показатися пророком або песимістом, але загострення ситуації може розпочатися з дня на день. Якби Росія не хотіла продовження війни, вона не стягувала б техніку й бойовиків на Донбас, не зміцнювала б там своїх позицій. Тому всі повинні бути готові до нового, жорстокішого, витка протистояння. На жаль, ніхто з наших керівників держави так і не визначив кінцевої мети цієї війни. Де вона повинна закінчитися? На тих позиціях, на яких ми закріпилися, на кордоні України з Російською Федерацією чи, можливо, біля Кремля? Якщо пам'ятаєте з історії, Радянська армія ще спочатку Великої Вітчизняної була націлена на взяття Рейхстагу, і цій перемозі було все підпорядковано!

За час воєнних дій Ілля багато в чому встиг розчаруватися, але про те, щоб кинути добровільно звалену на себе турботу про захисників суверенної України, навіть не думає.

– За чотири роки активних воєнних дій у Югославії, що, зрештою, розпалася на кілька держав, було вбито сто п'ятдесят тисяч осіб, – пояснює Ілля свій вибір. – Скільки в результаті цього стало

інвалідами й пацієнтами психіатричних клінік, достеменно невідомо, але, думаю, теж багато. Я не хочу, щоб Україна повторила югославський сценарій. Не хочу, щоб через кілька років у кожному підворітті й у кожному переході стояв забутий державою каліка із протягнуною рукою. Тому я зі своєю маленькою командою на передовій.

Ілля залишив спроби налагодити співробітництво зі Штабом Нацгвардії й Міністерством оборони, зрозумівши, що з ними в нього цілковита розбіжність, і якщо обговорювати питання з генералами, то втрати на фронті значно збільшаться. Тому він діє через командирів підрозділів і бійців, які реально володіють ситуацією. У кожного з них є його номер мобільного, і, якщо буде потреба, вони подають йому сигнал «SOS». І тому команда «Хоттабича» завжди попереду інших санітарних служб. Такий же зв'язок у нього й із цивільними лікарями поблизу зони АТО. Як тільки на «борту» його спецавтомобіля з'являються «трюхсоті», він сповіщає про це медикам, і до приїзду в лікарню там уже все готове для проведення реанімаційних заходів.

– Ніколи не забуду обгорілого хлопця, який дуже хвилювався із приводу того, що його не полюбить жодна дівчина, – відводить убік погляд мужній Ілля. – А потім я дізнався, що він помер...

В Іллі є свій цвинтар. Він існує тільки в його пам'яті. Там поховані окремі частини тіл убитих і поранених. Руки, ноги... Іноді їх віддають йому хірурги. Справді, куди дівати ці «відходи»? Він віддає їх землі.

– *Від чого найчастіше гинуть на війні?*

– Можна сказати, й від того, що бійці не вміють правильно надавати першу медичну допомогу – спочатку їх цьому не вчили. Я бачив померлого від крововтрати із двома накладеними джгутами. Але все-таки частіше в смертях наших хлопців винне пияцтво. Воно просто розкладає Національну гвардію зсередини. Це основна проблема війни. Ви розумієте, що таке п'яна людина зі зброєю в руках? Вона може ходити вулицями і стріляти, куди попало. А стежити за порядком нема кому – міліція боїться, комендатури немає, військова прокуратура не працює.

Ілля говорить, йому соромно було спостерігати, як витиснуті з Дебальцевого (розповіді про плановий відхід – це повна нісенітниця!) наші підрозділи цілий тиждень пиячили в Артємівську. Вони влаштовували стрілянину в кафе і в магазинах. Йому відомо про випадки мародерства, зґвалтувань. Він бачив, як наші бійці

при відступі демонтували АЗС і забирали із собою метал...

– Загалом, ми мало доклали зусиль для того, щоб жителі Донбасу нас поважали, – підбиває підсумок бесіди Ілля Лисенко. – Але людей, готових працювати на мир, а не на війну, все-таки більше. Тому найшвидші на цій війні машини екстреної медичної служби моєї команди, завдяки підтримці народу, завжди готові рятувати людей. Я зареєстрував благодійний фонд під назвою «АСАП ЕМС Хоттабич», на який надходять пожертвування для ремонту й забезпечення автомобілів швидкої допомоги, що працюють у зоні АТО. Кожна перерахована на нього гривня – це врятоване на війні життя. За приблизними підрахунками, транспортування пораненого з поля бою в лікарню, з урахуванням утримання техніки в хорошому стані (а іншого бути не може!), обходиться нам у півтори тисячі гривень. І в так зване перемир'я ми маємо не меншу потребу в засобах, щоб, якщо раптом завтра знову проллється кров, змогли блискавично виконати своє завдання...

РОСТИСЛАВ ЗАУРАЛЬСЬКИЙ: «БАЧИВ ПОРАНЕНОГО В ШИКОПОТКУ, ЯКОМУ ХІРУРГИ ВІДРІЗАЛИ НОГУ, ОСКІЛЬКИ БУВ НЕПРАВИЛЬНО НАКЛАДЕНИЙ ДЖГУТ. БАЧИВ ПОМЕРЛИХ ВІД ТОГО, ШО ЇМ НЕ ПРОВЕЛИ АДЕКВАТНОЇ ПРОТИШОКОВОЇ ТЕРАПІЇ»

47-річний кандидат медичних наук із Кременчука створив єдиний в Україні пересувний пункт переливання крові у прифронтовій зоні, завдяки якому підвищується виживання поранених

– Навіть зараз у більшості лікувальних установ України медики користуються дідівським методом розморожування плазми й підігріву крові. У каструльку наливають гарячу воду, кидають туди градусник і дивляться, щоб температура трималася на певному рівні, – вводить мене в курс справи завідувач відділення трансфузіології й еферентної медицини Кременчуцького міського пологового будинку, кандидат медичних наук Ростислав Зауральський. – Потім поміщають у каструльку пакетик із донорською кров'ю й знову спостерігають за температурою води, постійно підливаючи до неї тепленьку. Одне слово, довга пісня. А наші місцеві кулібіни сконструювали дуже зручні в користуванні розморожувачі, які являють собою термобокси, з'єднані з датчиками, що контролюють температуру. Таких розморожувачів існує всього п'ять штук. Три знаходиться в Кременчуцькому пологовому будинку, а два я відвіз на фронт.

«Я ДОВГО ШУКАВ СЕБЕ НА ЦЬОЙ ВІЙНІ Й ЗРОЗУМІВ: ПОТРІБНО ЗАЙМАТИСЯ ТИМ, ШО ЗНАЄШ НАЙКРАШЕ»

Сорокасемирічний Ростислав Зауральський, розповідаючи про своє ноу-хау, час від часу запинається, боячись не видати якої-небудь державної таємниці. А потім махає рукою:

Медик з Кременчука Ростислав Зауральський.

– Зрештою, це військові стандарти – наблизити медицину до зони бойового конфлікту, зробити її найбільш простою і надійною. Та й противник навряд чи копіюватиме наші напрацювання. Наскільки мені відомо, на захоплених територіях не переймаються збереженням життя вояків. У нас же з'явилися спеціальні медичні служби, які працюють на те, аби вивезти поранених із поля бою у так звану «золоту годину».

Зауральський втілює у практику ідею, що допомагає збільшити відсоток виживання поранених. А саме: організував єдиний в Україні підрозділ – пересувний пункт переливання крові.

– З того часу, як випадково побачив, у якому стані привозять із Донбасу в Дніпропетровськ наших поранених, я втратив спокій, – на емоціях розповідає Ростислав Зауральський. – Почав думати над тим, чим я, лікар-трансфузіолог за освітою, можу бути корисний фронту. Спочатку трохи модифікував перев'язувальні пакети, які волонтери возили на передову. У них вкладали й препарат «Целокс», що тоді вважався панацеєю при кровотечах. Але, по-перше, він дуже дорогий, а по-друге, його застосування вимагає медичної грамотності й особливої обережності, оскільки до його складу входить кислота, що припікає стінки судин, і, як наслідок, – сприяє зупинці кровотечі. На жаль, при невмілому використанні препарату ним легко обпекти слизові оболонки, що й траплялося неодноразово. Та й не завжди потрібна ця «важка артилерія»! Тому я переключився на закупівлю гемостатичних губок, які випускає Київське приватне акціонерне товариство «Біофарма». Це набагато доступніше. Але тут теж побачив проблему – сухий кровоспинний порошок запаятий у скляні пляшечки, що в умовах польової медицини затрудняє його застосування. При фінансовій підтримці небайдужих кременчужан купував ці пляшечки, знімав з них алюмінієві кришечки, виймав губки і перекладав у пакети, в яких надійно зберігати препарат, легко й зручно його використовувати. Слава Богу, на «Біофармі» не мали претензій щодо зміни форми препарату. Але оскільки я не тільки передавав на фронт видозмінені гемостатичні губки, але й сам їх доставляв туди, то на власні очі бачив проблеми на етапі евакуації поранених. Багато хто помирав від того, що їм вчасно не провели адекватної протишокової терапії. На війні потрібно не пацієнта везти до крові, а кров – до пацієнта.

**«ДЕХТО ІЗ ЗАМОЖНИХ ЛЮДЕЙ ВІДМАХУВАВСЯ ВІД МОЇХ ПРОХАНЬ
ПРО ДОПОМОГУ: «ОТ ЯКШО ПРИЙДЕ СЮДИ ВІЙНА,
ТОДІ Й БУДЕМО ЩОСЬ ВИРІШУВАТИ»**

У липні 2014 року, коли Зауральський загорівся ідеєю створення пересувного пункту переливання крові, йому здавалося, що втілити її в життя – раз плюнути. Адже що було потрібно? Який-небудь списаний невеликий автомобіль (а краще кілька), переносна морозильна установка, здатна жититися як від електромережі, так і від акумулятора або генератора, розморожувач плазми, спрощена система для визначення групи крові й системи для переливання.

– Колеги зі станцій переливання крові із Кременчука й Полтави підтримали мене без зайвих запитань, – розповідає Ростислав. – Кинули клич, що потрібна кров для фронту, люди відгукнулися. Мені довелося лише знайти гроші на закупівлю гемаконів – дефіцитних пакетів для зберігання донорської крові. А місцеві майстри, як я вже говорив, зробили практично всю «начинку» для пересувного пункту. Зате роздобути списаний автомобіль мені коштувало величезних нервів. Від заможних людей, до яких звертався по допомогу, чув: «А я вже перераховував гроші фронту» або «Ось коли війна прийде в Кременчук, тоді й будемо щось вирішувати». Телефоную менеджерам від медицини, пояснюю, що хочу зробити, а мене, м'яко кажучи, посилають: «У ваших послугах ми не маємо потреби». Телефоную іншим, роблять те ж саме, супроводжуючи відмову іншими словами: «Ми не можемо дозволити собі утримувати такий підрозділ». А мені лише потрібна була прив'язка до прифронтового госпіталю. Адже пересувний пункт переливання крові повинен десь базуватися. Це як пожежна частина – поки все тихо, її не чути, а як тільки десь починає горіти – вона миттєво виїжджає на місце події.

У лікаря опустилися руки. До Нового 2015 року він свою ідею, було, уже забракував. Але ж відомо, що нічого випадкового в нашому житті не трапляється. Диво сталося саме в Новорічну ніч. Ростиславові зателефонував друг – «кіборг» із Кременчука, щоб привітати з «новим щастям». І в ході бесіди розповів, як нещодавно довелося евакуювати його пораненого товариша по службі з терміналу. Виявилося, що без танкового супроводу медичні бригади в аеропорт не виїжджали. Швидше за все, боєць стік би кров'ю, якби не дві дівчини-волонтерки, які прорвалися в фортецю на якомусь автомобілі з виключеними фарами. Вони швидко повантажили поранених і рвонули назад.

– Мене це настільки вразило, що я твердо вирішив боротися далі за свою ідею, – продовжує Ростислав. – Не відкладаючи в довгий ящик, зв'язався з одним волонтером, який, на щастя, не-вдовзі знайшов десь зовсім убитий УАЗ-«таблетку» 1978 року випуску. Знайомі механіки переконували мене, що з нього нічого не вийде, а я стояв на тому, що «таблетку» треба ремонтувати, аби вона могла рятувати життя хлопцям із передової.

На жаль, відреставроване «диво техніки» до фронту не доїхало – заглохло на кордоні Полтавської й Харківської областей. «Накрився» двигун. І, як не дивно, ця обставина тільки зміцнила віру Ростислава Зауральського в правильності своєї справи. Хлопці на станції техобслуговування в Чутовому, дізнавшись, що старенький УАЗ везе кров на передову, цілу ніч возилися з ним, не взявши за свою роботу ні копійки. А один місцевий фермер ще й відро меду приніс: «Хочу бійцям життя підсолодити, передайте, будь ласка!».

Однак того разу доїхати до зони бойових дій Зауральському так і не вдалося. Від Чугуєва довелося тягти «таблетку» назад на тросі – вперед вона зовсім не хотіла рухатися. Нові чутівські знайомі Ростислава, подивившись на це, трохи напружилися і знайшли для нього ще один УАЗ, трохи «молодший», ніж той, що був. Щоправда, авто, яке навряд могло швидко їздити прифронтовим бездоріжжям, забракував начальник Першого добровольчого мобільного госпіталю в Артемівську, де Зауральський прилаштував свій пересувний пункт переливання крові. І виділив мікроавтобус «Фольксваген Т-4».

– Головне, як я зрозумів, не сидіти на місці й не опускати рук, коли з них усе валиться, – посміхається Ростислав Зауральський. – Потрібно починати щось робити, а добрі люди, яких більшість, допоможуть. Їх навіть просити не потрібно...

Нині на прикордонній ділянці в Донецькій області діють, крім пересувного, ще й два стаціонарних пункти переливання крові, створених з ініціативи Ростислава Зауральського. І багато в чому за його кошти. Для цього йому вдалося поєднати військові й волонтерські медичні служби. Цього дуже мало. Подібні пункти повинні бути по всій лінії фронту. Але це хоча б щось!

– Так звана «червона зона», де буває найбільше потерпілих, може знаходитись на значній відстані від медичної установи, – пояснює Ростислав Зауральський. – Зрозуміло, що на полі бою санінструктор зробить ін'єкцію знеболювального, накладе джгут або лангет. Але щоб поранений був доставлений у госпіталь у ста-

більшому стані, йому якнайшвидше потрібно зробити адекватне знеболювання й максимально зупинити кровотечу, оскільки поранення протягом перших тридцяти–сорока хвилин має тенденцію до ускладнення. Якщо пункт першої професійної медичної допомоги знаходиться на відстані восьми–десяти кілометрів від «червоної зони», то стабілізувати стан бійця реально. Сьогодні два таких пункти вже є. Найголовніше, що вони забезпечені плазмою, яка використовується у протишоковій терапії. Крім того, тут перевіряється правильність накладення джгутів, шин. На жаль, мені відомий випадок, коли людині, пораненій у щиколотку, хірурги відрізали ногу, оскільки джгут, накладений вище коліна (!), здавлював її понад дві–три години.

Зараз у найважчих випадках до поранених виїжджає «Фольксваген Т-4» служби переливання крові. При великому надходженні поранених цей автомобіль підвозить необхідну кількість компонентів крові у стаціонарні пункти. Основна перевага пересувного пункту в тому, що поки він їде назустріч до пораненого, у ньому можна розморожувати плазму.

«ДУЖЕ ВАЖЛИВО, ЩО ПРО ТИХ, ХТО НА ФРОНТІ, НЕ ВСІ ЗАБУЛИ. ЦЕ ВСЕЛЯЄ НАДІЮ НА ПЕРЕМОГУ»

Поки вирішувалися організаційні моменти цього пілотного проекту, Ростислав мотався на Донбас по кілька разів на місяць. Надовго залишити клініку, де він задіяний в усіх операціях по трансфузіології, не міг. Іноді брав кілька днів відпустки за власний рахунок, іноді використовував відгули, іноді керівництво йшло йому назустріч... Не раз доводилося терміново повертатися в Кременчук, тому що тут без нього все зупиняється, адже в Кременчуцькому міському пологовому будинку відділення трансфузіології є одним із головних. У такому ритмі забував, що сам їздить не те що без бронжилета, навіть без аптечки. Дотепер так і не купив собі цих «аксесуарів». Думає ж про інше, важливіше. Йому потрібен ще один автомобіль. Його хвилюють питання безпеки військового забезпечення, логістика доставок, а також відсутність у військових госпіталях середнього медичного персоналу, через що парамедикам доводиться чергувати на кухнях... І ще багато інших недоліків, які впливають на життя поранених. На жаль, Міністерству оборони до того, що робить Ростислав Зауральський, немає діла. Слава Богу, воно хоч не заважає. Щоправда, зараз тон міністерських чиновників змінився.

Зате Ростислав відчуває величезну підтримку місцевого насе-

лення, яке побувало в окупації. Більших патріотів України, говорить, ніж жителі Слов'янська й Краматорська, не зустрічав. «Ми ТАМ були, назад ТУДИ не хочемо», – говорять жителі цих міст про своє перебування в «Новоросії», намагаючись хоч чим-небудь підсоби́ти кожному, хто пов'язаний із фронтом. А от в Ізюмі на Харківщині навпаки – і настрої́ людей, і їхнє ставлення до військових не радує.

– Найстрашнішу правду мені довелося чути від луганчан, які перекривали дороги й не пускали рік тому українську армію до кордону, – говорить Ростислав. – Вони розповідали, що кожному, хто стояв у живому ланцюзі, сепаратисти платили по двісті гривень. А ті, хто приводив із собою ще й великих собак, одержували вдвічі більше. «Краще б солдати тоді нас роздавили танками. Краще б вони тоді пройшли», – каються люди. А найбільшу похвалу я одержав нещодавно від однієї молодої жінки, чоловік якої воює в зоні АТО. «Дуже важливо, – сказала вона, – що про тих, хто на фронті, не всі забули. Це вселяє надію на нашу перемогу».

У мирному житті, упевнений Ростислав Зауральський, його проект працюватиме в медицині катастроф.

Їхній вбивця – адреналін у високих дозах

**«ПІСЛЯ ВАЖКОГО БОЮ ОЛЕГА ВСЬОГО ТРУСИЛО Й
ВІН КУРИВ СИГАРЕТУ ЗА СИГАРЕТОЮ. ВІД ПОСТІЙНОЇ
НАПРУГИ В НЬОГО ПОЧАЛИСЯ ПРОБЛЕМИ ЗІ
ЗДОРОВ'ЯМ»**

Війна «наздогнала» 36-річного «кіборга» Олега Феня з Кременчука (позивний «Катастрофа») на мирній території. Під час короткострокової відпустки, яку він випросив у командування, щоб побачитися з донькою, котра перенесла операцію, чоловік раптово помер від гострої серцевої недостатності

Олег Фень («Катастрофа») був талісманом для товаришів по службі.

Для своїх товаришів по службі з 93-ї окремої механізованої бригади «Катастрофа» був своєрідним талісманом. Перед майбутньою бойовою операцією хлопці цілували його лису голову, як колись футболісти збірної Франції цілували свого голкіпера Фаб'єна Бартеза. На удачу. І вони дійсно з найзапекліших боїв виходили без втрат.

Кулі іноді «чіпляли» Олега. Він, перебуваючи в самому «пеклі», у районі донецького аеропорту, тоді, коли за нього йшли запеклі бої, був поранений і контужений. Зламана нога й обпечена по плече рука не беруться до уваги. Ці тілесні ушкодження рядовий солдат Олег Фень одержав через власну необережність. Усе його коротке життя було зіткане з якихось негараздів. Не життя, а суцільна катастрофа. Позивний на всі сто відображав його суть.

**«Я ДИВУВАЛАСЯ, ЗНАХОДЯЧИ В КІМНАТІ СИНА ПОРОЖНІ ПЛЯШЕЧКИ
З-ПІД КОРВАЛОПУ. НА СЕРЦЕ ВІН НІКОЛИ РАНІШЕ НЕ СКАРЖИВСЯ»**

Олег мріяв відвести першого вересня свого «Ангелочка» – так він ласкаво називав доньку Ангеліну – у перший клас. І вона теж про це мріяла. Вони були дуже схожими зовні, й між ними існував тісний духовний зв'язок. Війна ще більше їх зблизила. Але вона ж і обірвала їхні мрії. Напевно, вона, ця проклята війна!

– Вісімнадцяте серпня 2015 року, коли Олег приїхав у короткочасну відпустку, видалося прохолодним днем, а з нього піт струм-

ками стікав, – згадує колишня дружина раптово померлого «кіборга» Лідія Балацько. – Таким розбитим і втомленим я його ще не бачила. Хапався за серце, скаржився на болі в суглобах на ногах і взагалі у всьому тілі. Я радила звернутися до лікарів, але Олег відмахнувся: «Ось демобілізуюся через пару тижнів, тоді й пройду комісію». Сьомого вересня він повинен був повернутися з війни, хоча його термін служби закінчився ще п'ятого серпня – їхній призив трохи затримали на фронті.

Маму, яка страждає на діабет, Олег беріг і про своє здоров'я, що похитнулося, їй нічого не говорив.

– Я тільки дивувалась, знаходячи в його кімнаті порожні пляшечки з-під корвалолу й блістери від валідолу, – витирає сльози 66-річна Алла Миколаївна. – Постійними ліками сина був карсил – таблетки для поліпшення роботи печінки, оскільки він двічі хворів «жовтухою». А на серце ніколи не скаржився...

– У нас із колишньою свекрухою не було ніяких поганих передчуттів, а от Олег, мабуть, щось відчував, – продовжує Лідія. – Ідучи в АТО, він просив мене не залишати його маму саму. І під час нашої останньої зустрічі дуже просив про те ж саме. Хоча війна для нього була вже майже позаду...

Для маленької Ангелінки тато ще воює. Їй не сказали про його раптову смерть. Дівчинка дуже пишалася своїм татом-«кіборгом». І коли її, бувало, хтось із однолітків ображав, вона «попереджала»: «Ось прийде мій татко з війни, він тобі покаже! Він у мене «кіборг», герой! Тоді дізнаєшся!».

Він так рвався до свого «Ангелочка»! Не минало й дня, щоб батько з донькою не телефонували одне одному. А якщо, траплялося, з ним не було зв'язку, він за кожним разом потім вибачався перед малою, «доповідаючи» їй про оперативну обстановку, і просив не хвилюватися. У розмовах по телефону вони вже домовилися, що разом сходять у перукарню, а потім відправляться в кафе їсти тістечка. Це був їхній ритуал. Нещодавно дівчинці зробили операцію на оці – лікарі вчасно не помітили гілочку, що потрапила в нього, пішло ускладнення. І Олег випросив у командування кілька днів відпустки, щоб підбадьорити свого «Ангелочка», заради якого він пішов добровольцем у зону АТО. Щоб не пустити ворога й війну в дитинство доньки.

– Готуючись до похорону, я збільшила кілька фотографій Олега й принесла додому, щоб вибрати найкращу, – зітхає Ліда. – Ангеліна виставила їх у ряд і заходила «годувати», розмовляючи з

татом, як із живим. «Таточку, ти ж голодний, тому я тебе погодую з ложечки. Тебе ж не вбили? Правда? Ні! Я так і знала! У тебе все добре!». Я крадькома розплакалася...

ЩОБ МАТИ МОЖЛИВІСТЬ ЛІКУВАТИ ДИТИНУ, ОЛЕГУ ПОТРІБНО БУЛО СТАТИ «КІБОРГОМ»

Колишнє подружжя, незважаючи на те, що Ліда встигла удруге вийти заміж і навіть народити дитину, а Олег зустрічався з іншою жінкою, підтримувало нормальні стосунки. Їхня спільна дитина ні в якій мірі не почувалась покинутою і забутою. Батьки Ангеліни за будь-якої можливості намагалися проводити час разом. І разом, до останнього подиху Олега, боролися за здоров'я своєї спільної доньки. У неділю, 23 серпня, він вийшов з дому, щоб зняти гроші з картки й відвезти їх дитині. Але не встиг доїхати. Спочатку домовився про зустріч із другом. Сиділи на лавочці біля його будинку на провулку Гвардійському, 7, розмовляли, сміялися, а потім Олегу раптом стало зле. Перехожі завели його в під'їзд, хотіли укласти у квартирі друга до приїзду «швидкої». Однак до квартири чоловік так і не дійшов – помер прямо на сходах між першим і другим поверхами. Патологоанатоми назвали причиною смерті гостру серцево-судинну недостатність.

У Кременчуці усе ще висять білборди з фотографією Олега Феня й зверненням «Жіночої сотні» до мешканців міста допомогти доньці «кіборга» у зборі коштів на лікування.

– У два з половиною роки Ангеліні зробили щеплення для формування імунітету, – розповідає Лідія. – А буквально через кілька днів у неї трапився епілептичний напад. Ми тоді не пов'язали ці два фактори воедино, і тільки коли я через два роки зайнялася оформленням інвалідності для дитини, оскільки напади стали частими, самі лікарі наштовхнули мене на цю думку, докладно розпитуючи про щеплення АКДС. Магніто-резонансне дослідження головного мозку показало, що в Ангеліні є локальні зміни, і їй поставили діагноз «внутрішньоутробний інфаркт головного мозку». Тепер я знаю, що на тлі цієї патології не можна було робити щеплення. Але назад уже нічого не повернеш, залишається лікуватися...

Лікуватися маленькій Ангеліні не було за що. Тато не мав постійного заробітку. Він, слюсар-електрик за професією, працював на будівництві, але гідний дохід мав не завжди. А мамина професія – вишивальниця – взагалі виявилася незатребуваною, вона пішла працювати на вагонобудівний завод. Деякий час Ліді доводилося навіть прибирати під'їзди, аби було на що жити. Щоб мати гроші

на ліки для доньки, вона взяла позику в банку, а її, зрозуміло, потрібно віддавати з відсотками. На щастя, доньку «кіборга» взяла під опіку «Жіноча сотня Кременчука», організувавши для неї збір коштів і необхідних ліків. Таким чином, поворот у долі Олега став і поворотом у долі його «Ангелочка». Завдяки підтримці небайдужих людей Ангеліна має можливість безперервно приймати дорогі препарати, і майже ціле літо вона прожила без виснажливих приступів, які останнім часом майже щомісяця вкладали її на лікарняне ліжко днів на десять.

– Олег допомагав нам із донькою, наскільки міг, – продовжує Ліда. – У свою попередню відпустку він подарував їй на день народження старий комп'ютер. Збирався віддати й свій старенький мобільний телефон, у який нещодавно закачав гру для неї. Але найбільше Ліна чекала на обіцяну їй ляльку. Один із кременчуцьких друзів Олега, з яким вони в один день призивалися в АТО, подарував йому ляльку, схожу, за словами покійного, на донечку. Вона була його талісманом протягом усієї служби, він називав її своїм ангелом-охоронцем. Сподіваємося, друзі вивезуть цей талісман із зони бойових дій. Ми зберігатимемо його як пам'ять про рідну нам людину.

«У ДОНЕЦЬКОМУ АЕРОПОРТУ КОЛИШНІЙ ЧОЛОВІК ВОЮВАВ З ПОЛАМАНОЮ НОГОЮ – КІЛЬКА ДНІВ НЕ РОЗПОВІДАВ НІКОМУ ПРО ПОБУТОВУ ТРАВМУ»

Олег Фень був снайпером. У перервах між бойовими діями займався обслуговуванням власних протитанкових систем. Одного разу під час ремонту техніки одержав сильний опік руки парою. Однак у лікарні затримався рівно на три дні. Через три дні втік із відділення.

– «Як там мої пацани?» – раз у раз брався за телефон Олег, коли приходив у відпустку, – розповідає про колишнього чоловіка Лідія. – Переговоривши з друзями, збирався в дорогу: «Треба їхати. Я їм там потрібен». А в аеропорту воював з поламаною ногою – оступившись, упав у блндаж. Не знаю, як на ній ходив, але виду кілька днів не показував.

– Це була людина-позитив, – в один голос стверджують усі, хто знав Олега. – Посмішка не сходила з його обличчя.

Найближчі друзі Олега – кременчужани Микола з позивним «Мент» і Сергій з позивним «Танцюрист», дізнавшись про смерть товариша, приїхали з передової, щоб провести його в останню путь. Міцні чоловіки, загартовані в найжорстокіших боях, плакали, не соромлячись сліз.

– Ми утрюх з найпершого дня, разом обслуговували одну протитанкову систему, наші ліжка поруч стояли, – розповідає Микола. – Пройшли через навчальний центр у Кривому Розі, а з 27 жовтня 2014 року нас перекинули в Піски. Тут більш ніж півтора місяця утримували висоту в західній частині аеропорту. Доводилося вивозити з поля бою поранених і вбитих, збирати останки по частинах. Там загинув і наш командир... Кожна смерть товариша по службі – це трагедія, біль, нерви. А всі болячки від нервів. Олег хоч і випромінював позитив, але в душі сильно переживав за те, що діялося навколо. Ця постійна нервова напруга й підкосила його здоров'я. Останнім часом було видно, що почувається він погано.

– Олежка був із тих людей, які дуже люблять життя й намагаються зробити його кращим, – доповнює «Танцюрист». – Він був справжнім патріотом і справжнім бійцем. Оптимістом. На нього можна було покластися. Завжди намагався підняти іншим настрій. Але іноді поведився, як маленька шкідлива дитина. Міг зробити щось таке, що всі тільки роти розкривали. Наприклад, кудись піти й щось принести...

– ...Наприклад, кожній жінці з підрозділу по букету квітів, – продовжує товаришка Олега по службі, 22-річна мама трьох доньок, розвідниця з позивним «Лиса». – Піднесе, обійме, поцілує... На фронті, де дуже відчувається тонка грань між життям і смертю, такі яскраві вчинки запам'ятовуються надовго. На відміну від

В останній путь «кіборга» проводжали стоячи на колінах.

багатьох «кіборгів», Олег був невисокого зросту, щуплим і досить вразливим. Іноді повернеться з позиції – його всього трусить, сигарету за сигаретою курить. Значить, обстріли були сильними. Доводилося заспокоювати...

Сумна новина про смерть «кіборга» застала «Лису» у Кременчуці випадково. Сюди вона деякий час назад перевезла родину з Луганської області, і саме приїхала до родичів у відпустку. Тут п'ятеро дорослих і четверо дітей мешкають у двокімнатній квартирі. Молода мама залишила на рідних своїх дівчаток, старшій з яких було три роки, а молодшій – усього сім місяців. І от уже рік добуває цінні відомості для українських воїнів. Спочатку записалася в добровольчий батальйон «Айдар», який згодом прикомандирували до 93-ї окремої механізованої бригади, де й познайомилася з «Катастрофою». Слідом за нею відправилася на фронт і 19-річна сестра, яка взяла позивний «Білка». Сестри підписали контракт, відповідно до якого зобов'язуються служити до перемоги. Кажуть, мама підтримала їхній вибір. А двоюрідний брат, який опинився в таборі сепаратистів «ЛНР», обіцяв їх розстріляти...

– До перемоги ще довго, – вважає жінка-розвідниця. – Тому що політикам війна приносить дуже великі гроші. Її можна було б давно закінчити, якби в Україні було нормальне керівництво. Але замість того, щоб провести наступальну операцію, нам дають наказ відступати. А потім – знову займати втрачені позиції. Таким чином, створюється видимість перемог. Тим часом командири батальйонів, які воюють по різні боки барикад, частенько домовляються між собою про припинення вогню на якийсь час, щоб перепочити. Тобто можливості знаходити спільну мову є.

...Поховали Олега Феня на Алеї Героїв-воїнів АТО на Свіштовському кладовищі у Кременчуці. Тепер тут покоїться прах уже двадцяти семи осіб.

«НЕ МОЖУ СИДІТИ ВДОМА, КОЛИ НА ФРОНТІ ГИНУТЬ НАШІ ХЛОПЦІ. Я ПОВИНЕН НАВЧИТИ ЇХ ВОЮВАТИ», – ВІДПОВІДАВ НА УМОВЛЯННЯ БЛИЗЬКИХ «КІБОРГ» МИКОЛА ВАШУРА, ВІДПРАВЛЯЮЧИСЬ ПІСЛЯ ДЕМОБІЛІЗАЦІЇ СЛУЖИТИ ЗА КОНТРАКТОМ

Від постійних навантажень серце бійця, який довгий час перебував у найгарячіших точках, не витримало – повернувшись з бойового чергування, він помер

Микола Вашура («Мент») за натурою був війном.

Тридцятивосьмирічний кременчужанин Микола Вашура, йдучи удруге на фронт, заповідав, раптом що, поховати його поруч із другом Фенечкою, з яким вони захищали Донецький аеропорт. Минулого року в серпні Олег Фень (позивний «Катастрофа»), якого друзі ласкаво називали Фенечкою, помер від гострої серцевої недостатності, піднімаючись сходовою кліткою. Прибув у короткострокову відпустку з фронту, щоб побачитися з хворою маленькою донечкою, а виявилось, приїхав додому померти. «Кіборгу» було всього 36.

Микола Вашура помер уві сні у свій день народження, проживши трохи довше – 39 років. Увечері 30 жовтня 2016 року, повернувшись із бойового чергування, ліг відпочити в бліндажі і більше не прокинувся. Розтин показав, що у нього був кардіосклероз. При цій хворобі, до речі, рекомендується обмеження фізичних навантажень. Але війна цього не передбачає...

Тепер двоє друзів, обидва «кіборги», спочивають поруч на алеї Героїв Свиштовського кладовища у Кременчуці.

«НАДІЙНИЙ БРОНЕЖИПЕТ ДВІЧІ РЯТУВАВ КОПІ ЖИТТЯ: ПЕРШОГО РАЗУ ЙОМУ В ГРУДИ ПОТРАПИЛО СІМ КУЛЬ, ДРУГОГО У СПИНУ – ТРИ»

За своє недовге життя Микола Вашура, за професією слюсар-інструментальник, пробував себе в різних іпостасях: і на заводі працював, і таксистом підробляв, і в патрульній службі МВС два роки служив (тому і позивний собі вибрав відповідний – «Мент»). А ви-

явилось, що за натурою він воїн, солдат. Коли на Донбас прийшов «руський мир», Микола не став чекати повістки з військкомату – записався добровольцем в армію. В навчальному центрі у Кривому Розі він і здружився із земляками – Олегом Фенем і Сергієм Косих («Танцюристом»), з якими у складі 93-ї окремої механізованої бригади пройшов через пекло Донецького аеропорту. Сьогодні живим залишився тільки Сергій...

Ці три відважні «кіборги» були найбільшою гордістю кременчужан. Їхні портрети красувалися на білбордах, встановлених з ініціативи активістів міста. У лютому 2016 року Полтавська облдержадміністрація нагородила старшого сержанта Миколу Вашуру нагрудним знаком «За вірність народу України» I ступеня.

– Ми втрюх із самого першого дня обслуговували одну протитанкову систему, в навчальному центрі наші ліжка поруч стояли, – розповідав автору на похоронах «Катастрофи» Микола Вашура. – 27 жовтня 2014 року нас перекинули в Піски. Більш ніж півтора місяця ми утримували висоту в західній частині аеропорту.

У кожного з них був свій характер. Олег – балагур і бешкетник. Сергій – скромняга. Микола – дуже упертий і серйозний. Патріотизм був їхньою спільною рисою. І ще бажання якомога швидше позбутися від мерзоти, яка засіла по той бік розмежування.

Саме тому Вашура, прослуживши рік на «передку», в мирному житті себе вже не бачив. З'їздивши на Донбас після «дембеля» кілька разів як волонтер, він остаточно зрозумів, що потрібен на фронті постійно, а не наїздами. «Я не можу сидіти тут, коли там гинуть наші хлопці. Я повинен передати їм свій досвід, навчити воювати», – відповідав Микола на вмовляння рідних і близьких не спокушати долі. Дружину Ганну втішав, що ось-ось, ще трішки, як тільки навчить трохи бійців, повернеться додому. Хоча міцні чоловіки з шевронами «Кіборг» на камуфляжі, які приїхали провести свого побратима в останню путь, говорили, що Вашура планував залишитися на фронті до настання особливих умов, тобто до перемоги.

– Ми з Олежкою планували разом служити за контрактом, – сказав він на прощання вдові Олега Феня. – Але якщо так вийшло, що його немає, служитиму за двох.

– Миколу, як і Олега, вбило постійне нервове напруження. Те, що довелося пережити хлопцям, безслідно не минає, – не стримує сліз кременчуцький волонтер Ганна Павленко. – Коля зрідка скаржився дружині, що у нього все болить, хоча на запитання про здоров'я зазвичай відповідав «нормально» або «добре». А яке у

нього могло бути здоров'я, якщо на тілі живого місця не залишилося. Микола двічі дивом вижив. Перший раз, в Опитному, в одному з жорстоких боїв, коли бойовики накрили їхню позицію, він отримав сім куль у груди. На щастя, ми забезпечили своїх земляків «кіборгів» бронежилетами з високим ступенем захисту. Тоді він відбувся кількома зламаними ребрами та осколковою раною біля самого серця. Місяця півтора Коля провів у госпіталі. За цей час наші волонтери замінили на його «броніку» розбиті пластини, і він знову надів його. І – в аеропорт. Минуло всього кілька днів, і цей щасливий для Миколи бронежилет знову врятував йому життя, затримавши ще три кулі, випущені ворожим снайпером йому в спину. Я благала Миколу після цього припинити ігри зі смертю, говорила, що третього разу не буде. Хоча був і третій раз. Осколок зачепив йому шию, слава Богу, по дотичній. Але його вбивцею став рівень адреналіну в крові, який постійно зашкалював. Він руйнує організм і небезпечний насамперед для серця! А у нього було особливе, вразливе серце.

«ІЗ ДОНЕЦЬКОГО АЕРОПОРТУ НІХТО ЗДОРОВИМ НЕ ВИЙШОВ. У КОЖНОГО ЯКШО НЕ ПОРАНЕННЯ, ТАК КОНТУЗІЯ. ШОПРАВДА, НЕ У ВСІХ ПРО ЦЕ У ВІЙСЬКОВОМУ КВИТКУ ЗАПИСАНО»

Про те, що їм довелося пережити, «кіборги» розповідають скупо, не вдаючись у деталі.

– У нас був наказ тільки спостерігати, але не стріляти, – стискає в руках плямистий кашкет Олександр Мосулега (позивний «Дід»), який приїхав на похорон із Олександрії Кіровоградської області. – Ми дві ротації з Колею і його друзями стояли біля старого терміналу аеропорту через одну позицію. Першого разу – двадцять діб, другого – п'ятнадцять. Третій раз зайти не встигли.

– В аеропорту постійно було гаряче, – каже командир відділення, в якому служила відважна трійка з Кременчука, Анатолій з позивним «Лис». – Коли ми зайшли туди, «Мент», «Танцюрист» та «Катастрофа» вибрали собі висоту, яка дозволяла їм контролювати ворожу техніку. Роботу свою вони знали на «відмінно». Прикривали наші бойові позиції. Однаково добре володіли і кулеметом, і підствольником, і гранатометом... На них завжди можна було покластися.

– Здоровим звідти не вийшов ніхто, – додає Віктор (позивний «Козак») із Дніпра. – У кожного, хто залишився живим, якщо не поранення, так контузія. Не у всіх, щоправда, це у військовому квитку записано. А взагалі такі записи – прямий шлях до трудо-

вої дискримінації. Якщо роботодавець дізнається про це, відразу двері перед тобою зачиняє. Навіть вантажниками і охоронцями не беруть. Скрізь потрібні здорові. Загалом, ми чужі на цьому святі життя. І я чудово розумію Миколу, чому він знову рвався на фронт. Тому що там його знання були затребувані. Саме завдяки таким патріотам, як Микола Вашура, була зупинена ця мерзота на Донбасі. Інакше вона швидко поширилася б до Дніпра, Запоріжжя, Харкова, і тоді ситуація вийшла б з-під контролю українських військ.

«Козак», як і його бойові побратими, стверджує, що бойовики не дотримувалися жодних домовленостей. Коли вони робили запит на режим тиші, щоб забрати «двохсотих» і «трьохсотих», по них ніхто не стріляв, а наших поранених і вбитих незмінно доводилося виносити під їхнім вогнем. Таким же чином «кіборги» змушені були вибиратися і на ротацію.

Смерть ніби ходила за Миколою Вашурою по п'ятах, а він не помічав її й сміявся їй в обличчя.

– Перед Новим 2015 роком розпочався черговий мінометний обстріл аеропорту, – згадує бойовий побратим «Мента» кременчужанин Вадим з позивним «Хомка». – Ми з земляками побігли до «нірки», щоб сховатися в безпечному місці. І так вийшло, що я застряг у вузькому лазі – мені заважали бронежилет і автомат. Я і так, і сяк пробую пірнути в отвір, але – дарма. А ззаду «Мент» із «Танцюристом» підганяють. І раптом ми всі падаємо в цю «нірку» – нас вибуховою хвилею шпурнуло туди, хоча спочатку я цього навіть не зрозумів. Слава Богу, ніхто не постраждав тоді, тільки Миколин чобіт залишився біля входу. Він виявився розірваний...

«ПОРАНЕНИЙ, ЗІ ЗЛАМАНИМИ РЕБРАМИ, ВАШУРА ВІДМОВИВСЯ ВІД ЕВАКУАЦІЇ І ПРОДОВЖУВАВ УТРИМУВАТИ СВОЮ ПОЗИЦІЮ»

– Я дивувався мужності й стійкості цієї людини, – підключається до розмови Олександр Оловаренко, який служив у 8-й окремій санітарній роті, сформованій у 2014 році на базі Полтавського обласного військкомату. – Навіть будучи пораненим, зі зламаними ребрами, він відмовився від евакуації і продовжував захищати свою бойову позицію. Я колов йому знеболюючі препарати, туго бинтував його, потім послаблював пов'язку. І лаяв, звичайно: «У тебе дружина, дитина, ти повинен повернутися до них здоровим!». Та хіба Микола мене слухав? І вдруге, коли він зламав руку, розвантажуючи боеприпаси, таким же чином лікував його. Кістка у нього так і зрослася, без накладання гіпсу.

Він хотів помститися за загиблих і поранених товаришів в Іловайську. І у нього була мета – звільнити Україну від окупантів. За ради цього старший сержант Вашура себе не шкодував.

– Я вдячна Миколі за те, що завжди прикривав собою мого чоловіка, – каже дружина «Танцюриста» Інна. – Тому Сергій повернувся додому цілим і неушкодженим. Усіх, хто знав Миколу Вашуру, його смерть шокувала. Здавалося, вже якщо людина лишилася живою, пройшовши через найзапекліші бої, якщо вже кулі її не дістали, то все інше дрібниці. Але, виявляється, тривалий викид адреналіну не минає безслідно. Медики констатують, що цей гормон підвищує артеріальний тиск, що негативно впливає на роботу серця, гальмує ритм його биття. Це призводить до аритмії, що часто буває причиною інсультів та інфарктів. Але найнебезпечніше, що при тривалому викиді адреналіну в кров виснажується мозкова речовина надниркових залоз. Лікарі називають це гострою наднирковою недостатністю. Такий стан завжди є причиною раптової зупинки серця.

До речі, Кременчук є лідером з небойових втрат воїнів АТО. В один день з Миколою Вашурою в реанімації 3-ї міської лікарні помер Сергій Решетник, який рік служив за контрактом у 72-й окремій механізованій бригаді. Йому раптом стало погано на вулиці... Сергію теж було 39. Трохи раніше, 19 жовтня, так само раптово далеко від дому помер 47-річний Олександр Ярмула, колишній водій 30-ї бригади, уродженець села Запсілля Кременчуцького району. Після демобілізації він працював далекобійником. Під час рейсу йому стало зле, лікарі не змогли його врятувати. А відкрив цей жалобний список Олег Фень – жартівник і веселун.

Провести в останню путь Миколу Вашуру прийшло багато його земляків і бойових побратимів.

**Збройній окупації
передувала духовна:
історії переселенців**

«ГОСПОДАРКА ПРИМІЩЕННЯ, ЯКЕ МИ ОРЕНДУЄМО ПІД МАГАЗИН, ДІЗНАВШИСЬ, ШО МИ З ДОНЕСЬКА, ЛИШЕНЬ ПОСМІХНУЛАСЬ: «НІЧОГО СТРАШНОГО!»

Осіла в Полтаві родина підприємців Оксани й Максима Кожевнікових приємно здивована ставленням місцевих жителів до переселенців

З недавніх пір магазин канцтоварів «Ластик», що по вулиці Рози Люксембург у Полтаві, став моїм улюбленим. По-перше, він розташований близько до мого дому, по-друге, товар у ньому трохи дешевший, а по-третє, мені подобається уважне обслуговування продавців.

Якось звернула увагу на те, що серед покупців у «Ластик» багато глухонімих, і продавчиня Оксана спілкується з ними мовою жестів.

– Усе літо навчалася на курсах при товаристві глухонімих, щоб розуміти цю категорію людей, – пояснює 42-літня Оксана Кожевнікова, власниця й продавець магазину в одній особі. – Ми з ними поряд, на одній вулиці, тому я вирішила, що мені необхідно вивчити

Подружжя Кожевнікових з гордістю називає себе полтавцями

мову жестів. І тепер ці люди принципово всі канцтовари купують тільки у нас. Просять відкрити такий же магазин і в спальному мікрорайоні Левада, де вони компактно проживають. Ми з чоловіком Максимом теж мріємо про це, але поки що не вистачає коштів.

«ДЕ ТАКЕ БАЧЕНО, ЩОБ КОНКУРЕНТИ ПО БІЗНЕСУ ДІЛИЛИСЯ СВОЇМИ СЕКРЕТАМИ ВЕДЕННЯ СПРАВИ?»

Кожевнікови перебралися до Полтави у 2014 році. Вони – переселенці першої хвилі з Донецька. Колишні знайомі, які повірили в «руський мир», називають їх зрадниками й бандерівцями. «Ми тут республіку будуємо, а ви втекли!» – телефонують іноді, щоб допекти.

– От хто в нашій родині справжній «пропащий бандерівець», так це син Дмитрик, – посміхається Оксана. – Він входить до групи з такою назвою, яка створилася в соціальних мережах. Йому чотирнадцять років, але він чітко розмежовує поняття «націоналізм» і «нацизм», «Батьківщина» і «держава». Дмитро – дуже великий патріот своєї Батьківщини. Нещодавно, розмовляючи з сестрою Настею, яка вчиться зараз на архітектора у Варшаві, заявив їй: «Якщо всі, як ти, вийдуть із України, хто ж її відбудовуватиме й боротиметься з корупцією? Це треба буде робити нашому поколінню».

У Полтаві родина Кожевнікових опинилася абсолютно випадково. Коли в Донецьку людям із проукраїнськими настроями стало залишатися небезпечно, подруга Оксани дала їй телефон своєї знайомої з Миргорода, котра здавала курортникам житло. «Узагалі-то зараз вільних місць немає, але для вас знайдемо. Приїжджайте, поселимо!» – гостинно запросила донеччан жінка. А оскільки Полтава була найближчим до Миргорода містом, де Анастасія могла скласти зовнішнє незалежне оцінювання, то сімейство дуже скоро перебралося в обласний центр.

– Якби хтось тоді тут сказав нам, як одній з моїх подруг у Києві, «Навіщо ви сюди приперлися?», ми на Полтавщині не залишилися б, – говорить Оксана. – Але нам скрізь зустрічалися дуже привітні й доброзичливі люди. Тут узагалі народ відкритий і щедріший. Багато речей спочатку нас просто шокували. Наприклад, коли в Максима відразу ж після переїзду трапилася поломка в автомобілі й він звернувся на першу-ліпшу станцію техобслуговування, один з її клієнтів дуже зрадів тому, що може допомогти біженцеві з Донбасу й запропонував роботу таксиста у своїй компанії. Директор школи з вивчення іноземних мов, де Настя екстерном вивчала польську, зробила нам солідну знижку з оплати. А конкуренти по бізнесу з великої мережі канце-

лярських магазинів – ну, де це бачено? – приходили до нас знайомитися й ділитися своїми секретами ведення справи. До речі, господарка цього приміщення, яке ми орендуємо, довідавшись, що ми біженці з Донецька, про що я завжди попереджаю людей, тільки посміхнулася: «Нічого страшного!». Лише через півроку зізналася, що багато знайомих відмовляли її підписувати документи з донецькими. І господарка квартири, яку ми разом з батьками Максима винаймали цілий рік, теж не побоялася нас пустити до себе, хоча ріелтори попереджали її, що мають негативний досвід роботи з переселенцями. Але найдивовижнішим для мене було те, що в четвертій школі, куди ми віднесли документи сина, батьківські збори... звільнили нас від добровільних внесків на потреби класу. Нас і ще дві родини переселенців. Ми протестували, оскільки в змозі оплачувати витрати, пов'язані з навчанням своїх дітей. Тож, аби з нас узяли гроші, нам довго довелося умовляти батьківський комітет. «Ну, дивіться, якщо будете не в змозі платити, тоді скажіть», – погодилися після цього батьки Дмитрових однокласників. Не взяли грошей і в пологовому будинку з наших знайомих, котрі переїхали до Полтави слідом за нами. Молодий татусь дуже хвилювався, у яку копійку йому влетить перебування дружини й немовляти в одномісній палаті з усіма зручностями. Але виявилось, що це безкоштовно.

Лише одного разу Кожевнікови відчули недовіру до себе саме через свій статус біженців. Другий напрямок їхнього бізнесу – зовнішня реклама. Коли перший замовник на розміщення такої реклами віддавав аванс, Оксана, щоб він не сумнівався в репутації нової фірми в місті, видала: «Не бійтеся, про нас у Донецьку лише хороші відгуки були». Чим, навпаки, дуже налякала чоловіка. Він готовий був вирвати з її рук свої гроші, але оговтався, оскільки присутні в магазині покупці почали звертати на нього увагу. Зараз його фірма постійно користується послугами рекламного агентства Кожевнікових, а про ту сутичку чоловік намагається не згадувати.

**«ОГЛЯНУВШИ БАГАЖНИК МОГО МАЛЕНЬКОГО «СІТРОЕНА»,
БОЙОВИКИ РОЗСМІЯЛИСЯ: «ТАКА АВТІВКА НАМ НЕ ПІДХОДИТЬ.
У НИЙ ТРУПА НЕ СХОВАЄШ»**

Максим з Оксаною зізнаються, що раніше політикою не цікавилися, а на Майдан по телевізору дивилися наче збоку, особливо не вникаючи в суть протестів. Але коли в Донецьку почалися мітинги на підтримку України й мітингувальників стали бити кийками якісь люди в балаклавах, а міліціонери при цьому сиділи у своїх

службових автомобілях й не намагалися їх захистити, подружжя зрозуміло, що на їхнє рідне місто насувається щось страшне. І чим далі, тим було страшніше.

– Доля багатьох із тих, хто вийшов тоді на площу з національною символікою, досі не відома, – зітхає Оксана. – Протистояти свавілля донеччан закликав Рінат Ахметов, запропонувавши власникам автомобілів підтримати мир в Україні триденними гудками клаксонів у визначений час. У мене був тоді маленький синій «Сітроен», і я гуділа на ньому, як і багато водіїв, не три, а цілих п'ять днів. Ми гуділи, а Рінат Ахметов у цей час утік з Донецька. Було таке відчуття, що він зрадив нас, залишивши напризволяще. Ми вважали, що нас, патріотів, багато, і ми не пустимо «русского мира» у місто. Але коли 11 травня 2014 року призначили референдум про самовизначення так званої «Донецької народної республіки», добра половина мешканців нашої дев'ятиповерхівки пішла на нього й проголосувала «за повернення Радянського Союзу». Сепаратисти, що рвалися до влади, так запудрили людям мізки, що багато хто з них і сьогодні готовий чекати скільки завгодно настання «світлого майбутнього». Жити в постійному страху, надголодь і чекати невідомо чого.

Ще до цього з'явилися блокпости, підконтрольні сепаратистам. Ми якось їхали родиною на дачу і бачили, як купка очманілих гопників, які приїхали з області, з гнилими зубами, зате з автоматами, б'є в колі чоловіка років шістдесяти, котрий посмів щось сказати їм наперекір. Було страшно від власного безсилля, адже ми нічим не могли йому допомогти й не знали, де шукати захисту. Добре, що син у цей час спав на задньому сидінні й не бачив цього кошмару, інакше він запитав би нас, чому ми не заступилися за лежачого, якого дубасили ногами. А коли через три дні поверталися до Донецька, на тому самому блокпосту вже стояли професійні військові, а в місті на кожному перехресті кричали: «Скоро прийде Росія!».

Щодня тривога наростала. На моїх очах сепаратисти віджали кілька престижних автомобілів. Потім прийшла моя черга. На блокпосту між Донецьком і Макіївкою мене зупинили якісь люди, на шевронах у яких було написано «Русь», змусили відкрити багажник. «Ні, нам така не підходить, – розсміялися. – Сюди ні піску толком не завантажиш, ні трупа не сховаєш». Сміялися потім і друзі: «Ну ти, Оксано, вгадала з покупкою автівки. Маленька та ще й синенька».

Друзів, утім, ставало поруч усе менше й менше. Люди, зачувши

небезпеку, почали виїжджати. Ми чекали українських силовиків, чекали, що вони швидко й безболісно наведуть порядок у Донецьку. На жаль, вони не прийшли. Зате місцеві почали чіпляти на себе шеврони з написом «ДНР». Серед них було багато наших знайомих, колишніх співробітників.

«ВЛАДА «ДНР» НАГОРОДЖУЄ СВОЇХ «ГЕРОІВ» ЗАЛИШЕНИМИ КВАРТИРАМИ»

Свою чотирикімнатну квартиру Кожевнікови продали за двадцять п'ять тисяч доларів разом з меблями. Кажуть, туди заселився якийсь сепаратист. Вважають, що їм пощастило, оскільки за вичурчені гроші купили в Полтаві «убиту» двокімнатну. Інші взагалі залишилися без власного даху над головою. У покинуте людьми житло заселяються «герої Новоросії» – наркомани й алкоголіки, безробітні, що подалися в ополченці після закриття шахт, щоб утримувати родини. Місцева влада нагороджує такими квартирами тих, хто досяг особливих успіхів у боротьбі з «бандерівцями».

– Я тільки одного разу після втечі повернулася до Донецька у справах і більше не хочу, – розповідає Оксана. – Я побачила зовсім інше місто, зовсім інших людей у ньому. Усе такі ж гарні доглянуті клумби, чисті, але пусті вулиці. Ходять тільки люди з автоматами. Ціни божевільні. Ті, хто залишився, звинувачують у цьому, звісна річ, хабарників на українських блокпостах. Обстановка гнітюча. Кожен, з ким доводиться спілкуватися, обов'язково вивчає, чим ти дихаєш. Таке відчуття, що кожен наперед хоче тебе скривдити, образити. Наче в театрі абсурду побувала. Думаю, мине ще півроку, і звільняти там буде нікого. Тому що там тільки «Кисельов-ТВ» (так у народі називають передачі, які веде прокремлівський телеведучий Дмитро Кисельов. – *Авт.*), тільки «Оплот» й інформатори в громадському транспорті, які сурмлять про світле майбутнє Новоросії. Люди зі слабким інтелектом досі вірять, що в Слов'янську «фашисти» таки розп'яли хлопчика...

Ну і, звичайно, там досі стріляють «Гради» між будинками. Загалом, жах.

Те, наскільки зараз заляканий народ у Донецьку, можу проілюструвати на одному прикладі. Коли ми з чоловіком їздили туди, щоб вивезти інструменти для виготовлення зовнішньої реклами, на сепарському блокпосту всіх чоловіків змусили оголитися по пояс. А Максимові наказали ще зняти штани й лягти на підлогу. Чесно кажучи, я думала, він більше не підніметься. Виявилося, так чергові перевіряли, чи не снайпер він – уважно розглядали коліна й лікті. А насто-

рожив їх слід на плечі Максима від ручки сумки, яку він допомагав виносити з автобуса одній із пасажирок, що їхала разом з нами. Вони подумали, то слід від автомата. Коли над чоловіком почали знущатися, я підійшла до цієї жінки, прощу: «Скажіть, як усе було! Заступіться за нього!». А вона, наче не чує мене, – відвернулася й відійшла убік.

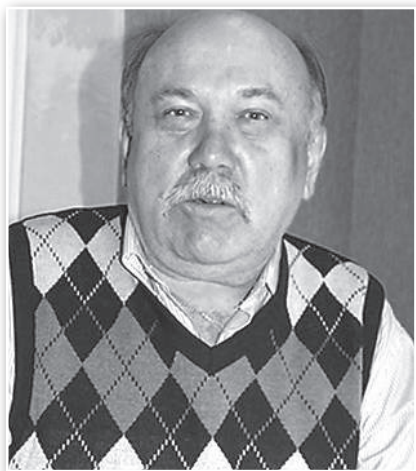
Щоб вивітрився цей дурман з людських голів, потрібні роки. Тому про повернення до Донецька навіть не мріємо. Спочатку ще сподівалися, що ми в Полтаві тимчасово, а тепер нам настільки добре тут, що кудись зриватися вже не хочеться. Я, наприклад, люблю те місце, де живу. А на Полтавщині стільки всіляких чудових місць! Ми вже побували й на Сорочинському ярмарку, і в Опішні, яку вважають столицею гончарного мистецтва, і в Національному музеї-заповіднику Миколи Гоголя. Любимо бувати в полтавському театрі... Та ви знаєте, наш син настільки інтегрувався в середовище своїх однолітків, що вже розмовляє на полтавському суржику.

– Мені подобається, що Дмитрик мислить по-дорослому й патріотично, – нарешті Максим, котрий під час усієї нашої з Оксаною розмови обслуговував покупців, виходить із-за прилавка. – Коли дітям переселенців вручили у школі набори канцелярського приладдя, він, не роздумуючи, передав його на фронт через волонтерів. Та й ми із дружиною в міру можливостей волонтеримо. Оскільки в мене є мінівен, то знайомі волонтери частенько просять зібрати по Полтаві приготовлені людьми передачі для АТО. Нещодавно відвозив такий вантаж аж на кордон. Оксана обов'язково до цих поїздок пече пиріжки. Хай я багато чого не розумію в державному управлінні, але твердо знаю одне: тисячі простих українців полягли на Донбасі, щоб «русский мир» не прийшов сюди. І тим, хто там бореться, без підтримки тилу буде дуже важко.

І, до речі, у Полтаві я зміг нарешті здійснити свою давню мрію й відкрити магазин канцтоварів з дитячим приладдям. Раніше торгував канцелярією тільки з фірмами й підприємствами за безготівковим розрахунком. А хотілося чогось живого. Так що, не було б щастя, як кажуть...

ПРОФЕСОР ОЛЕКСІЙ НЕЖИВИЙ: «ЗА ТИЖДЕНЬ ДО ЗАХОПЛЕННЯ РАДІОСТАНЦІ Я В ЕФІРІ РАДИВ ЧИНОВНИКАМ, ЯКІ РАТУВАЛИ ЗА ДРУГУ ДЕРЖАВНУ МОВУ, ДЛЯ ПОЧАТКУ ВИВЧИТИ ПЕРШУ»

Перебравшись до Полтави, професор Луганського національного університету продовжує активну роботу. Нещодавно його обрали редактором літературно-художнього журналу «Полтавська криниця»

Професор Олексій Неживий.

Олексій Неживий – доктор філологічних наук, член Національних спілок письменників, журналістів і краєзнавців – зазвичай засиджується на роботі допізна. Його, професора кафедри філософії та економіки освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського, в гуртожиток не тягне. Квартира вченого залишилася в окупованому Луганську. Олексій Іванович змушений був спішно виїхати звідти після того, як 23 червня 2014 року бойовики схопили і кинули у підвал старшого викладача

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, голову обласного об'єднання «Просвіта», головного редактора всеукраїнського журналу «Бахмутський шлях» 64-річного Володимира Семистягу. Наступним міг бути Олексій Неживий – професор цього ж вузу, перший голова міської «Просвіти», відповідальний секретар «Бахмутського шляху».

**«Я НЕДООШНИВ ПРОПАГАНДУ.
ВОНА ДУЖЕ ПОШКОДИЛА ЛЮДЯМ МІЗКИ»**

– Ми з дружиною Людмилою залишили у своєму помешканні тисячі книг, які збирали все життя, – з боєм у голосі каже лауреат всеукраїнських премій імені Івана Огієнка, Бориса Грінченка, Олександра Білецького, «Благовіст», автор двох десятків книг і со-

тень публікацій в періодичних виданнях Олексій Неживий. – Нам їх зараз так не вистачає! Люда мало не щодня згадає то одну з них, то іншу ... Забрали найпотрібніші, які вмістилися у п'ять мішків. Я навіть шапку свою залишив – щоб зекономити місце в машині друга, на якій залишали Луганськ. Мені в Полтаві і без неї було тепло. На щастя, деякі наукові матеріали зберіг на флешках і дисках.

Відкрите гоніння на українських патріотів у Луганську, за словами мого співрозмовника, почалося 9 березня 2014 року. У той день якісь люди в балаклавах з вигуками «Бий хохлів!» цинічно розігнали мітинг біля пам'ятника Тарасу Шевченку, влаштованого на честь дня народження поета. Саме 9 березня в селі Хитці Лубенського району Полтавської області народився і Олексій Іванович. Такого «подарунка» на своє 57-річчя він, звичайно, не чекав.

– Я прожив у Ворошиловграді-Луганську 34 роки і ніколи не відчував себе чужаком. Завжди спілкувався з людьми рідною українською мовою і чув її постійно. А коли туди увійшла «Новоросія», мене навіть у магазині, де постійно раніше скуповувався, почали сторонитися. «Ты откуда приехал?» – запитували.

На жаль, я недооцінив пропаганду, особливо телевізійну. Думав, всі так же, як і я, не сприймають всерйоз її фальшиві гасла. А виявилось, вона міцно пошкодила людям мізки ...

Олексій Іванович продовжував працювати в університеті до останнього. Уже стояли барикади прихильників «Новоросії» навпроти будівлі СБУ, а він ходив в обласну бібліотеку, працював над черговим випуском «Бахмутського шляху», присвяченого ювілею Тараса Шевченка. Уже почали стріляти з великокаліберної зброї і багато викладачів вузу виїхали з Луганська, а він приймав у студентів заліки. Останній виступ професора на обласному радіо відбувся за тиждень до захоплення студії.

– Коли я йшов на запис, поруч з будівлею радіоредакції стояли озброєні люди, – продовжує Олексій Іванович. – З журналісткою Валентиною Кушніренко (вона потім перебралася на Львівщину) ми вели бесіду про те, що таке українська нація, її духовність.

«ХІБА МОЖНА ПРО БАТЬКІВШИНУ ГОВОРITI НЕ БАТЬКІВСЬКОЮ МОВОЮ?»

Професор говорить емоційно, схвилювано, потім важко зітхає і бере баночку з пігулками від серця. Йому боляче через те, що політики зробили з Україною.

– У своїй душі я ніколи не проведу кордону між людьми, серед яких перебуваю зараз, і тими, з ким прожив більше 30 років, – каже

Олексій Іванович. – Мені дуже шкода тих, хто залишився на окупованих територіях. Я – вчитель, не політик, але бачив, як страждало населення Донбасу протягом усього періоду незалежності. За 20 з гаком років там ніхто не творив, тільки руйнували. Колись на Луганському тепловозобудівному заводі працювало 40 тисяч чоловік. Їх викинули на вулицю. У Стаханові припинили своє існування одинадцять (!) шахт. На металобрухт розібрали навіть водопровід гарячої води. А що значить позбавити багатоповерхівки центрального водопостачання? Це вигнати звідти людей. Зупинилися Лисичанський нафтопереробний завод, заводи гумотехнічних виробів, скляний, содовий ... Повністю знищена легка промисловість.

А Києву було вигідно, щоб Донбасом керували не патріоти. Хіба в столиці ніхто не відав, що луганчани змушені залишати рідні домівки і їхати на заробітки або в Росію, або в Італію, або ще кудись? 300 тисяч жителів області таким чином годували свої сім'ї. І як вони могли ставитися до своєї держави? Держава зробила все для того, щоб на Донбас прийшов «руський мір». А потім, коли розгорівся збройний конфлікт, жінки самі почали відправляти своїх чоловіків в ополчення. Тому що це була «робота» вдома. Ось у чому корінь проблеми!

Олексій Іванович часто повторює фразу: «Духовна окупація страшніша за територіальну». Активно «окупувати душі» на сході України, вважає він, почали ще з кінця вісімдесятих років минулого століття. Геополітика сусідньої держави, зневага до всього українського призвели до того, що в 1989 році на Луганщині залишилося всього чотири відсотки шкіл з українською мовою навчання. У містах їх взагалі не існувало! І це на землі, де Борисом Грінченком в кінці ХІХ століття в шести кілометрах від Алчевська була створена перша національна школа! На землі, яка дала світові таких особистостей, як поети Володимир Сосюра і Василь Голобородько, лауреати Шевченківської премії дисидент Микола Руденко, поет-«шістдесятник» Іван Світличний, а також його сестра Надія – правозахисниця, учасниця руху «шістдесятників». В унісон їх творчості звучало патріотичне слово поета і журналіста, кореспондента газети «Киевские ведомости» по Луганській області Петра Шевченка, який у 1997 році загинув при нез'ясованих обставинах ... Хіба міг би Донбас зробити такий внесок в нашу культуру, якби там не було національних коренів?

У містечку Артемівськ Перевальського району як письменник утвердився Григорій Тютюнник (родом з Шилівки Зіньківського району Полтавської області), який приїхав сюди в 1962 році на вчи-

тельську роботу у вечірню школу. На Донбасі він прожив десять років. Після виходу в 1961 році свого першого твору, написаного російською мовою, письменник переклав його українською і сказав: «Хіба можна про Батьківщину говорити не батьківською мовою?»

– Живу українську мову завжди почуєш у Сватовому, Білокуракіному, Марківці, Біловодську, – говорить Олексій Неживий. – Там 98 відсотків українців! Луганщина – це Україна. Але воюють не мови. І серед справжніх патріотів багато хто розмовляє по-російськи. Ґрунт для тимчасової збройної окупації підготувала духовна окупація. Мені, наприклад, було боляче чути, як галичани, оселившись на Донбасі, у більшості своїй переходили на російську мову. А де-націоналізована людина, як правило, і деморалізована...

**«ЕЛЕКТРОННИЙ ПОСІБНИК ДЛЯ ШКОЛЯРІВ І СТУДЕНТІВ
ПРО ГРИГОРА ТЮТЮННИКА ВИПУСТИВ НА ГРОШІ, ОТРИМАНІ
ЗА ЗДАНИЙ В ОРЕНДУ ЗЕМЕЛЬНИЙ ПАЙ ПОКІЙНОГО БАТЬКА»**

Олексій Іванович ніколи не був стороннім спостерігачем за процесами, що відбуваються в житті краю, і навіть зараз продовжує в них брати участь. У листопаді 2015 року він проводив семінари для вчителів української мови і літератури (в основному це його колишні студенти) в декількох містах Луганщини, які знаходяться на території, підконтрольній Україні. Колеги радилися з ним з багатьох питань, а головне, хотіли почути: як краще подавати навчальний матеріал, щоб виховувати у дітей патріотизм?

– В умовах ідеологічного протистояння члени «Просвіти», педагоги, громадські активісти вели свою, і досить успішну, боротьбу за народ, – продовжує Олексій Неживий. – Ми домоглися того, що в 40 відсотках шкіл викладання велося українською мовою (до речі, в кінці 1980-х років частіше всіх звільняли своїх дітей від вивчення рідної мови чиновники різних рангів). Навіть у Луганську кожна десята дитина навчався в школі з українською мовою навчання.

З ініціативи Олексія Неживого і за його безпосередньої участі на Луганщині відкрилися музеї великих українських патріотів Бориса Грінченка і Григора Тютюнника. Досліджуючи рукописи старшого брата Григора – Григорія Тютюнника, вчений виявив, що його роман «Вир» був надрукований зі скороченнями, які до сих пір не відновлені. Як з'ясувалося, цензура видала частину тексту, в якому мова йде про Голодомор і репресії в Україні. Нині професор працює над тим, щоб відновити історичну справедли-

вість, в Луганську не встиг цього зробити. Зате побачила світ книга кращих творів Івана та Надії Світличних, упорядником якої разом з видатним літературознавцем Михайлиною Коцюбинською був Олексій Неживий. Спільно з дружиною Людмилою, педагогом-філологом, тепер доцентом кафедри української літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, він зібрав в електронний підручник «Літературне краєзнавство» творчість усіх письменників, які поріднилися з Луганщиною. Вивіз із окупованого міста листи покійної вдови Григорія Тютюнника Олени Федотівни, з якою довго листувався. Згодом найцікавіше з них теж буде опубліковано.

Полтавська обласна організація Національної спілки письменників України нещодавно обрала Олексія Івановича редактором літературно-художнього журналу «Полтавська криниця»,

Продовжуючи досліджувати творчість близького йому за духом Григора Тютюнника, професор Неживий вже у Полтаві підготував про нього великий літературно-краєзнавчий нарис «Уклін рідній землі полтавській» і електронне видання «Григір Тютюнник: мить і вічність» для учнів загальноосвітніх шкіл та студентів вищих навчальних закладів. Унікальний електронний диск, який містить щоденники і записники Григора Тютюнника, а також авторський аудіозапис новели «Три зозулі з поклоном», професор випустив за гроші, отримані від здачі в оренду батьківського земельного паю – своєї єдиної майнової спадщини.

– Я завжди намагався матеріалізувати все, що пов'язано з духовною спадщиною видатних особистостей, – співрозмовник включає звук на своєму ноутбукі, і ми разом слухаємо прекрасне виконання української народної пісні «Стоїть явір над водою». – Це мої студентки з Луганського педуніверситету співають, – з гордістю коментує Олексій Неживий. – Вони записали пісню під час фольклорної практики в селі Олексіївка Перевальського району, де працював учителем Борис Грінченко. Автор першого фундаментального «Словника української мови» почув її тут більше сотні років тому, і народ її зберіг до сьогодні. Тому що там жили, живуть і будуть жити українці!

Нині професор Неживий готує до друку книгу «Луганщина – земля українська». Коли вона вийде, планує поїхати до Северодонецька, зустрітися і обговорити її з вчителями. А коли Луганськ стане знову українським, повернеться в своє улюблене місто.

Жити заново

**«НЕ ЗАБУДУ, ЯК СТОЯВ У ДВОРІ ГОСПІТАЛЮ,
ОПИРАЮЧИСЬ НА ПАЛИЧКУ, А ТУТ ДЗВІНОК З БАНКУ:
«ТЕРМІНОВО ПОГАСІТЬ ЗАБОРГОВАНІСТЬ В 16 ТИСЯЧ
ГРИВЕНЬ. Я ЛЕДЬ НЕ ВПАВ...»**

Колишній боєць-доброволець Олександр Алієв, ставши головним спеціалістом сектору Держслужби у справах ветеранів і учасників АТО в Полтавській області, допомагає демобілізованим воїнам адаптуватися до мирного життя

Олександр Алієв був першим з полонених, яких звільнив Володимир Рубан.

38-річний полтавець Олександр Алієв літрами п'є каву і пачками ковтає цитрамон. Таким чином він намагається зняти постійні головні болі й підняти кров'яний тиск до «робочих» цифр, аби залишатися активним. Цей стан триває два-три місяці, а потім навалюється така втома, що чоловік змушений «здаватися» лікарям. За останній рік Алієв уже чотири рази лікувався в госпіталі, правда, там тиск ще більше падає.

— Тому берегти себе — значить робити собі гірше, — посміхається Олександр. — Я ношу в своєму тілі вісім осколків, чотири з них — у голові. На мозку утворилася кіста два на два сантиметри, а частина його взагалі не функціонує. Пальці на лівій руці не згинаються до кінця в кулак, підвертається ліва нога — наслідки черепно-мозкового поранення ... Але мене переповнює енергія, і її потрібно витрачати, інакше розірве зсередини. Тому я постійно зайнятий — вирішую чужі проблеми, отримуючи від цього моральне задоволення. Ви ж розумієте, що зарплата в одну тисячу 270 гривень мотивувати сьогодні не може ...

«У МИРНОМУ ЖИТТІ ВІДЧУВ СЕБЕ ВИКИНУТИМ ЗА БОРТ»

Олександр Алієв разом із товаришем Тарасом Синягівським — перші поранені, котрі поступили з фронту в Полтавський військовий госпіталь. Обидва служили в добровольчому батальйоні «Айдар». Отримали поранення в одному бою і потрапили в полон до луганських сепаратистів. Після звільнення обох доставили в госпіталь рідного міста.

– Перший тиждень відчував радість – нарешті вдома! – розповідає Олександр. – І гордість, звичайно: я – мужик, захищав батьківщину, вистояв і вижив! Але нескінченний потік гостей – волонтерів, депутатів, громадських діячів, представників влади, журналістів – надзвичайно стомлював. Хотілося просто поспати, відпочити, а замість цього кожному відвідувачу доводилося розповідати одну і ту ж історію з різними нюансами. Потім комусь знадобилося втягнути мене в розборки з обласним військкомом. Виникло відчуття, що я – мавпочка в клітці. Тому дуже зрадив, коли у відділенні неврології мені виділили одномісний бокс, де я міг зачинитися і виходити звідти лише для того, щоб покурити.

Дратувало і життя за парканом госпіталю. Там голосно сміялися, веселилися, цілувалися, пили пиво на ходу ... Здавалося, люди не розуміють, що в країні йде війна. На фронті все просто: ти знаєш, що потрібен, знаєш, що тобі робити. А в мирному житті я відчув себе викинутим за борт ...

Запам'ятав момент, коли це сум'яття в душі змінилася ненавистю до бюрократії і відчуттям того, що все було даремно. Я стояв, спираючись на паличку, курив, а тут дзвінок з банку: «Вам терміново потрібно погасити заборгованість в шістнадцять тисяч гривень!» Я ледь не впав. Навіть будучи на фронті, виплачував кредит – половина зарплати йшла на це. Тому озвучена сума мене просто вбила. Кажу жінці, яка телефонувала: «Я перебуваю на лікуванні в госпіталі, і взагалі до демобілізації держава обіцяла кредитні канікули». «Нічого не знаю, це ваші проблеми, – грубо відповіла співробітниця банку. – Пропоную позичити гроші і розрахуватися». До речі, це був один з перших дзвінків після того, як я з'явився в мережі, відновивши номер.

Добре, що до війни я працював у соціальній службі і розумів, що власні проблеми потрібно озвучувати. Виклав суть конфлікту в Фейсбуці. Втрутилися волонтери. У банку перерахували борг. Виявилось ... він на десять тисяч (!) менший. Слава Богу, знайшлися люди, які допомогли мені його позбутися.

Але ж багато атовців мовчать, зіткнувшись з несправедливістю. Накопичують образи. Процес повернення кожного воїна до мирного життя складається з тих же стадій, які я вже подолав: гордість за себе, відчуття розгубленості й недовіри до держави. Останнє вихлопується у вибух негативних емоцій, і це найстрашніше.

Впоравшись із власними проблемами, Олександр Алієв допомагає демобілізованим учасникам АТО «тримати удар». З 1 вересня

2015 року він – головний спеціаліст сектору Державної служби України у справах ветеранів війни та учасників АТО в Полтавській області. Мета цієї структури, створеної при Кабінеті міністрів, – допомогти демобілізованим воїнам адаптуватися до мирного життя, а також підтримувати родини загиблих. Саша, котрий пройшов через війну в Донбасі, як ніхто інший знає потреби людей, з якими доводиться працювати.

«ПЕРШИМИ ДОБРОВОЛЬЦЯМИ РУХАЛА ВІДЧАЙДУШНА ВІДВАГА. І ТІ, ХТО ВИЖИВ, ДО СЕРПНЯ 2014 РОКУ НАВЧИЛИСЯ ВОЮВАТИ»

У відповідь на запитання, чому пішов добровольцем на фронт, Олександр здивовано знизує плечима:

– Ну як же ?! На мою землю прийшов ворог ... Я не міг вчинити інакше. Пільг, як ви знаєте, тоді ніхто не обіцяв. У перший час людьми рухала відчайдушна відвага. І ті, хто вижив, до серпня 2014 року року навчилися воювати.

На Майдан, за словами Олександра, він вирватися не міг, оскільки в управлінні праці та соціального захисту Ленінського району Полтави завідував відділом соціальної роботи з безхатьками. Кинути своїх підопічних у сильні морози не дозволяла совість. Але після анексії Криму він одразу ж прийшов у військкомат.

– Дев'ятнадцятого березня мене зарахували в штат обласного військового комісаріату, – розповідає Олександр. – Через два місяці нашу групу тиловиків-добровольців розпустили по домівках. Деякі пішли, а ми – одинадцять чоловік – відмовилися. Нас намагалися втихомирити: «Ви розумієте, куди рветься? Адже там не з рогаток стріляють».

Чоловіки сподівалися потрапити в армійський підрозділ, але їм запропонували написати заяви в добровольчий батальйон територіальної оборони «Айдар», що дислокувався на території Луганської області.

– Досі не розумію, як «айдарівці»- в основному молоді хлопці і старики-«афганці», майже беззбройні – змогли звільнити захоплене сепаратистами місто Щастя, – захоплюється мужністю побратимів Олександр Алієв. – Тільки після цієї операції Міністерство оборони завезло в батальйон якусь зброю.

На перше серйозне завдання група полтавців з п'яти осіб вирушила через пару тижнів після прибуття в «Айдар», 17 червня. Треба було виручити батальйонну розвідку, яка потрапила в засідку під Луганськом. Операція пройшла успішно, але на зворотному шляху їхній танк потрапив під обстріл бойовиків «Зорі» – найбіль-

шого збройного формування так званої «ЛНР» .

– Ми з земляками сиділи на броні танка 128-ї Мукачівської гірсько-піхотної бригади, з якою в той день взаємодіяли, – згадує Олександр. – Дуже шкода, що про цей героїчний підрозділ мало відомо. Але ж хлопці воювали не гірше від «айдарівців». У нас потрапили з гранатомета. У мене задзвеніло у вухах, і я втратив свідомість. Прийшовши до тями, побачив, що вишу на танку, зачепившись за активну броню (пристосування на танку, начинені тротилом. При попаданні снаряда вибухають і відкидають боеприпас, захищаючи тим самим танк і екіпаж. – *Авт.*). У берцях повно крові, кров заливає очі, одна рука не згинається ... Тут танк почав повертати башню, і я впав на асфальт. Піднятися не зміг – від поранення в голову порушилася координація, до того ж були прострелені м'які тканини ніг.

Ледве Сашко встиг зробити собі протишоковий укол, як до нього підбігли три сепаратисти. Поваливши на землю, потягли до найближчої автозаправки, де спробували добити руками, ногами і прикладами автоматів. Він знову неспритомнів і тільки на третю добу опритомнів у реанімації якийсь лікарні.

– Від вірної смерті мене врятував земляк Толя Головченко, – продовжує Олександр. – Його притягли на АЗС слідом за мною. Він не був поранений, тільки контужений, і цікавив бойовиків більше, аніж я. Тоді розповідав пізніше, що нас обох привезли до Луганська, вивантажили з машин. Мене відклали в бік, під бордюр, мабуть, подумали, що не жалець. А Толю відправили в яму під якимось гаражем, де протримали цілий місяць. Лікарі, приїхавши за пораненими, забрали і мене.

Олександр Алієв опинився в одній лікарні із земляком Тарасом Снягівським. Пізніше дізнався, що при обстрілі четверо полтавців були поранені й контужені, а один – Микола Чепіга – загинув. Що сталося з екіпажем танка, Саша не знає до сих пір.

Поранених «айдарівців» в камері тортур після тієї операції «Зорі» особисто відвідував Ігор Плотницький, котрий тоді називав себе міністром оборони «ЛНР».

– Як тільки-но я опритомнів, нас з Тарасом Снягівським перевезли в іншу лікарню, а ще через пару діб кинули у підвал військкомату Ленінського району Луганська, – згадує пережите Олександр. – Нам пощастило, що медперсонал лікарні був налаштований проукраїнськи. Один з лікарів приніс нам телефон, ми зателефонували рідним і попросили зв'язатися з «Червоним Хрес-

том». Завдяки цьому потрапили в списки перших тридцяти полонених, яких звільнив Володимир Рубан, який займається обміном полонених.

«Я НЕ ШУКАЮ ВИННИХ, Я ШУКАЮ ШЛЯХИ ВИХОДУ ІЗ СИТУАЦІЇ»

З одягу на мені при виписці з реанімації були тільки... простирadlo і труси. Труси принесла медсестра. Моя форма була посічена осколками і просякнута кров'ю, лікарі її просто зрізали. А коли сепаратисти забирали нас з лікарні в камеру, мені віддали пакет із залишками одягу, там же лежали і речі якогось «еленерівця», котрий помер від ран. Я це зрозумів, виявивши колодочку від медалі з георгіївською стрічкою і прострелену пачку сигарет. Пачку залишив собі – страшенно хотілося курити. Це ледь не коштувало мені життя. Сепаратисти вирішили, що це трофей, який я взяв у бою. Хотіли розстріляти прямо на ганку лікарні, один з бойовиків уже пересмикнув затвор автомата. Але я не міг самотійно стояти на зрешечених осколками ногах. А тримати полоненого і одночасно розстрілювати його їм було незручно.

У підвалі військкомату Олександрю Алієву, який отримав крім осколкових поранень відкриту черепно-мозкову травму і розрив барабанної перетинки, після відвідування Ігоря Плотницького видали дві упаковки цитрамону російського виробництва. А Тарасу Синягівському намотали поверх накладеної пов'язки чистий бинт – чепурили перед візитом російської преси.

– Але інтерв'ю зі мною не вийшло, – продовжує Олександр. – Моє прізвище Алієв, і більшість моїх родичів – шахтарі російського Кузбасу. Так що на роль «бандерівця» я ніяк не підходив ...

– *А як вам вдалося впоратися з відчуттям викинутого з мирного життя?*

– Я не шукаю, хто винен, я шукаю шляхи виходу з ситуації. Коли вирішив свої проблеми, почав ділитися власним досвідом у соціальних мережах. Давав людям покрокову інструкцію: які документи і де взяти, куди занести, що вимагати. До мене досі, до речі, звертаються за порадами атовців з усієї України. Не секрет, що дехто видає себе за героїв, хоча, як то кажуть, порошу і не нюхали. За моїми даними, із загального числа тих, хто пройшов через війну в Донбасі, лише близько тридцяти відсотків побували на передовій і на собі відчули, що таке реальний противник. Решта були зайняті в службах забезпечення або ж перебували на других, третіх і якихось там ще лініях оборони. Не секрет і те, що під час бо-

йових дій причиною загибелі багатьох військовослужбовців було пияцтво і елементарне нехлюйство.

– З яких питань найчастіше звертаються учасники бойових дій?

– Вісімдесят відсотків заяв пов'язані з труднощами отримання земельних ділянок. Обіцянка уряду виділяти землю учасникам бойових дій – це популізм чистої води, декларація благих намірів, і не більше. Адже насправді державі не належить земля під забудову. Нею розпоряджається місцева громада. І якщо громада не захоче поділитися землею з учасниками АТО, ніхто її не примусить. А у наших людей спрацьовує принцип: мені належить, значить, я повинен цим скористатися. Що робити з тією землею, мало хто уявляє, але вимагає кожен. Я, до речі, не був винятком. Домігся, отримав документ, що засвідчує право власності на ділянку. Але легше мені від цього не стало. Адже у мене немає грошей навіть на те, щоб обнести свою власність парканчиком. Як обробляти цю землю, уявлення не маю.

От якби стільки ж колишніх атовців прагнули вчитися, перекваліфікуватися за державні кошти, я був би щасливий. І не сумнівався б, що у нашого народу є майбутнє.

Сьогодні, за спостереженнями Олександра, бійці повертаються з фронту більш-менш «підкованими». Знають про свої права і куди потрібно звертатися, щоб оформити пільги. У багатьох навіть є посвідчення учасника бойових дій. Ще рік тому в цих справах панувала цілковита плутанина. Стикаючись з байдужістю чиновників, фронтовики відчували себе обдуреними державою, яку вони захищали.

– Я розумію почуття цих людей. Сам пережив їх, – говорить Олександр Алієв. – Але накопичувати в собі образи – це руйнація. Маніпулювати статусом учасника бойових дій – негідно справжніх воїнів. Вітаю чесну боротьбу з бюрократизмом на різних рівнях. Наше завдання – жити і будувати державу з нормальними законами і людськими стосунками.

«Я ЩАСЛИВИЙ, ЩО З МОЄЮ ДОПОМОГОЮ СОЛДАТ, ЯКИЙ ВТРАТИВ НА ФРОНТІ ОБИДВІ НОГИ, ЗНОВУ СІВ ЗА КЕРМО ТРАКТОРА І ПОДОЛАВ НЕПЕВНЕНІСТЬ ПЕРЕД ЖІНКАМИ»

Відомий французький психотерапевт Ніколя Такюссель, згорнувши свій бізнес у Парижі, третій рік майже постійно живе в Україні, допомагаючи на волонтерських засадах воїнам, сім'ям загиблих і дітям війни справитися з душевним болем

Ніколя Такюссель безплатно проводить тренінги і семінари для українських психологів, навчаючи їх власній методиці роботи з людьми, які пережили жахи війни

У Полтаві Ніколя Такюссель, французький психотерапевт – фахівець у галузі нейро-психології та психосоматики, засновник і президент громадської організації «Smile for Ukraine» («Посмішка для України»), провів п'ять насичених днів. Увесь цей час він навчав учасників АТО, їхніх близьких, а також сім'ї, які втратили на фронті своїх рідних, справлятися з негативними емоціями і долати душевний біль. А професійним психологам дав майстер-клас з надання соціально-психологічної допомоги цій категорії людей. Усі, хто був присутній на тренінгах Ніколя, кажуть одне: «Він дійсно вміє повертати українцям посмішки!».

«НЕ ТРЕБА ТЯГНУТИ ДО МЕНЕ БІЙЦЯ, КОТРИЙ ПРОЙШОВ ЧЕРЕЗ ВІЙНУ. Я САМ ПРИЙДУ ДО НЬОГО»

31-річний Ніколя Такюссель – людина-позитив. Він одразу ж привертає до себе співрозмовника, налаштовує його на позитивну хвилю. Спілкуватися з ним легко і цікаво. Саме таким, як мені здається, і повинен бути лікар людських душ.

Ніколя вже не одного атовця витягнув із депресії, повернувши до нормального життя. Одного разу в Київському військовому госпіталі він зустрівся із трактористом з Харківської області, який втратив обидві ноги. Солдат не бачив сенсу в житті. Він пішов на війну, щоб захистити від агресора своїх дружину і сина. Та коли повернувся інвалідом, вони його залишили... Французький психотерапевт доклав чимало зусиль до того, щоб вгамувати фізичний і моральний біль цієї людини. Допоміг йому з протезуванням. А

коли чоловік уже почав самостійно ходити, в їхньому спілкуванні настала невеличка пауза.

– Ми не бачилися тиждень – я літав до Парижа, де у мене бізнес, – розповідає Ніколя Такюссель. – І весь цей тиждень, зізнався мій підопічний під час першої зустрічі, він не виходив із дому. Я накинувся на нього: «Як так можна? Не можна замикатися в собі, тобі треба бути серед людей!». А він посміхається: «Так я не сам був, а з дівчиною». Як я за нього був радий! Адже людина перестала жити у своєму горі, а значить, вийшла зі стану депресії! Це те, до чого я завжди прагну. А подолавши один бар'єр, солдат поставив перед собою мету знову сісти на трактор і працювати в полі, як раніше. І цієї мети він теж досягнув! Дуже важливо, щоб у таких людей були високі цілі, інакше у них не буде мотивації виходити із зони своїх переживань.

– *Але ж багато хто, пройшовши через війну, вважає себе морально сильним, і до психолога їх не затягнеш...*

– Не треба нікого нікуди тягнути. Я сам прийду до такої людини, якщо до мене звернуться її рідні.

– *Вона не захоче з вами розмовляти...*

– Ну, так. І я не співчуватиму, не проситиму вивертати переді мною душу. Просто буду поруч, говоритиму ні про що або навіть мовчатиму. Людина може злитися, може мене ігнорувати, але, тим не менш, почне звикати до мене. А потім я на кілька днів зникну з її життя, і вона відчує, що їй мене не вистачає. І коли ми знову зустрінемося, знайдемо спільні теми, і я почну з нею працювати, а вона ні про що не здогадається.

– *Хіба психологи так працюють?*

– Це моя власна методика, я хочу, щоб мої українські колеги теж її опанували.

– *Чого ви їх ще навчаєте?*

– Я передаю їм свої інструменти, які створив і які реально допомагають людям піднятися з колін і йти вперед. В Україні, наприклад, не прийнято говорити людині, яка потребує психологічної допомоги, неприємні для неї речі. Усі бояться її образити, завдати додаткової душевної травми. Але просто слухати і співчувати, підтакувати – від цього мало користі. Іноді потрібно бути різким, щоб відкрити людині очі на її проблему.

– *Як вам це вдається?*

– Мені доводилося працювати з солдатом, який пройшов через полон. Разом з іншими захопленими в полон бойовики провели

його вулицями Донецька, де кожен перехожий міг їх ударити. Напевно, багато хто пам'ятає ці кадри, показані по телебаченню. І людина морально зламалася – повернувшись додому, чоловік запив. А одного разу, коли я вже з ним працював, він кудись зник. Я насилу його відшукав, бо дуже хвилювався за його здоров'я – у нього був приступ параної, тобто розлад мислення. Та коли все таки з великими труднощами усе ж знайшов його і наблизився до нього, він приставив мені ніж до горла. І знаєте, як я змусив його заспокоїтися? Став лаяти усе підряд – реабілітаційний центр, їжу, війну... Тобто застосував метод шоку. Пізніше ми знайшли спільну мову, і зараз він не п'є, його життя налагодилося. Хоча шлях до цього був довгий і непростий.

На жаль, зловживання алкоголем – часте явище серед атовців, тому в українській армії досить багато «п'яних» втрат. Хоча справжній воїн не п'є, а людина, яку змушують щось робити проти її волі, починає «залити горе», щоб знайти рівновагу. Такі люди потребують тривалої психологічної підтримки.

«ВІЙНУ УКРАЇНЦІ ПЕРЕЖИВАЮТЬ ЯК ОСОБИСТУ ТРАГЕДІЮ, ОСКІЛЬКИ ЇХНІМ ВОРОГОМ МОЖЕ БУТИ СУСІД І НАВІТЬ РОДИЧ»

Парижанин Ніколя Такюссель прилетів до України в січні 2014 року, коли протистояння протестантів із режимом Януковича на Майдані досягло апогею. Свій душевний порив він пояснює тим, що його покійний дідусь народився в Маріуполі Донецької області. Хлопчику було всього вісім років, коли його батьки у пошуках кращого життя емігрували до Франції. До кінця свого життя він так жодного разу і не побачив більше України, але завжди розповідав про неї, як про кохану жінку. Мабуть, це ставлення до батьківщини предків передалося і його онукові. І коли, як стверджувала пропаганда, до влади в країні почали рватися «фашисти» і «бандерівці», Ніколя захотілося самостійно розібратися в подіях, що відбувалися. Прилетів легко одягнений, а тут морози до тридцяти градусів... Чотири гарячих дні, проведених на Майдані в переломний момент революції разом із народом, визначили його подальшу роль у долі України. Він не знав тоді жодного слова російською, хоча дідусь розмовляв з ним у дитинстві цією мовою. Що, втім, не завадило молодому французу знайти тут друзів і зрозуміти: українці – мабуть, єдиний народ у Європі, який готовий зі зброєю в руках відстоювати свою свободу.

– До війни у Франції у мене було три офіси, де я надавав у приватному порядку психологічну допомогу людям, які перебувають

у стані стресів і депресій – підприємцям, десантникам, спецназівцям, – розповідає Ніколя. – Серед моїх пацієнтів, до речі, були і французькі військові легіонери. Щоправда, їхні проблеми значно відрізняються від проблем українських солдатів. Бо українці захищають свою Батьківщину, тому їхні особисті трагедії набагато глибші. У французів ворог далеко, а в українців ворогом може бути сусід або навіть родич. Тут важливо донести фронтовикам, що вони не відповідають за те, що було, а тільки за те, що з ними буде. Якщо хтось хоче бути щасливим, то це залежить лише від нього. Це можливо, незалежно від того, що ти пережив. Головне – вірити в себе.

Так ось, два офіси я закрити, оскільки більшу частину часу зараз проводжу в Україні. Спочатку літав сюди кожні два тижні, тепер затримуюся все довше і довше. Тренінги та семінари в Києві, Харкові, Слов'янську, Полтаві – лише частина моєї волонтерської роботи тут.

Ніколя підготував уже близько 400 українських психологів, надав консультації більше ніж 700 військовим. Багато часу він проводить на лінії зіткнення, в госпіталях. Понад 20 разів виїжджав у прифронтову зону зі своєю місією. Раніше ж їздив усією Європою з лекціями і семінарами для психотерапевтів і психологів, знайомив їх зі своєю науковою роботою із психолідерства.

– Я не воїн за натурою, я ненавиджу війну і це не моя війна, – продовжує співрозмовник. – Але я знаю, навіщо їжджу на фронт і навіщо працюю із солдатами. Я хочу допомогти цим людям жити далі активним життям після повернення додому. Адже ніхто в Україні не був готовий до війни і до психологічної реабілітації солдатів тим більше. Багато хто з них має почуття провини – за загибель друзів, за те, що довелося вбивати людей, за переживання близьких. Я пояснюю: у тому, що їм довелося залишити сім'ї і взяти зброю до рук, їхньої провини немає. Війна – це політика. «Те, що ви пережили, це жахливо, – говорю я їм. – Але я тут не для того, щоб вам співчувати, а для того, щоб ви забули про війну, знайшли себе в мирному житті. Щоб були щасливі, незалежно від того, що пережили в боях. Це можливо! Головне – вірити в себе.

«ЯКШО ПІДРОСТАЮЧЕ ПОКОПІННЯ ЖИТИМЕ В НЕНАВИСТІ, УКРАЇНА БУДЕ ВІЧНО ВОЮВАТИ»

– А що ви пояснюєте дітям, коли приїжджаєте до дитячих будинків? Ви говорите з ними про війну?

– Обов'язково говорю, і робота з дітьми – моя найважливіша і найвідповідальніша місія. Щоб працювати з ними, потрібно більше сміливості. Потрібно віддати більше енергії, щоб повернути їм

посмішки. Я завжди хвилююся перед такими зустрічами. Особливо з тими дітьми, котрі втратили своїх близьких, котрі отримали каліцтва. У них багато причин бути сумними. І мені доводиться докладати багато зусиль для того, щоб вони не побачили на моєму обличчі розгубленості, печалі, невпевненості.

Говорячи про війну, ми граємось. У зоні, де ведуться бойові дії, вибухові пристрої можуть мати різні форми, тому я навчаю дітей не чіпати незнайомих предметів. Як передачу інформації ми використовуємо хустки. Вони у нас літають по класу, немов метелики. Так діти в ігровій формі попереджають одне одного про небезпеку.

Ще я навчаю дітей розмовляти і чути одне одного. Навіть коли вони посварилися. Сварка – тимчасове явище. Вона стається між людьми не тому, що вони злі, а через якесь непорозуміння. І тільки якщо буде знайдено спільну мову, тоді знову відродиться дружба. А для цього потрібно з'ясовувати точки зору на предмет розбрату. Діти запам'ятовують, як треба і як не треба поводитися у конфліктних ситуаціях. Так само, пояснюю я їм, відбувається і під час воєн. Ні в якому разі їм не можна нав'язувати ворожнечу до іншого народу, втягнутого політиками у війну, інакше, якщо підростаюче покоління житиме в ненависті, Україна буде вічно воювати. Якщо ми перетворимо це покоління зсередини, воно може змінити світ. Ці діти – завтрашнє майбутнє України.

– *Як війна позначилася на психіці дітей, з якими ви працюєте?*

– Вони всього бояться. Перш за все, літаків. Одного разу я пояснював одному хлопчикові, що живу у Франції і літаю додому літаком. Дивлюся, він насторожився. Виявилось, батьки малюка загинули під час авіаудару української армії, і він був впевнений, що всі літаки несуть смерть.

– *Про що мріють сироти – діти війни?*

– Найчастіше про цукерки. Або про те, щоб їх хтось обійняв.

– *Серед них є хтось, хто найбільше запав вам у душу?*

– У дитячому будинку між Щастям і Маріуполем живе сімнадцятирічний хлопець, якому я хотів би в майбутньому допомагати. Його покинули батьки при народженні, а потім від нього відмовилася подружня пара з Америки, яка хотіла його усиновити. Вони його навіть забирали в США, а потім повернули. Виходить, маленьку людину дорослі двічі зрадили. А у хлопця, я відчуваю, величезний потенціал, і я хотів би йому допомогти вивчитися, щоб він міг досягнути в житті певних висот.

– *Ви знаєте, як зупинити війну?*

– Потрібне примирення – це дуже-дуже важлива умова. Зрозуміло, і це нормально, що всі ми роздратовані, відчуваємо гнів, ненависть до агресора. Але ці почуття потрібно придушити, оскільки вони руйнівні, будувати майбутнє з ними неможливо. Я, наприклад, тільки так і можу їздити в зону воєнного конфлікту. Там я зустрічаю людей, які підтримують Росію, але я не вступаю з ними в суперечку – кожен думає так, як йому вигідно. Але кожен повинен запитати себе, що він може зробити для того, щоб зупинити війну. Не варто кивати на Путіна, на своїх, європейських чи американських політиків. Давайте щось робити на своєму особистому рівні. Особисто своїм завданням я вважаю допомогти українцям побудувати сильну державу. Ми обов'язково переможемо у цій війні!

«ДО ВІЙНИ Я НЕ ЗАЙМАВСЯ ТХЕКВОНДО, НЕ ВОДИВ АВТО І НЕ ВМІВ РОБИТИ МАСАЖУ. ТЕПЕР, КОЛИ В МЕНЕ НЕМАЄ КИСТЕЙ РУК, Я ВСЕ ЦЕ ОСВОЇВ»

25-річний харківський військовий Олег Березівський одержує спеціальність фізичного реабілітолога й опанував унікальну техніку масажу за допомогою штучної кисті

Денис Підкопай (зліва) впевнений, що у його студента Олега Березівського велике майбутнє.

– Я зрозумів, що цей хлопець – «міцний горішок», коли він ще тільки прийшов складати іспити в магістратуру, – згадує своє перше знайомство з Олегом Березівським завідувач кафедри фізичної реабілітації й рекреації Харківської державної академії фізичної культури професор Денис Підкопай. – Олег подавав документи на загальних підставах, хоча мав відразу дві пільги – як учасник АТО та як інвалід. І пройшов у магістратуру без будь-яких поблажок.

Перша частина екзамену зі спеціальності в нього була письмовою. Я думав над тим, як він буде її складати без обох кистей. Але юнак спокійно дістає спеціальне пристосування, надяг його на куку су й почав писати.

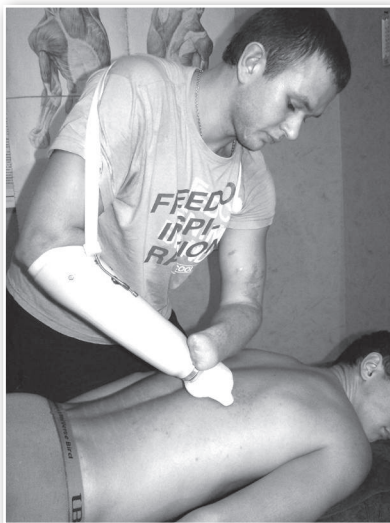
Пізніше Денис Олегович задумався над тим, як його студент-заочник із обмеженими можливостями, який навчається на фізичного реабілітолога, складатиме іспит із курсу масажу, і взагалі, як він освоїть цей предмет. Рішення було тільки одне: Олегу потрібно виготовити пристосування, що імітує кисть руки, яким можна управляти під час проведення масажу. Так з'явився перший у світі масажний модуль для людей, котрі втратили кисті рук, який існує поки що в одиничному екземплярі.

«СЕРЕД НАСАДОК, ШО ДОПОМАГАЮТЬ МЕНІ В ПОБУТІ, Є ОДНА, ЗА ДОПОМОГОЮ ЯКОЇ МОЖНА НАВІТЬ ЗАЙМАТИСЯ З ГАНТЕЛЯМИ»

В Олега Березівського немає жодних комплексів із приводу своєї інвалідності. Він соціально активний юнак, який не хоче від кого-небудь залежати й прагне бути корисним суспільству. Почуватися незалежним у побуті Олегу допомагає невелика валізка,

яку йому зібрали в Українському науково-дослідному інституті протезування, протезобудування й відновлення працездатності в Харкові та на Полтавському протезному заводі. У валізці – кілька спеціальних насадок, що дозволяють хлопцеві без особливих проблем користуватися кухонним приладдям, писати й навіть... піднімати гантелі. А кнопки на штаних замість ґудзиків, невеликі мотузочки, причеплені до бігунків на блискавках, щоб за них було зручно братися, – це він сам придумав.

– Мама вже звикла до моєї самостійності й не кидається допомагати мені в будь-якій дрібниці, – говорить Олег. – А от батько усе ще намагається опікувати, хвилюється, щоб не перевтомлювався. Сам же я почуваюся впевнено практично у всіх життєвих ситуаціях. Я зрозумів, що треба жити, відштовхуючись від проблем. Опинитися на узбіччі життя не хотілося б. У мене не було розпачу навіть одразу після ампутації кистей. Відтоді минуло трохи більше року, а мене вже зарахували в штат НДІ протезування, протезобудування й відновлення працездатності як адаптолога. Для професійного росту треба було одержати другу вищу освіту, і я вступив до академії фізичної культури. Уже тут освоїв два види масажу – спортивний і реабілітаційний. До речі, цими днями одержав диплом за номером один Міжрегіонального навчального центру масажних технологій, створеного на базі академії. Тепер можу працювати масажистом широкого профілю. Навіть на курси водіння автомобілів записався. До війни не встиг отримати водійське посвідчення, так тепер надолужую упущене. Єдина в Україні автошкола для людей з обмеженими можливостями знаходиться в Києві, тому я буваю вдома зараз тільки наїздами. До речі, там теж придумали зручну конструкцію на кермо під особливості мого водіння, що заслуговує на винахід. Крім того, тепер тренуюся у тхеквондо. Раніше так і не виходило зайнятися цим видом спорту...

На вигляд масажер – копія хорошого чоловічого кулака.

25-річний офіцер Олег Березівський охоче розповідає про свої сьогоднішні успіхи й не вдається до деталей, за яких обставин утратив кисті рук. Від нього вдалося довідатися тільки те, що його, як кадрового військового, відправили в зону АТО під час першої хвили мобілізації. Третього липня 2014 року він у складі механізованої колони, виконуючи поставлене завдання, потрапив у ворожу засідку в Донецькій області. Вибух комунікативної гранати, що пробиває броню, буквально спалив його кисті. Лікарям залишалося, по суті, тільки сформувати кукси.

**«КОПИ В ПАЛАТУ ДО АМПУТАНТІВ ЗАХОДИТЬ
АДАПТОЛОГ БЕЗ КИСТЕЙ РУК, У ПАЦІЄНТІВ З'ЯВЛЯЄТЬСЯ
ВПЕВНЕНІСТЬ, ЩО ІНВАЛІДНІСТЬ – НЕ ВИРОК»**

Тільки-но виписавшись із госпіталю, Олег Березівський почав шукати себе в мирному житті. Його із задоволенням взяли на посаду молодшого наукового співробітника Харківської академії Національної гвардії України, випускником якої він є. Але Олегу, людині досить активній і комунікабельній, монотонна робота не приносила морального задоволення. Усе змінила зустріч із директором Українського НДІ протезування, протезобудування й відновлення працездатності Антоніною Салєєвою. Тепер він – «наочне приладдя» і «жива інструкція» для пацієнтів інституту, завдяки якому багато хто знову знаходить втрачений сенс життя.

– Один із обов'язків адаптолога – проводити бесіди з пацієнтами: спрямовувати їхні думки, так би мовити, у продуктивне русло, навчати обходитися без кінцівок, – розповідає Олег. – Але коли в палаті ампутантів з'являється адаптолог без обох кистей рук, вони починають менше нарікати на долю й більше цікавитися своїми перспективами в суспільстві здорових людей. Згодом у них з'являється впевненість у тому, що інвалідність – не вирок. Зазвичай починаю з того, що навчаю пацієнтів основ самообслуговування. Мене вразив чоловік сорока трьох років, котрий залишився після обмороження без рук і ніг. Він уже майже рік кочує по лікарнях і ніяк не може пристосуватися до свого стану й обходитися без сторонньої допомоги. Після того, як я показав йому трохи «прийомів», у нього прокинувся інтерес до життя.

– Упевнений, в Олега велике майбутнє, – вважає Денис Підкопай. – Люди з обмеженими можливостями вірять його слову, а значить, їхнє відновлення відбувається легше. Дивлячись на нього, інші думають: «Ану, може, і я так зможу?». Він свій серед своїх. Не важливо, «свої» – це «атовці» чи ті, хто одержав каліцтва в

мирному житті. У його присутності й протезистам простіше спілкуватися з ампутантами. Він – наче місток між прошарками суспільства. От набереться досвіду, напише наукову працю й створить власну методику реабілітації, яка може бути використана іншими.

Щоправда, робить застереження Денис Олегович, не в усіх така сила духу, як у його студента. Говорить, аби освоїти придуманий ним модуль, Олег завзято вчився три місяці, освоюючи техніку й методику масажу. З незвички в нього боліли м'язи плечей і спини. Щоб упоратися із цим болем, він, навпаки, збільшував на них навантаження додатковими фізичними вправами. Зокрема підняттям гантелей.

– Ого! – виривається в мене, коли я пробую, скільки важить штучний масажер.

– Для людини, котра звикла носити автомат, – це не «ого!», – посміхається викладач Олега. – Модуль важить грамів шістсот. Він не може бути легшим, оскільки для проведення масажу потрібна певна вага масажера. Щоб можна було ним придавити із силою, натиснути в потрібному місці...

«НІКОМУ В РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ І НА ДУМКУ НЕ СПАДЕ, ЩО ІНВАЛІДОВІ, АБИ ВИЖИТИ, ПОТРІБНО ПРАЦЮВАТИ. ТОМУ МІЙ ВІНАХІД – ПЕРШИЙ У СВІТІ»

Поки я спілкувалася з Олегом, мене не залишало відчуття, що в нього десь там під рукавами куртки є... пальці. Він так спритно натискав на екран свого сенсорного телефону й так легко повертав гвинтики на модулі, що я дивувалася його кожному руху. І коли дійшов час до демонстрації ноу-хау, мій співрозмовник так само спритно, як оком змигнути, накинув лямку пристосування через плече, надяг на куку латексну «кишеню» і повернув активну частину масажера вправо. На вигляд – це копія хорошого чоловічого кулака. Фіксуєш його в одному положенні – виходить, начебто проходиш по тілу тильним боком кисті, в іншому – долонею, у третьому – ребром. Навіть великий палець можна окремо задіяти для глибшого продавлювання. Усього в модулі шість положень. Але Олег задіює ще, де треба, свої лікті, де – плечі, а де – суглоби. Його масаж – це грамотна методика.

– Модуль – суто вітчизняний винахід, розрахований на застосування винятково нашими людьми. Адже нікому в розвинених країнах і на думку не спаде, що інвалідові, аби вижити, потрібно працювати, – пояснює автор пристосування Денис Підкопай. – Людина з обмеженими фізичними можливостями в цих державах

має хорошу соціальну підтримку, і їй не треба думати, як прогодувати родину. Нам же важливо зараз, щоб молодь та люди середнього віку, які втратили на фронті колишню трудову кваліфікацію, освоїли нові професії. Ми з Олегом довели: людина без обох кистей може бути, наприклад, хорошим масажистом.

Зараз у нас готові навчатися ще четверо «атовців» зі схожими проблемами. Можливо, хтось запропонує їм освоїти інші спеціальності. На те ми і є тут, у тилу, щоб допомагати своїм захисникам. Хлопці воювали за нас, за Україну, і ми зобов'язані віддати їм свій борг. Якщо допомога буде йти від людини до людини, якщо ми об'єднаємося усередині соціуму – в цьому буде наша сила. Ми прокинемося в іншій країні.

Випадок із винаходом масажного модуля наочно підтверджує слова Дениса. Це приклад того, що наш народ, якщо йому не заважають чиновники, може все. На те, щоб створити штучний масажер – вигадати форму й принцип роботи, професорові Підкопаю знадобилося всього два дні. А вже через добу він тримав у руках «теплий» зразок – технічне втілення його креслень, яке зробив колектив НДІ протезування. І ніхто не вимагав у нього за це жодної копійки. І сам він навчав Олега три місяці безплатно.

– Цих модулів можна зробити скільки завгодно, – говорить Денис. – Було б бажання в інвалідів війни й спорту (ми працюємо із цими двома категоріями людей) їх освоювати. Але я зараз, як керівник Міжрегіонального навчального центру масажних технологій (він був відкритий за розпорядженням Кабінету Міністрів у квітні 2015 року завдяки народному депутатові, радникові Президента з питань охорони здоров'я Ользі Богомолець. – *Авт.*), не можу прийняти на курси навіть тих чотирьох чоловік, які хочуть освоїти запропоновану нами методику. Тому що це іногородні люди, яким потрібно десь жити, чимсь харчуватися. Центр відкритий без фінансування, тут усе тримається на ентузіазмі. Звичайно, можна було б попросити грошей у волонтерів. Але скільки можна волонтерам брати на себе функції держави? Чому держава платить величезні суми у валюті на протезування фронтовиків за кордоном, а на те, щоб підтримати їх удома, грошей не вистачає? Думаю, відповідь на це запитання очевидна, і зайвий раз обговорювати її немає сенсу. Тим часом українські фахівці роблять функціональні протези, які за якістю не поступаються імпортним. Ну, може, грамів на 150 вони важчі. Так забезпечте наші виробництва кевларовим матеріалом – і буде те ж саме, що й закордонне!

Тож навіщо платити тридцять тисяч доларів у чужий бюджет, якщо своє в десять разів дешевше? І держава заощадила б, і виробники одержали б стимул, якби їм надходили замовлення. До того ж треба пам'ятати, що протези, навіть «найкрутіші», через кілька років доведеться міняти. Чи згадають тоді чиновники про фронтовиків, які втратили на війні руки-ноги?

Олег Березівський теж збирається летіти в Італію, де йому за рахунок державних коштів повинні зробити складне протезування. Хлопець сподівається, що керованими «руками» він зможе швидко освоїти дуже популярний нині банковий масаж. Та й взагалі... Я не сумніваюся в тому, що Олег стане надійною опорою для своєї родини, яку йому ще належить створити. Серце нашого героя поки що вільне...

«ХОЧУ ПОВЕРНУТИСЯ НА ФРОНТІ! - КРИЧАВ МІЙ ЧОЛОВІК, КОЛИ ЧИНОВНИКИ ЗМУШУВАЛИ ЙОГО ІХАТИ В КИЇВ ЗА ДОВІДКОЮ. -ТАМ Я ВСІМ БУВ ПОТРИБЕН, А ТУТ УСІМ ВИНЕНІ!»

У Полтаві дружини ветеранів АТО об'єдналися в групу, аби з допомогою психолога вчитися будувати нові стосунки з чоловіками

Юлія Федюк.

— Я раділа, дізнавшись, що мій чоловік «лише» контужений, — розповідає полтавка Юлія Федюк. — Думала, як добре, що Коля не поранений, із цілими руками-ногами. «Це гірше, ніж якби він повернувся з війни покаліченим фізично, — опустив мене на землю один «афганець». — Контузія «наздоганятиме» його щодня». І він мав рацію. Микола живе з постійними виснажливими головними болями, які лише трохи вщухають після стаціонарного лікування в госпіталі. Добре, що у волонтерській організації «Полтавський батальйон небайдужих» йому видають беззаспокійливі препарати, які надсилає українська діаспора з Італії. Зараз він теж лежить у госпіталі. Вже не знаю, який раз за останній рік.

«КОЛИ РАПТОМ ШО, ШУКАЙ МЕНЕ В ДЕБАЛЬЦЕВОМУ», – ПРОШАВСЯ ЗІ МНОЮ ЧОЛОВІК ПО ТЕЛЕФОНУ, ДАЮЧИ ЗРОЗУМІТИ, ДЕ ВІН МОЖЕ ЗАГИНУТИ»

Юлія зізнається: найбільше боялася, що Микола зап'є з горя або почне в припадках гніву піднімати на неї руку. На щастя, війна не змінила її чоловіка аж настільки. Його моральні принципи виявилися міцнішими за обставини, через які він пройшов. Адже не рідкість, коли дружини не витримують нервів своїх чоловіків, і сім'ї розпадаються.

— Микола, навпаки, став більше цінувати те, що має, — продовжує Юлія. — У нас немає власного житла – ми живемо з донькою-дев'ятикласницею в орендованій однокімнатній квартирі без ремонту. Земельної ділянки, обіцяної кожному учаснику АТО,

думаю, як і власної квартири, від держави не дочекаємося. Чоловік змушений був залишити роботу експедитора у фірмі, оскільки йому рекомендована легка праця, а іншої знайти не може, тим паче, що не має вищої освіти. Нам по сорок років, однак нерухомим майном так і не обзавелися. Ну то й що? Ми є одне в одного. Це, ми тепер точно знаємо, значить набагато більше за всі матеріальні блага на землі!

Микола Федюк пішов на фронт у 2014 році за повісткою з військкомату. Йому якийсь час вдавалося приховувати від дружини те, що його готують до відправлення на Донбас. Вона не знала навіть, що чоловік проходить медичну комісію. Тому його слова: «Мені завтра треба бути з речами на пункті збору призовників» застали жінку зненацька. Похапцем вона почала збирати чоловіка в дорогу – складати одяг і продукти в сумку. Продавці з невеликого ринку, де її мама має торгову точку, допомогли грошима. Найнеобхіднішу річ на фронті – бронежилет – купив Миколі його начальник, директор товариства «Колос» Леонід Гонтар, який регулярно допомагав і досі допомагає бійцям АТО.

– Мабуть, моя психіка відмовлялася тоді сприймати дійсність,

Родина Федюків до війни.

– продовжує Юлія. – Усе сталося так несподівано, що я зосередилася на якихось другорядних питаннях, а основне – усвідомлення того, що я відправила чоловіка на війну і він може на ній залишитися, прийшло до мене пізніше.

Микола служив у спецвійсках, звик усе тримати в таємниці. Про службу особливо не розповідав, і до певного часу у мене складалося враження, що він служить далеко від гарячих точок. Наскільки я тепер розумію, чоловік не був офіційно прикріплений до якогось підрозділу, але виконував найскладніші завдання для всієї армії. Хоча новини з фронту я дивилася по телевізору без доньки, щоб вона не ставила зайвих запитань. У телефонних розмовах старалася Колю підбадьорювати, він теж намагався жартувати. Однак про те, де перебуває, ніколи не говорив. А то якось зателефонував і сказав: «Ти, коли раптом що, шукай мене в Дебальцевому». Я цей «меседж» пропустила мимо вух і почала йому малювати райдужні перспективи: ось, мовляв, Петро Порошенко пообіцяв кожному бійцю платити по тисячі гривень на день та ще за кожен підбитий танк доплачувати чималі гроші, так що ви повернетеся додому багатими... «Юлю, передай доньці, що я її дуже люблю, – перебив він мене. – І тебе теж люблю». Я відповіла йому тим самим і поклала трубку. Увечері почала розповідати про цю розмову своїй подрузі, а у неї, дивлюся, очі квадратними стають. «Ти що, – питає, – не зрозуміла, що він із тобою прощався?». Мене немов струмом ударило! Отямившись від внутрішнього заціпеніння, почала набирати номер Миколи, але він відповів: «Мені ніколи!». Після цього його телефон замовк.

«ВИЙНЯВШИ ЗІМ'ЯТИ ДОКУМЕНТИ ЗІ СМІТТЄВОГО ВІДРА, Я ПІШЛА З НИМИ ДО РАЙВИКОНКОМУ І ДОМОГЛАСЯ ТОГО, ЧОГО МИКОЛА САМ НЕ МІГ ЗРОБИТИ»

Зв'язок із Миколою Федюком перервався на три доби. Рівно на стільки, скільки українським військовим підрозділам знадобилося на те, щоб прорватися через кільце сил противників, які оточили великий залізничний вузол.

– У наших хлопців закінчилися їжа і боеприпаси, їхні сили значно поступалися силам противника, але вони трималися, як то кажуть, до останнього патрона, – розповідає дружина ветерана АТО. – Наші війська отримали наказ відступати частинами. Під час відступу група, в якій перебував мій чоловік, потрапила на мінне поле. Коля отримав контузію і легкі осколкові поранення й був до-

ставлений у Дніпропетровський госпіталь. Він мені сам повідомив про це. Разом із ним було ще четверо бійців. Спасибі, друзі допомогли всіх їх забрати звідти і розвезли по «домашніх» госпіталях: трьох – у Харків, а двох – до Полтави.

Спочатку, згадує Юлія, Микола часто замикався в собі, не бажаючи розмовляти. Міг цілими днями лежати на дивані, обіймаючи кота. Кіт породи сфінкс на кличку Масик, здається, як ніхто інший, розумів солдата, який повернувся з війни. Перед тим, як господар прийшов у відпустку, він місця собі не знаходив – бігав по квартирі з нявканням. А потім ліг на його грудях і не злавив, ніби відігрівав душу бійця від пережитого. Їм було добре мовчати удвох...

– Я почала «трясти» Миколу, – розповідає далі свою історію Юлія. – Мені хотілося відправити його в санаторій, тому змусила збирати документи, необхідні для отримання безкоштовної путівки як учаснику бойових дій. Сама йшла вранці торгувати на ринок, а він, як на роботу, відправлявся то в поліклініку, то в райвиконком. Дільнична лікарка взагалі не знала, що з ним робити, як його лікувати. А в соціальній службі райвиконкому футболили з одного кабінету в інший. Річ у тім, що в чоловіка не було довідки встановленого зразка про отримання контузії при захисті Вітчизни. По таку довідку, пояснювали йому, потрібно було їхати у військову частину, в якій він служив, або в Київ. Власне, довідка в нього була, щоправда, написана не за зразком. Нерви у Колі швидко здали. Схопивши в оберемок уже отримані документи, він викинув їх у відро для сміття. «Досить! Набридло! Хочу про все забути! Хочу повернутися на фронт! Я там був усім потрібен, а тут усім винен!» – кричав так, що дах піднімався. Я не знала, що робити, як йому допомогти. Вирішила запитати поради у Саші Алієва – нашого давнього знайомого, який воював у добровольчому батальйоні «Айдар» і пройшов через полон. Він якраз став головним спеціалістом сектору Державної служби у справах ветеранів і учасників АТО в Полтавській області, знайшовши себе в цій роботі, немов дитина, радів, коли йому вдавалося спростити життя демобілізованим. Мене він звів із заступником голови обласної ради, а той проінструктував своїх підлеглих, як поводитись із фронтовиками. Добре, що я витягла зім'яті документи зі сміттевого відра. Пішла з ними в ті ж кабінети, в які ходив Микола. Після «промивання мізків» чиновниці самі зголосилися зробити запит у Київ і дуже вибачалися за свою поведінку. Одне слово, я домоглася того, що

чоловіка поставили в чергу на отримання безкоштовної путівки. І мені здається, це «завело» його. Він вийшов з депресивного стану і почав сам допомагати іншим. Зараз Микола на добровільних засадах працює у волонтерському центрі соціально-психологічної адаптації для учасників АТО, створеному з ініціативи Олександра Алієва при «Полтавському батальйоні небайдужих». Підказує тим, хто тільки втягується в мирне життя, як обійти підводні камені.

До речі, правом безкоштовного відпочинку в санаторії через соціальні служби Микола Федюк так і не скористався. Після оформлення інвалідності путівками на санаторно-курортне лікування його буде забезпечувати військкомат.

«ЯК ТИ МОГЛА ВІДПУСТИТИ ЧОЛОВІКА ВОЮВАТИ?» – ДОРІКАЛИ ДЕЯКІ ПОДРУГИ, НАВ'ЯЗУЮЧИ МЕНІ ПОЧУТТЯ ПРОВИНИ»

– Юля вчинила дуже правильно, підставивши чоловікові своє плече в складній для нього ситуації, – вважає ініціатор групи самотопомоги для дружин атовців при «Ветеранському центрі соціально-психологічної адаптації учасників АТО» Любов Алієва, дружина Олександра Алієва. – Добре, що почала підключати до розв'язання проблем інших людей. Чоловіка, який повернувся з війни, не можна залишати наодинці з його тривогами і невдачами, а тим паче, дорікати в неспроможності.

– Любо, у вас із Сашком, я знаю, теж були певні складнощі в сімейному житті після його повернення із зони бойових дій, але ви їх подолали. Тому і вирішили створити «жіночий клуб» для дружин атовців, щоб передати їм свій досвід?

– Ну, який досвід? Ніхто не знає, як краще, як правильно. Добре, що мій чоловік був і залишився відкритою людиною. Він пішов до психолога і досить швидко знайшов своє місце в мирному житті. Саша – один із перших полтавців, котрі повернулися додому з важкими пораненнями, після полону. Я пережила все це разом із ним – і війну, і полон, і депресію. Мені тоді дуже не вистачало можливості виговоритися, вилити комусь свій біль, щоб мене зрозуміли. «А чому Саша пішов воювати? Як ти могла його відпустити?» – деякі з моїх співрозмовників починали нав'язувати мені почуття провини. Про що з такими людьми можна було далі вести розмову? Поспілкувавшись з іншими дружинами атовців, я зрозуміла, що у них теж є потреба ділитись проблемами, які виникають у сім'ї. Тому в травні 2016 року ми об'єдналися в групу самотопомоги, яку відвідує також Юлія Федюк. Пізніше кілька людей за-

хотіли, щоб із ними працював психолог, і вони почали збиратися у ветеранському центрі окремо.

– *Про що говорите, коли збираєтеся?*

– Кожен про своє, наболіле. Це довірливі жіночі бесіди, під час яких можна поплакатися в жилетку. Одна одній в душу не ліземо, порад не даємо, нікого не критикуємо, просто обговорюємо ситуації, які виникають, і висловлюємо власну думку з цього приводу. До речі, в наших сім'ях немає великих проблем, а іноді тривоги жінок взагалі бувають безпідставними. Одну, наприклад, насторожило, що чоловік, приходячи у відпустку, записував на мобільний телефон фільми про війну, щоб потім дивитися їх із побратимами на передовій. Група не розділила цих переживань, і жінка заспокоїлася. Розумієте, нам важливо порівняти ситуацію у власній родині з ситуаціями в інших сім'ях, аби щось взяти за приклад або, навпаки, відкинути. Дуже згуртовують близьких людей спільні цілі, справи, захоплення. Одним із таких спільних занять для нас є безкоштовне вивчення англійської мови, яке наші сім'ї скоро знову відновлять у ветеранському центрі на вулиці Спаській, 10.

Зараз і воїнам АТО, і їхнім дружинам стало легше, бо вже є куди звернутися за підтримкою і є кому їм допомогти слушною порадою. У Полтаві, наприклад, крім ветеранського центру, діє також реабілітаційний центр для ветеранів та інвалідів АТО. Я запрошую в нашу жіночу групу всіх, хто потребує моральної підтримки.

Полтавський психолог Тетяна Кукуєва, яка працює з групою дружин демобілізованих, говорить про те, що близькі повинні бути готові до того, що після повернення воїна додому можлива втрата колишньої близькості, довіри і розуміння одне одного. Найчастіше це тимчасові явища, вони поступово зникнуть. Не треба тільки змушувати солдата говорити про війну, якщо для нього така розмова неприємна. І навпаки, якщо він відчуває потребу висловитися, не варто перебивати. Важливо не давати оцінок тому, через що йому довелося пройти, наприклад: «Те, що ти робив, жакхливо», «Нехай цей кошмар залишиться в минулому». Бійцю важливо чути інше: про те, що його готові підтримувати, що в скрутну хвилину з ним будуть поруч. І це повинно підтверджуватися відповідними діями, вчинками.

Але якщо у людини, яка повернулася з фронту, розлади сну, якщо вона проявляє агресію, висловлює суїцидальні думки, йде в запій, тоді без допомоги фахівця не обійтися. Такій людині дій-

сно важко фізично, їй потрібно полегшити страждання. Вибравши підходящий момент і відповідний час, скажіть йому: «Мені не байдуже твоє майбутнє, я хочу тобі допомогти». Можна залучити до розв'язання проблеми друзів або людей, яким атовець довіряє. Важливо заздалегідь зібрати інформацію про можливі варіанти допомоги (телефони й адреси лікувальних установ, фахівців, до яких можна звернутися). Головне – не залишати учорашнього воїна наодинці з його тривогами і переживаннями.

**Ні в які рамки,
або «Нестандартні»
прокурор і заступник
голови обласної ради**

«НЕ БУЛО ШЕ ЖОДНОГО ДНЯ, ЩОБ Я НЕ МРІЯВ ПОВЕРНУТИСЯ У СВІЙ ЛУГАНСЬК. АЛЕ НЕ МОЖУ УЯВИТИ, ЯК ЖИТИМУ В РІДНОМУ МІСТІ З ТИМИ, ХТО КЛИКАВ У НЬОГО «РАССЕЮ» І ПУТІНА»

Колишній працівник Луганської обласної прокуратури добровільно відправився у зону АТО. А пройшовши службу, став співробітником Кременчуцької прокуратури на Полтавщині

Олексій Захаров.

Не я одна, хто дивиться на 32-річного Олексія з повагою й деяким здивуванням. Коли він разом із групою колег-однодумців 7 вересня 2014 року опинився в центрі вишколу 93-ї механізованої бригади Південного оперативного командування Сухопутних військ України в селищі Черкаське Дніпропетровської області, на них усі приходили дивитися, як на мавп у зоопарку. «Це правда, що ви з Донецька й Луганська?» – уточнювали. «Що, справді працівники прокуратури?» – перепитували, не вірячи власним вухам.

«ОДНОГО РАЗУ В НАРЯД СПІВРОБІТНИКІВ КОМЕНДАТУРИ НАШ СОЛДАТ, ЯКИЙ ВИПИВ ЗАЙВОГО, КИНУВ ГРАНАТУ. МІЙ ТОВАРИШ НАКРИВ ЇЇ СОБОЮ»

– А в Інтернеті тоді з'явилася брехлива інформація про те, що прокурорів із Луганська й Донецька поселили у найкращі казарми. Що, мовляв, через два місяці вони одержать посвідчення учасників бойових дій і на цьому їхня «війна» закінчиться, – Олексій Захаров дістає мобільний телефон, у якому дотепер зберігає фотографії із центру бойової підготовки. – Можете самі переконаватися, які там побутові умови були. Цвіль на стінах, брудні рвані матраци на іржавих польових розкладачках. Чверть стекол на вікнах взагалі була відсутня. За два місяці, звичайно, ми там навели порядок – знайомі й родичі допомогли грошима.

Форму нам теж видали таку ж, як усім, – поганої якості. Причому мені дісталася на кілька розмірів більша. «Нічого, – заспокоїв командир. – В армії добре годують, тому тут усі ростуть, і ти виростеш». Знову ж, нормальне екіпірування багатьом довелося самим купувати, комусь допомогли волонтери, родичі, друзі.

А в перервах між будівельними роботами й турботами про зовнішній вигляд ми вчилися поводитися зі зброєю. Але одна річ – освоїти мінімальну програму: вистріляти належну кількість патронів, до чого в основному зводився вишкіл призовників-резервістів, а інша – навчитися влучно стріляти з різних позицій і в різних ситуаціях. Шукали на полігоні інструкторів, брали в них додаткові уроки. Більшість моїх колег, так само, як і я, в армії не служили. Освоївши програму військової кафедри у виші й одержавши звання офіцера, ми ж не мали практичних навичок ведення бойових дій. Добре, інструкторами були люди, які пройшли не одну «гарячу» точку.

Навчених у центрі прокурорів розбили на групи й відправили до військових служб правопорядку на прифронтових територіях, інша назва яких – комендатури. Олексію Захарову випало служити в Старобільську та Щасті Луганської області.

– У звільненому Щасті, по суті, жодного дня не обходилося без пострілів і вибухів, – говорить мій співрозмовник. – «Еленерівці» методично обстрілювали житлові квартали, провокуючи українську армію. Одного разу наш старенький УАЗ потрапив під такий обстріл. Ми з напарником їхали вдень центральною вулицею, раптом спереду, метрів за двісті, лягає снаряд і лунає вибух. І пішло, як у кіно: наступний снаряд розірвався метрів за тридцять від нас, потім – збоку, на рівні із нашим автомобілем, а черговий – за п'ятнадцять-двадцять метрів позаду. Працювала самохідна установка (САУ), і ми тільки дивом лишилися живі – осколки розлетілися в інший бік. А під першу хвилю обстрілу в той же день потрапили хлопці з 92-ї бригади. Тобто мирною ту територію можна було назвати лише умовно.

У такому ж «мирному й спокійному» Старобільську 8 березня 2015 року ледь не загинув мій товариш, який виїхав за викликом на місце події. Наші бійці святкували Міжнародний жіночий день в одному з кафе й поводитися, м'яко кажучи, неадекватно. Довелося їх утихомирювати. Одному з бійців це не сподобалося, і він

Коли на рідну землю приходить війна, прокурори-патріоти беруть до рук зброю.

жбурнув у наряд комендатури гранату. Товариш блискавично накрив її собою. На щастя, граната не вибухнула.

На жаль, проблеми в мирних містах досить часто створюють українські бійці, які безчинствують за переконанням: «Я воював, мені все дозволено». І коли щось не по-їхньому, виймають чеку із гранати і, утримуючи її, вимагають свого. Або пускають у хід вогнепальну зброю.

Працюючи в комендатурі, Олексій Захаров мав справу з такими випадками неодноразово. Після демобілізації він ще довго просяв від того, що шукає під подушкою пістолет і не знаходить його...

«ПЕРШИХ ЗАХОПНИКІВ БУДІВЛІ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ПРОКУРАТУРИ ДОКУМЕНТИ НЕ ШКАВИЛИ. ВОНИ ЗАБИРАЛИ ТЕЛЕФОНИ, КОМП'ЮТЕРИ Й НАВІТЬ УНІФОРМУ»

На запитання, чому він пішов добровольцем у Збройні сили, мій співрозмовник відповідає не роздумуючи:

– Ну як же? На мою землю прийшла війна...

Олексій говорить, що до травня 2014 року атмосфера в Луганську була такою, як у будь-якому іншому місті України. Відвертих проросійських настроїв, як у Криму, тут не відчувалося. Були мітинги за зміну влади й проти, але в обласній прокуратурі, де він обіймав посаду начальника відділу, не лежало жодної кримінальної справи стосовно «євромайданівців». Тому неправда, що прокурорське керівництво підтримувало сепаратистів. Його позиція була якраз урівноваженою. Але одного разу у Луганську з'явилися люди, обвішані георгіївськими стрічками. Росіяни видавали себе незнанням місцевих реалій. Знайомий Олексія розповідав, як він зіткнувся одного разу із «засланим козачком» у магазині. Той взяв пива й попросив у продавчині «Кока-колу». Оскільки цього напою в магазині не було, та запропонувала йому «Живчик». «А что это такое?» – здивувався покупець.

Після цього почалися захоплення будівель облдержадміністрації, СБУ, прокуратури.

– Хто захоплював? – запитую.

– Якись місцеві – жінки й чоловіки різного віку, багато хто в стані алкогольного сп'яніння, – відповідає Олексій. – Частина з них поводитися адекватно, слухалася старшого групи. Але навіть вони це робили, напевно, не розуміли. Будівлю прокуратури через два тижні захопники залишили. Коли ми зі співробітниками повернулися на свої робочі місця, виявили, що з кабінетів зникли

комп'ютери, телефони. Килими й ковролінові доріжки пропалені недокурками, дивани в коридорах порізані. Дещо було складено в пакети, та так і не винесено. У декого виявилася порізаною форма, у мене зникли штани від форми й значок про закінчення юридичної академії. У той же час вся документація залишилася на місці, тільки перерита й вивалена із шаф. Тобто ті, хто захопив будівлю, поводитися як звичайні вандали. Ми кілька днів наводили після них порядок. Однак через два тижні знову все повторилося. Тільки цього разу прокуратуру захоплювали люди (їх було не більше півтора десятка осіб), які вміють поводитися зі зброєю. Наказали: «Закінчуємо роботу й виходимо!». Документи й жорсткі диски виносити заборонили. У звільненій будівлі обласної прокуратури облаштували резиденцію так званої «Луганської народної республіки».

Як тільки в місті почалася стрілянина, Олексій Захаров вивіз доньку-першокласницю й дружину, теж співробітницю прокуратури, до Кременчука, де мешкають родичі дружини. На той час молода родина тільки-но одержала власне житло, якраз ремонт у ньому затіяла. Збиралися ванну встановлювати. Вона так і залишилася стояти посеред кімнати. Тепер, напевно, у ній купається хтось із мародерів...

«У САМОПРОГОЛОШЕНІЙ «ЛНР» НЕВІДОМО КИМ ПРИЗНАЧЕНІ МІНІСТРИ ПОЧАЛИ РОЗДАВАТИ СИЛОВИКАМ КЕРІВНІ ПОСАДИ, ОБІЦЯЛИ ВИСОКІ ЗАРПЛАТИ Й УСІЯКІ ПІЛЬГИ, ЧИМ БАГАТЬОХ ПЕРЕМАНИЛИ НА СВІЙ БІК»

— Олексію, як ви вважаєте, чому більшість силовиків у Луганську, Донецьку й інших захоплених містах Донбасу перейшли на бік «руського мира»? Якби вони не здали ці міста, могло б бути по-іншому...

— Вони опинилися в інформаційному вакуумі. З Києва надходила тільки одна команда: «Чекати!». Скільки чекати, теж ніхто не говорив. Формулювання були невизначені: «Скільки треба». А тут швидко організувалося Міністерство внутрішніх справ самопроголошеної «ЛНР», у якому почали роздавати посади направо й наліво. Його міністри, невідомо ким призначені, при орденах, об'їжджали міліцейські райвідділи, агітуючи прийняти присягу й займати будь-яку керівну посаду, обіцяючи високі зарплати й усілякі пільги. Хтось на це «кльонув». І взагалі, багато хто не сприймав методів цієї революції. Звичайно, без крові подібні перевороти не обходяться. Але чому натовп закидає камінням і пляшками з

горючою сумішшю хлопців-строковиків, які просто опинилися крайніми на барикадах? Їм же віддавали накази офіцери з «Беркута», які розуміли, що дозволено робити, а що є злочином. Особисто мене подібні речі теж дратували.

Так, були зрадники. Вони стали начальниками в «ЛНР». Ну, а далі що? Скільки може протриматися ця «бананова республіка», у якій немає бюджетоутворення, оскільки вся промисловість знищена? Росії ж навіть донбаське вугілля не дуже потрібне.

Але патріоти теж не ховалися по підвалах. Наприклад, два моїх товариші, які пішли з органів МВС на пенсію за вислугою років, у пік революційних подій знову повернулися на роботу, розуміючи, що кожний «багнет» на рахунок. Потім вони пішли добровольцями в армію. Ми зі співробітниками з окупованих територій теж об'єдналися й стали на захист своєї Батьківщини.

А багато проукраїнськи налаштованих луганчан залишилися в місті з різних причин: у того – бізнес, той – не зміг залишити житло, тому нікуди було їхати. Багато хто з тих, хто в паніці втік у Росію, повернулися назад, не побажавши, скажімо, займатися розчищенням снігу в Сибіру. На жаль, Україна втрачає цих людей, програючи противникові інформаційну війну. На окупованих територіях немає жодного українського засобу масової інформації, зате – сорок сепаратистських телеканалів, які ведуть жорстку пропаганду двадцять чотири години на добу, сім днів на тиждень. Розповідають про страшних «правосеків», які приїхали вбивати шахтарів, про кровожерливих бандерівців, які їдять дітей, про жажливих карателів, які знищують мирних жителів... В окупованих містах Інтернет не завжди є, навіть у Щасті з ним проблеми. Звідки людям черпати достовірні новини? Зараз мало хто з населення окупованих територій розуміє, чому немає продуктів на прилавках, бензину – на заправках. Їм говорять: «Винна Україна», і вони цьому вірять.

До речі, політична «обробка» громадян починалася на базарах і в транспорті, коли про війну ніхто навіть подумати не міг – «агітатори» поширювали чутки, які підігрівали негативні настрої стосовно нової української влади. А в ополчення багато хто пішов від безвиході – після закриття шахт люди залишилися без засобів для існування. Хоча й «ідейних» там багато. Мені важко уявити, як там зараз. Не знаю, чи зможу я жити з людьми, які кричали: «Путін, Рассея!». Які відправляли воювати проти України своїх синів і чоловіків. Але... я все одно хочу додому. Хоч на годину, хоч на

п'ять хвилин. Не було ще жодного дня, щоб я не мріяв повернутися у свій Луганськ, що був, залишається й буде українським. Навіть не знаю, чи мине це коли-небудь...

«ПОТРІБНО БАЧИТИ, ЯК СВІТЛІШАЮТЬ ОБЛИЧЧЯ СУВОРИХ ЧОЛОВІКІВ, КОЛИ ВОНИ РОЗБИРАЮТЬ ДИТЯЧІ МАЛЮНКИ. У СОЛДАТІВ ТАКІ ПЕРЕДАЧІ ВИКЛИКАЮТЬ РОЗЧУПЛЕННЯ»

Улітку 2014 року, вважає Олексій Захаров, Україна мала можливість закінчити АТО. Тоді 12-й батальйон територіальної оборони «Київ» і добровольці «Айдару» стояли в Луганську. Але державним діям не вистачило вольового рішення. Однак рано чи пізно його потрібно буде прийняти. Якщо не дипломатичне, то силове. Відкинувши будь-яку політичну кон'юнктуру.

На думку професійного прокурора, потрібно нарешті чітко прописати в законодавстві, що таке тероризм і сепаратизм, і міру відповідальності за підтримку цих організацій та участь у них. «Якщо людина не хоче бути громадянином України, давайте підемо їй назустріч і позбавимо її громадянства», – висловлює він свою позицію з цього питання.

Зараз Олексій Захаров обіймає посаду заступника прокурора Кременчуцької місцевої прокуратури. Хоча після нещодавньої реорганізації відомства мав всі шанси її очолити – він лідирував у відкритому конкурсі за результатами комп'ютерного тестування на професійні знання серед кандидатів на вакантну посаду, яких було близько чотирьох десятків. Чим керувалися члени конкурсної комісії (до неї входили четверо представників від Генпрокуратури й три – від Верховної Ради) при особистій співбесіді із претендентами, які набрали найвищі бали, невідомо, але в результаті Захаров опинився на сьомому місці. Уголос він не коментує цього факту, переводячи розмову на першочергові завдання, які стоять перед ним зараз. До нинішніх обов'язків Захарова входить і боротьба з корупцією.

– Чомусь корупцію всі бачать у вищих ешелонах влади, але мало хто розуміє, що потрібно змінювати менталітет суспільства, – говорить Олексій. – Пацієнти дають хабарі лікарям, водії – даїшникам, батьки – вчителям, студенти – викладачам... Корупція починається саме із цих «дрібниць». Сумніваюся, що можна побороти «шкідливі звички» відкриттям кримінальних проваджень. Щоб вибратися із цього болота, суспільство повинне «перезавантажитися».

Десять місяців, проведених на лінії розмежування, помітно

змінити молодого прокурора. Він охолов до зброї (на пам'ять про війну залишив собі лише гільзу від 12-міліметрових боеприпасів, що використовує як підставку для ручок на робочому столі) і перестав ходити на полювання. Матеріальне, говорить, відійшло для нього далеко на задній план. Став занадто сентиментальним. Раніше, наприклад, скептично ставився до дитячих малюнків, які волонтери привозять на передову. Одначе дотепер зберігає дві таких «картинки», які проносив під бронежилетом практично всю службу. І найдорожчим подарунком товаришам по службі, який він привіз із єдиної короткострокової відпустки, були саме малюнки однокласників його доньки.

– Потрібно бачити, як світлішають обличчя суворих чоловіків, коли вони розбирають такі передачі, – мені здалося, очі Олексія заблищали від сліз. – І як вони засмучуються, коли телефонують за зазначеними на малюнках телефонними номерами, щоб подякувати дитині, а номер не відповідає. На фронті дуже важлива будь-яка увага, будь-яка підтримка людей, заради яких солдати ризикують своїм життям.

До речі, через дев'ять місяців після тієї відпустки дружина Олексія Захарова народила доньку Сашеньку. Реальний доказ того, що сімейні цінності для чоловіка-воїна – понад усе.

ЗАСТУПНИК ГОЛОВИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ АНАТОЛІЙ ХАНКО: «ВІД СЛУЖБОВОГО АВТОМОБІЛЯ Я ВІДМОВИВСЯ, Я ПАЛЬНЕ ДО НЬОГО ВІДДАЮ ВОЛОНТЕРАМ ДЛЯ ПОЇЗДОК НА ФРОНТ»

«Нестандартний» чиновник залишає собі менше половини зарплати – решту вкладає в добрі справи. «Майданівець» і учасник АТО, він живе так, щоб не було соромно перед бідним народом і перед пам'яттю загиблих товаришів

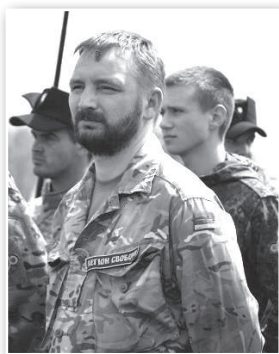
– Коли входжу до сесійної зали, мене завжди сміх розбирає, – з посмішкою говорить 34-річний заступник голови Полтавської обласної ради Анатолій Ханко. – Завжди згадую, як я тут спав. Ось там, на сцені, за завісою, спорудив собі «лігво» з картонних коробок... Тоді, на початку 2014 року, ми вибили з будівлі обласної держадміністрації, в якій перебуває й обласна рада, стару владу і влаштувалися в сесійній залі. Звичайно, тоді не думалось про те, що колись займу посаду одного з керівників обласного рангу. Але тепер вона – моя «нульова» лінія фронту. У мене багато обов'язків перед живими, а ще більше перед мертвими. Нехай останні побачать з небес, що ми не даремно все це затіяли і не дарма вони загинули за нову країну...

**«МІЙ ГОЛОВНИЙ ПРИНЦИП: НЕ ВІДРИВАТИСЯ ВІД НАРОДУ,
АБИ НЕ ВТРАТИТИ ЗДАТНОСТІ ВІДЧУВАТИ ЙОГО БІЛЬ»**

Поспілкувавшись з Анатолієм (навіть не запитала, як його по батькові, а він не заперечував проти звернення на «ти», що не прийнято у владі), я зрозуміла: в країні не все так погано. Анатолій зламав усі мої (і, безсумнівно, багатьох) уявлення про те, яким повинен бути чиновник. Навіть не знаю, як його назвати. Може, новий тип державного керівника. Або краще – представник нової генерації влади.

Він каже, людей з такими ж ідейними переконаннями, як у нього, вже чимало в керівних органах. Я йому вірю, але щось інші, хоча б схожі, мені не зустрічалися.

«Анатолію, ти нас підводиш!» – якось сказав йому мер одно-

Анатолій Ханко – новий тип державного керівника.

го з міст. Але Ханко не збирається підлаштовуватися під усіх. І, як і раніше, з 11-ти тисяч гривень зарплати залишає собі стільки, скільки в середньому отримують жителі Полтавщини. Віднедавна почав залишати 4 600, а до цього було 3 700 грн. Добре, що у нього живі батьки, які в селі Покровському (Жовтневому) Решетилівського району тримають чимале підсобне господарство і допомагають продуктами. Решту грошей Анатолій ділить на три рівні частини: на АТО, для підтримки людей, які звертаються до нього зі своїми проблемами, і на інші добрі справи. Серед добрих справ цієї доброї людини – дві книги про борців за незалежність України, видання яких він частково профінансував, встановлення дитячої гойдалки в одному з міських дворів, грошова участь у проведенні велотурніру, підтримка Національної збірної України з мотоболу, закупівля засобів для відмивання фарби з монумента Іванові Мазепі, пошкодженого вандалами... Це лише те, що «просочилося» в засоби масової інформації.

Свого волонтерства і меценатства Анатолій не любить афішувати. Хоча не помітити того, що він робить, неможливо. Особливо його участі в громадських заходах. Тільки за останній місяць (травень 2016 року) Ханко в інвалідному візку перевіряв пристосованість міської інфраструктури до потреб людей з обмеженими можливостями, разом з іншими активістами наносив на тротуарну плитку національний орнамент біля пам'ятника Тарасу Шевчен-

Анатолій Ханко під час революційних подій на Майдані.

ку, а з пам'ятника Івану Мазепі відмивав фарбу...

І, навпаки, його практично не побачиш на офіційних заходах, на яких за «протоколом» повинні бути присутніми керівники обласної влади.

– Мій головний принцип: не відриватися від народу, аби не втратити здатності відчувати його біль, – так пояснює «нестандартний» заступник голови обласної ради свій стиль керівництва. – Тому відмовився і від службового автомобіля. Вважаю, що в країні, в якій іде війна, це недозволена розкіш. За встановленими нормами, держава на заправку одного авто чиновника мого рангу на рік виділяє чотири сотні літрів бензину, вартість яких на сьогодні становить близько ста тридцяти тисяч гривень. Належне мені пальне віддаю волонтерам для поїздок на Схід. А сам на роботу і з роботи добираюся автобусом, адже не забув, як користуватися громадським транспортом. Серед звичайних пасажирів я відчуваю пульс життя, настрої людей. За моїм переконанням, як тільки чиновник пересідає в службове авто, його сприйняття дійсності звужується до споглядання «картинки» за склом, а спілкування з народом – до розмов із водієм.

«НІХТО З МОЇХ КРИМСЬКИХ ДРУЗІВ, ЯКИМ Я ДАРУВАВ ВИШИВАНКИ, НЕ ПІДТРИМАВ ПУТІНСЬКОГО РЕЖИМУ»

Перше, що зробив Анатолій Ханко, зайнявши робочий кабінет на четвертому поверсі після виборів депутатів до органів місцевого самоврядування, – відкрив навстіж двері в приймальню. На роботі не повинно бути таємних розмов, вважає він. Дуже швидко його кабінет здобув ще одну особливість – кожен, хто заходить сюди, за діловою розмовою може вплести кілька смужок тканини в маскувальну сітку для фронту. Це заняття Анатолій спочатку придумав для себе, щоб максимально ефективно використовувати час перебування на робочому місці, оскільки він прив'язаний до розкладу автобусів – приїжджає до обласної ради о сьомій ранку і їде звідси о сьомій вечора. Поступово до цього почав залучати своїх відвідувачів. Спільними зусиллями доплітають другу сітку...

Ще у своєму кабінеті Ханко встановив коробку з написом «Макулатура для воїнів АТО», в яку збирає старі газети і всю використану ділову документацію обласної ради. Гроші за здану сировину, нехай невеликі, йдуть у загальний потік народної підтримки передової.

– За час моєї роботи таким чином зібралось кілограмів п'ятдесят макулатури, – розповідає мій співрозмовник. – Це наштотувало мене на думку запровадити всередині нашої державної установи

електронний обіг документів. І вже незабаром буде запущений пілотний проект в обласній раді та в кількох районних, а згодом, думаю, це стане звичайною практикою. До речі, новій команді Полтавської обласної ради вдалося першою в Україні ввести систему «ProZorro» щодо здачі свого майна в оренду. Ми ж переконали керівників державних підприємств перевести свої кошти в державні банки, щоб фінансувати не олігархів, а свою країну. Так що зміни у владі відбуваються, нехай і не такими темпами, як хотілося б. Хоча ламати стереотипи дуже складно. Ми з хлопцями в окопах не раз говорили про те, що воюємо за дітей, за майбутнє. Потрібен час, щоб виросло нове покоління з новими життєвими принципами. Тоді, думаю, років через десять, зможу спокійно повернутися до своєї улюбленої археології, якою займався дванадцять років.

Нинішнього літа кілька тижнів своєї відпустки заступник голови обласної ради теж проведе на археологічних розкопках – у Глобинському районі, де стояло козацьке поселення. Це стане продовженням роботи експедиції, в яку він потрапив, ледь повернувшись із фронту.

– Як археолог я починав у 2003 році в Криму, – відсorbуючи гарячу каву, зварену у кавоварці, яка у нього практично не википається, продовжує Анатолій Ханко. – Тоді кинув навчання на історичному факультеті Полтавського державного педагогічного університету і почав пошуки себе. Працював і вантажником, і охоронцем. В експедицію потрапив випадково, опинившись в Одеському археологічному музеї і дізнавшись, що звідти збирається виїжджати група на розкопки в Керч. Мене в групу не взяли, тому на півострів я добрався автостопом. Роботу знайшов досить швидко – мене прилаштували до студентів, які розкопували німецьке поховання часів Другої світової війни. Копали за картою – і точно знаходили скелети, складені в три яруси на відстані десяти сантиметрів один від одного. Ми лише дивувалися такій пунктуальності німців. Згодом в інших місцях копав, де траплялися дорогі артефакти, які забирав Ермітаж. Крим – це джерело знахідок для археологів. Але зараз не про це, а про те, чому півострів сьогодні не наш. Розумієте, в середовищі кримчан я був дивиною. У всіх викликало цікавість моє татуювання на біцепсі у вигляді тризуба зі словами «Слава Україні», яке я зробив у вісімнадцять років (з тих пір, до речі, кожні три місяці здаю кров, з мене вже викачали її тридцять літрів). Щочетверга я влаштовував своїм товаришам показ фільмів про героїв національно-визвольного руху, в тому

числі про Степана Бандеру. Встановив біля своєї палатки синьо-жовтий прапор, привозив українську літературу, дарував друзям недорогі вишиванки... Тоді кримчани не те щоб у Росію рвалися, а більше за автономію в складі України виступали. Я з ними сперечався, вони – зі мною, між нами відчувався великий розрив. А ось держава не вела в Криму просвітницької діяльності, на відміну від Росії. Тому війну за Крим ми програли не два роки тому, а набагато раніше. Мене тішить тільки те, що ніхто з моїх друзів, яким я дарував вишиванки, не підтримав путінського режиму: троє після анексії перебралися на материк, а четвертий залишився. І чекає, що я з'явлюся в Сімферополі на білому... танку.

«НАПЕВНО, БОГ ВИРІШИВ, ШО Я ШЕ ПОТРІБЕН НА ЗЕМЛІ – МАЙДАН ПРОЙШОВ БЕЗ ЄДИНОЇ ПОДРЯПИНИ, А В ІПОВАЙСКУ ВІД ГРАНАТИ, ШО ВИБУХНУЛА ПОРУЧ, ОТРИМАВ ЛИШЕ ОСКОЛКОВІ ПОРАНЕННЯ»

Саме в свій «кримський період» Анатолій зрозумів, що повинен приєднатись до якогось націоналістичного руху – самому розв'язувати глобальні проблеми неможливо. Найбільше йому імпонувала «Свобода». У 2007 році Ханко створив Керченську міську організацію цієї політичної сили. Зараз він заступник голови Полтавської обласної організації «Свобода». Тож Майдан, а потім участь у бойових діях на Донбасі – це логічне продовження боротьби Анатолія за утвердження принципів справедливості в Україні.

– Двадцять четвертого листопада 2013 року ми з кількома друзями-полтавцями були вже в Києві, – згадує Анатолій. – Я очолив одну з майданних «сотень». Найстрашніша ніч, яку мені довелося пережити у своєму житті, була вісімнадцятого лютого. Тоді «беркутя» вигнала повстанців з Маріїнського палацу, кидала в нас гранати із закрученими гвинтами, від яких, зрозуміло, неможливо було сховатися за саморобними щитами. А більше у нас нічого не було. Хлопцям руки-ноги відривало, вибивало очі... І люди, які стояли за нами, стали розходитися. Ми залишилися практично без підтримки. Але мене, напевно, берегли якісь вищі сили – жодної подряпини не отримав. Дякую за це незнайомій бабусі, яка ходила Маріїнським парком і, вибираючи хлопців, хрестила їх та читала молитви. Серед кількох вона вибрала і мене... Напевно, Бог вирішив, що я ще потрібен на землі.

Але все ж уникнути поранень Анатолію не вдалося. Це сталося вже на війні, куди він відправився відразу після перемоги Революції гідності в складі батальйону спецпризначення Національної гвардії «Азов», до якого увійшли добровольці з числа «майданів-

ців» і ультрас. Парадокс ситуації полягав у тому, що інакше, ніж у складі цього підрозділу (який був підпорядкований МВС), легально потрапити на фронт було неможливо. Воював за Урзуф, Маріуполь, Іловайськ, Старобешеве Донецької області.

– Двадцятого серпня наша група отримала завдання зачистити одну з вулиць в Іловайську, – Анатолію нелегко даються спогади про це, і він говорить без зайвих деталей. – Ми перевірили два будинки, а коли підійшли до третього, через ворота полетіли гранати РПГ, які, до речі, використовуються для ураження бронетехніки. Це зафіксовано, до речі, на відео, яке зробили люди російського бойовика «Мотороли». Один наш товариш загинув відразу, кілька, в тому числі і я, отримали поранення. Я з одним товаришем по службі прикривали відступ хлопців, поперемінно ведучи вогонь. У якийсь момент недалеко від мене вибухнула граната. Добре, що встиг сховатися за дерево, тому отримав лише дев'ять осколків. На щастя, поранення виявилися несерйозними, і в госпіталі я не затримався – втік звідти через кілька днів знову на бойові позиції. Воював ще до березня наступного року – тоді мій молодший брат отримав повістку, і я, так би мовити, поступився йому своїм місцем, зглянувшись над мамою, яка в кожній розмові нагадувала, що у неї не залізне серце.

У військовому минулому Анатолія був один випадок, коли він уже прощався з життям.

– Лежу, стікаючи кров'ю, – розповідає, – і загинаю пальці на руці, рахуючи, чого не встиг зробити. Вищої освіти не отримав, сім'ї не завів... Тепер потихеньку починаю вирівнювати кулак. Насамперед одружився з дівчиною Танею, теж «свободівкою», якій симпатизував цілих п'ять років. Тепер дружина – мій надійний тил, у всьому мене підтримує. Потім відновився в університеті на заочному відділенні, нещодавно отримав ступінь бакалавра. Мирне життя начебто налагодилася, і я думав уже, що війна ніяк не позначилася на моїй психіці. Але ж ні! Нещодавно зловив себе на думці, що йду тротуаром і думаю про те, куди ховатимуся, якщо раптом упаде граната...

Добра за натурою, віруюча людина, я ніколи не пробачу Путіну того, що він змусив мене порушити одну з головних християнських заповідей «Не убий!»... І друзів, втрачених у боях, я ніколи йому не пробачу...

Чорно-білі хроніки

«ЯКШО МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ ПРИЙМЕ РІШЕННЯ ПОВЕРНУТИ ДЕРЖАВІ ПЕНСІЮ ЗА ЗАГИБЕЛЬ ЧОЛОВІКА В ЗОНІ АТО, ТО МЕНІ ХОЧ ВІШАЙСЯ...»

Військовослужбовця з Кобеляччини Григорія Кошлатого на блокпосту розстріляв п'яний товариш по службі. Вважати його смерть загибеллю під час виконання службових обов'язків чи нещасним випадком?

Григорій Кошлатий.

Дев'ять місяців у Наталії Кошлатої чоловік був героєм. Його хоронили з усіма військовими почесностями. Ім'я Григорія Кошлатого, уродженця села Василівка Кобеляцького району, занесене до Книги пошани обласної ради, йому вручено (по-смертно) нагрудний знак «За вірність народу України» I ступеня. Його прізвище вибите на пам'ятнику загиблим воїнам АТО, встановленому в райцентрі. А тепер в соцзабезі дружину убитого солдата попередили, що їй і старшій доньці доведеться здати посвідчення членів сім'ї загиблого в АТО. Крім того, родині пересягнуть виплачувати військову пенсію, замість якої оформлять соціальну допомогу з втрати годувальника. «Дякуйте,

що не вимагають повертати раніше отриманих вами грошей», – «морально підтримала» вдову одна з чиновниць.

«ХТО Ж МІГ ПОДУМАТИ, ШО ТОВАРИШ ВІЯВИТЬСЯ ГІРШИМ ЗА ВОРОГА?»

Сім'я Кошлатих проклинає цю безглузду війну, яка забрала у них рідну людину. А старший брат загиблого, 48-річний Валентин, який заміняв Григорію з підліткового віку батька і матір, досі картає себе, що не вберіг його.

– Наша мама дуже боялася померти на руках наймолодшої дитини, – розповідає Валентин Кошлатий. – У неї був рак, і ми, діти (у нас ще є середня сестра), по черзі сиділи біля її лікарняного ліжка. Того дня випала Гришина черга. Йому було всього дванадцять. А через шість років ми поховали і батька – він невдало пірнув у річці. Я старший за Гришуню на одинадцять років, тому в бага-

тьох життєвих питаннях був йому поради́ником. Зараз усі родичі задаються питанням: «Чому ми його не відкупили?». Але стати на захист Батьківщини було твердим рішенням брата. «Який я Гриць не є, а ховатися по бур'янах не буду», – пам'ятаю, сказав він у розмові з моєю дружиною Оксаною перед відправленням в армію. Тепер вона часто повторює ці слова...

Григорій Кошлатий був простим сільським трудівником, без спеціальної освіти. Працював у рідному селі тваринником. А йому б на сцені виступати – заводило був, грав на гітарі, голос мав гарний, як і всі в його родині, коли співав – мурашки пробігали по шкірі.

І красивий був надзвичайно. Високий, кароокий, чорночубий. Цю красу його батьки передали всім своїм трьом дітям. А вони – своїм. Порода!

У Григорія залишилося дві доньки. Старша, Таня, навчається в технікумі, а молодша, Влада, ходить у дитячий садок. Їй усього п'ять років, і вона вірить дорослим, які говорять, що її тато на небесах. Але в очах цієї п'ятирічної дитини, мені здається, назавжди поселився смуток.

– Гриша служив у 36-й окремії бригаді морської піхоти, – розповідає 35-річна вдова Наталія Кошлата. – Безпосередньо в бойових діях участі не брав. Завданням його підрозділу було утримувати маріупольський напрямок. Його пост стояв на березі Азовського

Наталія Кошлата втішає п'ятирічну доньку тим, що тато тепер на небесах.

моря. У разі, якби ворог напав з моря, хлопці повинні були вигнати танк з укриття і застосувати зенітно-ракетну установку. На посту постійно перебували три людини: мій чоловік, Сергій Ключук з Новомосковська Дніпропетровської області та їхній командир Сергій Кулинич із Херсона. Вони всі були для мене, як сім'я. Я часто відправляла їм продуктові передачі, і вони щоразу дякували мені за це. Особливо Сергій Ключук – у нього ні рідні, ні домівки. Я знала навіть про те, що Гришин бойовий побратим був двічі судимий. Перший раз за нанесення тяжких тілесних ушкоджень, а другий – за грабіж з проникненням у чуже житло. Але у мого чоловіка всі друзями були. Хто ж міг подумати, що товариш виявиться гіршим за ворога?

КОЖНА З П'ЯТИ КУЛЬ, ШО ПОТРАПИЛИ ГРИШІ В СЕРЦЕ, БУЛА СМЕРТЕЛЬНОЮ

Нещодавно я поверталася з відрядження попутним транспортом. Розговорилися з водієм. Виявилося, він рік відслужив у зоні бойових дій. На фронті, розповідав водій, чимало людей із судимостями. У його підрозділі теж був такий безстрашний вояка. Як напивався, відразу за зброю хапався. Доводилося ховати автомат.

Усі знаємо, що на волі колишніх зеків зазвичай не чекає нічого хорошого. Як правило, родинні зв'язки втрачені, у людей ні кола, ні двора, на роботу ніде не беруть. Тому багато хто здійснює повторні злочини, аби знову опинитися на нарах, – як-не-як, дах над головою є, робу видадуть, нагодують. А з початком бойових дій на Донбасі звільнені з ув'язнення все частіше розглядають фронт як альтернативу зоні. Бо де вони ще можуть знайти стабільне джерело заробітку?

І військкоматам добре – виконують план за рахунок таких призовників. Особливо під час третьої хвилі мобілізації військкомати не перебирали контингентом.

Сергій Ключук служив в АТО другий термін. З тієї самої причини – за участь у війні держава платить гроші й надає соціальні гарантії після демобілізації. Ось тільки автомата від нього ніхто не сховав.

25 лютого 2016 року морські піхотинці Григорій Кошлатий і Сергій Ключук вирушили до Маріуполя – Гриші потрібно було переказати додому гроші. Повернувшись назад, він виявив, що загубив військовий квиток і банківські картки. Сподіваючись знайти документи, солдат відправився по місцях, де міг їх втратити. Друг – з ним за компанію. На жаль, вони нічого не знайшли. З досади випили. Через що між ними виникла сварка, вже неважливо. За

свідченнями командира Сергія Кулинича, на блокпост його підлеглі приїхали на таксі в досить збудженому стані, продовжуючи сперечатися. Він, мовляв, ліг спати, тому не знає, як далі розвивалися події. Прокинувся від автоматної черги. Побачивши, що Ключук випустив в Кошлатого весь ріжок патронів зі свого АК і тягнеться за другим автоматом, що висів на стіні, Кулинич виштовхав неадекватного солдата за двері тимчасової споруди. Відразу доповів про подію своєму командуванню. Коли, згідно зі свідченнями командира, на місце злочину оперативно приїхали бійці з сусіднього блокпоста, Ключук валявся на узбережжі моря.

Григорій Кошлатий помер, образно кажучи, п'ять разів – його серце прошили п'ять куль, кожна з яких була смертельною. Чотири кулі застрягли в хребті потерпілого – друг добивав його в спину. У загиблого не залишилося жодного цілого органу всередині. Потилична частина черепа розлетілася на шматочки, ліве око було вибите. Аби тіло якось трималося купи, в морзі його обмотали чорною плівкою від грудей до стегон...

«ОФІЦЕРИ, ЯКІ ПРИВЕЗЛИ ТІЛО, БРЕХАЛИ НАМ, ЩО НА БЛОКПОСТ НАПАЛА ДИВЕРСІЙНА ГРУПА»

– Я планувала приїхати до Гриші в Маріуполь, а він мене все відмовляв, – продовжує Наталія. – Боявся, що я заблукую у незнайомому місті, а він хвилюватиметься за мене. Але мені так хотілося побачитися з ним, і я прийняла рішення збиратися в дорогу. Двадцять шостого лютого телефоную чоловікові з самого ранку з наміром сказати про свій приїзд – не бере трубки. Упоравшись з домашнім господарством, намірилася ще раз передзвонити, як тут отримую виклик з незнайомого номера. Незнайомець представився військкомом: «Ваш чоловік загинув при виконанні службових обов'язків». Я була впевнена, він помилився. «Мій чоловік загубив військовий квиток, може, документ був при комусь іншому», – не повірила я тому, хто телефонував.

– На блокпост напала ворожа диверсійна група, – пояснював офіцер-психолог, який приїхав на похорон старшого сержанта Григорія Кошлатого із зони АТО.

Родичі покійного намагалися з'ясувати у нього, що сталося з Гришиними напарниками. Але чітких відповідей на свої запитання так і не отримали. Зате було багато пафосних слів на адресу загиблого. І салюти на кладовищі. «Дякуйте нам, що ми самі привезли тіло, що вам не довелося цим займатися», – військові не соромилися ставити собі за заслугу «добру справу».

– Вони боялися відкрити нам правду, інакше односельці їх розтерзали б, – вважає Оксана Кошлата, дружина Валентина. – Хіба ж можна двічі судимій людині довіряти зброю? Адже Ключука хтось відправив до армії, хтось був над ним керівником? А чому в суперечку не втрутився командир їхнього підрозділу? Чому ніхто не поніс хоча б дисциплінарного покарання? Можливо, нам не так важко було б переживати цю трагедію, якби знали, що Гриць загинув у бою з ворогом. Але щоб свій убив свого, і тепер у Наталії з дітьми через це відбирають військову пенсію і пільги, це просто незбагненно.

Про обставини смерті Григорія Кошлатого військовий комісар Кобеляцького району розповів його вдові через кілька днів після похорону.

Затриманий Сергій Ключук мав право не свідчити проти себе, тому лише на останньому, третьому судовому засіданні пояснив свій вчинок тим, що Григорій, мовляв, спровокував його своєю поведінкою, обізвавши запійним алкоголіком і сепаратистом. «З часом ти мене пробачиш», – звернувся він до дружини убитого то-вариша по службі.

– Свою місію я бачу в тому, щоб захистити честь чоловіка, – плаче Наталія. – За вчинений злочин 29 вересня Приморський районний суд Маріуполя засудив Сергія Ключука до одинадцяти років позбавлення волі, але він не погодився з вироком і подав апеляцію, в якій просить пом'якшити покарання. Посилаючись, зокрема і на те, що він ніс службу в зоні антитерористичної операції. А де мій чоловік був? Його ж не на вечірці вбили! Але через дев'ять місяців після трагедії на районний військкомат прийшов акт із Центральної військово-лікарської комісії Міноборони України, в якому причину смерті Григорія змінили. Спочатку її пов'язували із захистом Батьківщини, а тепер назвали нещасним випадком під час проходження військової служби. Тобто якби чоловік випадково підірвався на розтяжці, його загибель зв'язали б із виконанням бойового завдання. Але в Маріуполі не ведуться бойові дії. І взагалі, мені незрозуміло, що охороняв Григорій на міському пляжі, які державні інтереси? Чому його блокпост прибрали відразу ж після трагедії? Так, може, він там був і не потрібен? Хтось же займався розстановкою кадрів, відповідав за них? Я не знаю відповідей на ці нескінченні запитання, які мене постійно мучать. Знаю лише одне: якби мого чоловіка не мобілізували на війну, він залишився б живим.

Гриша часто сниться Наталії. Скільки разів вона намагалася уві сні розпитати у нього, як він загинув. «Я не можу тобі цього розповісти, тому що ти весь час плачеш», – відповідає він. Напевно, таки бачить з небес, що у неї не висихають очі.

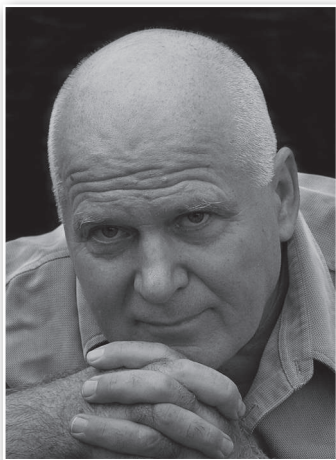
Зараз держава виплачує вдові загиблого і двом його донькам по 2 260 гривень на місяць. Якщо їм скасують військову пенсію і переведуть на пенсію з утрати годувальника, яка безпосередньо залежить від трудового стажу померлого і його заробітку за життя, старша, Таня, навряд чи зможе отримати вищу освіту, про що вона мріяла. Бо які заробітки були у тваринника? Дівчина розуміє, що мама, яка працює на чверть ставки завідувача Будинку культури і ще на чверть листоношею, не зможе її далі навчати.

А Наталія Кошлата найбільше боїться, що її змусять повертати різницю між уже виплаченою пенсією і тією, яку збираються нараховувати згідно з переглянутими висновками військово-лікарської комісії. Бо отриману соціальну допомогу за загиблого чоловіка вона вже витратила в основному на адвоката і поїздки в суд, де довелося захищати його честь.

– Якщо це станеться, тоді мені хоч вішайся, – ковтає сльози молода вдова.

**КОСТЯНТИН БОБРИШЕВ: «ПІДНІМАЮЧИСЬ НА РОЗБИТУ
ДЗВІНИЦЮ ПІД ПІСКАМИ, Я БЕЗПЕРЕРВНО «СТРОЧИВ»
СВОЇМ ФОТОАПАРАТОМ, А В ТОЙ ЖЕ ЧАС ВОРОЖИЙ
СНАЙПЕР ТРИМАВ МЕНЕ НЕ ПРИЦІЛІ»**

*Фотопоема Костянтина Бобрищева «Війна і мир» удостоєна
золотої медалі Першої міжнародної культурно-мистецької акції
«Українська фотокнига 2016»*

Костянтин Бобрищев – фотохудожник,
журналіст, громадський діяч.

Костянтина Бобрищева – фотохудожника, журналіста, громадського діяча з Кобеляк на Полтавщині – я застала вдома випадково. Він регулярно їздить на лінію фронту знімати війну. Цього разу кременчуцькі волонтери, які беруть його з собою, заздалегідь не попередили про поїздку, і він не встиг приготувати запас їжі для Зевса з Реєм, а залишити голодувати своїх підопічних не міг. Зевс – чорно-біла собака породи лайка, а Рей – кіт з жовтим в цяточку хвостом. Ці тварини – «фронтові трофеї» фотохудожника. Він підібрав їх під Авдіївкою Донецької області.

– Там багато бродячих тварин, – розповідає 69-річний фотохудожник Костянтин Бобрищев. – Так вийшло, що ці двоє вибрали мене. Я кинув собаці кістку, і він ув’язався за мною. Погладив кошеня, а воно залізло до мене на коліна і боялося зістрибнути на землю. Тепер це моя сім’я.

Діти і внуки живуть окремо, дружина влітку 2015 року померла після важкої хвороби. Аби не збожеволіти від душевного болю, я умовив знайомих волонтерів, котрі возили на фронт продукти, взяти мене з собою. Так народилася фотопоема «Війна і мир», яку я присвятив покійній дружині, поетесі Людмилі Овдієнко. До речі, 90 відсотків підписів до знімків – це рядки з її віршів, які виявилися співзвучними тематиці фотоальбому. Решта – з творчості Ліни Костенко, Бориса Олійника та Бориса Чіпа. Кілька фотографій залишилися без підписів – ці знімки говорять самі за себе, слова зайві.

«КОЛИ БАЧУ ВРАЖАЮЧИЙ КАДР, СЕБЕ НЕ КОНТРОЛЮЮ»

Цієї фотопоеми могло б і не бути. Костянтин Васильович піднімався крутими металевими сходами, що ведуть до дзвіниці, в яку потрапив снаряд. Купол храму тримався, що називається, на чесному слові.

– Коли бачу вражаючий кадр, себе не контролюю, – зізнається Костянтин Васильович. – Це був саме такий випадок. Я попросив одного з солдатів, які базувалися в підвалі недобудованого і вже зруйнованого храму в Пісках (це було безпечне місце, оскільки над підвалом лежав бетонний настил метрової товщини), бути моїм провідником. Ми почали підніматися на дзвіницю, я «строчив» своїм фотоапаратом. До купола залишалося метрів п'ять, не більше. І раптом – ф'ю-ю-ю, ф'ю-ю-ю – дві кулі пролетіли над головою і застрягли в цегляній стіні. Виявилося, ворожий снайпер тримав нас на прицілі. А у мене не було ні шолома, ні бронешилета.

– ... *Ні дозволу Міністерства оборони на проведення зйомок в зоні конфлікту. Як ви взагалі опинилися за лінією розмежування?*

– Який дозвіл, про що ви говорите? Щоб потрапити в гарячі точки, дійсно потрібен спеціальний дозвіл. Його могли б дати, а могли б і не дати. У разі позитивного вирішення питання довелося б подавати свої роботи на затвердження в Міноборони, і чиновники вирішували б, пускати їх до друку чи ні, чи те на них знято, що можна показувати, чи не те. Ні, я сам по собі. І знімаю те, що хочу, так, як бачу. Я свідомо не акцентував уваги на зруйнованих будівлях. Вони, якщо і зустрічаються на моїх фото, то як фон. В основному робив портрети наших захисників. На моїх знімках навіть не стільки люди, скільки їхній душевний стан.

Як потрапив за лінію розмежування? Кілька разів доїжджав до першого блокпоста, де зазвичай розвантажуються волонтери, і, поки тривало вивантаження продуктів, спілкувався з бійцями, намагався щось фотографувати. Хоча мене попереджали, що відберуть фотоапарат, якщо порушу заборону на зйомку. А мені так хотілося потрапити далі. Але далі була довга загороджувальна траншея, яку неможливо було об'їхати. Уявіть моє розчарування: їдеш по розбитих дорогах десять-одинадцять годин в один бік – і повертаєшся «порожнім».

Та одного разу пощастило. Ми опинилися на блокпосту якраз під час перезміни. Боець років двадцяти чи трохи старший кивнув мені: мовляв, їдьте за мною. Він сів на мотоцикла, зібраного із запчастин різних моделей, а водій нашого мікроавтобуса, який знав

про моє заповітне бажання, натиснув на газ, і ми поїхали. Через деякий час перешкода у вигляді траншеї зникла. Ще кілометрів сім-вісім – і ми опинилися у так званій «Республіці «Міст» поруч з Пісками, метрах у 40 від розбитого аеропорту. Там, під мостом, базуються наші військові, аби в разі пересування ворожої техніки моментально перекрити віадук. Під цією дорожною спорудою, до речі, Петро Порошенко вручав влітку нагороди бійцям АТО. Там уже ніякого дозволу у нас не питали, вважаючи, очевидно, що коли ми забралися так далеко від лінії розмежування, то у нас з документами все гаразд. У моєму розпорядженні було години дві – дві з половиною. Звичайно, зняв я і розбитий термінал аеропорту – благо, сучасна оптика дозволяє наближати об'єкти. Пройти далі мені не дозволили. Але я свою місію виконав.

«АБИ СФОТОГРАФУВАТИ БІЙЦЯ, КОТРИЙ ЦІЛУЄ СВОЮ МОЛОДУ ДРУЖИНУ, ДОВЕЛОСЯ ВЗЯТИ КАСКУ З МУЗЕЮ»

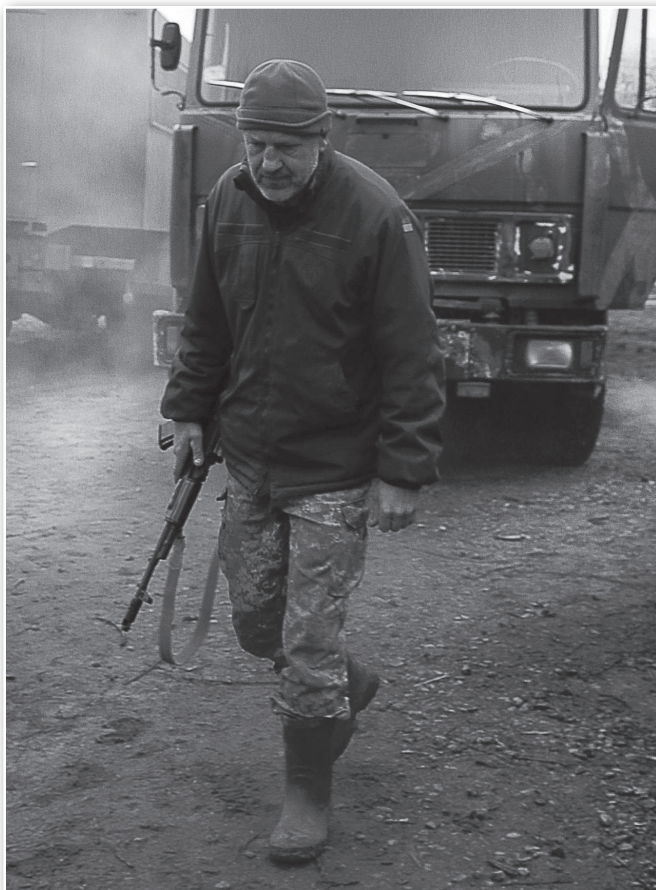
Автор унікального фотоальбому зробив на Майдані і в прифронтовій зоні не менше 15-17 тисяч кадрів, але в книгу, що складається з 255 фотографій, увійшло менше сотні найяскравіших, найбільш промовистих моментів війни.

– Я списав кілька аркушів, підшукуючи назву майбутньому фотоальбому, і зупинився на толстовському – «Війна і мир», – каже Костянтин Бобрищев. – Щоб це не виглядало плагіатом, додав слово «фотопоема», визначивши жанр. Оскільки на тій частині території України, де не стріляють, теж війна. Вона сидить у кожного з нас десь у підкірці, в підсвідомості, тому що ТАМ – у когось брат, син, сусід, друг, знайомий, співробітник ... Всі ми так чи інакше втягнуті в цю війну. Хоча молодята одружуються, діти ходять в школу, вчені захищають дисертації, в театрах ідуть вистави ... Біль і радість переплетені в нашому житті воедино. І мій фотоальбом відображає це життя.

Відкриває альбом «Війна і мир» знімок, який яскраво ілюструє сказане автором. Костянтин Васильович зробив його в селі Марківка Кобеляцького району. До місцевого священика прийшла бабуса – просити, щоб він молився за її правнука, якому довелося взяти зброю в руки. Сільський батюшка Дмитро Луценко – переселенець з Луганська. Коли перебрався на Полтавщину, говорив поросійськи, але за два роки опанував українську літературну мову. Отець Дмитро часто й подовгу буває на фронті як капелан.

На мирній території, в Кобеляках, доля випадково звела Костянтина Бобрищева з колишнім воїном АТО, який одружився на дівчині з одного із сіл району і переїхав до неї жити.

– Я йшов з магазину, а мені назустріч хлопець у камуфляжі, – розповідає історію знімка Костянтин Васильович. – Мою увагу привернула його борідка клинцем, яка надавала хлопцю незвичайного шарму. Розговорилися, і він сказав, що перебуває в короткотерміновій відпустці, але за пару днів знову відправляється на передову. Солдат говорив по-російськи, це видавало в ньому не місцевого жителя. Виявилося, що його привело в Кобеляки кохання. На тому ми розпрощалися. І треба ж такому статися – місяців через три я знову зустрів на вулиці цю «бороду». Молодий чоловік був з дівчиною. «Моя дружина, – представив він свою супутницю.

Рядовий солдат війни. Один із знімків фотопоеми К.Бобрищева.

– Ми недавно розписалися, прямо на фронті».

Я зрозумів, що повинен відтворити цю подію. Почав розпитувати молодят, чи була фата на нареченій. «Та яка там фата?» – збентежилася молода жінка. «А у нареченого що було на голові?» «Каска!» – сказав солдат. І, ніби виправдовуючись, додав: – Шапку забув».

Домовився з молодятами про зйомку і побіг у музей літератури і мистецтва. Там відкрилася експозиція фронтових речей наших земляків, є і каски. Мені потрібно було позичити одну на півгодини, поки зроблю фотосесію. Вбіг у музей і застиг: експозиції немає! «Її в інший зал перенесли», – врятувала мою задумку співробітниця музею.

Фотограф хотів зняти, як пара цілується. «Наречена» соромилася цілуватися на камеру, але «наречений» проявив наполегливість. Один з кадрів вийшов вдалим. «Любов і пам'ять нездоланні» – так назвав цей знімок автор.

– *Критики звинувачують вас у відступі від фотодокументалістики?*

– Я ж не фоторепортер, який зобов'язаний суворо дотримуватися прив'язки знімка до місцевості і події. Хоча кобеляцька влада була незадоволена тим, що фоном для однієї зі своїх фотографій я вибрав розвалену, ніби після бомбардування, будівлю в межах міста. Там я знімав Олександра Загубиногу – учасника АТО, котрий дивом вижив в Іловайському котлі. При виході з оточення він був поранений, контужений і, загалом, викреслений зі списку живих. Його хтось витягнув з тієї м'ясорубки. Саша довго відновлювався в госпіталях, до нього повернулася свідомість, але війна не відпускає його до сих пір. Було дуже складно домовитися з ним про зйомку. Іноді він ридав і проганяв мене: «Що вам потрібно? Ідіть!». Але в той же час це дивовижної душі людина. Зрештою Саша погодився. Прийшли на руїни, боєць кинув бушлат на землю. «Я запалю – не вмію позувати!» – сказав він.

У зоні конфлікту Константин Бобрищев зробив чимало портретів наших захисників.

Але позувати Олександру не довелося. Він кутив – я знімав. З кількох тисяч кадрів відібрав у фотоальбом найпромовистіший. Тепер Саша вважає, що такі фотографії потрібні.

«НАЙСКЛАДНІШИМ БУЛО ВЕЗТИ З «ТВОРЧОГО ВІДРЯДЖЕННЯ» ТІЛО УБИТОГО ЗЕМЛЯКА»

– Закохуюся в кожного свого героя, – продовжує Костянтин Васильович. – І пишаюся багатьма земляками, які відстоюють незалежність України на Донбасі. Медсестра Кобеляцької центральної районної лікарні Іра Бабич бере відпустку на роботі і їде на фронт, щоб рятувати поранених. Спочатку жінка їздила на Майдан, потім – на передову як волонтер. А зараз, знаю, її запросили на місяць у військовий госпіталь під Авдіївкою, в якому вона вже працювала як волонтер. Там не вистачає медперсоналу. Мені довелося знімати Іру за роботою і в мирному житті, і у військовій обстановці. Вона справжня. Ледве випросив її дозвіл на розміщення знімка у фотоальбомі.

– *Пам'ятайте найскладнішу поїздку на Донбас?*

– Там повинен побувати кожен, щоб по-новому подивитися на життя. Боляче чути від місцевих: «Якби ви пішли звідси, по нас не стріляли б». Люди досі вірять брехливій російській пропаганді, але не гребують брати провізію у наших бійців.

А найскладнішим було повертатися додому з убитим солдатом. Одного разу кременчуцьким волонтерам, з якими я їздив у «творче відрядження», довелося везти з-під Авдіївки тіло земляка, 20-річного Олега Довбні ...

– *Знаю, ви давно працюєте з чорно-білими фотографіями. У фотоальбомі про війну і мир вони сприймаються символічно.*

– Яскраві кольори, я в цьому переконаний, відволікають, заважають побачити головне.

Уже відбулося близько двох десятків презентацій фотопоеми «Війна і мир», відзначеної у вересні 2016 року золотою медаллю Першої міжнародної культурно-мистецької акції «Українська фотокнига 2016», що була організована Національною спілкою фотохудожників за підтримки Міністерства культури. Відгуки винятково позитивні. Книга із 256 сторінок, наповнених болем і любов'ю, горем і щастям, видана на кошти обласного бюджету, побачила світ у полтавському видавництві «АСМІ». Шкода, що тираж фотоальбому – всього тисяча примірників, і погортати його його можна лишень у центральних книгозбірнях країни, дипломатичних місіях, бібліотеках Полтавщини.

– Я чув багато хороших відгуків, – говорить Костянтин Бобрищев. – Але найвищу оцінку моїй роботі дав Василь Пилип'юк – мабуть, один з найтитулованіших фотомайстрів України: лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка, професор Львівської національної академії мистецтв,

заслужений діяч мистецтв, переможець багатьох українських і зарубіжних фотовиставок, автор понад сотні фотовидань. До речі, він теж удостоєний золотої медалі акції, як і я. Василь Васильович не зміг бути присутнім на врученні нагороди в Києві і попросив подарувати йому авторський екземпляр «Війни і миру». Я відправив книгу поштою, а через кілька днів він зателефонував пізно ввечері: «Я вже десять раз переглянув вашу роботу. Спати не буду ...»

Воєнні романи, що закінчились весіллями

«ІДЕМО НАТАШІ ШУКАТИ НАРЕЧЕННОГО», ЖАРТУВАЛИ ВОЛОНТЕРИ ПЕРЕД ВІДПРАВКОЮ НА ФРОНТ. І СПРАВДІ ТАМ ЗНАЙШОВСЯ МІЙ СУДЖЕНИЙ»

Після зустрічі з командиром взводу дівчина відмовилася від кар'єри кіноартистки, щоб ніколи не розлучатися з коханим

Наталя й Олександр побралися рівно через чотири місяці після знайомства.

З Кримського Луганській області на важливі завдання виїжджає бойова машина піхоти з написом «Наталі». Своє ім'я БМП отримала в честь Наталії Мехедової з райцентру Гребінка на Полтавщині – дружини сержанта Олександра Назарка, колишнього командира взводу 92-ї окремої механізованої бригади. Якби не війна на Донбасі, молоді люди, напевно, не зустрілися б, хоча їх розділяли всього 20 кілометрів. Адже кожен з них крутився на своїй «орбіті». Саша, отримавши спеціальність агронома із захисту рослин, працював заправником на АЗС в Пирятині. А Наталя, закінчивши факультет культури і мистецтва Пе-

реяслав-Хмельницького педагогічного університету, викладала дітлахам музику в одній з дошкільних установ у Гребінці і мріяла стати артисткою. Влітку 2014 року дівчина вступила до інституту телебачення, кіно і театру Київського міжнародного університету на курс заслуженої артистки України Людмили Лимар. Поїздка в зону АТО круто змінила долю Наталії. І вона забрала документи з престижного вузу.

«МИ НАВІТЬ НЕ ОБМІНЯЛИСЯ НОМЕРАМИ ТЕЛЕФОНІВ. СПАВА БОГУ, СПИСАЛИСЯ ЧЕРЕЗ СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ»

Пирятинські волонтери, об'єднавшись з активістами з довколишніх районів, вирішили під Новий 2015 рік відвезти подарунки бійцям 92-ї окремої механізованої бригади, в якій служать багато їхніх земляків. А заодно своїми силами влаштувати для воїнів концерт. Єдиною «співучою силою» в тій делегації була Наташа Мехедова – відома на всю округу виконавиця ліричних пісень.

– Ми з мамою обговорювали цю поїздку ще з літа, коли почали потроху допомагати фронту, – розповідає 24-річна Наталія Мехедова. – Влаштовували благодійні концерти на підтримку воїнів, пекли для них пиріжки, збирали гроші, відвели свій будинок під склад продуктів і речей, які люди хотіли передати на передову. Але поїхати на Донбас не виходило. Спочатку я готувалася до іспитів в університет, потім була вступна сесія. Першого вересня сказала Гребінці до побачення. Була на сто відсотків впевнена, що нарешті вирвалася з провінції. Мене закрутило столичне життя. І якби не та поїздка під Новоайдар, можливо, я і зробила б кар'єру в кіно. Але зараз навіть не хочу про це думати. Тому що знайшла набагато цінніше – кохання і сім'ю.

Коли сідали в автобус, волонтери жартували: «Їдемо Наташі на-реченого шукати». Вона тепер часто згадує ці слова. Адже саме так і сталося. Перший військовий, який зустрівся Наташі за 600 кілометрів від дому, став її долею. Прямо як у казці.

– У неділю вранці 21 грудня я ще спав після наряду, коли повідомили, що приїхали волонтери з Полтавщини і потрібно розвантажити два мікроавтобуси, – продовжує розповідь Наталії 22-річний Олександр Назарко. – Автомобіль з музичною апаратурою підігнали до Будинку культури, де ввечері мав відбутися концерт. Симпатична дівчина невеликого зросту, як потім з'ясувалося, артистка, заносила в приміщення легші речі, а я, звісно, взяв на себе основний тягар. Ми з дівчиною зустрілися поглядами – і все!

– «Мамо, дивись, який гарний хлопець!» – показала Наташа на нашого помічника, – згадує 43-річна Людмила Мехедова, яка організувала той творчий вечір для воїнів 92-ї бригади. Вона викладач музики в школі й композитор. П'ятнадцять її пісень увійшли в концертну програму в прифронтовому Будинку культури. А донька Наталя була їх першим виконавцем. – Поглянувши на солдатику, я погодилася з донькою. А вже через декілька днів він стояв на порозі нашого дому. І по тому, як хлопець сказав «Добрий день!», я зрозуміла, що до нас прийшла рідна людина.

Під час концерту командир взводу здавалося, що дівчина співає саме для нього:

*Моя любове, скільки в цьому слові
І радості, і муки, і тепла,
Моя любове, світанкова, калинова,
Я вдячна долі, що тебе знайшла.*

– Під час концерту проводили конкурс, і приз несподівано випав мені, – посміхається Олександр. – Виявилося, що саме під моїм стільцем було прикріплене паперове сердечко. Коли весь зал шукав своє «щастя», я навіть не намагався цього робити. Не вірив, що за один день може пощастити двічі!

Одначе молоді люди розпрощалися, навіть не обмінявшись номерами телефонів. Саша, допомагаючи завантажувати музичну апаратуру в мікроавтобус, двічі намагався продиктувати Наташі номер свого мобільного, але вона так і не записала його.

– Наступного дня після повернення з Кримського я почала пошуки хлопця, який мені сподобався, – каже Наталя. – При цьому навіть імені його не знала! Але, на щастя, у мене був земляк, який служив в АТО. Відправила йому на сторінку в Інтернеті фотографію «вантажника», яку привезла з поїздки, і попросила допомогти його знайти. Земляк, виявилося, був знайомий з Сашею і видав потрібну мені інформацію із зазначенням номера мобільного. Ще якийсь час я не наважувалася, а потім все-таки відправила SMS-ку ...

«ЯКБИ НЕ ВОПОНТЕРИ, ЯКІ ОДЯГАЛИ-ВЗУВАЛИ-ГОДУВАЛИ-ОЗБРОЮВАЛИ БІЙЦІВ, НЕ ЗНАЮ, КУДИ ДІЙШЛИ Б ПУТІНСЬКІ ВІЙСЬКА І ШІНОЮ ЯКИХ НАШИХ ВТРАТ»

– Двадцять восьмого грудня я приїхав у відпустку до своїх рідних, в село Велика Круча Пирятинського району, – продовжує розповідь Олександр. – Якраз був в гостях у друга, розповідав йому про зустріч з Наташею, а тут sms-ка з незнайомого номера: «У вас все добре? Привіт хлопцям!» Я відповів, що привіт передам пізніше, оскільки зараз перебуваю вдома. А вже наступного дня призначив Наташі побачення і запропонував їй вийти за мене заміж. Новий рік ми зустріли з її сім'єю. А потім і Різдво, і Старий Новий рік...

– Саша дуже легка у спілкуванні людина, – пояснює Наталя. – З перших днів знайомства склалося враження, що знаємо один одного тисячу років. Ми наче дві половинки одного цілого.

– Буває, щось шукаєш, а воно зовсім поруч, – зауважує Олександр. – Тягнути з весіллям не мало сенсу. Можна зустрічатися і рік, і два. Але якщо кохання справжнє, терміни нічого не вирішують. У наступну відпустку я подарував Наташі обручку. А 21 квітня ми розписалися. Тепер хочемо народити дитину.

Після загсу Олександр Назарко відправився до місця дислокації свого підрозділу. До демобілізації йому залишалося зовсім небагато.

– Ось «трофей» привіз з війни – каску для тещі, – Саша не може без жартів. – Буде в чому город полоти.

Я ледь не впустила ту каску – такою важкою вона виявилася. А бронезилет, який носив Саша, в повному спорядженні важив цілих 34 кілограми.

– Мене призвали в армію через півроку після того, як повернувся зі строкової служби, – розповідає Олександр. – Я хотів служити. Хотів випробувати себе як чоловіка. Друзі з мене сміялися: «Навіщо це тобі потрібно?» Одним словом і не скажеш, що мені дала армія. Дала надійних товаришів, додала відповідальності, навчила цінувати кожен прожитий день. Будучи солдатом, усвідомив дві важливі речі: потрібно поспішати робити добро і більше часу проводити з близькими.

Спочатку сержанта Олександра Назарка разом з іншими призовниками, що увійшли в 16-й територіальний батальйон Полтавської області, направили на Харківщину, де стояло з'єднання. За допомогою радарів вояки стежили за польотами військової авіації з боку Російської Федерації. Саша каже, сирена включалася чи не кожні три години, і щоразу підрозділ займав бойові позиції.

Бойова машина з написом «Наталі», названа на честь Сашиної дружини, залишиться на фронті до повної перемоги.

Якийсь час його батальйон ніс службу на військовому аеродромі в Чугуєві, через який підтримувався щільний зв'язок з фронтом. Потім російська армія розпочала навчання в Придністров'ї, і хлопців перекинули туди. Вони зайняли передові позиції, а прикордонники стояли за ними. Коли загострилася обстановка під Щастям, батальйон приєднали до 92-ї механізованої бригади і перекинули на Луганщину. Тут займали другу лінію оборони в Новоайдарі, виїжджали в Кримське на допомогу 24-й львівській бригаді ...

– Нам дуже пощастило з командиром роти, – розповідає Олександр. – Колишній заступник міського голови Полтави Олександр Русін на будь-яке завдання йшов попереду, показуючи іншим приклад хоробрості й бойової відваги. Слава Богу, у нас обійшлося без втрат. Хоча в підрозділі було досить випадкових людей, морально не готових виконувати завдання: військкомати, як відомо, беруть усіх підряд, аби виконати план. Доводилося проводити виховну роботу в колективі. Охолоджує бойовий запал фронтовиків і «дипломатичність» ведення війни. Адже оборонятися гірше, ніж наступати.

Нелегко жити і з почуттям, що держава тебе «кинула». А як інакше реагувати на те, що Міністерство оборони на 400 чоловік видало лише сотню пар берців? Або на те, що при отриманні форми чуєш: «Після демобілізації ти повинен це здати». До речі, та форма вже через три місяці зношується, тож кожному бійцеві доводиться змінити кілька комплектів за рік. Якби не потужна підтримка волонтерів, які одягали-взували-годували-озброювали бійців, не знаю, куди дійшли б путінські війська і ціною яких наших втрат. Завдяки волонтерам ми і самі могли допомагати найближчому будинку-інтернату та вимінювати хліб на молоко у місцевих жителів.

Втім, у пам'яті Олександра спливають й інші картинки, які вже ніколи не забудуться. «Добрі» сепаратисти пригощали українських воїнів то молоком, то салом, підмішуючи в них якусь гідоту, що викликало масові отруєння. А хлопцям, котрі стояли на блокпосту неподалік Станиці Луганської, один місцевий чоловік підклав вибухівку в трилітрову банку з медом. Один боець загинув, троє опинилися в лікарні з пораненнями.

«У ЗОНІ АТО Я ПРОВІВ МАЙЖЕ ПІВРОКУ, АЛЕ НЕ МОЖУ ОТРИМАТИ ПОСВІДЧЕННЯ УЧАСНИКА БОЙОВИХ ДІЙ, НА ВІДМІНУ ВІД БАГАТЬОХ ВІЙСЬКОВИХ КОМІСАРІВ, ЯКІ ВІЇЗДЖАЛИ ТУДИ НА ПАРУ ДНІВ»

Сьогодні демобілізованому Олександру Назарку, як і тисячам його побратимів, доводиться вести бій з бюрократами, щоб отримати статус учасника бойових дій.

– Безпосередньо в зоні антитерористичної операції я провів майже півроку, – каже Саша. – І мене тепер футболять від одного кабінету до іншого. У мого однокласника, котрий воював за Маріуполь, теж не виходить оформити документи. Зате військові комісари, які приїжджали до бійців на два дні разом з волонтерами, вже давно мають потрібні посвідчення, що дають право на пільги. Тому що закон не визначає, скільки часу потрібно пробути на фронті, аби ці самі пільги заслужити.

Про все погане, що довелося пережити за останній рік, Саша намагається говорити мало. Більше розповідає про позитивні моменти.

– Коли у нас зав'язалися стосунки з Наташею, її мама передала мені сім блоків сигарет, – згадує він. – І я вирішив: якщо все викурю, більше не візьму в руки жодної. Мене підтримали ще кілька бійців. Так що з війни ми повернулися некурящими.

Слава Богу, з роботою у Олександра все в порядку. Поки він служив, на автозаправній станції за ним тримали місце і нараховували йому мінімальну зарплату. З навчанням теж владналося. У Полтавській аграрній академії, де Саша заочно вчиться на еколога, його збиралися відрахувати через неявку на сесію. Довелося втрутитися волонтерам, а з їхньої подачі – начальнику районного відділу освіти. І Назарку дозволили скласти іспити під час чергової відпустки.

...На війні саме швидкість часом рятує життя. І Саші поки не вдалося відвикнути від швидкої їзди на машині. Наташа просить чоловіка не ганяти.

– Я знаю, де і коли потрібно пригальмувати, – відповідає він з посмішкою. – Покладись на мене.

«МОЄ ТІЛО БОЛІЛО ВІД ПОТИЛИШІ ДО П'ЯТ, І ЛИШЕ СВІТЛАНА ЗНАЛА, КУДИ МОЖНА ДОТОРКНУТИСЯ, ЩОБ НЕ ЗАВДАТИ МЕНІ ДОДАТКОВИХ СТРАЖДАНЬ. ТОМУ НИКОГО З МЕДПЕРСОНАЛУ Я ДО СЕБЕ НЕ ПІДПУСКАВ»

У Кременчуцькому госпіталі для інвалідів війни відбулося весілля пораненого під Маріуполем бійця добровольчого загону «Донбас» і жінки, з якою він випадково познайомився у цьому місті за чотири дні до того, як потрапив під обстріл бойовиків

Євгенія Саленка та Світлану Цикильок звела війна.

На другий день після знайомства «Альпініст» запропонував Світлані вийти за нього заміж. Але вона тільки посміялася, сприйнявши це як жарт. Він пішов від неї в бій, так і не одержавши згоди.

А на п'ятий день жінці стало відомо, що її новий знайомий серйозно поранений при обстрілі. Вона, знаючи тільки позивний, розшукала «Альпініста» у госпіталі й простояла під дверима операційної кілька годин, поки хірурги витягли його з того світу. І ось уже п'ять

місяців кочує зі своїм коханим по госпіталях.

— Може, час уже вам весілля зіграти? — запропонував їм начальник Кременчуцького обласного госпіталю інвалідів війни Микола Литвиненко.

— Ми тільки «за»! — дружно відповіли закохані.

Із цього моменту все й закрутилося...

«ДИВИСЯ, НЕ УПУСТИ ЙОГО!» – ШЕПОТІЛА Я МАМІ НА ВУШКО, ПРИВІВШИ ДОДОМУ ВІЙСЬКОВОГО, ЯКОГО ЗУСТРІЛА НА ВУЛИЦІ»

У свої 42 Світлана Цикильок схожа на Дюймовочку. Ніжна, тендітна, із приємною посмішкою і м'яким голосом. Таку дружини чоловікові тільки на руках носити. Але поки що Світлана підставляє свої руки й плечі чоловікові — міцному симпатичному бороданеві, прикутому до інвалідного візка.

— Це все через мене, — плакала спочатку 21-річна Наталя, донька Світлани. — Якби я тоді не зустріла Євгена на вулиці й не запро-

сила його додому на мамин борщ, якби вони не закохалися одне в одного й він не залишився в нас, то й не одержав би таких поранень. Треба було його вигнати...

– Ну, так би я не зустрів свого щастя, – дотепер іноді заспокоює Наташу Євгеній Саленко, він же «Альпініст». – Це доля, від неї не втечеш. Навіть не уявляю, як би я жив без Світланки. Звичайно, за мною доглядали б – у мене велика родина в Кременчуці – три брати й сестра, батьки. У мене багато хороших, справжніх друзів. Але тільки така жінка, котра зараз постійно зі мною, може заспокоїти душу й не дозволить упасти в депресію. Її відповіді на пропозицію вийти за мене заміж я чекав довгих п'ять місяців.

Наталя не приховує, що того квітневого дня 2015 року вони з подружкою шукали зустрічі з військовими. Довго ходили вулицями Маріуполя, але, як на те, їхні шляхи з бійцями не перетиналися. Врешті, біля драматичного театру помітили групу чоловіків у військовій формі із шевронами «Донбасу».

– Мій батько чотири роки тому помер від раку, і мама поставила на особистому житті хрест, – розповідає дівчина. – Їздила на заробітки то в Польщу, то в Москву, то в Київ. А мені так хотілося, щоб вона сиділа вдома, щоб у неї була чоловіча опора в житті.

Сім'я Євгена і Світлани народилася у військовому госпіталі.

Тому зважилася знайти для неї справжнього чоловіка, якого я могла б назвати татом. І коли мама повернулася із чергових заробітків, почала діяти. Ставку зробила на військових. Вони такі всі красені! У них відчувається міцний чоловічий стрижень. «Альпініста» я відразу примітила – найгарніший у тій групі був, і за віком мамі підходив. Але на борщ запросила всіх. У Маріуполі багато хто так робить – забирають військових, які перебувають у звільненні, додому, щоб нагодувати, дати можливість покупатися й відпочити. «Дивися, не упусти його!» – шепотіла я мамі на вушко.

Розрахунок Наталі виявився правильним. Спочатку Євгеній, який уже п'ятнадцять років, як розлучився зі своєю першою дружиною, з якою має спільного дорослого сина, оцінив борщ, після чого звернув увагу на господиню, котру спочатку прийняв за Наталіну подругу. Його друзі пішли, а він залишився.

– Наступного дня я повинен був лягти в госпіталь на лікування – у мене було до цього три сильні контузії, – згадує Євгеній, не припиняючи розробляти руки й ноги, сидячи на ліжку. – Дотепер, до речі, після них у вухах дзвенить. Але провів я той день зі Світланою. А коли повернувся в розташування свого підрозділу, мої хлопці саме заступали на бойові позиції. Ну, не залишуся ж я сам? Пішов із ними.

Женя не приховує того, що командування Міністерства оборони неодноразово наказувало добровольцям з «Донбасу» і «Азова» піти з оборонних рубежів. Але хлопці сказали: «Маріуполь не здамо!», слухалися тільки своїх командирів. І стояли на смерть.

«Я НЕ МІГ УЯВИТИ, ЩОБ ЖІНКА, З ЯКОЮ БУВ ПЕВНЕ ЗНАЙОМИЙ, ПІДСТАВЛЯЛА ПІД МЕНЕ СУДНО»

Двадцять п'ятого квітня 2015 року під Широкиним, що за тридцять кілометрів від Маріуполя Донецької області, де перебуває добровольчий батальйон «Донбас», бойовики не припиняли обстрілів українських сил. По них працювала артилерія, міномети, гаубиці...

– Дах колишнього піонерського табору, де я засів зі своїм АГС (автоматичний гранатомет станковий. – *Авт.*), був увесь зрешечений ворожими снарядами, – згадує свій останній бій «Альпініст». – Дві плити бетонних перекриттів упали. Мені цілий день надходили накази залишити свою позицію, але я продовжував відстрілюватися. А як тільки опустився на землю, так і одержав у голову осколок снаряда. Розбитий череп зачепив центри, що від-

повідують за роботу ніг, тому я зараз не ходжу. Потрібна реконструктивна пластина, щоб закрити вм'ятину. Але це «косметика», нині вона не настільки важлива. Набагато важливіша реабілітація за кордоном, де є досвід відновлення таких травм. Моєму другові з позивним «Мар'їч» із Києва осколок потрапив у ключицю – «знайшов» незахищене бронезиждом місце – і застряг у серці. Він помер на руках у медиків. Мені потім усе розповіли, оскільки я відразу ж знепритомнів. І того, як «швидку», в якій нас везли, розстріляли бойовики, не пам'ятаю. Тоді ще одним осколком мене поранило в живіт, він розірвав сечовий міхур. Тож у госпіталь нас доставили підіривники на бронетранспортері. Щоправда, на кілька хвилин отямився, коли мене несли на носилках. «Тримайся, мужик, у тебе великі проблеми з головою», – почув чийсь голос. А почав усвідомлювати, що сталося, лише через кілька днів, уже в Дніпропетровському військовому госпіталі, куди мене доставили санавіацією.

– У мене серце йокнуло, коли почула виття «швидких» після того, як бахкало цілий день, – важко зітхає Світлана. – Потім з'явилися повідомлення про те, що в результаті обстрілу позицій добровольців кілька людей було поранено. А потім поширилась інформація, що один із них помер. Далі стежити за цими новинами в мене не лишалося сил, і я розпочала пошуки свого «Альпініста». До війни він займався утепленням фасадів будинків, постійно висів на мотузках, тому й позивний такий обрав. На жаль, його номера мобільного в мене не залишилося. Я не пам'ятала ні року його народження, ні прізвища не знала. Звичайно, у лікарні швидкої медичної допомоги мене «відшили». Наташа через свої зв'язки вийшла на бійців батальйону, які підтвердили моє передчуття. Я відразу відправилася в лікарню. Дочекалася, коли Женю вивезуть із операційної. Він був весь у бинтах і трубках. «Прийдіть завтра, поки нічого не можемо сказати. Поранення дуже важке», – сказав хірург.

Потім кілька тижнів до Євгенія неможливо було пробитися – він перебував у реанімації військового госпіталю в Дніпропетровську.

– Коли мене перевели вже у звичайну палату, за мною доглядала тітка, оскільки мама якраз хворіла, – розповідає Женя. – Вони вже налагодили зі Світланою зв'язок, і тітка почала переконувати мене, що вона повинна підмінити її. Я відмовлявся: не хотів бути чимось зобов'язаний жінці, з якою був ледве знайомий. Було со-

ромно, що вона побачить мене безпомічним, що змушена буде підставляти під мене судно...

– Я ні на секунду не сумнівалася, що можу бути корисною людині, котра раптово з’явилася у моєму житті, – Світлана з ніжністю дивиться в очі чоловіку. – Доглядати за лежачими хворими я навчилася на заробітках у Польщі, і коли опинилася поруч із Женею, він перестав навіть медперсонал підпускати до себе. Говорив, що тільки я одна знаю, де до нього доторкнутися, щоб не було боляче. А боліло в нього все тіло – від потилиці до п’ят. Спочатку він поведився агресивно, міг накричати на мене, але я знала, що це наслідки черепно-мозкової травми. До поранення його було сімдесят шість кілограмів, а поки ми з ним мігрували з одного госпіталю в інший, оскільки в одному місці можна було перебувати тільки певну кількість днів, Женя схуд до п’ятдесяти. Але все одно, нерухоме тіло, яке мені доводилося перевертати туди-сюди, дуже важке. А мене взагалі стало тридцять дев’ять – нервові потрясіння не минули марно. Однак я дивилася в його добрі очі, і розуміла, що ніколи не зможу залишити цього чоловіка. Він найкращий. Це мій вибір.

«ПІДПИС У ДОКУМЕНТАХ ПІД ЧАС РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБУ Я ЗМІГ ПОСТАВИТИ ПРАВОЮ РУКОЮ, ЯКА РАНІШЕ НЕ ПРАЦЮВАЛА»

Одружилися вони 26 вересня 2015 року. У Кременчуцькому госпіталі інвалідів війни до них ще ніхто не грав весілля. І якби не гачальник госпіталю, котрий організував урочисту церемонію – неймовірно! – усього за три дні, то Євгеній зі Світланою ще довго відкладали б реєстрацію своїх стосунків. Вони мріяли зробити це, коли Женя твердо стане на ноги.

– Я поквапив їх із цією подією, щоб надалі в них не виникало проблем, – розповідає Микола Литвиненко. – Ми зараз допомагаємо Євгенію Саленку – він у нас на сьогодні найважчий пацієнт – оформляти документи для подальшої реабілітації в Німеччині. А щоб Світлана могла з ним поїхати, їй потрібно було одержати офіційний статус дружини. Сам не очікував, що так швидко все вирішиться. Мою пропозицію з радістю підтримали в управлінні юстиції й у РАЦСі. Підключилися волонтери, місцеві артисти, міські депутати, друзі Євгена. Директор м’ясокомбінату «Фарро» Ірина Дроздова замовила величезний весільний коровай і допомогла із продуктами для святкового столу. На місцевому хлібокомбінаті спекли сотню весільних «шишок». У складчину купили два ящи-

ки шампанського. Приватне підприємство «Принцип» прикрасило місце реєстрації й весілля гірляндами, квітами та повітряними кульками. Вийшло все просто чудово.

– Нам залишалося тільки обручки купити за власні кошти, – світяться від щастя сірі очі Світлани. – Я повезла Женю на візку в найближчий ювелірний магазин, але оскільки там не було пандуса, ми не могли в нього потрапити, і продавчиня винесла нам прикраси на вибір прямо на вулицю. А коли мені волонтери й співробітники госпіталю принесли в палату чотири сукні, я розгубилася. Вибрала ту, яка найкраще підійшла – на мою мініатюрну фігуру не так просто знайти щось святкове. А після реєстрації шлюбну переодяглася в рожеву сукню, якою догодив мені Микола Миколайович. Сестра Женіного друга відвела мене в перукарню, де мені зробили гарну зачіску й нанесли макіяж, про що за ці місяці я уже й забула. Знайомі мене навіть не впізнали, наговорили безліч компліментів. А Женя, мені здається, ще більше закохався в мене. Весілля, на яке зібралось більше сотні людей, минуло в такій добрій атмосфері, що словами цього не передати. Самотужки ми, хоч як не намагалися б, такого не змогли б організувати.

44-річний наречений, як і належить військовому, був одягнений у камуфляжну форму, яку прикрашали чотири нагороди – хрест Національної гвардії, орден «Честь та воля», медалі «За оборону Маріуполя» і «За вірність Україні» I ступеня.

Найбажанішими гостями на весіллі Євгенія та Світлани були його бойові побратими, котрі приїхали з Маріуполя розділити їхню радість.

А ось батьки нареченої, котрі мешкають у Білорусі, скромно привітали молодят тільки по телефону. Вони, як і багато хто в сусідній державі, впевнені, що путінських військ на Донбасі немає, і їхня дочка зв'язала свою долю з «бандерівцем», який воює проти свого народу.

У родині кременчужанина Євгенія Саленка, до речі, є ще один «бандерівець» – його молодший брат. Нічого не говорячи один одному, вони в один і той же час написали заяви на зарахування в добровольчий батальйон «Донбас». Це з'ясувалося, коли Женя почав збиратися на фронт. «Зачекай, брате, деньок, мене теж на завтра викликають туди ж, куди й тебе», – попросив Сергій Євгенія. Сергій провоював усього кілька місяців – під Новий рік був поранений у руку, яка тепер не розгинається.

– А я, слава Богу, завдяки зусиллям медичного персоналу Кре-

менчуцького госпіталю для інвалідів війни практично зміг відновити праву руку, і поставив нею підпис на документах під час шлюбної церемонії, – говорить Євгеній. – Тут, як ні в жодній іншій медичній установі, добре налагоджена система реабілітації учасників АТО. Встановлені такі тренажери, які й мертвого піднімуть. А коли стану на ноги, покажу своєму сонечку, як я ніжно називаю дружину, Україну. Я – байкер зі стажем, і подорожі – це моя пристрасть. У нас є такі гарні місця, яких, упевнений, не знайдеш на всій планеті. І ворогів на свою землю ми не пустимо!

ПІСЛЯМОВА

Були літописцем свого часу – місія непроста, особливо коли відбуваються тектонічні цивілізаційні зрушення, що зумовлені зіткненням світоглядів і призводять до неминучої катастрофи – до війни. Україна вже втратила у непередбачуваній гібридній війні з російським агресором щонайменше 10 тисяч громадян. Але якщо для українців кожна втрачена у земному вимірі душа – це невимовний біль, то для наших ворогів їхні загиблі – лишень гарматне м'ясо, яке закопують у безіменні могили.

Саме цивілізаційний вибір зумовив Революцію гідності. Із перших днів протистояння на Майдані газета «ФАКТИ» стала на бік народу, не зраджує своїм переконанням і нині. В інформаційній війні журналісти нашої газети мають свою неухильну позицію.

Мушу зауважити: в наших публікаціях немає голосливого пафосу. Ми дотримуємося концепції чуттєвої журналістики – коли читач через вражаючі подробиці і виразні деталі має змогу доторкнутися до душі і долі героя публікації. Найкращі оповіді, інтерв'ю, репортажі ми відбираємо до щотижневого спецвипуску «ФАКТІВ», який накладом 115 тисяч екземплярів потрапляє в зону АТО і розповсюджується безкоштовно. Цей започаткований редакційним колективом проект поки що єдиний в Україні.

Часто у «фронтових» випусках з'являються щемливі і трагічні історії, написані Ганною Волковою. Вони отримують щирий відгук у серцях наших воїнів. А відтепер, зібрані під однією обкладинкою у книзі, стануть виразним епізодом літопису нашого буремного часу.

Олександр Швець,
головний редактор
газети «ФАКТИ»

Зміст

Від автора	3
------------------	---

Зона АТО: незворотна точка відліку

«Російські спецназівці розстрілювали нас з автоматів Калашникова практично в упор»	6
«В Луганському аеропорту по нас били з такою силою, що навіть перекриття протиядерного бункера тріснуло і будь-якої миті могло завалитися»	12
«Розумію, батьки не повинні хоронити своїх дітей. Але ти мене, мамо, прости ...»	18
Батько солдата, який загинув в Іловайському котлі: «Мені пропонували забрати тіло чужої людини»	24
«Коли бойовики з криком «бандера», дарма ми тебе не дорізали!» стали виривати з Роминоного тіла медичні труб- ки, донецький лікар закрив мого сина собою»	30
Олексій Кабушка: «відправляючи сина на фронт, мені довелося повністю зібрати мотор його старого БТРа, що заглож по дорозі на полігон»	37
«У залі суду я хотіла подивитися російським спецназів- цям в очі й поставити одне-єдине запитання: «навіщо ви вбили мого сина?»	43

Там — наша земля!

«Спочатку, щоб ідентифікувати себе, ми малювали на автомобілях червоні хрестики, а потім помітили, що по медичному транспорту бойовики стріля- ють ще більше, оскільки медик може повернути в стрій десятки поранених»	50
«Бойовики, які розстріляли наших військових при виході з Іловайського котла, найняли місцевих, щоб ті закопали тіла убитих»	56
Взводний батальйону мвс «Полтава» азербайджанець Джаваншир Мустафаєв: «мій дідусь бився за Київ і брав Берлін, дядько воював в Афганістані, а я захищаю рідну українську землю»	61

Не встиг довоювати, долобити не встиг

Бійця зенітного взводу, який залишився живим, бойови- ки під дулами автоматів змусили хоронити своїх загиблих побратимів	68
--	----

«Доставити тіло батька додому
було вкрай складно: ламалися автомобілі, погода усклад-
нювала шлях.
Він загинув, але ніби чинив опір цьому поверненню, тому
що... не встиг довоювати» 75

«Страшна не сама смерть, а її очікування»:

свідчення полонених

«У першу ж ніч мені відрізали фалангу мізинця. Ножи-
цями. Все швидко зробили. Боляче не було» 84
«Охоронцю з позивним «Шева»
особливо подобалося бити мене
прикладом по голові» 89
Василь Ковальчук: «У мене є два списки: наших хлоп-
ців, які потрапили в полон, і сепаратистів.
У цих списках – батько і син. Один воює за Україну,
другий – проти» 94

Відважна сільська бабця з Гадяччини

і донецькі патріоти

«Бабусю, ви мене ще не поховали? –
чую у слухавці Володин голос і не вірю
своїм вухам. – Я живий!» 100
«Заледве я отямився після операції, як донецький хі-
рург, батько чотирьох дітей, поклав на тумбочку п'ятсот
гривень і сказав: «Це тобі на дорогу. Залишатися тут
небезпечно. Чим швидше ти звідси виберешся, тим буде краще» . 107

«Якби не волонтери, то світила б наша армія задом...»

Архієпископ Полтавський і Кременчуцький Федір:

«Більше всього бійці бояться потрапити в полон, під-
датися знущанням терористів. Питають: «Може, краще
підірвати себе, аніж здатися? Чи не буде це гріхом?» від-
повідаю: «Людське життя безцінне, його треба берегти до кінця» 114

«Коли ми перший раз зробили вісім упаковок сухого борщу,
я кожну з них обіймала й цілувала, щоб якомога більше
тепла передати з ними на фронт» 120

«Аби в мене була хоча б одна нога, я зробив би для фрон-
ту набагато більше» 126

«Дуже важко відмовляти бійцям у допомозі, страшно
когось образити» 133

Тим часом на західному фронті...

«Я був першим у Німеччині, хто в прямому ефірі націо-
нального каналу назвав Путіна ху*лом» 140

«На передову в Донбас наші волонтери доставили 80
тонн різноманітних речей, а також бронежилети, каски
й медикаменти – усього на шість мільйонів гривень» 146

**Народні «проекти», що рятують поранених –
«Хоттабичмобіль» і «Кровомобіль»**

«З транспортом, що не може розвивати швидкість до 170 кілометрів на годину, на фронті немає чого робити»	152
Ростислав Зауральський: «Бачив пораненого в щиколотку, якому хірурги відрізали ногу, оскільки був неправильно накладений джгут. Бачив померлих від того, що їм не провели адекватної протишокової терапії»	159

Їхній вбивця –

адреналін у високих дозах

«Після важкого бою Олега всього трусило й він кури́в сигарету за сигаретою. Від постійної напруги в нього почалися проблеми зі здоров'ям»	166
«Не можу сидіти вдома, коли на фронті гинуть наші хлопці. Я повинен навчити їх воювати», – відповідав на умовляння близьких «кіборг» Микола Вашура, відправляючись після демобілізації служити за контрактом	172

**Збройній окупації передувала духовна:
історії переселенців**

«Господарка приміщення, яке ми орендуємо під магазин, дізнавшись, що ми з Донецька, лишень посміхнулась: «нічого страшного!»	178
Професор Олексій Неживий: «За тиждень до захоплення радіостанції я в ефірі радив чиновникам, які ратували за другу державну мову, для початку вивчити першу»	184

Жити заново

«Не забуду, як стояв у дворі госпіталю, опираючись на паличку, а тут дзвінок з банку: «терміново погасіть заборгованість в 16 тисяч гривень. Я ледь не впав...»	192
«Я щасливий, що з моєю допомогою солдат, який втрапив на фронті обидві ноги, знову сів за кермо трактора і подолав невпевненість перед жінками»	198
«До війни я не займався тхеквондо, не водив авто і не вмів робити масажу. Тепер, коли в мене немає кистей рук, я все це освоїв»	204
«Хочу повернутися на фронт! – Кричав мій чоловік, коли чиновники змушували його їхати в Київ за довідкою. – Там я всім був потрібен, а тут усім винен!»	210

**Ні в які рамки,
або «нестандартні» прокурор
і заступник голови обласної ради**

- «Не було ще жодного дня, щоб я не мріяв повернутися у свій Луганськ. Але не можу уявити, як житиму в рідному місті з тими, хто кликав у нього «рассею» і Путіна» 218
- Заступник голови Полтавської обласної ради Анатолій Ханко: «Від службового автомобіля я відмовився, а пальне до нього віддаю волонтерам для поїздки на фронт» 225

Чорно-білі хроніки

- «Якщо Міністерство оборони прийме рішення повернути державі пенсію за загибель чоловіка в зоні АТО, то мені хоч вішайся...» 232
- Костянтин Бобрищев: «Піднімаючись на розбиту дзвіницю під Пісками, я безперервно «строчив» своїм фотоапаратом, а в той же час ворожий снайпер тримав мене не прицілі»... 238

Воєнні романи,

що закінчились весіллями

- «Їдемо Наташі шукати нареченого», жартували волонтери перед відправкою на фронт. І справді там знайшовся мій суджений» 246
- «Моє тіло боліло від потилиці до п'ят, і лише Світлана знала, куди можна доторкнутися, щоб не завдати мені додаткових страждань. Тому нікого з медперсоналу я до себе не підпускав» 252

Післямова 259

Ганна Волкова

ЯКБИ НЕ ВІЙНА...

У книзі використані фото
Ганни Волкової,
Костянтина Бобрищева,
а також світлини, надані героями розповідей
та їхніми родинами.

Комп'ютерна верстка – Ігора Кононова

Підписано до друку 10.08.2017 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура SchoolBook. Друк трафаретний.
Ум.друк.арк. 15,7. Обл.вид.арк 15,9. Тираж 300. Зам. №383.

Видавництво «Полтавський літератор»
36014, м. Полтава, вул. Пушкіна, 115, оф. 7,
тел./факс (0532) 562983, тел. (0532) 562958

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 1319 від 2.04.2003 р.